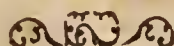

BIBLIOTECA
NAZIONALE
VITTORIO
EMANUELE
6
3 M H
5

Doctissimi viri

NICOLAI GRVCHII ROTOMAGENSIS,

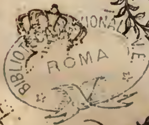
DE COMITIIS ROMANORVM LIBRI TRES.

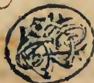

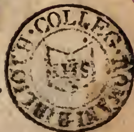
HIS ACCESSIT RERVM ET VERBORVM IN his memorabilium copiosissima ET ACCVRATISSIMA DILIGENTIA conquisitus index.

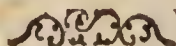
VENETIIS,
APVD Franciscum Bindonum,
1558.

IN LIBROS DE COMITIIS

PRAEFATIO.

Espvblica Romanorum quandiu fuit libera, ex tribus illa quidem Reip. generibus (quemadmodum docet Polybius) constabat βασιλεία, ἀριστοκρατία, δημοκρατία: sed multò tamen maximam partem obtinuisse mihi videtur δημοκρατία. Quanquam enim regiæ potestatis species quædam in Consulum imperio, in Senatus vero potestate optimatũ principatus quodam modo agnosceretur: populi tamen tanta erat auctoritas supra omnes magistratus, & Senatum, vt non immeritò dici posſit omne imperium, omnem maiestatem illius Reipub. penes popolum fuisse. Cui rei argumanto esse potest ad populum prouocatio, quæ non fuisset, nisi maior esset populi quàm magistratuum potestas. Quinetiam fasces summittendi mos, cum magistratus in concionem ascendebant, confeſsio erat, populi, quàm magistratuum, maiestatem nimq; maiorem esse. Iam uero de capite ciuis, omninoq; de libertate ac iure ciuitatis, nullius erat nisi populi iudicium. Leges iubere, bellum pacemq; decernere, societatem cum aliquo contrahere aut dissoluere, fœdera inire, in populi tantum erãt potestate. Quodq; maximum est uirtutis in Repub. præmium, magistratus, & honores, cùm omnibus paterent, nemo poterat nisi per populum assequi. Quæ si maximi sunt in omni Repub. momenti, populum sane, penes quem hæc erant omnia, longe maximam Reip. Romanæ partem obtinuisse fatendum est. Hæc à me eò dicuntur, ut ostendam Reip. Romanæ cognitionem multo magis in eo positam esse, ut populi potestas, quæ qualisq; esset intelligatur: quàm in magistratuum ac Senatus potestate percipiendà. Porro autem populi potestas decretis suis maxime continebatur. Quæ quoniam comitiis peragebantur, idcirco necesse est ad populi potestatem, adeoq; vniuersam prope Romanam Rempub. plane intelligendam, comitiorum omnẽ rationem (quoad

eius fieri potest) cognitam ac perspectam habere. Cum autem pernecessaria sit non modo ad eam rem, sed etiam ad scriptorum Romanorum ac præsertim Ciceronis libros intelligendos comitiorum cognitio: tum uerò non adeò facilis est, vt non permulta adhuc quæri posßint, præter ea quæ de his breuiter scripta sunt à grauißimis auctoribus Budæo, Alessandro, Beroaldo, Blondo, aliisq; qui hunc locum in suis commentariis attigerunt uerius quàm perpurgarunt. Quibus tamen fortasse etiam contenti esse possemus, nisi in eorũ scriptis multa essent, in quibus (quod pace eorũ dixerim) à vero non modò discesserunt, sed etiam multos (vt fit) sua auctoritate in varios errores induxerunt. Itaque ego cum huic de comitiis disputationi adhuc primis lineis, & his non veris multis, adumbratæ verius quàm depictæ, lucem aliquam verosq; colores addere instituissem: eo mihi difficiliorem locum relictum esse intelligebam, quo doctiores erant omniũ iudicio pictores, qui primam illam delineationem nobis reliquerant. Qua tamen difficultate deterreri non potui, quominus uel cum eorum reprehensione studiosos Romanorum scriptorum hac ex parte, si qua possem iuuare, contenderem: in ea præsertim re, in qua eorum auctoritas ueritatem magis labefactaret. Neque enim ignoro omnes qui ueritatis studio ad scribendum inducuntur, tanto æquiore animo ferre aliorum reprehensionem debere, quanto certiorem fieri ex refutatione rerũ cognitionem intelligunt. Ac si auctore Aristotele, ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς ἀληθείας καὶ τὰ οἰκεῖα ἀναιρεῖν δεῖ, ego profecto ex meo animo cæteros iudicans, gratiam quæ mihi deberetur ab illis demortuis auctoribus, quorum opinionem ueritatis studio potius nõ sum secutus quàm refutaui, à posteris tanto cumulatius expecto, quanto quisque erit cum illorum auctorum admiratione rerum Romanarum studiosior: tantum abest ut id mihi uitio uerti debere existimem. Nam & quæ à me de Comitiis scribuntur, ea non adeò pro oraculis habenda esse sentio, ut non maximam habiturus sim doctis hominibus gratiam, qui non modò nostra refutarint, sed etiam ueriora in uulgus ediderint: ut & literarum studiosis bene consulant, & nos tandem nostræ ignorationis coarguant. Hanc de Comitiis disputationem in tres libros partitus sum. Primus est de comitiis Centuriatis: Secundus est de Tributis: Tertius est de Curiatis. Singulorum generum disputatio tota cõtinetur sex capitibus. Primum enim docetur quid essent singula illa comitia: Tum quæ & quot essent causæ habendorum comitiorum: Mox per quas personas peragerentur: Deinde quis esset singulorum comitiorum proprius modus: Posthæc de loco ubi comitia fierent, agitur: Postremò de tempore habendorum comitiorum: Nam si in singulis generibus intelligatur quid essent ipsa comitia, quibus de causis haberentur,

quarum personarum interuentu fierent, quo modo peragerentur, quo loco & quo tempore, nil omnino uidebitur desiderari posse ad eam comitiorum cognitionem, quæ, ut de re tantopere ob antiquitatem remota, expeti debet. Ac ne quis forte plus à nobis quàm pro instituto nostro requirat: eam modo persequemur comitiorum rationem, quæ ante occupatam ab Imperatoribus Rempubli. obseruabatur: potissimumq; omnia referemus ad tempora Ciceronis. Nam ut lucem aliquam eius scriptis, quibus nulla magis passim in scholis leguntur, adferremus, hanc de comitiis tractationem maxime suscepimus. Ex hac tamen nostra disputatione non erit difficile intelligere, quandiu sub Imperatoribus fuerunt comitia, quæ esset eorum ratio, ut quæ, eo dempto, quod minus libera essent cæteris in rebus, eodem quo prius modo fiebant. Tiberius Cæsar initio sui imperij populo ius comitiorum ademit: ut docet Cornelius Tacitus lib. 1. his uerbis: Tum primum è campo comitia ad patres translata sunt. Nam ad eam diem etsi potissima principis arbitrio, quædam tamen studiis tribuum fiebant: neque populus ademptum ius questus est, nisi inani rumore. Ex eo loco apparet sub Cæsaribus non fuisse comitia, nisi sub Augusto & sub Iulio Cæsare, quandiu solus Rempub. obtinuit: quæ tamen (ut dixi) sub his libera non erant. Suetonius de Cæsare ita scribit: Comitia cum populo partitus est: ut exceptis Consulatus competitoribus, de cætero numero candidatorum pro parte dimidia, quos populus uellet, pronunciarentur: pro altera parte, quos ipse dedisset. De Augusto uerò hæc sunt eius uerba: Comitiorum quoque pristinum ius reduxit: ac multiplici pœna coercito ambitu Fabianis & Scaptiensibus tribulibus suis die comitiorum singula millia nummum à se diuidebat. Ex his cum Taciti loco collatis, intelligi potest sub Cæsare & Augusto adhuc fuisse comitia: uerùm sub Cæsare adeo non fuisse libera, ut non posset populus nisi pro dimidia parte, creare quos uellet magistratus: sub Augusto uerò paulò quidem liberiora, sed quæ tamen maxima ex parte (ut ait Tacitus) principis arbitrio, non populi fierent. At post imperium à Tiberio initum, adeo desierunt fieri comitia, ut nunquam postea à sequentibus imperatoribus populo restituta sint: sed uel penes Senatum Tiberij instituto manserint, uel plane in principis potestate fuerint: quemadmodum ex Plinij epistolis recte docet Budæus in posterioribus annot. in Pandect: Et Modestinus in lege unica Ad legem Iuliam de ambitu, Digest. lib. xlviij. Hæc lex (inquit) in urbe hodie cessat: quia ad curam principis magistratuum creatio pertinet, non ad populi fauorem. Sed hæc satis. De ipsis comitiis communia quædam præfari necesse est, prinsquam ad singula genera ueniamus. Comitia à co-

eundo, uel potiùs (ut ueteres dicebant) comeundo dicta sunt: quod populus coire his, & unum in locum conuenire soleret. A quo etiam uerbo locus in foro Romano Comitium appellabatur: & contiones quasi comitiones uocabantur. Erant autem comitia cum generaliter uerbum accipitur, & ut uulgo à Latinis scriptoribus usurpatur, conuentus populi totius aut partis ad ferendum de aliqua re suffragium: Alio modo, & cum proprie uerbum sumitur, uniuersi populi conuocatio ad aliquid sciscendum. Nam si plebs tantum, quæ pars modò populi erat, à magistratu uocata fuisset, ea non proprie comitia dicebantur, sed concilia. Id quod A. Gellius lib. xv. capitu. xxvij. ex Lælio Felice ostendit. Is, inquit, qui non uniuersum populum, sed partem aliquam adesse iubet, non comitia, sed concilium edicere iubet. Hoc discrimen comitiorum & concilij uidetur Cicero obseruare, cum ita scribit secundo De legibus: Quid enim maius est si de iure quærimus, quàm posse à summis imperiis & summis potestatibus comitiatus, & concilia uel instituta dimittere, uel habita rescindere? Et post reditum in Senatu: Legem Tribunus pl. tulit ne obnunciare concilio aut comitiis liceret. Liuius tamen non uidetur hanc differentiam agnouisse, ut qui sæpe comitiorum & concilij nomine absque ullo discrimine in eadem re utitur. Vt libro tertio. primæ Decad. ubi de iudicio Cæsonis Quintij loquitur. Iudicij die cum excusaretur solum uertisse exilij causa, nihilominus Virginio comitia habente, collegæ appellati dimisere concilium. Et alio loco, ubi loquitur de comitiis habitis ob iudicium populi de agro ambiguo inter Aricinos & Ardeates, ita scribit: Cum ad causam orandam uenissent concilio populi à magistratibus dato. Item alio loco ubi agit de iudicio Manlij. In lucum Petilinum concilium populi indictum est. Et tamen ea fuisse centuriata comitia ipse auctor est: quæ erant maxime iusta, ac populi uniuersi comitia. Item libro. v. Decad. iij. de mulcta agens, quæ M. Posthumio publicano à Caruiliis Tribunis pl. dicta erat, ita scribit: Mulctæ certandæ cum dies aduenisset, conciliumq; tam frequens plebis adesset ut multitudinem area capitolij uix caperet. Et paulo post comitia uocat, quod ante concilium plebis appellarat. Et comitia (inquit) quæ ui atque armis prohibiturus erat. Hi omnes loci aperte ostendunt T. Liuium non anxie obseruasse illam comitiorum & concilij differentiam, quæ à Lælio Felice ponitur. Et Cicero tertio De legibus, uno nomine concilij complectitur omnes cum populo actiones, adeoq; omnia comitia. Quod uero, inquit, actoris iubeo esse fraudem, id totum ex Crassi sapientissimi hominis sententia dixi: quem est Senatus secutus cum decreuisset, C. Claudio Consule de C. Carbonis seditione referente,

uente, inuito eo qui cum populo ageret, seditionem non posse fieri: quippe cui liceat simul atque intercessum turbariq; cœptum sit, concilium dimittere. Est igitur in uerbo concilij sicut in nomine comitiorum multiplicitas, quæ istam apud Latinos scriptores diuersitatem peperit. Interdum enim communi nomine significat, omnes populi totius partisue cœtus & conuentiones. Vnde apud T. Liuium lib. ij. Decad. 1. concilia appellantur nocturni cœtus, quos plebs per seditionem factitabat in diuersis urbis partibus. Et cùm initio eiusdem libri loquitur de concione à Publicola Consule aduocata, concilij nomine in ea re utitur. Eius hæc sunt: Hæc dicta uulgo creditaq;, cum indignitate augerent Consulis animum, uocato ad concilium populo, summißis fascibus in concionem ascendit. Ex his perspicuum est nomen concilij, cum generaliter accipitur, latius patere quàm comitia. Neque enim comitia unquam latius patent, quàm ut omnes cum populo aut plebe actiones significent. At concilium præter ea etiam usurpatur in concionibus appellandis, & aliis cuiusque generis hominum conuentibus. Interdum autem eius uerbi uis astringitur ad id modo significandum quod ait Lælius: ut proprie concilia appellentur, partis populi conuentus ad aliquid iubendum. Cuius generis erant, quæ à Tribunis pl. habebantur comitia. Habebant enim ius uocandæ plebis non etiam uniuersi populi Tribuni pl. Itaque uerius concilia edicere quàm comitia dicebantur. Quanquam autem nomen comitiorum hanc, quam dixi, distinctionem admittit, in hac tamen nostra de comitiis disputatione nobis ea utendum esse non censemus: quandoquidem à Latinis scriptoribus uix, ac ne uix quidem, obseruari demonstrauimus. Itaque eo contenti quod obiter admonuimus, hanc distinctionem à quibusdam poni, comitia (ut sepius apud auctores sumuntur) definimus, populi qualescunque conuentus ad aliquid suffragiis suis decernendum. Nam & ludorum & censůs causa uel populus uniuersus conuenire solebat, nec tamen illa erant comitia: quòd non ad ferendum de aliqua re suffragium populus ita cōuenisset. Quòd uero populus frequens ex Italia uniuersa Romam conuenire soleret ludorum & censůs causa, Cicero indicat libro secundo in Verrem. Non committam, inquit, ut tum res indicetur, cum hæc frequentia totius Italiæ Roma discesserit: quæ conuenit uno tempore undique comitiorum, ludorum, censendiq; causa. Et T. Liuius lustri condendi causa populum uniuersum in campo Martio conuenisse primo lib. scribit his uerbis: Censu perfecto edixit ut omnes ciues Romani equites peditesq; in suis quisque centuriis in campo Martio prima luce adessent. Ibi instructum exercitum omnem sue, oue, taurilibus lustrauit: idq; conditum lustrum appellatum. Hunc uero morem lustri

ita condendi ad sua usque tempora obseruari solitum scribit Dionisius Halicarnassens lib. iiij. Et in concionibus certe quibusdam, praesertim nundinarum diebus, frequentior populus conueniebat, quàm quibusdam comitiis: nec tamen huiusmodi conuentus proprie comitia appellari potuissent. Non igitur erant comitia, nisi essent populi tales conuentus, qui indicti essent ad ferendam de aliqua re per suffragia sententiam. Genera comitiorum inter se diuersa, erant tria: Centuriata, Tributa, & Curiata. Nam quae legimus apud A. Gellium lib. xv. cap. xxvii. calata comitia, & in Institutionibus, titulo De testamentis ordinandis: ea non faciunt alius genus comitiorum: sed huiusmodi calata comitia erant vel centuriata vel curiata, vt idem Gellius ostendit his uerbis: In libro Lælij Felicis ad Q. Mutium primo scriptum est Labeonem scribere, calata comitia esse quae pro collegio pontificum habentur, aut regis sacrorum, aut flaminum inaugurandorum causa. Eorum autem alia esse curiata, alia centuriata: Curiata per lictorem curiatim calari, id est conuocari: Centuriata per cornicinem. De his nos postea amplius dicemus. Nunc illud modo ascribemus quod est apud Theophilum lib. secundo Institutionum. Duo, inquit, erant apud ueteres testamentorum genera: unum, quod calatis comitiis fiebat & dicebatur: alterum, quod in procinctu. Testamentum calatis comitiis, tempore pacis fiebat, bis in anno, hoc modo: Praeco uniuersam circumibat ciuitatem populum conuocans: tumq; qui testamentum condere uolebat, in concione populi ipso teste populo testamentum scribebat. Ex quo etiam dictum est calatis comitiis. Nam calare est uocare: Comitia uero populi, congregatio. Quoniam igitur uocati congregabantur, appellatum est testamentum calatis comitiis. Quae Theophili uerba ideo adscripsi, ut quoniam de his comitiis, quae testamentorum condendorum causa fiebant, nil mihi postea dicendum est: ut quae non diu in urbe manserunt, hoc loco obiter haberent studiosi antiquitatis, quid sibi uellent huiusmodi calatis comitiis testamenta, omninoq; unde hoc nomen calatorum comitiorum ortum esset. Est enim Graecum calandi uerbum: cuius erat frequens usus ueteribus Romanis: at postea in paucis quibusdam uelut antiquitatis causa retentum est. Scribit Macrob. lib. i. Satur. cap. xv. Priscis temporibus, antequam fasti à Cn. Flauio scriba inuitis patribus in omnium notitiam proderentur, pontifici minori haec prouincia delegabatur, ut nouae lunae primum obseruaret aspectum, uisamq; regi sacrificulo nunciaret. Itaque sacrificio à rege & minore pontifice celebrato, idem pontifex calata, id est uocata in Capitolium plebe, iuxta curiam Calabram, quae casae Romuli proxima est, quot numero dies à calendis ad nonas superessent pronunciabat, & quintanas quidem quinquies dicto uerbo, καλῶ, septi-

septimanas repetito septies prædicabat Verbum autem calo Græcum est, id est uoco, & hunc diem, qui ex his diebus qui calarentur primus esset, placuit calendas uocari. Hinc & ipsi curiæ, ad quam uocabantur, Calabræ nomen datum est, & classi, quòd omnis in eam populus uocaretur. Quoniam autem primis illis temporibus adeò usitatum erat calandi uerbum, hinc ego opinor omnia comitia ueteribus calata fuisse. Sed postea cùm in usu hoc uerbum esse desiit, retentum esse nomen calatorum comitiorum in his tantùm, quæ pro collegio pontificum habebantur, idq; religionis cuiusdam & antiquitatis causa. Atque hæc de calatis comitiis sufficient, si ostenderimus hæc etiam calata comitia testamentorum causa, fuisse curiata, ac non aliud quoddam genus comitiorum propterea ponendum esse. Id uerò inde perspici potest, quod primis Reip. Romanæ temporibus tantùm hæc in usu fuerit testamentorum condendorum ratio, quibus temporibus non alia erant comitia quæ in urbe fierent, quàm curiata. Nunc finem præfationis faciamus, ut ad centuriata comitia ueniamus.

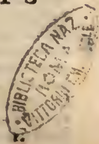
Nicolai

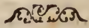
DOCTISSIMI VIRI

NICOLAI GRVCHII ROTOMAGENSIS,

DE COMITIIS ROMANORVM

LIBER PRIMVS.

Quid essent Centuriata Comitia. *Cap.* I.

CENTVRIATA Comitia, erant quibus popu- A
lus per classium cẽturias suffragium ferebat.
Quod ut apertius intelligatur, uerba T. Liuij
ex libro primo subscribam. Tum classes cen-
turiasq́;, & hunc ordinem ex censu descripsit:
uel paci decorum uel bello. Ex ijs qui cen-
tum millium æris aut maiorem censum haberent, octoginta
confecit centurias: quadragenas seniorum, ac iuniorum. Prima
clasßis omnes appellati. Seniores ad urbis custodiam ut præsto B
essent, iuniores ut foris bella gererent. Additæ huic classi duæ
fabrum cẽturiæ, quæ sine armis stipendiũ facerent. Datũ munus
ut machinas in bello ferrent. Secunda classis intra centum usque
ad quinque & septuaginta millium censum instituta. Et ex ijs se
nioribus iunioribusq́; uiginti conscriptæ cẽturiæ. Tertiæ classis
quinquaginta millium censum esse uoluit, totidemq́; centuriæ,
& eæ eodem discrimine ætatum factæ. In quarta classe census C
quinque & uiginti millium: totidem centuriæ factæ. Quinta
classis aucta, centuriæ triginta factæ. In his accensi, cornicines, ti-
bicinesq́; in tres centurias distributi. Vndecim millibus hæc
classis censebatur. Hoc minor census reliquam multitudinem ha
buit. Inde una centuria facta est immunis militia. Ita pedestrĩ
exercitu ornato distributoq́;, equitum ex primoribus ciuitatis
duodecim scripsit centurias. Sex item alias centurias, tribus à
Romulo institutis, sub iisdem, quibus inauguratæ erant, nomi-
nibus

D nibus fecit. Hæc Liuius de claſſibus & cẽturiis. Dionyſius uerò
Halicar. libro quarto eadem hæc pluribus explicat. Seruius, in-
quit, Tullius iuſſit oẽs Romanos æſtimatas ſuas facultates pu-
blice profiteri, præſtito legitimo iuramẽto ueram à ſe profeſſio-
nem factam eſſe: ſimulq; ut profiterentur patrem, ætatem, uxo-
ris nomen & liberorum: quo in loco urbis, aut quo in pago ru-
ris habitarent. Incenſis autem pœna indicta erat, ut bona eorum
publicarentur, ac uirgis cæſi tanquam mancipia uenirent, quæ
lex diu apud Romanos manſit. Profeſſione perfecta tabulas
E perlegit, quibus & multitudinem ciuium, & cenſus cuiuſque ma
gnitudinem cognouit: tumq; hanc ſapientiſſimam Reipub. re-
gendæ rationem inſtituit. Ex his quorum erat maximus cen-
ſus, nec minor centum minis, primã claſſem fecit octoginta cen
turiarum: quadraginta quidẽ ſeniorum, ac totidem iuniorum.
Erant autem ſeniores poſt annum ætatis quintum & quadrage-
ſimum, iuniores poſt ætatem militarem uſque ad quadrageſi-
mum quintum annum. Ex iis quorum cenſus erat intra decem
millia drachmarũ, nec minor tñ quinque, & ſeptuaginta minis,
F ſecundã claſſem uiginti centuriarũ decẽ: ſeniorũ, decẽ iuniorum.
Ex his qui cenſum habebant minorem ſeptem millibus & quin
gentis drachmis, at non minorem quinquaginta minis, tertiam
claſſem uiginti etiam centuriarum: decem ſeniorum, totidemq;
iuniorum. Ex iis qui cenſum habebant minorẽ quinque milli-
bus drachmarum, non minorem tamen uiginti minis, quartam
claſſem uiginti item centuriarum: decem ſeniorum, totidem iu-
niorum. Quinta claſſis fuit ex iis, qui cenſum habebant uiginti
G quinque minarum uſque ad duodecim cum dimidia: quæ tri-
ginta centuriarum fuit, quindecim ſeniorum, ac totidem iunio-
rum. Quatuor porrò centurias, quæ ſine armis eſſent, iuſſit eas
ſequi quæ armatæ ſtipendia facerent. Earum duæ erant fabro-
rum, duæ tibicinum. Ac fabrorum quidem duæ centuriæ ad-
ditæ ſunt ſecundæ claſſi, ac per ætatem diuiſæ. Vna enim cen-
turia ſeniorũ ſequebatur. Altera uerò iuniorum centuriis adſcri
pta erat. Tibicines uerò quartæ claſſi adſcribebantur. Atq; ha-
rum item una erat ſeniorum, altera iuniorum. Ita pedeſtri exer-
H citu diuiſo, equitum multitudinem ſelegit, qui maximo cen-
ſu erant & genere maxime illuſtres, quos in octodecim centu-
rias diuiſit: easq; cum octoginta primæ claſſis centuriis coniun
gi uoluit. Reliquam ciuium multitudinẽ, quorũ cenſus erat mi
nor duodecim minis cum dimidia: quæ erat multo maxima ci-
uium

uium multitudo: in unam centuriam redegit, omnis militiæ ac A
tributi immunem: quæ fuit sexta classis. Summa autem centuriarum, quæ omnibus classibus continebantur, erat centum nonaginta tres centuriç: quarum octo & nonaginta erant primæ classis, si connumerentur in ea equitum octodecim centuriæ. Populo ita distributo, militum descriptionem per centuriarum diuisionem faciebat, ac tributum ex censu per easdem centurias imperabat. Nam si quãdo ei opus esset militũ decem millibus aut uiginti, diuisa in cẽtum nonaginta tres centurias multitudine, per centurias imperabatur, quantũ dare quanque militum oporteret. Tum inita ratione pecuniarum quæ opus essent B
exercitui alendo, uestiendo, aut alia ratione ducendo, hic rursus populus diuidebatur in centum nonaginta tres centurias, & qd quanq; centuriam conferre oporteret, imperabat. Qua ratione fiebat, ut qui maximo censu erant, cum, & pauciores essent, & in plures diuisi centurias, sæpius ac ferè continenter ferrent onus militiæ: & de suis facultatibus plus in commune conferrent. Qui medio censu erant, quia plures erant, & in pauciores centurias distributi, nec tam sæpe militabant, nec magno tributo grauabantur: qui uerò infimo censu erant, omni onere immunes C
erant. Atque illo quidem periculorum, & impensarum onere diuitibus imposito, ut ne id grauiter ferrent, optimam rationem leniende indignationis commentus est. Effecit enim ut hi uere Reip. domini essent, & in pauperibus nulla propemodum uis esset: idq; ita perfecit, ut se excludi plebs non sentiret. Fuit autem illa, quã diuitibus dedit dominatio in comitiis, quibus res maximæ à populo sciscebantur. Nam ex ueteri lege tria erant in potestate populi, magistratus creare, tã eos qui in urbe essent, D
quàm eos qui foris bella gererent: leges iubere aut abrogare de bello indicẽdo aut finiẽdo decernere. Hæc uerò à populo adhuc ita peragi solita erant, ut per curias diuisus suffragium ferret. Erantq; tum pauperes diuitibus ferendo suffragio pares. Quinetiam quia multo pauciores erant (ut credere par est) diuites pauperibus, ita fiebat ut uis suffragiorum esset penes pauperes. Quo à Ser. Tullio animaduerso, in diuites trãstulit potestatem suffragiorum. Quando enim uolebat aut magistratus creare, aut leges ferre, aut bellum indicere, Centuriata comitia pro Curiatis conuocabat. Ac primum quidem ad suffragium ineundũ E
uocabat centurias maximi census, in quibus erant octodecim equitum centuriæ, & peditum octoginta. Hæ octo & nonagin

F ta centuriæ,quæ reliquam multitudinem tribus centuriis supe-
rabant,si conuenissent,reliquas uincebant, omninoq; quod sta-
tuissent,obtinere oportebat.At si omnes ille non conuenissent,
tum uocabat secundæ classis duas,& uiginti centurias,Quòd si
hic rursus diuerse essent sententiæ , uocabantur centuriæ tertiæ
classis uiginti.Mox quartæ uiginti duæ,idq; eò usque faciebat,
dum nonaginta septem centuriæ conuenirent . Quòd si uocata
etiam quinta classe id nondum ita accidisset , sed suffragiorum
multitudine pares essent centum nonaginta duarum centuria-
G rum sententie,tum ultimam centuriam sextæ classis uocabat:
Cuique parti se addidisset,ea uincebat.Id quod raro aut nunquã
usuueniebat: Fere n.à prima classe res peragebat,raro ad quartã
classẽ perueniebat:Quinta uero classis,ac postrema nullius prope
momenti erant.Atque illo quidem ordine instituendo, quo tã-
tum auctoritatis dabatur ditioribus,ut pene exacti Reipub.ad
ministratione pauperes uiderentur,tantum adhibuit calliditatis
ut plebi infimæ fraus non appareret. Omnes enim se æquabili-
ter gerere Rempub.censebant,quòd uiritim rogabantur in suis
H singuli centuriis.At decipiebantur,partim quòd uniuersæ cen-
turiæ unum esset suffragium,siue plurimos,siue paucos ciues cõ
plecteretur:partim quòd primæ suffragium ferrent ex centuriæ
quæ erant maximi census:quæ & plures erant numero reliquis
omnibus,& pauciores tamen homines singule continebant. E-
rat uero & pars fraudis non minima in eo , quod capite censi ,
quanquam longè plures essent,unicum tamen suffragium om-
nes faciebant,ac postremi uocabantur.Qua ratione efficiebatur
ut diuites quorum erant maximæ in Remp.impensæ, quiq; cõ
I tinenter onera Reip.sustinerent,minus id grauate ferrent , pro-
pter eam quam obtinebant in rebus maximis auctoritatem :
quam cum iis non communicari uidebant,quibus in capessen-
da Repub.non tantum oneris incumberet:pauperes contra , q-
bus minimum oneris publici imponebatur,æquo animo ferrẽt
se pro sua immunitate tributorum ac militiæ,inferiores iis esse,
in quos ista incumberent.Hæc ratio Reipub. gerendæ per mul
tas ætates à Romanis seruata est:sed nostro tempore per uim
maiorem mutata erat in magis popularem : non quòd sublatæ
K sint centuriæ,sed quòd iudicium earum non retinet ueterem au
ctoritatem,ut ipse,cum sæpe comitiis eorũ interessem, animad-
uerti.Hæc ex Dionysio fere ad uerbum traducta , quæ omnia
ideo subscripsi,partim ut intelligerentur quę obscure à T.Liuio
de

de classium suffragiis scribuntur, ubi ita inquit: Hæc omnia in di- A
tes à pauperibus inclinata onera. Deinde est honos additus. Nō enim ut ab Romulo traditum cæteri seruauerant reges, uiritim suffragium eadem ui, eodemq́ iure promiscue omnibus datum est: sed gradus facti, ut neque exclusus quisquam suffragio uideretur, & uis omnis penes primores ciuitatis esset. Equites enim uocabantur primi: octoginta inde primæ classis centuriæ peditum uocabantur. Ibi si uariaret, quod raro incidebat, ut secundæ classis uocarentur, nec fere unquam infra ita descenderēt
ut ad infimos peruenirent. Partim ut omnem rationem Centu- B
riatorum comitiorum, quæ à Ser. Tullio rege instituta est, ob oculos ponerem. Erāt igitur Centuriata comitia, quibus populus per classium centurias diuisus suffragium ferebat, ita ut suffragia colligerentur centuriatim: & quod plures centuriæ iussissent, id ratum haberetur. Ex his autem, quæ ex Liuio, & Dionisio adscripsi, quales, & à quo primum, & quomodo institutæ huiusmodi centuriæ, unde nomen habuerunt Centuriata comitia, intelligere facile est. Itaque illa sufficient de primo capite, in quo
quid essent Centuriata comitia, explicare uoluimus. C

De causis Centuriatorum comitiorum. Cap. II.

Tres erant (vt generatim dicam) habendorum Centuriatorum comitiorum causæ. Vna erat creandorum magistratuum: altera legum ferendarum: tertia: iudicii exercendi causa. Nam & Cicero lib. 2. de Diuinatione, his tribus contineri comitia indicat his uerbis: Fulmen sinistrum, auspicium optimum habemus ad
omnes res præter quam ad comitia. Quod quidem institutum D
Reip. causa est, ut comitiorum, uel in iudiciis populi, uel in iure legum, uel in creandis magistratibus principes ciuitatis essent interpretes. Ac magistratus quidem his comitijs creabantur omnes, qui & maiores magistratus & patritii uocabantur præter Dictatorem, Magistrum equitum, & Interregem. Erant autem illi maiores magistratus. non omnes quibus sella curuli uehi ac publice sedere ius erat, unde Curules magistratus uocabantur: erant enim Ædiles Curules in hoc numero, & tamen in minori-
bus magistratibus erant, ut postea docebimus: sed ii demum erāt E
maiores magistratus, penes quos erant maiora Reip. auspicia, ut ex Messala docet Gellius lib. 13. cap. 14. Vbi etiam scribitur maiores magistratus Centuriatis comitijs creari. Illud tamen apertius fiet, si de magistratibus singulatim dicamus. Ac primum Consules

F Consules Centuriatis comitiis creatos fuisse tamē apertum est,
ut superuacaneum mihi uideatur probationem huius rei subiicē
re. Nam & T. Liuius de primis Consulibus ita scribit: Duo Cō-
sules inde comitiis Centuriatis à præfecto urbis ex commenta-
riis S. Tullij creati sunt. Et Cicero initio orationis pro Muræ-
na: Quæ deprecatus à diis immortalibus sum, iudices, more in-
stitutoq; maiorum illo die, quo auspicato, comitiis Centuriatis
L. Muræ nam Consulem renunciaui. Et libro septi. epistolarum,
in epistola cuius initium, Ego uerò iam te nec hortor, ita scribit:
G Ille autem qui comitiis tributis esset auspicatus, Centuriata ha-
buit: Consulem hora septima renunciauit. Prætores etiam his co
mitiis creari æque apertū est ex historiæ Liuianæ ꝓgressu. Qđ
etiam ex eo intelligi potest, quòd Prætores collegæ essent Con-
sulum: iisdemq; auspiciis crearentur. Quòd Liuius initio libri
septimi primæ Decad. ita scribit: Cum de industria omnia, ne qđ
per plebeium Consulem ageretur, proferrentur: silentium omniū
rerum ac iustitio simile otium fuit: nisi quod non patientibus ta-
citum Tribunis, quod pro uno Consule plebeio tres patritios
H magistratus curulibus sellis prætextatos tanquam Consules se-
dentes, nobilitas sibi sumpsisset: prætorem quidē etiam iura red-
dentem, & collegam Consulibus, atque iisdem auspiciis creatum.
Quod idem Cicero libro nono ad Atticum dicit in epistola, cu-
ius initium, Tres epistolas. Et A. Gellius lib. 13. cap. 14. ex M.
Messala libro pr. de auspiciis ita scribit: Patritiorum auspicia in
duas sunt potestates diuisa. Maxima sunt Consulum, Prætorū,
Censorum: neque tamen eorum omnium inter se eadem aut eius-
dem potestatis. Ideo & collegæ non sunt Censores Cōsulum aut
I Prætorum: Pretores: Consulum sunt. Et paulò post: Reliquo-
rum magistratuum minora sunt auspicia. Ideo illi minores, hi
maiores magistratus appellantur. Minoribus creandis magi-
stratibus, Tributis comitiis magistratus, sed iustius Curiata da-
tur lege. Maiores Centuriatis comitiis fiunt. Ex his omnibus
Messalæ uerbis manifestum fit & qui magistratus minores sint,
& quamobrem minores appellentur: sed & collegam esse Præ-
torem Consuli docet, quòd eodem auspicio creatur. Prætores er
go, ut ex iis planum est, Centuriatis comitiis creabantur. Quod
K etiam Cicero aperte dicit initio orationis pro lege Manilia, ubi
ait: Nam cum propter dilationem comitiorum, ter Prætor pri
mus centuriis cunctis renunciatus sum. Censores uerò Centu-
riatis comitiis creari solitos ex his perspicuum est, quæ modo
ex A.

ex A. Gellio citauimus. Nam & inter maiores magistratus numerantur Censores: & Centuriatis comitiis creari maiores magistratus Messala ait. Tum uerò ex Ciceronis loco in secunda oratione in Rullum, ubi ait: Maiores de omnibus magistratibus, bis uos sententiam ferre uoluerunt. Nam Centuriata lex Consulibus ferebatur, & cæteris patritiis magistratibus: tributa plebeiis. Tum Curiata iterum de iisdem iudicabatur. Sic enim locus ille debet legi, alioqui in omnibus ferè codicibus corruptus. A

Excepi autem supra Dictatorem, magistrum equitum, & interregem, quòd quanquam illi maiores magistratus essent, tamē non comitiis à populo, sed alia ratione creabantur. Nam si aut belli externi seditionisue domesticæ, uis quædam maior incidisset, quæ uideretur maiori imperio. quàm consulari indigere: aut si adesse comitiis non possent Consules, nec uellet Senatus rem ad interregnum redire: aut si figendus esset clauus religionis causa: aut ludi primum instituendi (has enim ferè causas creandi Dictatoris fuisse reperio) tum si Senatui ita uideretur, uidebatur Cōsul Dictatorem dicere: hoc est quem uellet (modo ex consularibus aliquem) nominare qui Dictator esset: tum Consul captatis auspiciis, oriente nocte, silentio, Dictatorē dicebat, qui deinde magistrum equitum, quem uellet dicebat. Quæ omnia ex his, q̄ sequuntur perspici possunt. Liuius lib. quarto pr. Decad. T. Quītius Consules immerito increpari ait, qui constricti legibus de prouocatione ad dissoluendum imperium latis, nequaquam tantum uirium in magistratu ad eam rem pro atrocitate uindicandam, quantum animi haberent. Opus esse non forti solum uiro, sed etiam libero exolutoq; legum uinculis. Itaque se Dictatorē L. Quintium dicturum. Approbantibus cunctis, primò Quintius abnuere &c. Dictator à Consule dicitur: ipse deinde C. Seruilium Halam magistrum equitum dicit. Et paulò post. Et Senatus, ut in trepidis rebus Dictatorē dici Mamercum AEmylium iussit. Is magistrum equitum L. Quintiū Cincinatum dixit. Et eodē libro paulò post A. Virginio Senatus in æde Quirini consulitur. Dictatorem dici A. Seruilium placet. Virginius dum collegam Consuleret moratus, permittere eo nocte, Dictatorem dixit. Is sibi magistrum equitum Posthumium Ebutium dicit. Et alio loco eiusdem libri. Senatui Dictatorem dici placuit. Sors, ut Dictatorem diceret (nam ne id quidem inter collegas conuenerat) T. Quintio euenit. is A. Posthumium Tubertum socerum suum, seuerissimi imperii uirum, Dictatorem dixit. Ab

B B C D E

F eo L.Iulius magister equitum est dictus. Et alio loco eiusdem libri. Mœsta ciuitas fuit uinci insueta: odisse Tribunos: poscere Dictatorē: & cũ ibi quoque religio obstaret, ne nō posset nisi ab Consule dici Dictator, Augures cōsulti eam religionem exemere. A. Cornelius Dictatorem AEmylium dixit: & ipse ab eo magister equitum est dictus. Et libro septimo pr. Decad. Terror inde uanus belli Hetrusci, cum coniurasse duodecim populos fama esset, Dictatorem dici coegit. Dictus in castris (eò enim ad Consules missum senatusconsultum est) C. Iulius. Et eodem li-
G bro paulò post. Moram triumpho uulnus Consulis attulit: eademq́ causa Dictatoris desiderium Senatui fecit: ut esset qui aegris Consulibus comitia haberet. Et libro octauo eiusdem Decad. Consul ex S.C. triumphauit. Et ne Attilius expers gloriae esset, iussi ambo Coss. aduersus Sidicinos ducere exercitum: Dictatorem antè ex S.C. comitiorum habendorum causa dixerũt. Et alio loco eiusdem libri. Itaque cum & comitiorum dies instaret, & Publium imminentem hostium muris auocari à spe capiendae in dies urbis haud è Rep. esset, L. Cornelio (quia ne eum
H quidem in Samniũ iam ingressum reuocari ab impetu belli placebat) literae missae, ut Dictatorem comitiorum causa diceret. Dixit M. Claudiũ Marcellum. Ab eo magister equitũ dictus. Sp. Posthumius. Nec tamen ab Dictatore comitia sunt habita: quia uitione creatus esset, in discussionem uenit. Consulti augures uitiosum uideri pronunciauerunt. Eam rem tribuni suspectã infamemq́ criminando fecerunt. Nam neque facilè fuisse, id uitiũ nosci, cũ Consul oriente nocte, silentio diceret Dictatorē: neque ab Cōsule quicquam publicè priuatimq́ de ea rescriptum
I esse: neque quēquã mortalium extare, qui se uidisse, aut audiuisse quid dicat, quòd auspicia dirimeret. Et libro nono. Profecti legati ad Fabium Cos. cum senatusconsultum tradidissent, adiecissentq́ orationem conuenientem mandatis: Consul demissis in terram oculis, tacitus ab incertis quidnam acturus esset legatis, recessit. Nocte deinde silentio, vt mos est, L. Papyrium Dictatorem dixit. Papyrius Iunium Bubulcum magistrum equitum dixit. Et libro septimo primae Decad. Repetitum ex senio-
K rum memoria dicitur pestilentiam quondam clauo à Dictatore fixo sedatam. Ea religione adductus Senatus, Dictatorem claui figēdi causa dici iussit. Et lib nono pr. Decad. Quē tu claui figēdi, aut ludorum causa Dictatorem crees. Haec igitur erat ordinaria Dictatoris, ac magistri equitum creatio ut non à populo, sed

à Consule

à Consule diceretur aliquis ex Consularibus. Nam & Liuius ita A
scribit lib. 2. Dec. pr. Consulares legere. Ita lex iubebat de Dicta-
tore creando lata. Quinetiam M. Varro ex eo Dictatorem di-
ctum ait, quòd à Consule diceretur. Et Plutarchus in Marcel-
lo. Dictator non à populo, aut à patribus creari potest, sed al-
ter Consulum, quem uult Dictatorem dicit: unde quia ita dictus
sit, Dictator appellatur. Quod idem est apud Dionysium lib.
quinto. Ego uerò illud non ignoro aliquando Senatum uoluis-
se populum rogari, ut quem uellet Dictatorem iuberet, qui de-
inde à Consule diceretur. Scribit enim T. Liuius lib. 7. Decad. 3. B
Hæc recitata à Consule ita mouere Senatum, ut non expectan-
da comitia Consuli censerent, sed Dictatore comitiorum haben
dorum causa dicto, extemplo in prouinciam redeundum. Illa
disceptatio tenebat, quòd Consul in Sicilia se M. Valeriũ Mes-
salam, qui tum classi præerat, Dictatorem dicturum aiebat: pa-
tres extra agrum Romanum (eum autem in Italia terminari)
negabant Dictatorem dici posse M. Lucretius Trib. pl. cum de
ea re consuleret, ita decreuit Senatus, ut Consul priusquam ab
urbe discederet populum rogaret, quem Dictatorem dici place- C
ret, eumq; quem populus iussisset, diceret Dictatorem: si Consul
noluisset, Prætor urbanus populum rogaret: si ne is quidem uel
let, tum Tribuni ad plebem ferrent. Cum Consul se populum
rogaturum negasset, quòd suæ potestatis esset: Prætoremq; ue-
tuisset rogare, Tribuni pl. rogarunt, plebsq; sciuit, ut Q. Fuiuius,
qui tum ad Capuam erat, Dictator diceretur. Sed quo die id ple
bis concilium futurum erat, Consul clam nocte in Siciliam a-
biit. Destitutiq; patres literas ad M. Claudium mittendas cen-
suerunt, ut deserte à collega Reip. subueniret, diceretq; quem po D
pulus iussisset Dictatorem. Ita à M. Claudio Consule Q. Ful-
uius Dictator dictus, & ex eodem plebiscito à Q. Fuluio Di-
ctatore P. Licinius Crassus Pont. Max. magister equitum di-
ctus est. Est etiam per absentiam Consulum aliquando Prodi-
ctator à populo creatus, quemadmodum testatur Liuius lib. 2.
Decad. 3. Itaque ad remedium iam diu desideratum, nec ad-
hibitum, Dictatorem dicendum ciuitas confugit. Et quia
Consul aberat à quo uno dici posse uidebatur: nec per occupa-
tam armis Punicis Italiam facile erat, aut nũcium, aut literas mit E
ti: nec Dictatorem populus creare poterat: quòd nunquam ante
eam diem factum erat, Prodictatorem populus creauit Q. Fa-
bium Max. & magistrum equitum M. Rufum Minutium. Sed

F & L. Sylla Dictator ab Interrege dictus est L. Valerio Flacco, vt testatur Appianus lib. 1. Bell. Ciuil. Et C. Iulius Cæsar à Senatu, ut ait Plutarchus, Dictator factus. Erant enim cum Pompeio ex urbe profecti ambo Consules: nec poterat à Prætore dici. Quòd Cicero scribit libro nono ad Atticum in epistola, cuius initium est: Cum dedissem. Me, inquit, nunc & congressus eius stimulat, & primas eius actiones horreo. Volet enim credo S. C. facere: uolet augurum decretum: rapiemur, aut absentes uexabimur: uel ut Consules roget Prætor, uel Dictatorem, dicat, quo-
G rum neutrum ius est. At si Sylla potuit efficere ab Interrege, ut Dictator diceretur, & magister equitum, cur hic non possit? Atque illa quidem sufficiãt de Dictatore ac magistro equitum: ex quibus apertum est centuriatis comitiis hos non creari. De Interrege idem demonstrabitur facilè ex eo quod scribit T. Liuius lib. 3. Decad. 1. Alia sententia asperior in speciem, quæ Patritios coire ad prodendum Interregem iubebat. Et lib. quarto: Patritii cum sine curuli magistratu Respub. esset, coiere, & Interregem creauere. Et lib. sexto: Penes quos sunt auspicia? nempe penes
H patres. Nam plebeius nullus magistratus auspicato creatur. Nobis adeò sunt propria, ut non solum quos populus creat Patritios magistratus, non aliter, quàm auspicato creet, sed nos quoque ipsi sine suffragio populi auspicato Interregem prodamus. Et Cicero pro domo sua. Auspiciaque populi Romani, si magistratus Patritii creati non sint, intereant necesse est: cùm Interrex nullus sit: quòd & ipsum Patritiũ esse, & à Patritiis prodi necesse est. Patritii igitur prodebãt Interregem: hoc est unũ aliquem ex suo numero deligebãt, & declarabant, qui magistratum curulẽ quinque
I dierum gereret (nam tot, non amplius dies imperium habuisse perspicuum est ex Liuio, Appiano, & Asconio) non autem à populo creabatur. Illud uerò animaduertendum hoc loco est, his cẽturiatis comitiis Proconsules interdum creatos. Quod ex eo intelligi potest, quod scribit Liuius lib. 6. Decad. 3. Et Romæ Senatui populoque post receptam Capuam non Italiæ iam maior, quàm Hispaniæ cura erat, & exercitum augeri, & imperatorem mitti placebat: nec tamen quem mitterent satis constabat: quoniam illuc, ubi duo summi Imperatores intra dies triginta cecidissent, qui in locum duorum succederet, extraordinaria cura de-
K ligendus esset. Cùm alii alium nominarent, postremum eò decursum est, vt populus Proconsuli creando in Hispaniam, comitia haberet: diemque comitiis Coss. edixerunt. Primo expecta-

expe-

expectauerat, ut qui se tanto imperio dignos crederent, nomina A profiterentur. Quæ ut distituta expectatio est, redintegratus luctus acceptæ cladis, desideriumque imperatorum amissorum. Mœsta itaque ciuitas, propè inops consilij comitiorum die tamen in campum descendit: atque in magistratus uersi circumspectant ora principum aliorum alios intuentium: fremuntque adeò perditas res, desperatumque de Repub. esse, ut nemo audeat in Hispaniam imperium accipere: cum subito P. Cornelius illius, qui in Hispania ceciderat, filius uiginti quatuor ferme annos natus, professus se petere, in superiore unde conspici posset loco constitit. In B quem postquam omnium ora conuersa sunt, clamore ac fauore ominati extemplo sunt felix faustumque imperium. Iussi deinde inire suffragium, ad unum omnes non modò centurio, sed etiam homines P. Scipioni imperium esse in Hispania iusserunt. Ex his uerbis apertum est centuriatis comitiis P. Scipionem creatũ fuisse Proconsulem. Veruntamen eam rationem decernendarũ prouinciarum, nec perpetuam, nec ordinariam fuisse lib. 2. docebimus, cùm de omni ratione prouinciarum agemus. Nunc expendendus est locus A. Gellij cap. 27. libri 15. in quo scribit ex C Lælio Felice: Comitia calata esse, quæ pro collegio Pontificum habentur, aut regis sacrorum, aut flaminum inaugurandorũ causa. Eorum autem alia esse Curiata alia Centuriata. Nam si uerum est. quod apud Ciceronem scriptum est 2. orat. in Rullum ante legem Domitiam latam sacerdotia præter pontificatum maximum à populo non data fuisse, sed tantùm à collegiis cooptari solitos, qui sacerdotes fierent, quænam ista sunt centuriata comitia, quæ pro collegio pontificum haberi dicit Lælius ex Tuberone? nec Pontifex. Max. (ut eodem illo loco ait Cicero) creaba- D tur centuriatis comitiis, sed à minore parte populi: Illa sanè quæstio est inquisitione digna: de qua suum cuique relinquam iudicium, mea uerò hæc est sententia: quæ à Tuberone scribuntur, sic esse accipienda, ut bina designentur comitia calata, quæ pro collegio pontificum haberentur: alia quibus rex sacrorum crearetur, alia quibus flamines. Atque illa quidem, quibus rex sacrorum fieret, centuriata fuisse: quibus flamines, curiata. Vt autem ita credam, his potissimum ducor argumentis. Rex sacrorum & E flamines, tametsi non essent pontifices, ita tamen erant ascripti in collegium pontificum, ut si quando de re aliqua apud pontifices ageretur, ipsi unà iudices sederent eius rei, de qua ad collegium pontificum relatum esset. Quod potest ex oratione Cice-

F ronis pro domo sua intelligi: quæ cum habita sit apud pontifices,ad quorum collegium reiectum erat de domo à Clodio consecrata iudicium: in ea tamen ratione iudices sedisse, regem sacrorum,& flamines ostendit,cùm ait: Discite o rationem pontifices,& uos flamines, etiam tu Rex,disce ab homine gentili tuo, quanquam ille gentem istam reliquit. Et de Aruspicum responsis,postquam dixit Senatus decreto de ædium suarum religione ad pontificum collegium relatum esse, paulò post uelut enumerationem faciens eorum, qui iudice sederunt, ita scribit: At G uerò meam domum P.Lentulus Consul & pontifex, P.Seruilius,M.Lucullus,Q.Metellus,M.Glabrio,M Messala. L.Lentulus flamen Martialis,P.Galba,Q.Scipio,C.Fannius,M.Lepidus,L.Claudius Rex sacrorum,M.Scaurus,M. Crassus,C.Curio, Sex. Cæsar flamen Quirinalis, Q.Cornelius, P. Albinouanus, Q.Terentius Pontifices minores,causa cognita duobus locis dicta,maxima frequentia amplissimorum ac sapiētissimorum ciuium astante,omni religione una mente omnes liberauerunt.Deinde uerò T.Liuius initio lib.2.1. Decad. diserte asserit H Regis sacrificuli sacerdotium pontifici subiectum. Quod etiam intelligi potest ex eo quod apud eundem scriptum est lib.10.4. Decad. De rege sacrifico sufficiendo in locum C.Cornelij Dolabellæ contentio inter C.Seruilium pont.max. fuit, & L.Cornelium Dolabellam Duumuirum naualem: quem ut inauguraret pontifex,magistratu sese abdicare uolebat:recusantiq; id facere, ob eam rem mulcta Duumuiro dicta à pontifice, deq; ea cum prouocasset,certatum ad populum. Cum plures iam tribus introuocatæ dicto esse audientem pontifici Duumuirum iuberēt, I mulctamq; remitti,si magistratu se abdicasset: ultimum de cœlo,quod comitia turbaret interuenit. Religio inde fuit pontificibus inaugurādi Dolabellæ.P.Clœlium Siculum inaugurarūt, qui secundo loco inauguratus erat.Ex his T. Liuij uerbis colligi potest non modo pontifici max. subiectum esse Regem sacrorum: sed etiam ad pontifices pertinuisse inaugurationē eius, adeoq; pontificis max.fuisse,inaugurare regē sacrificum. Quod idem de flaminibus dicendum esse ex eo demonstrari potest, quod scribit idem Liuius lib.7. Decad.3. Et flaminem Dialem K inuitum inaugurari coegit Pub.Licinius pont.max.C. Valeriū Flaccum. Quod idem scribit Valerius Max.lib.6.cap.9.C.Valerius Flaccus secundi belli Punici temporibus, luxu perditam adolescentiam inchoauit. Cæterum à P.Licinio pont. max. flamen

men factus,&c. Et L.Florus in Epitome libri 19. scribit:L.Cæ A cilius Metellus pont.max. A.Posthumium Consulem,quoniã idem & flamen Martialis erat, cum ille ad bellum gerendũ proficisci uellet,in urbe tenuit,nec passus est à sacris recedere.Et T. Liuius lib.7.Decad.4. de Q.Fabio Pictore, quem dicit eo anno,quo creatus est Prætor,inauguratum fuisse flaminem Quirinalem,ita scribit:Priusquam in prouincias Prætores irent, certamen inter P.Licinium pont.max.fuit,& Q.Fabium Pictorẽ flaminem Quirinalem,quale patrum memoria inter L. Metellum,& Posthumium Albinum fuerat.Consulem illum cum C. Luctatio collega in Siciliam ad classem proficiscentem,ad sacra retinuerat Metellus pont.max. Prætorem hunc ne in Sardiniã B proficisceretur P.Licinius tenuit. Et in Senatu, & ad populum magnis contentionibus certatum est, & Imperia inhibita ultro citroq;,& pignora capta,& mulctæ dictæ,&Tribuni appellati, & prouocatum ad populum est.Religio ad postremum uicit:& dicto audiens esse flamen pontifici iussus.Ex his locis perspicuũ est flamines & regem sacrorum, non modò attributos fuisse collegio pontificum,sed etiam ita pontifici max.subiectos,ut ab eo C inaugurarentur:hoc est,certis quibusdam ac solennibus captatis augurijs crearentur.Et quoniam ita erant attributi collegio põtificum,ideo recte à Tuberone dictum esse illa comitia,quæ habebantur regis sacrorum, & flaminum inaugurandorum causa, pro collegio pontificum haberi.Nec facio partem disiunctionis illud, quod ait pro collegio pontificum Calata comitia haberi, ut terna hic ponantur Calata comitia : prima pro collegio pontificum,secunda regis sacrorum inaugurandi causa, tertia flaminum inaugurandorum.Pontifices enim non comitiis à populo D creabantur,sed à collegio cooptabantur, ut & Cicero aperte indicat in ea, quam citauimus oratione in Rullum : & Suetonius in Nerone cap.2.& Dionysius Halicar. his uerbis scribit : Defuncto uno pontifice, alius sufficitur non à populo creatus, sed ab illis ipsis pontificibus, is qui illi sacerdotio maximè idoneus uidetur.Et pontifex max.quanquam à populo,aut potius à parte populi crearetur,non tamen illis comitiis Cẽturiatis,aut Curiatis,quæ à Tuberone illic subiiciuntur,creabatur:sed alia ratione,quã postea cum de tributis comitiis agemus,latius explicabimus. Sunt igitur ita accipienda Tuberonis uerba uti diximus: E & quod ait Calata comitia haberi pro collegio pontificum,non ita interpretandum est,ut significent de collegio pontificum ha-

F beri comitia,sed potius à collegio,& apud collegium, quemadmodum illud, pro,sæpe apud Latinos scriptores accipitur. Vt apud Liuium lib.8.Decad.4. Supplicatio in triduum pro collegio Decemuirorum imperata fuit.Cum igitur certũ sit comitiis Calatis regẽ sacrorũ,& flamines creari solitos,ex iisq; alia Centuriata alia Curiata faciat Lælius Felix ex Tuberone,illud modo restat,ut explicẽ cur Centuriata ad regem sacrorum,Curiata uerò ad flamines referenda existimem.In quo si non adferam satis euidentes probationes, uerisimilibus contentos nos esse oporte

G bit. Ac primũ flamines iam inde à Numa Rege instituti sunt, quo tẽpore non alia erant Romæ comitia,quàm Curiata:Rex uerò sacrorum eo anno,quo primum Consules Romæ fuerunt creatus est:quo tempore Centuriata comitia, iam à Seruii regis temporibus erant. Non potuerunt igitur aliis comitiis creari primum flamines,quàm Curiatis: neque uerò ulla usquam mentio est, in omni historia aliquid posterioribus temporibus mutatum fuisse ex iis,quæ primum à Numa fuissent instituta de flaminibus. Quòd si Curiata flaminibus tribuamus,relinquitur,

H ut regi sacrorum Centuriata tribuenda sint. Deinde uerò regis sacrorum sacerdotium, maius multò illustriusq; erat quàm flaminum:ut qui in regis locum (quod quidem ad sacra attinet) successerat:ideoq; ei & nomen regis, & ornatus regius relictus erat. Magnitudo igitur sacerdotii efficit,ut credam,quoniam à populo conferretur,iis potius comitiis, quibus maximas quasque dignitates dare solebat,quæ erant Centuriata, creari solitũ hũc sacerdotem,quàm Curiatis.Atque illa quidem mea est sententia de illo A.Gellii loco. Cui nihil illud repugnat, quod ex

I Cicerone citaui, ante legẽ Domitiam omnes sacerdotes præter pontificem max.Nil consulto populo à collegiis cooptari solitos. Ego enim ad eos modo sacerdotes quorũ erat suum quoddam collegium, ea uerba esse referenda censeo : præsertim cum lex Domitia ad illos tantum sacerdotes pertineret.Scribit enim Paterculus eam fuisse legem Domitiam, ut omnes sacerdotes, qui ante à collegis sufficiebantur,suffragiis minoris partis populi crearentur. Et apud Asconium extant uerba ex oratione Ciceronis pro C.Cornelio,quibus à Cn.Domitio dicit potentissi-

K morum hominum collegiis ereptam fuisse potestatem cooptandorum sacerdotum.Et Suet.in Nerone:C.Domitius in Tribunatu pontificibus offensior,quòd alium quàm se in patris sui locum cooptassent, ius sacerdotum subrogandorum à collegis ad

populum

populum transtulit. Quòd si ad sacerdotia collegiorum tantum lex Domitia pertineret, nil repugnabunt, quæ à Cicerone dicuntur de ratione creãdorum sacerdotium ante legem Domitiam, iis quæ à nobis dicta sunt de rege sacrorũ & flaminibus. Quanquam enim attributi essent collegio pontificum, non tamen ipsi ex pontificum numero erant, nec fuisse de collegio pontificum proprie dici possunt. Nam regis sacrorum suum erat proprium sacerdotium, habebatq; sua quædam sacra curanda, quæ ad nullum alium sacerdotem pertinebant. Et flamines quanquam multi essent, qui nomine conuenirent, collegæ tamen non erant: siquidem flamen unius Dei sacerdos erat, habebatq; sua quisque sacra, quæ & per se quisque procuraret, & ad alios nil omnino attinerent. Quod Cicero lib. 2. de Legibus satis indicat, cum legem huiusmodi ponit: Diuisq; aliis sacerdotes, omnibus pontifices, singulis flamines sunto. Ex iis perspicuum est ad illas tres causas generales habendorum comitiorũ Centuriatorum, quas supra posuimus, adiiciendam esse hanc regis sacrificuli creandi causam. Quam Cicero, ut opinor, eo loco quem ex 2. de Diuin. citaui, uoluit comprehendi in ea parte, in qua magistratuum comitia appellat: nõ quod rex sacrorũ magistratus esset, sed quod dignitas quædam tamen esset, quæ à populo non alia ratione quam magistratus daretur. Neque uerò oportuit Ciceronem illic tam anxie enumerare omnes rationes habendorum comitiorum. Atque illa quidem sufficiant de prima causa Centuriatorũ comitiorum, quam simplicem prius cum Cicerone fecimus: nũc quo explicatior res sit, geminam facimus, ut sit prima causa, magistratuum, & regis sacrorum creandi causa. Nam de Decemuiris qui legibus ferendis creati sunt, & de Tribunis militaribus Consulari potestate, quos ex historia certum est comitiis Centuriatis creatos, propterea nil dixi quòd iandudum illi magistratus Romæ creari desierant. Sequitur altera causa, legum scilicet ferendarum: in qua explicanda illud primum animaduertẽdum est, legis nomen hoc loco etiam rogationem complecti, qua bellum iuberetur à populo. Quod apud Liuium frequẽs est, ut populus lege iussisse bellum dicatur. Hæc tamen apud Dionys. & Polybium distinguuntur, cum aiunt, tria in quibus maximum Reip. gerendæ momentum esset, in populi Rom. potestate fuisse, magistratus creare, leges condere, bellum aut pacem iubere. Quod uerò comitiis Centuriatis leges ferri dicimus, non ita accipi debet, quasi uelimus omnes leges iis comitiis ferri solitas,

sed

F sed id modo ad eas referẽdum est, quas & per distinctionem plebiscitorum leges apppellari apud Iustinianum primo Institutionum,& A.Gellium lib.10.cap.21.reperimus:& apud Ciceronẽ Centuriatas & Consulares leges uocari uidemus. A Centuriatis enim comitiis,quibus proferebantur Centuriatæ leges,appellãtur. ut lex quæ lata est de eius reditu ab exilio, de qua ita scribit in oratione post reditum in Senatu: Quo die nos comitiis Centuriatis,quæ maximè maiores iusta dici haberiq; uoluerũt, arcessiuit in patriam,ut eædem Centuriæ,quæ me Consulem fe-
G cerant,Consulatum meum comprobarẽt.Et lib.1.Epistolarum in epist.cuius initium est.Periucũdæ. Me uniuersa Respub.duce Senatu,comitante Italia,promulgantibus omnibus,referente Consule, comitiis Centuriatis, cunctis ordinibus hominibusq; incumbentibus,recuperauit. Vt uerò Centuriatas leges non persequar singulas,sed uno uelut signo cognoscendas exhibeã,quæ leges ferebantur à maioribus magistratibus,hæ fere Centuriatis comitiis ferebantur:præsertim si auctoritate Senatus ferrentur, ac de re quapiam maioris momenti essent. Hinc leges Valeriæ à
H P.Valerio Publicola Consulæ latæ de prouocatione,Centuriatæ fuerunt:ut est apud Valerium Max.lib.4.cap.1. Legẽ etiam comitiis Centuriatis tulit,ne quis magistratus ciuem Rom.&c. Et leges duodecim tabularũ Centuriatis comitiis perlatæ sunt, inquit T.Liuius lib.3.1.Decad. Et eodem libro de L. Valerio, & M.Horatio loquens,ita scribit:Omnium primum cum uelutì in controuerso iure esset,tenerenturne patres plebiscitis, legẽ Centuriatis comitiis tulere,ut quod Tribuni pl.iussissent,populus teneret.Quod uerò ipse idem scibit lib.8.1.Decad. à Dicta-
I tore P.Philone legem latam fuisse,ut legum, quæ comitiis Cẽturiatis ferrentur, ante initum suffragium patres auctores fierent:argumento esse potest leges, quæ per distinctionem plebiscitorum appellarentur,quales erant quæ à magistratibus maioribus ferebantur, comitiis Genturiatis ferri solitas. Dixi autem fere ita factitatum fuisse, quia id perpetuum non esset, ut quas leges ferrent maiores magistratus,eas Cẽturiatis comitiis ferrent.Scribit enim Cicero 1.lib.ad Att.à M. Pisone Consule rogationem latam ad populum,de religione à P.Clodio contẽ
K pta: eamq; in comitio latam fuisse perspicuum est ex contextu epistolæ nonæ,cuius initium est, Vereor ne putidum. unde apparet non fuisse huius legis comitia Centuriata,ut quæ intra pomœrium haberi nõ possent. Ex his quæ adhuc diximus id per-

spicuum

ſpicuum eſt, legibus quibuſdã ferendis habita fuiſſe comitia Cẽ A
turiata: quibus ad oſtendendum id quod hoc loco uolumus, cõ-
tenti erimus, ſi probauerimus bellum iiſdem his comitiis indici
ſolitũ. Scribit T. Liuius lib. 4. 1. Decad. Controuerſia inde fuit,
utrum populi iuſſu indiceretur bellum, an ſatis eſſe S.C. Perui-
cere Tribuni, denunciando impedituros ſe delectum, ut Quin-
tius Coſ. de bello ad populum ferret. Omnes Centuriæ iuſſere.
Et lib. 1. Decad. 4. Ser. Sulpitio Prouincia Macedonia ſorte eue
nit: iiſq́ rogationem promulgauit, uellent iuberẽt Philippo Re
gi Macedonibuſq́ bellum indici. Rogatio de bello Macedoni B
co primis comitiis ab omnibus fere Centuriis antiquata eſt. Et
paulò poſt. Conſul in campo Martio comitiis habitis, priuſ-
quam Centurias in ſuffragium mitteret. Et lib. 2. Decad. 5. Pa-
tres, quod fauſtum fœlixq́ populo Rom. eſſet, Centuriatis co-
mitiis primo quoque die ferre ad populum Conſules iuſſerunt,
ut cum Perſeo bellum iniretur. Ex iis locis perſpicuum eſt, Cẽ-
turiatis comitiis legem de bello indicendo ferri ſolitam. Nec re-
pugnare putandum eſt, id quod eſt apud Liuium lib. 6. primæ
Decad. Tum ut bellum iuberent, latum ad populum eſt, & ne- C
quicquam diſſuadentibus Tribunis Pl. omnes tribus bellũ iuſſe
runt. Nam quod ait omnes tribus bellum iuſſiſſe, nil aliud ſigni
ficat, quàm uniuerſum pop. id ſciuiſſe: quemadmodum Cicero
libro in Verrem tertio loquitur, Credent omnes quinque & tri-
ginta tribus homini grauiſſimo. Vbi tamen Cicero loquitur de
iudicio Perduellonis, ad quod ſe uocaturum Verrem minatur:
quod iudicium non Tributis, ſed Centuriatis comitiis exerce-
batur, ut mox demonſtrabimus. Adde quòd in Centuriatis co-
mitiis prærogatiua tribus, & iureuocatæ frequenter in hiſtoria D
Liuii appellantur: quò etiam referri poteſt, quod ait omnes tri-
bus bellum iuſſiſſe. Porrò autem hoc loco, ut ne quis fallatur,
id quod ex hiſtoria obſeruaui, obiter ſubiiciam: non iiſdem co-
mitiis pacem iuberi ſolitam, quibus bellum indiceretur, ſed Tri-
butis: ut poſtea demonſtrabimus. Hactenus de ſecunda cauſa co
mitiorum Centuriatorum. Reſtat tertia, quæ tametſi uideatur
potuiſſe comprehendi ſub ſecunda, cum etiam legem ferre dica-
tur is, qui aliquem uocat iudicium populi, ut ex multis T. Liuii
locis manifeſtum eſt: & Cicero pro Seſtio, cum comitia bipar- E
titò tantũ diuidit, in magiſtratuum ac legum comitia, hoc ſenſiſ
ſe uideatur: attamen quo explicatior ſit hæc de comitiis tracta-
tio, malui illam in tres partes diuiſionem ex libro de Diuinatio
ne

F ne sequi. Ac iudiciorum quidem causa haberi comitia Centuriata, ad unum modo iudicium Perduellionis pertinere intelligendum est. Quod ut apertius intelligatur, paulò altius repetenda mihi uidetur uniuersa ratio iudiciorum, quæ Romæ potissimum ætate Ciceronis obseruabatur. Præter ea iudicia, quæ à Triumuiris capitalibus in seruos, & reliquos extremæ sortis homines: & ab Aedilibus de ratione annonæ, de urbis, uiarum ædificiorumq; curatione, de rerum uenditionibus exercebantur: reliqua in urbe (nam militaris iurisdictio ad Impera-
G tores Tribunosq; militares pertinebat) iurisdictio erat fere tota penes Prætores. Iudicia autem, aut priuata erant, aut publica. Priuatis iudiciis præerant duo Prætores, unus urbanus, alter peregrinus. Ille ciuibus inter se ius dicebat: hic inter ciues & peregrinos. Ac si actio priuata huiusmodi esset, ut de iure potius, quàm de facto quærendum esset, Prætor ad Centumuiros suum uelut consilium remittebat, ut ex primo de Oratore intelligi potest: sin de facto quærendum esset, iudicem dabat, aut iudices quos recuperatores appellari sæpe legimus:
H alioquin si nihil esset cur de iure, aut facto quærendum esset, Prætor ipse decretum interponebat. Publicis iudiciis ante constitutas quæstiones perpetuas, solebant hi præesse quos populus creasset quæsitores, vel vt Pomponius leg. sec. de orig. iuris, uocat quæstores parricidii, ut quodque crimen publica animaduersione dignum inciderat: aut uerò ab aliquo magistratu ad populum uocabatur is, quocum iudicio publico agendum esse uidebatur. At post constitutas quæstiones perpetuas (quod Cicero in Bruto ait factum esse Censorino & Manilio Coss. qui est
I annus urbis sexcentesimus quintus in Chronologia Glareani) ad Syllæ usque tempora ex iis sex prætoribus qui iam inde a têporibus secundi belli Punici creari solebant, quatuor publica iudicia exercebant, ea de quibus non uidebatur extra ordinem quærendum esse: ut repundarum, ambitus, maiestatis, peculatus. Nam propterea quæstiones perpetuæ dicebantur tum, quòd lege erat præscripta quędam forma perpetua iudicii de his rebus exercendi, ut noua semper lege opus non esset: tum uerò quod annuam prouinciam in his quæstionibus exercendis
K illi prætores peragerent: non quemadmodum ante fieri solebat, cum ita casus tulisset ut quærendum uideretur, tum crearetúr q̃ quæreret, statimq; hoc absoluto iudicio potestatem de eadem re quærendi non haberet. Quòd si tum quoque aliquid accidisset, de

A
de quo extra ordinem primo quoque tempore propter criminis grauitatem aut nouitatem quærendum uideretur, ad populū ferebatur, ut quem uellet de ea re primo quoque tempore quærere, iuberet. Tumq; ueteri more creabatur quæstor parricidii: quemadmodum factum est lege Varia, ut quæreretur aduersus eos, quorum ope socij aduersus Rempub. arma sumpsissent: & lege Manilia, ut quæreretur in eos, quorum opera Iugurtha Senatus decreta neglexisset, tres quæsitores creati sunt, inquit Saluſt. Aut uero nulla decreta noua & ad tempus quæstione, ad po pulum ab aliquo magistratu dies dicebatur. Vt Cn. Domitius Trib.pl. M. Scauro diem dixit ad populum, quòd diceret ab eo sacra multa populi Ro. diminuta esse. L. uero Cornelius Sylla Dictator, cum uideret nō satis esse, aucto à se perpetuarum quæstionum numero, ut quatuor modo Prætores publicis iudiciis præessent, adiecit quatuor Prætores, ut uult Pomponius: atq; ita cœperunt decem prętores Romæ esse, quorum duo urbanus & peregrinus priuatis potissimum iudiciis præerant: reliquit octo quæstionibus publicis. Erant autem, si Pomponium sequamur, illi octo Prætores, quos ex Cicerone colligere posse uidemur, duo qui inter sicarios ius dicerent: unus qui de repetundis quæreret, alius qui de peculatu, alius qui de ambitu, alius qui de falso, alius qui de maiestate, alius qui de ui. Scribit enim Cicero in oratione pro Cluentio: Quid est Q. Naso, cur tu in isto loco sedeas? quæ uis est, qua abs te hi iudices tali dignitate prędıti coe ceantur: Vos autem, iudices, quamobrem ex tam magna mul titudine ciuium, tam pauci de hominum fortunis sententiam fer tis? Quid sibi autem illi scribæ, quid lictores, quid cæteri, quos apparere huic quæstioni uideo, uolunt? opinor hæc omnia lege fieri, totumq; hoc iudicium quasi quadam mente regi legis & ad ministrari. Quid ergo est? Hæc quæstio sola ita gubernatur? Quid M. Pletorii & C. Flaminii inter sicarios? Quid C. Orchinii peculatus? Quid mea de pecuniis repetun. Quid C. Aquilii, apud quem nunc de ambitu causa dicitur? Quid reliquæ quæstiones? Ex hoc Ciceronis loco colligimus sex diuersos Prætores, qui quæstiones publicas exercerent: duos qui inter sicarios quærerent, unum peculatus, alium repetundarum, alium ambitus, & alium qui ex lege Cornelia de ueneno ac iudicio corru pto quæreret. Quanquam enim quæstio de ueneficiis libro 48. Digest. coniungitur cum quæstione de sicariis, in titulo Ad legē Corneliam de sicariis & ueneficis, attamen ex loco planum est,

ætate

F ætate Ciceronis alium Prætorem præter illos duos, qui de sicariis quærerent, huic quæstioni de ueneno ac de corruptis iudiciis præfuisse. Nam postquam illos duos Prætores, qui inter sicarios ius dicerent, appellauit, subiicit hæc uerba: Iubet lex ea, qua lege hæc quæstio constituta est, iudicem quæstionis, hoc est Q. Voconium, cum iis iudicibus qui ei obuenerint, uos appellat iudices, quærere de ueneno. Ac paulò pòst subiicit eiusdem legis aliud caput de corruptis iudiciis: quod ex eadem lege ad eandem quæstionem pertinere, tum ex hoc loco, tum ex initio orationis
G intelligi potest. Et quoniam quæstionem de falso institutam à Sylla fuisse apud Pomponium leg. sec. de orig. iuris scriptum est: eumq; qui iudicium corruperit, corrumpemdumue curarit, lege Cornelia de falso teneri, ait Martianus lege prima, Digest. Ad legem Corneliam de falso: propterea ego in eam opinionem adductus sum, ut hunc Prætorem, cui Cicero hoc loco tribuit quæstionem diuersam à reliquis quinque, appellarem communi nomine Prætorem quæstionis de falso: cuius iurisdictioni omnis dolus malus, in quo crimen publico iudicio persequendum inesset, subiiceretur.
H Complectebatur enim lex Cornelia omnem falsitatem, quæ in testamentis, numis, instrumentis publicis, iudicis committeretur: mihiq; fit uerisimile, qui malum uenenum haberet, uenderet, faceret, eadem lege de falso ætate Ciceronis accusari solitum. Porrò autem Cicero enumeratis sex illis quæstionibus, alias præterea fuisse ostendit, cum ait: Quid reliquæ quæstiones? Has quæstiones, duas potissimum fuisse ex aliis eius locis colligi posse uidetur, maiestatis & de ui. Nam ante quidem erat quæstio maiestatis ex lege Apuleia, ut facile est intelli-
I gere ex libro sec. de Oratore, ubi Cicero de causa Norbani loquitur: quem maiestatis lege Apuleia postulatum defendit Antonius. Post uerò fuit lex Cornelia maiestatis, cuius meminit Cicero in Pisonem. Quod uerò esset suum quoddam de maiestate iudicium proprium, Asconius Pedianus in argumento orationis pro C. Cornelio apertissimè demonstrat. Sequenti anno M. Lepido, L. Volcatio Consulibus, quo anno Prætor Cicero fuit, reum Cornelium duo fratres Cominij lege Cornelia de maiestate fecerunt: & cum P. Cassius Prætor decimo die. Ex his uer-
K bis apparet lege Cornelia de maiestate quæsiuisse Prætorem P. Cassium eo ipso anno, quo Cicero Prætor dixit pro Cluentio. Vnde necessario efficitur, præter eas quæstiones, quas in ea oratione nominatim appellat, fuisse & quæstionē maiestatis, quam

P.Cassius Prætor exerceret. Atque ita iam septem Prætores, A
qui iudicia publica exercerēt, habemus. Quibus si addas Præto
rem, qui de ui lege Plotia quærebat, octo illos Prætores confi-
cies, quos supra diximus iudiciis publicis auctore Pomponio
ex Syllæ instituto præfuisse. Quòd uerò esset una quædam or-
dinaria quæstio de ui, ex his intelligi potest. Primum Cicero
scribit pro Milone. Illi erat, ut odisset: primum defensorem salu-
tis meæ, deinde uexatorem furoris, domitorem armorum suo-
rum, postremo etiam accusatorem suum. Reus enim Milonis
lege Plotia fuit Clodius quoad uixit. Deinde libro 8. Epist. Cę B
lius ad Ciceronem ita scribit: M. Tuccium accusatorem suum
post ludos Romanos reum lege Plotia de ui fecit. Præterea ora
tio pro Sestio, & pro Cælio ostendunt fuisse in quæstionibus
ordinariis quæstionē de ui. Accusabatur enim uterque de ui, ut
ex ipsis orationibus manifestum est: & Salustius in Catilinæ cō
iuratione. At Catilinæ crudelis animus eadem illa mouebat, ta-
metsi præsidia parabantur, & ipse Plautia lege interrogatus erat
à L.Paulo. Et Cicero lib.2. ad Att, in epistola, cuius initium
est, Quas Numestio literas, ita scribit: Nunc reus erat apud C
Crassum diuitem Vectius de ui. Hi loci ostendunt perpetuam or
dinariamq; fuisse quæstionem de ui: ut quæ legis Plautiæ præ-
scripto exerceretur, non secus quàm aliæ quæstiones ex Corne
liis & aliis huius generis legibus. Et quoniam quæstio de sica-
riis ex lege Cornelia exercebatur, hæc uerò de ui lege Plotia,
quæ ante leges Cornelias lata erat à M.Plautio Syllano Tribu
no pl. Cn.Pompeio Strabone, L.Portio Catone Coss. idcirco ui
detur has quæstiones diuersas fuisse, ob idq; diuersos quæsito-
res habuisse. Nec moueri debemus ex eo quod scriptum est li- D
bro 8. Epist. in Cælii ad Ciceronem epistola octaua. M.Tucciū
accusatorem suum post ludos Romanos reum lege Plotia de ui
fecit: hoc consilio, quod uidebat, si extraordinarius reus nemo ac
cessisset, sibi hoc anno causam esse dicendam. Ex hoc enim lo-
co apparet extra ordinem de ui quæstionem exerceri soli-
tam: unde uideretur falsum esse, quod supra de hac quæstio-
ne diximus. Intelligendum igitur illud extra ordinem ua-
rie accipi: ut interdum significet, id quod modo diximus, noua
quadam lege ob id lata de aliquo crimine quæri: interdum or- E
dine iudiciorum aliqua ex parte commutato iudicium exerceri:
quo modo accipi debet, cum dicimus de ui extra ordinem quæ-
ri. Nos enim ex Ciceronis oratione pro Cælio intelligimus le
gem

F gem à Q. Luctatio Catulo Consule, anno urbis DCVI. latam,
ut de seditiosis consceleratisque ciuibus quotidie, hoc est etiam
diebus fastis ludisque publicis quæreretur: qua lege apparet iudi-
cium hoc de ui factum esse hac ex parte extraordinarium, cum
in hoc nulla haberetur ratio tēporis, sicuti in aliis iudiciis habe-
batur. Adde quod in hoc iudicio non seruabatur ordo in uocā
dis reis, qui in aliis iudiciis. Nā ut quisque reus prius uocatus erat,
ita prior causam dicebat in aliis iudiciis: in hoc uerò necesse erat
primo quoque tpe reū causam dicere: ut apparet ex illo Cælii lo
G co, quē citaui. Nam si cum iam accusatus esset. Q. Pōpeius Ru-
fus à M. Tuccio, hac ratione quòd de ui accusatorem suum po-
stulauit, effecit ut causam ipse Tuccius ante diceret, necessario ef-
ficitur in hac de ui actione ordinariam reorum uocationem nō
fuisse obseruatam. Ex quo consequens est non minus hanc fuis-
se inter perpetuas quæstiones, etiam si de ui hoc modo extra or-
dinem per legem Luctatiā quæreretur. Erāt igitur octo Præto
res qui iudicia publica exercebant, illi quos diximus: quibus si
addas unum urbanum & alterum peregrinum, decem illos confi
H cies, quos Romæ post Syllæ dictaturam ius dixisse scribit Pō-
ponius, usque ad tempora Reip. à Cæsare occupatæ, à quo duo-
bus adiectis duodecim Prætores facti sunt, ut ait idem Pompo
nius. Verumenimuero locus est in ortione pro Milone, unde
uidetur colligi octo tantum fuisse Romæ Prætores. Ait enim
septem Prætores de reditu eius, ut lex ferretur, consensisse: at
idem ipse ait in Pisonem & pro Sestio, omnes Prætores præter
unum legem illam promulgasse: unde sequitur omnes Prætores
octo fuisse. Et sane in oratione post reditum in Senatu, in ap-
I pellandis Prætoribus qui de suo reditu promulgauerant, septē
tantum nominat: unde numerum in oratione pro Milone cor
ruptum esse dici non potest. Ego uerò quid ad eum locum re-
spondeatur non uideo, nisi dicatur, eo forte anno non plures
quàm octo Prætores fuisse, cum id perpetuum non esset. Nam
decem Pretores fuisse, locus ille Pomponii quem citaui ostēdit:
utque plures quàm octo fuisse quis credat eo anno, quo Cicero
fuit Prætor, hac ratione duci posset. Ex oratione pro Cluentio
sex Prætores colligimus, M. Tullium Ciceronem repetundarū,
K C. Aquilium Gallum ambitus, C. Orchinium peculatus, Q. Na
sonem de falso, aut si malis, de ueneno: M. Pletorium & C. Fla-
minium inter sicarios: Tum uero ex Asconio in orat. pro Cor-
nelio colligimus P. Cassium Prætorem maiestatis: ita iam se-
ptem

ptem Prætores conficimus, qui quæstionibus publicis præes- A
sent. Quibus si Vrbanum, & peregrinum adiicias, nouem confi
cies: unde efficitur plures quàm octo fuisse. Nam & præter il-
los quos nominaui, alium Prætorem eo anno reperio C. Anto-
nium, ut est apud Asconium in orat. contra Anto. & Catil. com
petitores, & in libro Q. Fratris de petitione Cõsulatus. Quod si
plures quàm octo Prætores fuisse probatum est, relinquitur, ut
ex Pomponio decem fuisse Syllæ instituto concludamus. Cur
uerò illo anno, quo Cicero reuocatus est ab exilio, octo tãtum
fuisse reperiantur, etiam atque etiam considerandum. An incer- B
tus erat Prætorum numerus, & ex populi ac Senatus uolunta-
te pendebat, quot Prætores crearentur? Id sane uidetur Cicero
indicare lib. 3. de Legibus, cum de Prætoribus hanc legem po-
nit, Huic potestate pari quotcunque Senatus creuerit, popu-
lusue iusserit, tot sunto. An sic, ut superioribus temporibus, cũ
sex fere Prætores creari solebant, interdum tamen ex lege Be-
bia, quatuor tantum creabantur: quæ lex, ut ait Liuius lib. 10.
Decad. quar. iubebat, ut alternis quaterni Prætores crearentur:
ita hoc tempore quatuor adiectis à Sylla Prætoribus, interdum C
octo, interdum decem fiebant? Sane si adhuc illius legis Bebiæ
ratio habebatur, ita fieri oportuit, ut quemadmodum prius.
modo quaterni, modo seni creabantur, ita tunc modo octoni,
modo deni fierent. Plane si & locum Ciceronis integrum &
Pomponii cõcedamus, ita omnino dicendum est: aut uero cum
decem instituisset Sylla, octonis postea Prætoribus contentum
fuisse populum Ro. Sin Pomponio aut minus fidem habere ue
limus, aut uitiosum esse codicem illo loco, quod ad numerum
Prætorum attinet, existimemus: adeoq; Cornelio Tacito magis D
credamus, qui primo lib. Annal. de Tiberio loquens ita scribit
Candidatos præturæ duodecim nominauit, numerum ab Augu
sto traditum. Et hortante Senatu ut augeret, iureiurandum ob-
strinxit se non excessurum. Ex quo loco apparet duodecim ab
Augusto Prætores institutos, non sedecim ut ait Pomponius.
Nam de Cæsaris candidatis ea uerba non posse intelligi, sequen-
tia paulo pòst uerba indicant: Moderante Tiberio ne plures
quàm quatuor candidatos comendaret sine repulsa & ambitu de E
signandos. Et quoniam ex Suetonio constat ab Augusto au-
ctum fuisse numerum à Cesare Dictatore relictum: itemq; Cæ
sarem numerum Prætorum auxisse, relinquitur ut decem à Cæ-
sare factos dicamus, quemadmodum etiam Dion lib. 42. testa-

F tur:idq; præter morem ab eo factum scribit. Atque ita octo tã-
tum ante eius Dictaturam fuisse: & Syllam non quatuor, sed
duos tãtum adiecisse: aut (quod mihi probabilius est) cùm qua
tuor adiecisset, duos tantum retentos fuisse. Nam & Dion lib.
43. dicit Cæsarem qui decem ante fecerat Prætores, pòst sedecim
creasse, totq; fuisse Prætores scribit, quo anno Cæsar cum Anto
nio Consul fuit: qui tamen numerus pòst non est retentus. Tum
uerò nobis dicendum erit illum Q. Nasonem, quem Prætorem
de ueneno cognoscere ex oratione pro Cluentio ostendimus, fuis
G se Prætorem urbanum. Nam ut Prætori urbano hanc de uene
ficiis quæstionem attributã fuisse existimem, faciunt loci Cicero-
nis duo: unus in fine orationis tertiæ in Verrem, alius in ora-
tione pro Cluentio: in quibus ostendit a C. Verre Prætores ur-
bano sortitionem ac sortitionem ac subsortionem iudicum factã
esse qui de ueneficio Oppianici, Scamandri, & C. Fabritii iudica-
turi erant in quibus iudiciis C. Iunius quæsitor erat ex lege Cor-
nelia, ut ait Cicero pro Cluentio. Si enim ex lege Cornelia Præ-
tor urbanus tum iudices dedit, qui de ueneno cognoscerent: un-
H de apparet huic quæstioni suum quendam Prætorem non fuisse
attributum: non uideo cur idem non factum sit eo anno quo
Cicero erat Prætor: præsertim cum nulla sit mentio apud Cice-
ronem quòd extra ordinem aliquid factum sit, cum Verres Prę
tor urbanus de ueneno iudices daret. Quod si Prætori urb. quæ-
stionem de ueneno & de falso tribuamus: quæstionem autem de
ui alteri ex Prætoribus, qui inter sicarios ius dicebant: quod ex
eo intelligi potest, quod Asco. in comment. orat. in Catilinam &
Antonium, dicit Catilinam à L. Paulo reum factum inter sica-
I rios, & Salustius de eadem re loquens lege Plotia, de ui fuisse
interrogatum dicit: tum sane relinquentur octo tantum Præ-
tores, eo anno quo Cicero fuit Prætor, sicut eo anno quo
ab exilio reuocatus est, Q. Naso urbanus, C. Antonius pe-
regrinus, M. Tullius Cicero de repetundis, C. Orchinius de
peculatu, C. Aquilius Gallus de ambitu, M. Pletorius & C.
Flaminius inter sicarios, P. Cassius de maiestate. Nam quod ne-
cesse non sit singulis quæstionibus, quas à Sylla institutas Pom
K ponius scribit, singulos Prætores tribuere, uel ex eo demonstra-
ri potest, quòd quæstio de iniuriis illic ponitur. quam tamen ad
Prætorem urbanum pertinuisse certum est. Priuata enim erat,
ut constat ex libro Ciceronis de Inuẽt. secundo. & ut Paulus ait
Digest. de Procuratoribus, lege Licet in popularibus, paragra-
pho

pho Ad actionem iniuriarum. Cui non repugnat (ut etiã hoc obiter dicam) quod Pomponius inter publicas quæstiones hãc actionem enumerat. Publica enim quæstio apud Pomponium aliquanto latius patet, quàm quomodo proprie sumitur, ut significet omnem quæstionem, quæ pro publica utilitate exerceatur, licet priuata esse posset. Huius autem generis fuisse hanc de iniuriis actionem ex lege Cornelia Paulus illo eodem loco ait: Ad actionem iniuriarum ex lege Cornelia procurator dari potest. Nam etsi pro publica utilitate exercetur, priuata tamẽ est. A
Erat etiam quæstio publica ex lege Papia, qua de peregrinitate quærebatur, ut Cicero pro Archia & pro Balbo ostendit, nec tamen suum quendam ac proprium Prætorem habebat. Verum de numero Prætorum satis disputatum est: illud quod magis ad rem pertinet, nunc persequendũ. De quæstionibus igitur publicis, quarum ex aliqua lege perpetua iurisdictio constituta erat, ita cognoscebant illi siue octo siue decem Prætores, ut eorum munus tantum esset iudices cogere, eorumq; sortitionem ac subsortitionem facere, ex ijs decurijs quibus iudicandi tum munus incumbebat. Reliqua quæ ad causæ cognitionem pertinebant, iudex quæstionis absoluebat. Nam præter eum Prætorem cuius iurisdictio erat, sorte creabatur ex numero iudicium unus, qui & quæsitor & iudex quæstionis à Cicerone, & princeps iudicum ab Asconio uocatur. Vt in iudicio Oppianici Prætor erat C. Verres, quæsitor autem siue iudex quæstionis C. Iunius (nam utroque nomine eum appellat Cicero pro Cluent.) & in iudicio Cluentij Prætor erat Q. Naso, iudex quæstionis Q. Voconius, & in iudicio Verris de repetundis Prætor erat M. Glabrio: fuisse autem & alium iudicem quæstionis, Cicero ipse indicat in extrema oratione tertia in Verrem, ubi iudicem quæstionis appellat Q. Curtium: in quem locum scribens Asconius aperte osten dit principem iudicum fuisse à Prætore, non autem eundem: quæmadmodum existimauit doctissimus Budæus. Ac Prætor quidem in tribunali sedebat, ac pro imperio iudices cogebat, ut constat ex oratione pro Cluen. & pro Roscio Amerino: iudex quæstionis in subselliis cum cæteris iudicibus erat, eiusq; munus erat quærere de crimine: Prætor in iis, quæ imperij sunt fere impediebatur, ut ait Quint. lib. 3. Iudex quæstionis in iis quæ ad causæ cognitionem pertinebant: eodem propè modo, quo in priuatis actionibus iudex à Prætore datus: tum causa cognita iudices sententiam ferebant. Ac de ratione quidem reliqua iudi- B C D E

F candi ſi quis amplius deſideret, conſulat Budæum in poſteriori-
bus Annot.in Pandect.mihi hoc loco ſatis erit dixiſſe de ijs cri-
minibus,quorum erat perpetua quæſtio ex aliqua lege conſtitu
ta , Romæ Prætores cognouiſſe:niſi ſi quando ita magnitudi-
nem criminis æſtimaſſet Senatus , ut decerneret noua lege lata
extra ordinẽ de illo crimine quæri,vt de cæde P. Clodij Senatus
decreuit noua lege quærendum eſſe,idq́ propter ſeditioſas con-
ciones Tribunorum pl.quibus magnitudinem criminis exacer-
babant,& propter alia uarij generis crimina multorum, quæ cũ
G hac cæde coniuncta erant,ut conſtat ex Aſconio in argumento
orationis pro Milone. At ſi quod crimen incidiſſet aut nouum
aut grauitate inſigne, tum duas reperio rationes obſeruari ſoli-
tas.Vna erat,ut noua lege lata de crimine quæreretur,tumq́ ue-
teri more à populo deſignabatur, qui primo quoque tempore
quæreret,aut unus quidam ex iis qui magiſtratum gerebant,aut
alius quem nominatim populus quærere iuſſiſſet.Quod factum
eſſe reperio aduerſus P.Clodium,cum ſacra Bonæ deæ polluiſſe
à Pontificibus iudicatus eſt. Nouum enim crimen erat, ideoq́
H noua quæſtione opus erat, cum adhuc nulla lege quæſtio de eo
crimine conſtituta fuiſſet.Atque hæc erat ordinaria ac legitima
ratio animaduertendi in crimina, de quibus aut non erat aliqua
lege decreta quæſtio,aut quibus puniendis ueteres leges non ui
derentur ſufficere.Altera erat extraordinaria minusq́ legitima
ratio , ideoq́ raro uſurpata,& non niſi in tã graui & tam late pa
tente ſcelere,ut res dilationem pati non uideretur,ut ſcilicet com
perto crimine Senatus iudicium ferret non conſulto populo.
Quod uſuuenit in coniuratione Catilinæ : qua à Cicerone dete-
I cta,ſtatim à Senatu cõdemnati ſunt omnes qui deprehenſi erãt.
Fuiſſe autem hanc iudicandi rationem extraordinariam ac mi-
nus legitimam hinc perſpicuum eſt,quòd tametſi decuriæ iudi-
cum,quibus iudicandi munus incũbebat, ex Senatoribus tantũ
interdum fuerint conſcriptæ,tamen in curia Senatus iudicia non
exerceret,ut recte docet Budæus: & Cicero eo nomine poſtea à
P.Clodio reus ad populum factus, eſt quòd contra leges non
conſulto populo in ciues Romanos animaduertiſſet. Reſtãt po
puli iudicia,quæ erant cum aliquis magiſtratus aut mulctam ir-
K rogabat,cuius certatio ſuffragiis populi permittebatur,aut reum
capitis ad populum faciebat. Ac de mulctæ quidem certatione
poſtea dicemus, cum de Tributis comitiis agemus, quibus de
mulcta populus ſuffragium ferebat:nunc de capitali iudicio po-

puli

puli dicendum. Capitale iudiciũ populi unũ fuiſſe reperio perduellionis. Erat autẽ crimen perduellionis hoſtili animo ſe in Rẽp. gerere: nam ut ait Caius Digeſt. de uerborum ſignif. Quos nos hoſtes appellamus, eos ueteres perduelles appellabãt. Hinc factũ eſt, ut reus perduellionis diceretur, qui ſe quoquo modo in Rẽp. hoſtili eſſe animo declaraſſet: quaſi diceres reum hoſtilitatis. Et quanquã apud noſtros Iuriſconſultos à crimine maieſtatis partim nil diſtinguitur crimen perduellionis, partim maieſtati ut ſpecies generi ſubiicitur, tamen apud Ciceronem longe diuerſa fuiſſe demonſtrare eo magis conabor, quo plures uideo ex iis, qui commentaria in orationes Ciceronis ſcripſerunt, in hac antiquitatis obſeruatione erraſſe. Scribit lib. 3. in Verrem. Emerſerit ex peculatus etiam iudicio: meditetur de ducibus hoſtium quos accepta pecunia liberauit: uideat quid de illis reſpondeat, quos in eorũ locũ ſubditos domi ſuæ reſeruauit: quærat non ſolum quẽadmodum uoſtro crimini, uerum etiam quo pacto ſuæ confeſſioni poſſit mederi: meminerit ſe priori actione clamore populi Rom. infeſto atque inimico excitatum, confeſſum eſſe duces prædonum à ſe ſecuri non eſſe percuſſos: ſe iam tum ueritum, ne ſibi crimini daretur eos ab ſe pecunia liberatos: fateatur id quod negari non poteſt, ſe priuatum hominem prædonum duces uiuos atq; incolumes domi ſuæ, poſteaquam Romam redierit, uſque dum per me licuerit, tenuiſſe. Hoc in illo maieſtatis iudicio ſi licuiſſe ſibi oſtenderit, ego oportuiſſe concedam. Ex hoc quoq; euaſerit, proficiſcar eò quò me iampridem uocat populus Ro. de iure enim libertatis & ciuitatis ſuum putat eſſe iudicium, & rectè putat. Confringat iſte ſane ui ſua conſilia Senatoria, quæſtiones omniũ perrũpat, euolet ex ueſtra ſeueritate: mihi credite, arctioribus apud populum Ro. laqueis tenebitur. Credet iis equitibus Ro. populus Ro. qui ad uos antea producti teſtes ipſis inſpectãtibus, ab iſto ciuem Ro. qui cognitores homines honeſtos daret, ſublatum eſſe in crucem dixerunt. Credent omnes quinq; & triginta tribus hominis grauiſſimo atque ornatiſſimo M. Annio, qui ſe præſente ciuem Ro, ſecuri percuſſum eſſe dixit. Audietur à populo Rom. uir primarius Eques Rom. L. Flauius, qui ſuum familiarem Herennium negotiatorem ex Africa cum eum Syracuſis amplius centum ciues Rom. cognoſcerent, lachrymanteſq; defenderent, pro teſtimonio dixit, ſecuri eſſe percuſſum. Probabit fidem, & auctoritatem, & religionem ſuam L. Suetius homo omnibus ornamentis præditus: qui iuratus

F apud uos dixit, multos ciues Rom.in Latumijs istius imperio crudelissime per uim morte esse mulctatos. Hanc ego causam, cum agam beneficio populi Ro.de loco superiore,non uereor, ne aut istum uis ulla ex populi Rom.suffragijs eripere,aut à me ullum munus Aedilitatis amplius,aut gratius populo Ro. esse possit. Ex hoc Ciceronis loco apertū est crimen maiestatis fuisse,duces hostium pecunia liberare,aut priuatum hominē domi suæ hostium duces seruare incolumes: Perduellionis uerò ciuē Rom.contra ius libertatis sibi legibus,Porcia maxime & Sem
G pronia concessæ, in crucem tollere,aut securi percutere, aut in Latumias coniicere. Cum enim lege Porcia cautum esset, ne ciuem Rom.uirgis cædere, aut ullo seruili supplicio afficere liceret: lege uerò Sempronia, ne de capite ciuis Romani iniussu populi iudicaretur: quicunque contra ius suæ libertatis ciuem Rom.quasi peregrinum tractasset,tanquam oppugnator libertatis Romanæ reus perduellionis ad populum fiebat. Ius enim ciuitatis,totum erat penes populum:ideoq; iudicio populi meri to subijciebatur,qui cōtra leges de iure ciuitatis ac libertatis po
H puli quicquam fecerat.Itaque C.Rabirius perduellionis reus factus est,quod Saturninum Tr.pl.quamuis seditiosum,& Reip. perturbatorē iniussu populi Romani occidisse diceretur. Quia enim Tribunatus magistratus erat ad defensionem libertatis populi institutus idcirco leges sacrosanctos esse Tribunos pl.iubebant:quod nihil aliud erat, quàm sacrum caput eius esse, qui eis nocuisset:quod idē erat atque pro hoste haberi,qui eis nocuisset. Maiestatis crimen erat legionem solicitasse,seditionem in exercitu excitasse,ut Cicero indicat pro Cluent.Cum Balbum & Sta
I lenum maiestatis damnatos ait,quòd ista fecissent. Item magistratui quippiam pro suo imperio agenti resistere, ut C. Cornelius maiestatis reus factus est, quòd intercessioni collegarū non cessisset. Perduellionis uerò crimen in eum cadebat,qui aut regnum affectasset,aut omnino per proditionem,& hostili animo quicquam commisisset, quod in Reip. incommodum cederet. Hinc apud Liuium lib.6.Decad.3. Sempronius Tr.pl.Cn. Fuluio perduellionis se iudicare dixit, quòd multi iurati dixerant fugæ pauorisq; initium à Fuluio Prætore ortum. Cum enim
K ante uideretur temeritate atque inscitia male Remp. gessisse Fuluius, pecunia tantum anquisitum est: at postquam auditum est illorum testimonium,per quod suspicio esse cœpit, proditionem potius quàm imperitiam rei militaris causam male gestæ Reipub.

Reipub.fuisse,tum uerò Sempronius capite anquirendum censuit,ac Fuluium perduellionis accusauit. Ac crimen quidem maiestatis suum Prætorem habebat,qui hanc quæstionem exerceret,ut supra ostendimus:erantq; iudices, quos Prætor ex decurijs eorum,penes quos erant iudicia,sortito selegisset,non populus. In crimine uerò perduellionis,populus iudicabat : quemadmodum locus ille,quem ex 3. in Verrem citauimus, aperte demonstrat. Atque illa quidem erat ordinaria de perduellione iudicandi ratio, quam T.Labienus accusator Rabirij non obseruarat,sed ueterem illum sub regibus morem reuocarat,& Duumuiros huius criminis à Prætore sortiendos curarat C. Cæsarem ut ait Suet.in Cæsare,&L.Cæsarem,ut ait Dion lib.37.à quibus, condemnatus,prouocauit ad populum,ad quem Cicero habuit illam orationem, quæ extat pro Rabirio perduellionis reo : ex qua oratione satis apparet,id quod diximus, Labienum contra legitimum iudiciorum morem, reduxisse Duumuiros perduellionis,qui eo modo iudicarent, quo legimus de Horatio tempore Tullij Hostilij regis factum esse iudicium. Et quoniam satis ostendimns iudicium perduellionis, uel hoc nomine longe diuersum esse à iudicio maiestatis,quòd apud populum non apud Prætores ageretur,nunc superest, ut probemus Centuriatis comitijs hoc iudicium absolui solitum. Valerius lib.6.cap.5.scribit:Cum Tiberius Gracchus,& C.Claudius ob nimis seuere gestam Censuram maiorem partem ciuitatis exasperassent, diem his M.Pompilius T.pl.perduellionis ad populum dixit. Quo in iudicio primæ classis permultæ Centuriæ Claudium aperte damnabant.Et T.Liuius de iudicio Manlii loquens : In campo Martio cum centuriatim populus citaretur. Et Cicero pro domo sua dicit, Cæsonem Quintium (sic enim legendum est, ubi male legitur Censor ille Quintius) M.Furium Camillum,& C. Seruiliū Halā à populo Centuriatis comitijs dānatos in exilium profugisse. Ex iis locis perspicuū est populū Cēturiatis comitiis de pduellione iudicasse. Vnde intelligi potest,cur lib.6. Dec.3.& lib.3.Dec.5.dicat Liuius Tr.pl. Sēpronium & Rutiliū,postquā se perduellionis iudicare reis pronunciauerunt, diem comitiis à Prætore urbano petiisse. Nam cùm hoc differret populus à plebe, ꝙ in populo omnis pars ciuitatis omnesq; eius ordines cōtinerentur, plebs uerò ea diceretur. in qua gentes ciuium patritię non essent: Tr.pl.ius habebant plebis uocādæ, non etiā populi. Siquidē ut scribit ex Lælio Felice A.Gellius lib.15.cap.27.Tri

F buni neque aduocant patritios,neq; ad eos referre de ulla re pos sunt,unde fit,ut Tr.pl.ius non haberent uocandi comitia Centuriata,quæ populi uniuersi erant,non modo plebis. Quapropter petendus erat dies comitiis Cēturiatis à maiore magistratu,qualis erat per absentiam Consulum Prætor urbanus. Verum quid opus est illis locis ex historia conquisitis,quando legibus,ut Cēturiatis comitiis de perduellione iudicaretur,cautum fuisse ostēdi potest? Scribit enim Cicero pro Sestio: Cum & sacratis legibus, & duodecim tabulis sanctum esset, ut neque priuilegium
G irrogari liceret,neque de capite ciuis,nisi comitiis Cēturiatis rogari. Hāc legem duodecim tabularum Cicero 3.de Legibus,his uerbis ponit: Priuilegia ne irroganto. De capite ciuis,nisi p maximum comitiatum, ollosq; quos Censores in partibus populi locassint ne ferūto. Erat igitur legibus cautum iam inde ex quo duodecim tabulæ fuerunt, ut Centuriatis comitijs populus iudicaret. Capitis autem fuisse perduellionis iudicium,nemo ambigit. Quapropter P.Clodius cum reum perduellionis Ciceronē fecit,ob id iudicatus est non iure fecisse,quòd Tributa habuit co
H mitia de capite ciuis Rom. Quod Cicero 3. de Legibus ostēdit iis uerbis: Quo uerius in causa nostra uir magni ingenii summaq; prudētia L.Cotta dicebat, nihil omnino actum esse de nobis. Præter enim quam quod comitia illa essent armis gesta ciuilibus,præterea neque Tributa capitis comitia rata esse posse,neque ulla priuilegia. Quocirca nihil nobis opus esse lege,de quibus nihil omnino actum esset legibus. Ac de tertia quidem causa habendorum comitiorum Centuriatorum hactenus: quo etiā in loco secundi capitis finem faciemus.

I

De personis quarum interuentu Centuriata comitia peragebantur. Cap. III.

In personis explicandis primùm de ijs dicendum est,qui habendi hæc comitia ius habebant. Commune igitur erat omnibus Centuriatis siue magistratuum, siue legum, siue iudiciorum comitiis,ut non possent,nisi à maioribus magistratibus haberi. Cùm enim agendi cum populo ius cuiquam non esset, præter-
K quam magistratui(nisi de sacris esset agendum,de quibus paulò post dicemus)siquidem rogare quid populum, q; suffragijs suis iubeat,aut uetet,quod est cū populo agere,ut ait Gellius lib. 13. cap.14.nemo absq; imperio posset: minores sanes magistratus, quorum

quorum erāt minora auspicia, quibusq; minus erat imperij, ius habere non poterant uocandi Centuriata comitia, quibus & auspicijs maioribus, & maximo imperio opus esset. Habere igitur Centuriata comitia poterant Consules, Prætores, Censores, Dictatores, & Interreges, quos omnes fuisse maiores magistratus constat. De Præfecto urbis postea dicemus. Ac magistratuum maiorum, quos solos his comitiis creari suprà ostendimus, comitia Consules semper ac soli habebant, nisi aut res ad Interregnū rediisset, aut Consulibus absentibus Senatui uisum esset Dictatorum comitiorum causa creandum esse. Consules à Consulibus creari tam est ex omni historia perspicuum, ut probationē subiicere sit superuacaneū. Prætores uerò à Cōsulibus ita creari oportebat, ut à Prætoribus nō possent omnino Prætores creari. Quod Cicero lib. 9. ad Att. ostendit in epist. cuius initium est, Tres epistolas: Iste omniū turpissimus, & sordidissimus, qui Consularia comitia à Prætore ait haberi posse: nā permagni eius interest rem ad Interregnum nō uenire. Id assequitur si per Prætores Consules crearunt. Nos autem in libris habemus nō modo Consules, sed ne Prætores quidem à Prætoribus creari ius esse: idq; factum esse nusquam. Consules eo non esse ius, quod maius imperium à minore rogari non sit ius: Prætores autem cum ita rogentur, ut collegæ Cōsulum sint, quorum est maius imperium. Quod idē ex M. Messalæ de auspicijs lib. 1. citat A. Gellius lib. 13. c. 14. Prætor etsi collega consulis est, neq; Prætorem, neque Consulem iure rogare potest, ut quidem nos à superioribus accepimus, & ante hæc tempora seruatum est, & ut in commentario 13. C. Tuditani patet: quia imperium minus Prætor, maius habet Consul: & à minore imperio maius, aut maioris collega (sic enim locus restitui debet) rogari iure non potest. Nos his temporibus Prætores Prætore creante, ueterum auctoritatem sumus secuti: neque his comitiis in auspicio fuimus. Ex iis locis apparet à Prætoribus comitia Prætorum haberi non potuisse, sed à Consulibus habebantur, ut ex perpetua Liuii historia planum est, & undecima epistola libri epistolarum ad Brutum disertè scribitur. M. enim Brutus ad Ciceronem ita scribit: Statim uerò rediturum ad nos confirmauit, legatione suscepta, nisi Prætorum comitia habituri essent Consules. Porrò autem sorte id alteri eueniebat Consulum, ut apparet ex Liuio lib. 5. Decad. 4. Eodem fere tempore duorum Cōsulū literæ allatæ sunt, L. Cornelii de prælio ad Mutinā cū Boiis facto, & Q. Minutii à Pisis: comitia

F mitia suę sortis esse:cæterùm adeò suspēsa omnia.Et paulò post: Si ita uideretur patribus,mitterent ad collegam, ut is ad comitia Romam rediret:si id facere grauaretur,quòd non suæ sortis id negotium esset,se facturum quod Senatus censuisset. Et alio loco eiusdem libri:Consulibus ambobus Italia prouincia decreta est,ita ut inter se compararent sortirenturve vter comitiis eius anni præesset. Et libro nono eiusdem Decad.Iam Consularium comitiorum appetebat tempus, quibus quia M. Aemilius, cuius sortis ea cura erat occurrere non poterat, C.Flaminius Ro-
G mam uenit.Et alio loco:Prior tamen Claudius quàm Sempronius,cui sors comitia habendi obtigerat, Romam uenit. Nisi ergo de ea re comparassent inter se Consules,forte decernebatur uter esset comitia habiturus.Censorum uerò comitia, quòd Cō sules haberent,ex his locis perspicuum fiet.Scribit T.Liuius lib. 7.Dec.1.Cæterum cùm Censoribus creandis indicta comitia essent,professus se petere Cēsuram C.Martius Rutilius, qui primus Dictator de plebe fuerat,concordiam ordinum turbauit. Quod uidebatur quidem alieno tempore fecisse:quia ambo tum
H forte patritij Consules erant,qui rationem eius se habitaturos negabant.Et lib.4.Dec.3.Decretumq; omnium primum,ut Consules sortirentur cōpararentve inter se,uter Censoribus creandis comitia haberet.Et paulò post: Q.Fabius comitia Censoribus creandis habuit.Et lib.7.eiusdem Deccad Per eos dies & Censoribus creandis Q.Fuluius Cos.comitia habuit.Et lib.2.Decad. 4.Dum hæc in Macedonia geruntur, Consul alter Lucius Lentulus, qui Romæ substiterat, comitia Censoribus creandis habuit.Et Cicero lib.4.ad Att. Ego me Pompeio legari ita sum
I passus,ut nulla re impedirer,quin si uellem mihi esset integrum, si comitia Censorum proximi Consules haberēt,petere possem. Ex ijs locis,opinor,satis apparet Consules habere comitia censoria solitos. Nec tamen negare ausim, quin Prætori ius esset ea habendi comitia, tametsi in uniuersa historia non reperiam aliqñ id factum esse.At si non de iure quæratur, sed de more, planum est à Consulibus haberi solita comitia censoria. Sane Censura magistratus erat tantæ auctoritatis, ut uix credam Prætoribus ius fuisse rogandi Censores. Verum ut ut res habeat,
K ex iis quæ diximus apertum est Centuriata comitia,quæ magistratibus creandis habebantur,à Consulibus haberi solita:siquidem iis comitiis maiores modo magistratus fiebant, qui erant Consules,Prætores,& Censores,ut supra ostendimus.Horū autem

tem

tem comitia non alii habebant quàm Consules, nisi quid extra A
ordinē accidisset, cur aut Dictator magistratus subrogaret, aut
Interrex. Ac de Dictatore quidem habendorum comitiorū cau-
sa supra diximus, & de Interrege. Illud modo hic adiiciemus cùm
uel cōtentione ordinum, aut magistratuū, uel cādidatorū ambitu
uel alia ratione ꝑfici añ anni exitū comitia nouis magistratibus
creādis nō potuissent, tū patritios cōuenirē oportebat ad prodēdū
ex suo numero Interregē, qui dies qnq; īperaret à quo alius dein
de creabat, eodēq; modo alij atq; alij singulis qnq; diebus creabā
tur, donec subrogati essent ab alio ex iis Consules, qui statim ini B
rent magistratum. Illud uerò animaduertendum est, quod scribit
Asconius Pedianns pro Milone, nō fuisse moris, ut ab eo, qui
primus Interrex ꝓditus erat, comitia haberent. Hinc fit, ut apud
Liuiū, quoties de Interregno mētio, est nūq; reperiatur à primo
Interrege habita comitia, sed interdū à 2. ut lib. 9. 1. Dec. Et quia
tædebat populū omniū magistratuū eius anni, res ad interregnū
rediit. Interreges Q. Fabius Maximus, M. Valerius Coruinus.
Is Cōsules creauit. Et lib. 10. eiusdē Dec. Eo anno (nec traditē cau
sa) interregnū initū. Interreges fuere Ap. Claudius, dein P. Sulpi C
tius. Is comitia Cōsularia habui.. Interdū à tertio, ut lib. 5. 1. Dec.
Interreges tres deinceps fuere L. Valerius, Q. Seruilius Fidenas,
M. Furius Camillus. Et alio loco eiusdē libri: Interrex creaē, M.
Furius Camillius q P. Corneliū Scipionē: is deinde L. Valeriū po
titū. Ab eo creati sex Tribuni militū Cōsulari potestate. Interdū à
pluribus, ut ad undecimū ēt Interregē aliqñ peruētū fit, ut scribit
Liuius lib. 7. 1. Dec. Infestam inde patribus plebem Interreges
cum accepissent, ad undecimum Interregem seditionibus certa-
tum est. Centuriata igitur comitia magistratibus creandis illi ha D
bebant, quos diximus. Legum uerò ac iudiciorum, Centuriata
comitia habere solebāt, nec omnes tamen maiores magistratus.
Quod ex his, quæ sequuntur fiet manifestum. Primū leges Cō-
sulares, quæ passim reperiuntur apud auctores, satis ostendūt le-
gibus ferendis Consules comitia Centuriata habere, & in iudicio
Manlij Consules comitia habuerunt: & lex Hortensia, quam tu
lit Dictator Q. Hortensius, ut plebiscita omnes tenerent, & Ae-
milia quam tulit Aemilius Mamercus, ut Censura sesquiannua
esset, & omnes Corneliæ L. Syllæ, argumento sunt Dictatores E
legibus ferendis comitia habuisse: Et Dictator L. Quintius, iudi
cium ad quod maxime creatus erat, exercebat cum Sp. Melius
à Magistro equitum C. Seruilio Hala interfectus est. Deinde à
præ-

F Prætoribus diem comitiis Centuriatis petere Tribunos pl. ad exercendum iudicium, paulò ante citauimus: & Prætorem M. Iuuentium legem tulisse de bello Rhodiis indicendo scribit lib. 5.Dec.5. Vt omittam, quòd si in urbe Consules non essent Prætorum, ac præsertim urbani (& si enim omnes Prætores dignitate pares essent, fuit tamen semper urbani maior auctoritas, ut & ex omni historia constat, & Plutarchus in Bruto diserte asserit) summum imperium erat. Vnde sequitur, siue legum, siue iudiciorum comitia Centuriata habenda fuissent, Prætorum fuisse
G se cum populo agere. Nam cum in urbe erant Consules, eis primum agendi cum populo munus incumbebat: adeò ut non posset Prætor uetãte Consule comitia habere. Liuius lib.7.Dec.3. Cum Consul se populum rogaturum negasset, quòd suæ potestatis esset, Prætoremq́ue uetuisset rogare, Tribuni pl. rogarunt. Et Messala apud Gellium lib.13. cap.14. Consul ab omnibus magistratibus, & comitiatum, & concionem auocare potest: Prætor & comitiatum & concionem usquequaque auocare potest, nisi à Consule. Censores Centuriatis comitijs legem tulisse
H nusquam legimus, & cum leges Censorias apud auctores reperimus, pro Censorum subscriptionibus, ut Cic. pro Cluentio appellat, aut locationibus Censoribus factis, ut 7. in Verrem, accipi debent. Ius tamen habuisse populi uocandi, ex iis, quæ de lustri condendi ratione suprà ex Liuio citauimus, ostendi potest. Interreges uerò legum aut iudiciorum comitia habuisse nusquã legitur, nisi quòd legibus inter arma silentibus, L. Valerius Flaccus de perpetua Syllæ Dictatura legem tulit, quam legem omnium legum iniquissimam dissimilimamq́ue legis Cicero appel-
I lat tertia orat. in Rullum. Sed nec Interregibus ea comitia habere licuisse, argumento esse potest imperij breuitas, quæ promulgari perferriq́ue leges pati non poterat: tum uerò quòd in Interregno nihil prius agere cum populo licebat, quam subrogati essent magistratus ordinarij. Restat ex maioribus magistratibus equitum Magister, à quo nusquam legimus habita fuisse comitia: hac ut opinor ratione, quod Dictatorem sequi, eiq́ue parere magistrum equitum oporteret. Vbi uerò maior erat potestas, uix licebat minori, cum populo agere. Ius tamen uocã-
K di populi habuisse cum imperij magnitudo indicat, tum ex eo colligi potest, quod est apud Pomponium lege 2. de origine iuris, hoc fuisse Dictatoribus Magistros equitum, quod erant sub regibus Tribuni celerum. Ex Dionysii uerò historiæ lib.4.
consta

constat agendi cum populo ius fuisse Tribuno celerum. Vnde A
etiam apud Pōponium legimus lege Tribunitia reges eiectos, quòd lege curiata à L.Bruto Tribuno celerum lata eiecti essent. Ex iis, quæ diximus apparet ex magistratibus, quibus ius esset habendi Centuriata comitia, Consules tm̄, Dictatores, & Interreges magistratibus creandis comitia habere solere, non etiā Censores, Prætores, & Magistros equitum: legum autem ac iudiciorum, Consules, Dictatores, & Prætores, nō etiam Interreges, Censores, & Magistros equitū. Ex his uerò, qui magistratus nō essent, solos pōtifices ius habuisse cū populo agēdi reperio: quā B
ob causam suprà, exceptione usus sum, nisi de sacris agēdū esset. Ac de aliis quidē comitiis, quæ à pontificibus habebātur, postea dicemus: nūc de Cēturiatis agendū. Disputauimus supra de regis sacrificuli creatione, ostēdimusq́; Centuriatis comitiis creari solitū. Cur uerò credā à Pōt.max. siquidē in urbe esset: sin minus ab uno quodā pontificū, illa comitia haberi, cū ex Dionysii historia colligo, in qua de primis Consulibus ita scribitur: Cū uellent nomē regiū seruare, iusserūt Pōtificibus & Auguribus creare ex senioribus eū, qui maxime idoneus ad id sacerdotiū uideret. Tū C
uerò hac ratione adducor, ꝙ inter Calata comitia erāt hæc Cēturiata regis sacrorū inaugurādi causa. Calata aūt comitia à pōtificibus haberi ius erat: siquidē populi calādi, hoc est uocandi, ius habebāt, ut intelligi potest ex iis, quæ supra ex Macrobio citauimus. Quinetiā agendi cū populo ius habuisse demonstrari potest ex eo quod apud Liuiū lib.3.Dec.1.legimus, Q.Furiū Pōt. max. comitia habuisse, quibus Tr.pl. creati sunt: quia postquam decemuiri se magistratu abdicassent, nulli tū essent magistratus. Neque.n. id factū esset, nisi ius habuisset Pōtifex agēdi cū popu D
lo. Alius est apud Liuiū locus lib.5. Dec.3. ubi ita scribit: Comitia inde Pōt.max. creādo sunt habita. Ea comitia nouus pōtifex M. Cornelius Cethegus habuit. Inde ego colligo Pontificibus ius fuisse agendi cum populo. Neque.n. ullum magistratum eo anno gerebat Cethegus, ut ex eodem ipso Liuio intelligi potest, & tamē comitia habuit. Sane ut cæteris in rebus summa erat potestas magistratuum, ita in sacris curandis maxima erat pontificum potestas: ideoq; de sacris cum populo agendi ius pro sua dignitate habuisse credendū est. Porrò aūt Pontifices comitia Cē E
turiata cur non possent sicut alia habere: cū æque in uniuersum populū adeoq; in magistratus, ꝙ quidem ad sacra attinet, tm̄ iuris esset, ut etiam mulctæ dicēdæ potestatē haberent: quēadmodum

F dũ apud Liuiũ lib. 10. Dec. 4. legitur, C. Seruilius põt. max. mul-
ctam dixisse Lucio Cornelio Dolabellæ Duumuiro nauali: &
apud Valerium lib. 1. cap. 1. Metellus pont. max. Posthumio Cõ
suli, eidemq; flamini Martiali. Nec moueri oportet, quòd exer-
citum imperari comitiis Centuriatis oportuit, ut ait Gellius lib.
15. cap. 17. Pontificibus autem exercitum imperandi ius non es
set. Neque enim ab eo qui comitia habebat, dicit Gellius, impe
rari exercitum oportuisse, sed hoc tantum dicit imperari exerci-
tum præsidij causa solitum, quoniam populus esset in suffragiis
G ferendis occupatus. Potuit igitur præsidij causa imperari exerci-
tus aut à Consulibus, aut à Prætoribus, aut à Tribunis militum
ut potius existimo: atque interim à Pontificibus comitia habe-
ri. Sed ut ex Calatis comitiis nulla legimus Centuriata fuisse,
præter ea quibus rex sacrorum creabatur: ita nunquam à Ponti
ficibus habita fuisse, Centuriata comitia, nisi regis sacrorum inau
gurãdi causa concludendum est. Ac de personis quidem, quibus
ius erat habendi comitia Cẽturiata, hactenus dictũ sit. Deinceps
sequitur, ut de iis dicamus qui comitiis Centuriatis suffragiũ fer
H rebãt. Diximus suprà Centuriata comitia esse appellata à Centu
riis Classium, in quas uniuersus populus Ro. descriptus erat.
Vnde effici uidetur, omnes qui in Centurias relati essent, ius ha-
buisse suffragii ferendi. Ego uerò existimo ipsas quidem Cen-
turias omnes suffragii ius habuisse, non tamen omnes ciues qui
singulis Centuriis continerentur. Quos enim Censores ignomi-
niæ causa in Cæritum tabulas referebant, eos priuabant iure suf-
fragij, ut scribit A. Gellius lib. 16. c. 13. his uerbis: Primos muni-
cipes sine suffragij iure Cærites esse factos accepimus concessũq;
I illis, ut ciuitatis Romanæ honorẽ quidẽ caperent, sed negotiis ta
mẽ atq; oneribus uacarẽt: pro sacris bello Gallico receptis custo-
ditisq;. Hinc tabulæ Cærites appellatæ, uersa uice, in quas refer
ri iubebant quos notæ causa suffragiis priuabant. Atqui adhuc
illi ciues erant: quoniamq; ærarii fiebant, necesse erat, ut adhuc
in tabulis Censorum essent, in quibus quo quisque censu esset,
continebatur. Quare in cuiusdam classis aliquam Centuriam re
latos esse oportebat: id quod aperte demonstrat Asconius in Di
uinat. Qui plebeius erat in Cæritum tabulas referebatur, & æra
K rius fiebat: ac per hoc non erat in albo Centuriæ suæ: scilicet ad
hoc, ut ciuis esset, sed tantummodo ut pro capite suo tributi no-
mine æra penderet. Si igitur aliis quidem in rebus ciues erant,
quos Censores in Cæritum tabulas retulissent: ut uel hinc demo

strari

ſtrari poteſt, quod adeptam ſemel ciuitatem nemo inuitus amittere queat, quandoquidem nec populo quidem iubente adimi poſſet, ut Cicero pro Cecinna oſtendit, tantum abeſt, ut à Cenſoribus adimi poſſet: iure autem ſuffragii priuati erant efficitur non omnes quos Cenſores in Centurias retuliſſent, ius habuiſſe ferendi ſuffragii. Vnde fit, ut uere dici non poſſit, omnes ciues Romanos aut omnem populum Ro. comitiis adeſſe ad ſuffragium ferendum potuiſſe: niſi cum exceptione intelligatur de omnibus ciuibus quibus erat data ciuitas cum ſuffragio, nec poſtea aut adempta, aut ex hac parte diminuta: qui profecto ſoli erant uere, & omni ex parte ciues Romani. Quod ut apertius intelligatur ex antiquitatis obſeruatione, pauca ſubiicemus de iure ciuitatis Romanæ. Sicut externæ gentes in Romani populi amicitiam aut ditionē admiſſæ uarii generis ac conditionis erant, ut aliæ liberæ, aliæ fœderatæ, aliæ ſtipendiariæ, aliæ Latinæ fuiſſe reperiantur, queamadmodum recte docet Budæus in poſterioribus Annotat. in Pandectas, & Alciatus primo Parerr. cap. 14. ita uarij generis fuiſſe ciues Romanos reperio, ut alij eſſent coloni, alii municipes, alii ex præfectura aliqua, alii ciues modo Romani. Nam qui ex nullo municipio, ex nulla colonia præfecturave Romanorum erant, ſed uel in urbe agrove urbis ſuburbano nati, uel ex ſeruis & illis gentibus externis libertate, uel ſpeciali priuilegio ciuitate donati, quartum quoddā genus ciuium cōſtituebant. Vt uero quid eſſent municipes, quid coloni intelligatur, uerba A. Gellii citabo ex lib. 16. c. 13. Municipes ſunt ciues Romani ex municipiis ſuo iure, & legibus utentes: muneris tm̄ cum pop. Ro. honorarii participes, à quo munere capeſſendo appellati uidentur: nullis aliis neceſſitatibus, neque ulla populi Romani lege adſtricti, cum nunquam populus eorum fundus factus eſſet. Sed coloniarum alia neceſſitudo eſt. Nō enim ueniūt extrinſecus in ciuitatē, nec ſuis radicibus nituntur, ſed ex ciuitate quaſi propagatæ ſunt: & iura inſtituta꜖ omnia populi Ro. nō ſui arbitrii habēt. Erāt autē & alii ciues ex præfecturis Italiæ, quorum diſcrimen a reliquis intelligetur, ſi explicauerimus quid eſſent præfecturæ. Erant igitur præfecturæ oppida Italiæ, in quibus qui habitabant nec ſuis legibus, ut municipes uiuebant, nec ullos de ſuo corpore magiſtratus creare poterāt ſicut coloni, ſed à magiſtratibus Roma miſſis regebātur iis legibus, quas Romanus magiſtratus dixiſſet: q̃ quoniam præfectus uocabatur, idcirco præfecturæ appellabanť.

Huius

F Huius generis erat Capua ante coloniam eò à Cæsare Consule missam, ut constat ex sec. orat. in Rullũ, & ex T. Liuii lib. 6. Dec. 3. ubi ita de Capua scribitur. De urbe agroq; reliqua consultatio fuit: quibusdam delendam censentibus urbem prævalidam propinquam inimicam. Cæterùm præsens utilitas uicit. Nam propter agrum, quem omni fertilitate terræ satis constabat primum in Italia esse, urbs seruata est, ut esset aliqua aratorum sedes. Vrbi frequentandæ multitudo incolarum libertinorumq;, & institorum opificumq; retenta. Ager omnis & tecta publica po

G puli Ro. facta. Cæterum habitari tantum tanquam urbem, Capuam, frequentariq; placuit: nullum corpus ciuitatis, nec Senatus, nec plebis concilium, nec magistratus esse. Sine consilio publico, sine imperio, multitudinem nullius rei inter se sociam ad consensum inhabilem fore. Præfectum ad iura reddenda Roma quotannis missuros. Quibus igitur oppidis Italiæ huius generis præfecti Roma missi ius reddebant, præfecturæ dicebant. Quã quam autẽ omnes, illi, quos quatuor generibus comprehendimus, ciues Romani essent, nõ erãt tamen omnes eadẽ conditio-

H ne. Cum enim ius ciuitatis non una quadam in re consisteret, sed multis ac diuersis uelut prærogatiuis constaret, nõ omnibus omnia iura concedebantur: unde efficiebantur uariæ conditionis ciues Romani. Ac primum quidem ciuibus Ro. ius erat per leges Porciam & Semproniam, ut nec uirgis cædi, nec uinculis coerceri, nec omnino capite plecti, nisi populi ipsius iudicio, possent: de iis qui ciues nõ essent, nil horũ cautum erat, poterantq; à magistratibus peregrini non cõsulto populo seruili supplicio affici. Alterum ius erat ciuiũ Ro, ut soli testamento ciuis Romani hæ

I reditatẽ capere possent. Neq; enim ullus peregrinus poterat hæreditatem adire ciuis Ro. Quod Cicero ostendit pro Archia poeta, ubi probat Archiã se pro ciue gessisse, hoc argumento, quod sæpe adiisset hæreditates ciuiũ Ro. Et pro Cecinna Ebutius Cecinnæ aduersarius, negat posse hæredẽ Cesenniæ esse Cecinã, quod ciuitas Volateranis adempta esset à L. Sylla, ideoq; ciuis Ro. nõ esset Cecinna. Solis etiã ciuibus Ro. ius fuisse reperio, testamentũ iure Quiritiũ facere. Quod Cicero demõstrat, cũ pro argumẽto accipit Archiam se pro ciue gessisse, quia sæpe testamenta legi-

K bus Romanis fecisset. Erat & ius connubiorum ciuibus Ro. proprium: quia tantũ ciues cũ ciuibus matrimonium contrahere poterat, adeo ut si aut pater aut mater peregrini essent, non legitimæ essent nuptiæ. Militare etiam in legione Romana, nõ aliis quàm ciuibus

uibus licebat:ideoq; soli ciues ad ærarium in beneficiis deferri ab A
imperatoribus,& beneficiarii milites fieri poterant. Nam hoc
fuisse proprium ciuium Ro.eodem illo loco Cicero pro Archia
ostēdit. Horum beneficiorum meminit etiam in epistola 20.lib.
6.Ep.Fam.Tum liberos in potestate habere.proprium erat ius
Quiritium,ut ait Iustinianus primo Inst.tit.De patria potest.Ius
etiam alienandi per nexum,proprium fuisse ciuium Ro.cùm ex
eo intelligi potest,ꝙ omnes inter quos huius iuris solennitas trā
sigebatur,ciues esse oportebat, ut ait Boetius in cōment. Topicorum, tum uerò ex oratione Ciceronis pro Cecinna: ubi inter iura ciuiū Ro.enumerat nexa atque hæreditates. Erat etiam B
ius suffragii quod eò pertinebat, ut in comitiis suffragium ferre
possent ciues Ro. iisdēq; suffragiis ad magistratus publicasq; cęteras administrationes ac dignitates peruenire. Erant postremo
ius adoptionum,gentilitatis,togæ, ferendæ, & ut semel omnia
complectar,omnium legum Romanarum beneficio, uti quod
beneficium in eos modo conferebatur. qui ciuitate donabantur
Hæc uero tam multa,& tam uaria ciuitatis Romanæ iura non
omnibus ciuibus omnia concedebātur.Multis enim reperimus C
datam fuisse ciuitatem absq; suffragio:ut apud T. Liuium lib.8.
Dec.1.Campanis equitibus honoris causa,quia cum Latinis rebellare noluissent,Fundanisq; & Formianis,ꝙ per fines eorū tuta pacataq; fuisset uia,ciuitas sine suffragio data. Et paulo pòst:
Romani facti Acerrani lege à L.Papyrio Prætore lata, qua ciuitas sine suffragio data.Et libro decimo eiusdem Dec.Anagninis,quiq; arma Romanis intulerant,ciuitas sine suffragii latione
data.Et lib.8.Dec.4.De Formianis Fundanisq; municipibus,&
Arpinatibns C.Valerius Tappo Trib.pl promulgauit uti iis suffragii latio(nā antè sine suffragio habuerant ciuitatem)esset. Nec D
dici potest id modo ita fuisse superioribus illis temporibus, quibus adhuc pauca Italiæ oppida recepta erant in ciuitatem: sed ēt
ætate Ciceronis,qua omnes Latini & socii Italiæ ciuitate donati
erant,ut ipse ait in oratione pro Balbo,non erant omnes ciues eadem conditione.Locus enim est apud Ciceronem pro Cecinna,
ubi ita scribit:Sylla ipse ita tulit de ciuitate, ut non sustulerit horum nexa atq; hæreditates.Iubet enim eodē iure esse quo fuerint
Ariminenses,quos quis ignorat duodecim coloniarum fuisse,& E
à populo Romano hæreditates capere potuisse.Ex eo loco colligo,cum Sylla Dictator leges tulit de adimenda ciuitate Volaterranis,fuisse duodecim colonias,quæ non pleno iure ciuitatem

F Romanam haberent. Ex quo efficitur defuiſſe iis ius ſuffragij: nã quibus ius etiam ſuffragij datũ erat, pleno iure ciues Rom. erant. Atqui multis annis Dictator fuit Sylla, poſt legem Iuliam à L. Iulio Cæſare Conſule tempore belli ſocialis latam, qua ſociis Italiæ & Latinis data eſt ciuitas. Erant igitur etiam ætate Ciceronis aliqui ciues Ro. qui tamen ius ſuffragij non haberent. Quare exceptione utendum eſſe recte ſupra diximus, omnes ciues Romanos, ſi modo pleno iure ciues eſſent, ius habuiſſe ferendi ſuffragij comitiis Centuriatis. In hoc porrò numero ꝙ cõprehenderen
G tur municipia, coloniæ, & præfecturæ Italiæ, Cicero aperte oſtendit in oratione poſt reditum ad Quirites, ubi de comitiis Centuriatis, quibus ab exilio reuocatus eſt, loquens, ita ſcribit: Nullus in eorum reditu motus municipiorum & coloniarum factus: at me in patriam ter ſuis decretis Italia cuncta reuocauit. Et pro Seſtio: Nullum erat Italiæ municipium, nulla colonia, nulla præfectura: nulla Romæ ſocietas, nullum collegiũ aut cõcilium, aut omnino aliquod cõmune conſilium, quod tum non honorificẽtiſſime de mea ſalute decreuiſſet. Quod idem ex multis aliis eius
H locis pro Muræna, pro Sylla, & pro Plãcio, intelligi poteſt. Atq; illa quidem ſufficiant de perſonis ius habẽtibus ferendi ſuffragii comitiis Centuriatis: nunc reliquas perſonas perſequar, quæ omnibus comitiis Centuriatis adeſſe reperiuntur: tum de iis agemus, ſi quæ ſunt quæ proprie comitiis magiſtratuum, legum, & iudiciorum conueniunt. In omnibus igitur Centuriatis comitiis reperio fuiſſe diribitores, rogatores, cuſtodes & præcones. Erant aũt Diribitores, qui tabellas populo per Centurias miniſtrabãt: Rogatores qui ciſtam deferebãt, in quã tabellas ſuffragij popu-
I lus coniiciebat: Cuſtodes, qui præter id quod obſeruabant, ne quid fraudis committeretur in ſortitionibus & ſuffragiis dicendis, deſcribebant etiam cuiuſque Centuriæ educta è ciſta ſuffragia, ut inde appareret quæ eſſet illius Centuriæ ſententia: quam ſententiam tum præcones magna uoce pronunciabant. Ac fuiſſe quidem in comitiis, qui tabellas populo darent, non autem ipſum populum domo adferre ad comitia ſolitum, ex Cicerone intelligi poteſt, apud quem lib. 1. ad Atticum in epiſt. cuius ini-
K tium eſt, Vereor ne putidum, ita ſcribitur: Piſo autem Coſ. lator rogationis, idem erat diſſuaſor: operæ Clodianæ pontes occuparant: tabellæ miniſtrabantur: ita ut nulla daretur uti rogas: Ex his uerbis ſatis apparet fuiſſe quoſdã, qui tabellas populo miniſtrarent. Ex tamẽ apud Suetoniũ in Cæſare locus ubi ait: Re-

perta sunt proximis comitiis plura suffragia Consules declarantium Cæsetium & Marullum,quos Cæsar Tribunatu remouerat.Ex quo loco intelligi potest,quosdam interdum alias tabellas in cistam coniicere solitos,quàm quæ ministrabãtur:quas necesse erat domo secum adferre. Verum id in Cæsaris inuidiam factum constat.Et ut earum tabellarum ratio non habebatur,ita raro eueniebat. Hi diribitores à diribendis,hoc est distribuendis tabellis,diribitores appellabantur. Vnde etiam in iudiciis reperimus diribitas tabellas,cum singulis iudicibus datæ erant tabellæ.Vt in Pisonem:An ego expectem, dum de te quinque & septuaginta tabellæ diribeantur?Et lib.3.Epistolarũ ad Q. Fratrem in epistola cuius initium est,Gabinius: Cato diribitis tabellis de circulo se subduxit.Qui igitur populo tabellas diribebant in comitiis, diribitores appellabantur.Horum meminit Cicero post reditum in Senatu. Quando illa dignitate rogatores, diribitores,custodesq́; uidistis? Et in Pisonem, distributores uocat quos illic diribitores. Hoc certe uideo quod indicant tabulæ publicæ,uos rogatores,uos distributores,uos custodes fuisse.Illud etiam apud eum in oratione pro Plancio scribitur: Nam si quotiescunque præteritus erit is qui non debuerit præteriri, toties odortebit eum qui factus erit condemnari, nil iam est quod populo supplicetur, nihil quod diribitio (sic enim legi debet, non direptio)nihil quod supplicatio magistratuum, renunciatio suffragiorum expectetur. Porro fuisse præter eum qui habebat comitia alios rogatores, qui id agerent quod diximus, cum ex iis locis,quos modo citauimus ex orationibus post reditum in Senatu,& in Pisonem intelligi potest:siquidem præter Pub.Lẽtulum,à quo habebantur comitia,fuisse alios rogatores ex Senatu principes uiros,diserte scribitur:tum uero ex secundo de Diuinatione,ubi Cicero ita scribit: At aruspices diuini, quos cum Tib.Gracchus propter mortem repentinam eius,qui in prærogatiua referenda subito concidisset,in Senatum introduxisset,nõ iustum rogatorem comitiorum fuisset dixerunt. Primum uide ne in eum dixerint qui rogator Centuriæ fuisset: is enim erat mortuus.Ex eo loco planum est præter Tib.Gracchum, à quo illa comitia habebantur,fuisse & alium quendam Centuriæ rogatorem,quem primum rogatorum appellat secũdo de Nat. deor. Ac si tempus inspicias quo illud factum est,uidebis multo tempore id fuisse,antequam tabellas suffragium ferri à populo cœptum esset:quo tempore diribitoribus non opus erat,sed eo solũ

A B C D E

F qui rogaret suæ Cẽturiæ sententias, quas postea referret. De hoc rogatore intelligi debet locus Ciceronis libro secundo de Orat. ubi ait: Ex eodem hoc uetus illud est, quod aiunt Maluginẽsem illum M. Scipionem cum ex Centuria sua renunciaret Acidinũ Consulem. Qui igitur colligebant centuriatim suffragia prius uoce, postea tabellis, ii rogatores appellabantur. Qui uerò habebat comitia, uniuersum populum rogabat antequam in suffragiũ mitteret, & rogator comitiorum dicebatur. Custodes uerò eo munere fungi solitos quod diximus, & fuisse à diribitoribus ro-
G gatoribusq; diuersos, ex iisdem illis locis quos citauimus, demõstrari potest: & ipsius uerbi uis ostendit eo custodes appellatos, q̃ in comitiis uelut obseruatores adhiberentur, ne quid fraudis admitteretur. Cuius rei exemplum extat apud Plutarchum in uita Catonis Vticensis, ubi ait Catonem in petitione Aedilitatis M. Fauonii cum adesset comitiis animaduertisse tabellas omnes, q̃ ministrabant populo, una manu esse scriptas: ex quo fraudẽ intellexit ad deiiciendũ Fauonium factam, ideoq; Tribunos appellasse, à quibus dirempta sunt comitia. Et Cicero secunda oratione
H in Rullum: Quis tribus quas uoluit uocauit, nullo custode sortitus? Ex quo loco intelligitur id quoque in munere custodum fuisse, ut uiderent ne quid magistratus etiam ipsi in sortiendo fraudis admitterent. Erat uero, & hoc præterea munus custodũ ut post lata suffragia, in quibusdam tabulis, numerũ sententiarũ punctis notarent: id quod ego Cicerone auctore affirmo. Scribit enim post reditum in Senatu, de Pisone loquens: Tu misericors me affinem tuum, quem comitiis prærogatiuæ primum custodem præfeceras, quem Calend. Ian. tertio loco sententiam
I rogaras, constrictum inimicis Reipub. tradidisti: Et in Pisonem: Erat non solum domus mea, sed totum palatium Senatu, equitibus Romanis, ciuitate omni, Italia cuncta refertum: cùm tu non modo ad eum Ciceronem (mitto enim domestica quæ negari non possunt, hæc commemoro quæ sunt palàm) nõ modò inquam, ad eum cui primam comitiis tuis dederas tabulam prærogatiuæ, quem in Senatu sententiam rogabas tertium, nunquam aspirasti: sed oĩbus consiliis, quæ ad me oppugnãdum parabantur, non interfuisti solum, sed etiam crudelissime præfui-
K sti. Ex horum locorum collatione hoc primnm intelligi potest, quem uno loco appellauit primum custodem prærogatiuæ, alio loco interpretari eũ cui prima data esset tabula prærogatiuæ. Tũ illud inde apparet tabulam hanc à Pisone candidato Ciceroni

datam fuisse. Vnde perspicuum est non posse illo loco intelligi A
tabulam suffragii, quam in cistam coniiceret Cicero. Nam præter id quod diribitorum erat tabellas ministrare, non candidatorum, quomodo potuit Piso scire Ciceronem in prærogatiua Centuria suffragiũ dicturum? præsertim cũ sorte fieret prærogatiua, nec posset nisi in una quadam sua Centuria quisquam suffragium ferre. Quam ergo tabulam Ciceroni Piso dederat, ea ad alium usum data erat: nempe ut in ea colligeret quot sententiis à prærogatiua Consul renunciatus esset. Et quoniam tantum intererat à prærogatiua renunciari, ut fere semper prerogatiuam reli- B
quæ Centuriæ sequerentur: idcirco ut ne hic fraus ulla fieret, solebant candidati custodem præficere suum quendam amicum, & uirum grauem. Nam cur aliis candidatis non liceret idem facere quod Pisoni licuit, nulla ratio adferri potest. Itaque existimo à singulis candidatis dari solitas singulas tabulas quibusdã suis amicis: qui notarent in sua quisque tabula numerum suffragiorum quibus sui candidati creati essent. Numerus autem ille punctis notabatur: unde fit, ut reperiamus sæpe apud Ciceronem puncta pro suffragiis: ut pro Plancio: An, inquit, unà fieri potue- C
runt, si unà tribus non tulissent: cum nonnullas punctis pene totidem? Et paulo pòst: Nam quod questus es plures te testes habere de Voltinia, quàm quot in ea tribu puncta tuleris. Et pro Muræna: Admonitus re ipsa recordor quantum hæ quæstiones in Senatu habitæ punctorum nobis Serui detraxerint. Et apud Asconium in orat. pro Scauro: Scaurus absolutus est, sed ita, ut à tribus tribubus damnaretur, à 32. absolueretur, & in eis pauca pũcta inter damnationem, & absolutionem interessent. Vt uero prę- D
rogatiuæ Centuriæ præficiebatur à candidato primus custos, ita aliis Centuriis alii præficiebantur custodes. Quod uel ex iisdem illis uerbis intelligi potest. Neque enim Cicero primum custodem, primam tabulam diceret, nisi alii quoque custodes, alię tabulæ fuissent. Et quanquam in comitiis legum custodes erant, sicut in comitiis magistratuum, ut ex eo apparet quod comitia illa in quibus Cicero ait Senatores fuisse rogatores, diribitores & custodes, habebantur ad legem de reditu eius ferendam: attamen hoc diuersum fuisse existimo, quod in comitiis legum, in E
una Centuria duo modò custodes esse possent: quorum unus notaret quot suffragiis lex antiquaretur, alter quot iuberent: nisi ab uno custode utrunque fieri dicamus. Quod tamen, ut secus existimem facit, quod si uni custodi tabulæ committe-

F committerentur, facile ei fuisset ementiri numerum suffragiorũ, ut qui solus ea numeraret, si in alterutram potius partem inclinasset. Vt omittam uerisimilius esse, sicut in comitiis magistratuũ uni custodi una tabula dabatur, in qua unius nominis suffragia colligeret, non autem in unam tabulam omnium candidatorum suffragia coniiceret: ita in comitiis legum dari solitam cuique custodi unam tabulam, in quam alterius modo partis suffragia colligeret. At in comitiis magistratuum unius Centuriæ suffragiis describendis tot custodes erant quot candidati, quemadmodum
G supra demonstrauimus. Postremò illud considerandum est, quod Cicero in Pisonem ita scribit: Hoc certè uideo, quod indicant tabulæ publicæ, uos rogatores, uos distributores, uos custodes fuisse tabularum: & quod in honoribus uestrorum propinquorum non facitis, uel ætatis excusatione, uel honoris, id in salute mea nullo rogante uos uestra sponte fecistis. Ex eo enim loco intelligitur non fuisse id perpetuum, ut Senatores primarii in comitiis rogatorum, diribitorum, & custodum munere fungerentur: sed si quando uellent comitia omni non modo fraude carere, sed
H etiam suo ministerio cohonestari, uel quia res magna ageretur, uel quia id honori alicuius tribuerent. Cum autem ætatis & honoris excusationem allegari dicit, significat iuuenum fere hæc munera eorumq́; qui adhuc honoribus functi non erant fuisse. Ac magistratuum quidem comitiis custodes ab ipsis candidatis præficiebãtur, ut ex iis quæ supra diximus apparet. Rogatores uerò ante tabellas quidem populo datas, ex ipsis desumebantur Centuriis aliqui uiri graues, non ab ipsis candidatis præficiebantur. Nam ex eo loco secundi de oratore, quem citaui apparet M.
I Scipionẽ, qui rogator erat iis comitiis, quibus L. Manlius Acidinus designatus est Consul, fuisse ex illa ipsa Centuria cuius sententiam renunciabat. Scribit enim Cicero: Cum ex centuria sua renunciaret Acidinum Consulem: At post tabellarias leges latas, rogati opinor ab eo qui comitia habiturus erat, operam suã publice in ea re præstabant ii homines, quos bona fide suffragia collecturos, existimasset: uel sua sponte id honori amicorum tribuebant aliqui uiri graues. Quod idem ut de diribitoribus sentiam, eò adducor, quod non quemadmodum præconum erat or
K do quidam ac uelut collegium sodolitasue, quibus hoc erat munus proprium, ut præconinm facerent, ita diribitorum ordo, cui hoc modo incumberet, ut tabellas populo diriberent: sed ipsi interdum Senatores hoc munus suscipiebant, ut ex iis quæ dixi-

mus

mus planum est. Quod uero ait Cicero, sua sponte nullo rogante Senatores id suscepisse, argumento est liberum uolontariumque id munus non certum ac necessarium quibusdam hominibus fuisse. Quod tamen postea uidetur ab Augusto certis quibusdã hominibus ex equestri ordine attributum. Scribit enim Plinius lib. 33. cap. 2. de decuriis eqitum ab Augusto institutis: Decuriæ quoque ipsæ pluribus discretæ nominibus fuere, Tribunorum æris, & selectorum, & iudicium: præter hos etiamnum nongenti uocabantur ex omnibus selecti ad custodiendas cistas suffragiorum in comitiis. Tum uerò ex iisdem illis Ciceronis uerbis colligo non sorti id relictum fuisse, ut quibus sorte obtigisset, hi operam suam in ea re præstarent, sed uoluntati relictum fuisse: ita ut existimen omnibus comitiis rogatores & diribitores fuisse, quos ipsi magistratus ac potissimum qui erat habiturus comitia, sibi notos homines ex omnibus ordinibus, sed maxime ex Senatu desumptos, rogasset ad id munus centuriatim fungendum, nisi si quando id honori alicuius tribuissent principes Senatus uiri, ut peragere ista uellent: sicut factum ait Cicero iis comitiis, quibus lex de eius reditu lata est. De custodibus uerò, qui in comitiis legum essent, idem quod de rogatoribus & diribitoribus fieri sentio: ut nisi sua sponte uiri aliqui grauitate insignes id muneris suscepissent, rogarentur ab eo qui haberet comitia, aut alio magistratu, qui ut lex acciperetur uel antiquaretur laboraret, qui custodes in iis comitiis essent. In iis ego fortasse falli possem, sed tamen uel coniecturis uti malo, quàm nõ attingere id quod requiri à me posse: ut alios excitem ad inquirendam certioribus argumentis ueritatem. Præcones restant, quos perspicuum est Romæ certos quosdam homines fuisse, qui faciendo præconio quæstum facerent. Hos ego comitiis reperio adfuisse, primùm ut classes uocarẽt. Scribit enim Dionysius libro decimo: Postquam dies comitiorum uenit, & præco primam classem uocauit. Deinde post descripta singularum Centuriarum suffragia, ut magna uoce pronunciarent quæ esset illarum sententia. Cicero lib. 7. in Verr. Tu cũ Prætor renunciatus es quoquomodo (omitto enim & prætereo quid tum actum sit) sed cum esses renunciatus, ut dixi, non ipsa præconis uoce excitatus es, qui te toties seniorum iuniorumque Centuriis illo honore affici pronunciauit. Et in sec. orat. in Rull. Itaque me non extremæ tribus suffragiorum, sed primi illi uesti concursus, neque singulæ uoces præconum, sed una uoce uniuersus populus Ro. Consulem declaranit. Et pro Milo-

F lone: Meminit etiam sibi uocem præconis modo defuisse, quam
minime desiderarit: populi uero cunctis suffragiis, quod unum
cupierit, se Consulem declaratum. Et apud A. Gellium libro
12.cap.8. de censura Aemilij Lepidi, & Fuluii Flacci ita scri-
bitur: Postea populus Rom. eos simul Censores facit. Atque
illi ubi uoce præconis renunciati sunt, ibidem in campo non-
dum dimissa concione, ultro uterque, & pari uoluntate con-
iuncti complexique sunt. Ex quo A. Gellij loco, & superiore
Ciceronis ex Orat. pro Milone, concludi potest non modo
G singularum Centuriarum, ut quæque suffragium dixisset, sen-
tentiam à præconibus pronunciari solitam, quemadmodum
ex superioribus locis intelligitur, sed etiam post lata omnia suf-
fragia, rursum quid populus uniuersus iussisset, uoce præco-
nis declarari. Sequitur nunc, ut de personis agamus quæ ma-
gistratoum modò comitiis conueniunt, non etiam legum ac
iudiciorum. Id quod ad candidatos pertinet. Erant autem
candidati, qui magistratum aliquem petebant: sic dicti à to-
ga candida, quam gestabant qui se magistratum petere pro-
H fessi essent. Cuius rei si probatio requiratur, extat apud Va-
lerium Maximum libro quarto cap.5. ubi mentio fit de Cn.
Scipione Africani superioris filio, & Cicero scriba competito-
ribus Præturæ. Cæterum crimen eius in suam laudem Cice-
reius conuertit. Nam ut uidit omnibus se centuriis Scipioni
anteferri, templo descendit, abiectaque candida toga competi-
toris sui suffragatorem agere cœpit. Et Plinius libro 7. cap.
34. Scipio Nasica in toga candida bis repulsa notatus à popu-
lo. Et T.Liuis lib.7.Decad.3. de M. Liuio Salinatore ita scri-
I bit. Vnus eam rem in ciuitate, is cui deferebatur honos, abnue-
bat: leuitatem ciuitatis accusans. Sordidati rei non misertos, can
didam togam inuito offerre. Ex lib.7.Dec.4. de Catone Censu-
ram petente scribit: M.Cato ante alios testes conspiciebatur: cu-
ius auctoritatem perpetuo tenore uitæ partam, toga candida
eleuabat. Et libro nono eiusdem Dec. Q.Fuluius Flaccus quia
Aedilis Curulis designatus erat sine toga candida, sed maxima
omnium contentione petebat. Ex iis opinor locis satis apparet
inde appellatos candidatos, qui magistratos ambibant, quòd cã
K didam togam induti peterent. Verùm ex eo Liuii loco, quem
postremum citaui, apparet inde excipi eos qui iam designati
essent: qui si alium magistratum peterent, sine toga candida pe-
tebant. Est autem & illud obseruandum quod scribit Plutarchus

in uita Coriolani,& in Probl.Catonem scriptum reliquisse,fuis- A
se in more ut candidati sine tunica uenirent ad supplicandum po-
pulo,illa sola toga cādida,ca&#x0; recincta,induti.Cuius rei Plutar.
has dicit fuisse causas. Vel ne in sinu gestarent numos quos po-
pulo diuiderent,itaq; per corruptionem magistratum assequerē-
tur:uel ut potius,ut dignos magistratu non genere, nō opibus,
non gloria,sed uulneribus & cicatricibus populus iudicaret:quę
ut ab iis conspicerentur quos ambiendo prensabant, sine tunica
ad petendum descendebant:uel ut perinde hmōi nuditate suppli-
cū habitū ostenderent,atq; se prensando,rogādo,salutādo popu- B
lo summittebāt.Ex quibus uerbis intelligimus candidas illas to-
gas à candidatis ita gestari solitas,ut populo conspicua esse pos-
sent partium corporis uulnera,cicatricesve.Nec moueri eo debe-
mus,quod est apud T.Liuium lib.4.1.Deca.à Tr.pl.legem esse
perlatam,ne cui album inuestimentum (sic enim legendum esse
ex manu scriptis codicibus affirmat Beatus Rhenanus) addere
petitionis causa liceret. Hac enim lege aliud nihil cautum fuisse
intelligo,quàm ne liceret cum toga candida aliam uestem indue-
re:ad uitandam scilicet omnem ex geminis uestibus suspicionē C
ambitus Neq; enim hac lege uetari existimo, ut candidati togā
albam non induerent,sed ne inuestire albam uestem liceret, hoc
est, supra alias uestes candidum indumentum adiicere. Atque
ita lex hæc iubere id uidebitur, quod nos ex Plutarcho citaui-
mus:ut scilicet candidati unicam ac simplicem togam candidā,
cum ad supplicandum populo uenirent,induerent. Aut si hac le-
ge prohibitum esse uelimus, ne omnino ullam uestem cādidam
induerēt petitionis causa, postea aut abrogatam fuisse eam legē,
aut neglectam à candidatis exoleuisse,nobis dicendum erit. Hi D
candidati suam quidem petitionem, uel biennio ante incipiebāt
quàm magistratum inire possent : ut apparet ex eo capite legis
Tulliæ à Cicerone Consule latæ,quod citatur in orat.pro Sestio
& in Vatinium:quo capite uetabatur ne gladiatores eo biēnio,
quos quis petierit aut petiturus sit,dare liceret:tum uero in 1.e-
pist.ad Att.Cicero ostendit se petere Cōsulatum incepisse iis co-
mitijs,quibus non ipsi suive competitores designandi essent, sed
alii qui essent magistratus proximo anno,quo sua haberētur co-
mitia. Vnde apparet inter initium petitionis & designationem, E
unum modo annum interiectum fuisse:sed quia in alios Cōsules
petitionis principiū,in alios designatio incurreret,propterea biē-
nium dici. Nam & ex oratione 2.in Rullum,intelligimus lege

F id cautum fuisse, ne liceret postquam unum magistratum gesse-
ris, alium nisi interiecto biennio gerere. Illic enim suo ac legiti-
mo anno dicit Cicero se factum Consulem, quòd biennio post-
quam Prætor fuerat, Consul fuerit. Quod idem ipse in Bruto
ait: & libro decimo epist. quæ familiares inscribuntur, ad Furniũ
ita scribit: Quod eo facilius nobis est, quòd non est annus hic
tibi destinatus, aut si Aedilis fuisses, post biennium tuus annus
esset. Quanquam autem petitionem suam tanto tempore ante
adornarent, tamen non est existimandum iam tum indutos can
G dida toga supplicasse populo: sed eo tantum anno uere candida-
ti erãt, quo aut designari, aut repelli suffragiis populi oportebat:
& is proprie annus petitionis dicebatur, ut Cicero in eadem epi-
stol. quam modo citauimus, ostendit. Nam & pro Cælio men-
tionem facit duorum annorum qui inter Præturam suam, &
Consulatum fuerunt, sed tamen posteriori tantum suam petitio-
nem Consulatus attribuit. Verum nec toto illo anno, nec lon-
go tempore ante sua comitia existimo candidam togam gestas-
se, sed post edicta modò comitia. Iis enim indictis qui petere
H uellent, profiteri se candidatos oportebat: alioquin nisi intra le-
gitimos dies professi essent se petere, ratio eorum habere co-
mitiis non poterat. Quæ ne fingere uideamur, auctores lauda-
bimus, ex quibus hæc ita esse fiet manifestum. Salustius in con-
iuratione Catilinæ: Post paulò Catilina pecuniarum repetun-
darum reus prohibitus erat Consulatum petere, quòd intra le-
gitimos dies profiteri nequiuerit. Et T. Liuius libro quarto
primæ Dec. Comitia Tribunis Consulari potestate tribus crean
dis indicuntur: quibus indictis, extemplo quicunque aliquid se-
I ditiose dixerat aut fecerat, quam maxime Tribunitii & prehen-
sare homines, & concursare toto foro cãdidati cœpere. Et lib. 7.
eiusdem Decad. Cæterùm cum Censoribus creandis indicta co-
mitia essent, professus se petere Censuram C. Martius Rutilius,
concordiam ordinum turbauit. Ex iis locis inter se collatis ap-
paret post indicta comitia, ita se petere profiteri solitos, si togã
candidam induti ad supplicandum populo uenirent. Quod de
præsentibus intelligi uolo. Nam etiam absentes poterant, tam-
etsi eorum ratio haberi non posset, se petere profiteri: ut indicat
K Cicero 2. in Rullum, cum ita inquit: Præsentem tantum pro-
fiteri iubet, quod nulla alia in lege unquam fuit, ne in iis quidem
magistratibus quorum certus ordo est. Illam uerò absentum
professionem intelligo, eorum in concione populi nominatio-
nem,

nem, & magiſtratus deinde per amicos ad populum ſupplicatio- A
nem, ut de Cæſare factum ſcribit Appianus libro ſecundo bell. ciuil. Vt uerò credam huiuſmodi profeſſionem in candida toga fieri ſolitam, poſtquam edicta eſſent comitia, non modo ex iis quæ paulo ante citauimus adducor, ſed etiam ex eo, quòd in hiſtoria reperio eos qui in prouinciis erant, ad petitionem Conſulatus ſi uenire uellent, ſatis habuiſſe, ſi poſt edicta comitia ueniſſent. Vt Cæſar cum ex Hiſpania ad petendum Conſulatum uenit, edictis iam comitiis urbem ingreſſus eſt, ad petendum ut ſcribit Sueto. Et Marius ad primi Conſulatus petitionem ex B
Africa deceſſit, cum duodecim dies ſupereſſent ante comitia ſi Plutarcho credimus: & in itinere ſeptem (ut idem ipſe ait) diebus conſumptis, petitione quinque dierum Conſulatum obtinuit. Adornabant igitur ſuam petitionem multo ante tempore qui magiſtratus petebant: idq; aut per ſe aut per amicos: ſed profeſſos petitionem ſuam ante edicta comitia nuſquã reperimus. Quæ profeſſio quoniam induta toga candida fiebat, idcirco in eam opinionem uenimus, tametſi candidati μεταφορικῶς uocarentur, qui quocunque tempore magiſtratum ambirent, pro- C
prie tamen poſt edicta comitia fuiſſe candidatos. Neque uerò in profeſſione exiſtimo ſatis fuiſſe candidam togam induere, ſed etiam ſolenni ad populum nominatione, quæ in concione ab aliquo magiſtratu data fieret. Nam ſi præſens Q. Fuluius Flaccus profeſſus eſt ſe petere Præturam abſque toga candida, quia prętextam ferre Aedilem eum oportebat, relinquitur profiteri aliud fuiſſe, quàm candida toga accepta petere magiſtratuum. Vt omittam quod abſentes profiteri poterant: quæ ſine toga candida profeſſio neceſſario fiebat. Nominis autem editione opus D
fuiſſe hic colligo, ꝙ T. Liuius lib. 6. Dec. 3. de Proconſule in Hiſpaniam mittendo, ita ſcribit: Diem comitiis Conſules edixerunt: primo expectauerant, ut qui ſe tanto imperio dignos crederent, nomina profiterẽtur. Quia enim Liuius illic nomen profiteri dicit, quod alibi ſimplici uerbo, profiteri, dicere ſolet, argumento eſt in petitione ſua profitenda, nominis ſui datione opus fuiſſe. Quòd ſi hanc nominis editionem oſtendamus non fuiſſe apud magiſtratus actave publica nominis datione, reliquũ erit apud populum fieri ſolitam hmõi nominationem. Et qm̃ ad po- E
pulum uerba facere priuatus non poterat, niſi poteſtate dicendi à magiſtratu facta, reſtat ut dicamus ſolennem illam candidatorum profeſſionem ad populum fieri, data ab aliquo magiſtratu
concione:

F concione. Cur uero exiſtimem profeſſionem non fuiſſe ſui no-
minis apud Conſules dationem, ea cauſa eſt, quòd ſæpe in hi-
ſtoria reperimus Conſules abſentes comitia edixiſſe, nec in ur-
bem ueniſſe, niſi aut quo die erant habituri comitia, aut paulò
ante. Vt lib. 4. Dec. 3. de Q. Fabio Cõſule ita ſcribitur: Inde Ro-
mam comitiorum cauſa ueniens, in eum diem quem primum co
mitialem habuit, comitia edixit: atque ex itinere præter urbem
in campum deſcendit. Et lib. quinto Decad. 4. M. Fuluius Præ-
tor literas mittit ad Conſulem; ſenatui placere Romam reuerti,
G & ex itinere præmittere edictum, quo comitia Conſulibus creã-
dis ediceret: paruit his literis Conſul, & præmiſſo edicto Romã
uenit. Si igitur eius fuiſſet, cui comitia habendi ſors obtigerat,
nomen eorum recipere qui ſe candidatos profitebantur: id autẽ
non poſſet apud abſentem Conſulem fieri: neceſſe eſt, ut dica-
mus, ſtatim edictis comitiis non potuiſſe illos candidatos peti-
tionem profiteri, imo non ante diem comitiorum in ipſo cam-
po profeſſione fuiſſe. Quod ſi abſurdum eſt, relinquitur ad pro-
fitendam petitionem non fuiſſe opus à Conſulibus nomina can
H didatorum recipi. Iam uero ſi profeſſos reperimus multos, quo-
rum tamen nomen ſe accepturum negabat Conſul, nonne aper-
tum eſt in profeſſione non fuiſſe opus nomen à magiſtratu reci-
pi? Et ſi nihilominus profeſſi dicantur, quorum ratione haben
dam non eſſe iudicatum eſt, nonne apparet ut profeſſus quis di-
catur, non oportuiſſe nomen eius actis publicis receptum eſſe?
Cuius enim nomen receptum erat, eius rationem haberi opor-
tebat. Scribit Aſconius Catilinam ex Africa reuerſum, profeſſũ
fuiſſe Conſulatum ſe petere: & tamen rationem eius haberi non
I poſſe iudicatum eſſe. Et C. Martium Rutilium ſcribit T. Liuius
Cenſuram petere profeſſum: & tamen ſubiicit Conſules negare
ſe rationem eius habituros. Apud Val. Max. libro tertio cap. ul
timo ſcribitur, M. Palicanum petitionem Conſulatus profeſſum
fuiſſe: Caium tamen Piſonem Coſ. in concione populi negaſſe
rationem eius ſe habiturum. Vt ergo quis profeſſus diceretur,
non erat opus nomen eius receptũ eſſe à magiſtratu, ſed ſatis erat
apud populum per ſe aut per amicos oratione declarare uelle ſe
magiſtratum populi beneficio obtinere. Merito enim fiebat, ut
K quoniam magiſtratus, beneficia mera populi erant, apud popu-
lum petitionis profeſſio fieret: quæ nihil aliud erat quàm publi-
ca ac ſolennis uoluntatis ſuæ declaratio de magiſtratu, ſi popu-
lus ita uellet, obtinendo. Candida autem toga petitionis ſi-

gnum

gnum erat, ut à populo dignoscerentur qui ambirent magistra tus. Quandiu enim retinebatur toga candida, tandiu perstare in petitione: ea deposita,& petendi uoluntatem deposuisse candidati censebantur. Id quod ex historia Cicerei scribæ quam supra ex Val.Max.citaui intelligi potest. Abiecta enim candida toga,cum iam prope designatus esset Prætor,a petitione se desistere declarauit. Ex iis quæ diximus, apparet profiteri in candida toga petitionem nemini prohibitum fuisse: quandoquidem populo in candida ueste supplicare cuiuis liberum erat, qui se à populo obtinere posse sperabat: sed tamen non semper habebatur ratio eorum qui professi essent. In quo magistratuum ac Senatus iam cognitio locum habebat. Ne enim populus magistratum alicui mandaret indigno,aut contra leges, publice intererat cõsiderari candidatorum causas à magistratibus, & consilio publico:quæ deinde ad populum allegatæ,efficiebãt, ut eorum tantum qui digni essent,rationem comitiis habere uellet. Ac sæpe etiam contra populi studia manifesta,magistratus iudicio,aut Senatus decreto excludebantur suffragiis populi nonnulli candidati.Horum omnium exẽpla passim in historia reperiuntur.Asconius scribit L.Volcatium Consulem aduocasse cõsilium publicũ, an Catilinæ,qui petitionem Consulatus professus erat, rationem habere deberet:ac Senatum decreuisse rationem eius haberi non posse.Vnde apud Salustium de eadem re scribitur,Catilinam reũ repetundarum prohibitum esse Consulatum petere. Quod uero scribit Salustius Catilinam profiteri nequiuisse, non repugnabit cum eo quod dicit Asconius Catilinam professum, apud Salustium sumatur, cum effectu profiteri,quod dicit Catilinam profiteri nequiuisse.Cuius enim ratio non est habita, tantundẽ efficit profitendo,ac si professus non esset.Itaque professus est Catilina,ut ait Asconius,sed non est professus cum effectu, ut significat Salustius. Cicero in Bruto scribit de C.Seruilio Glaucia iudicatum esse,rationem eius haberi comitiis Consularibus non licere.Et T. Liuius lib.9.Decad.4.scribit L.Porcium Cos. ad Senatum retulisse,an habere deberet rationem Q.Fuluii petentis Pręturam.Et apud Val.Max. legimus contra studia Tribunorum pl.ac populi C.Pisonem Cos.perseueranter negasse, & in concione populi palàm prædixisse,rationem se M.Palicani seditiosi ac turbulenti hominis comitiis Consularibus non habiturum. Et Consules apud Liuiũ lib.7.Dec.1.negant se rationem habituros C.Martij comitiis Censoris.Et lib.5.Dec.3.negãt Tr.pl.propter

ætatem

F ætatem habendam esse rationem P. Scipionis petentis Aedilitatem. Et lib.2.Dec.4. scribit Liuius, Tribunos pl. impedire comitia, quod nollent rationem haberi T. Quintii Flaminii. Consulatum ex Quæstura petentis, remq; ad Senatum esse reiectam: qui populo permisit in ea re libera suffragia. Quod uerò supra negauimus à Consule, qui habiturus esset comitia, nomen candidatorum non recipi, ad id tempus non pertinet, quo in cãpo habebat comitia: sed ad initiũ petitionis in candida ueste, & ad simplicem professionem. Nam qui ex candidatis digni uidebãtur,
G quorum ratio haberetur, eorum nomen Consul recipiebat, hoc est populi suffragio permittebat, ut ex iis designaret, quos uellet: adeoq; eum nomen candidatorum recipere oportebat, ut omnino suffragio populi excluderetur, cuius nomen nõ recepisset: ac si quem populus designasset, cuius nomen accipere nollet, nihil eo designando populus perficere posset: quando ei liberum esset populi concilium dimittere cum uellet. Vnde apud Valeriũ legimus C. Pisonem Consulem à Tribunis pro rostris interrogatum, an si M. Palicanus suffragiis populi Consul crearetur, eũ
H renunciaturus esset: libere respondisse, non renunciabo: eoq; responso factum esse, ut Palicano Consulatus eriperetur. Et apud Liuium lib.10.Decad.1. Q. Fabius cum à populo Cõsul fieret, quia negauit se sui rationem habiturum, Consul factus non est. Et lib.4.Decad.3. Q. Fabio Max. comitia habente T. Octacilius & M. Regulus Consulatu deiecti sunt, quia nomen eorum ante recipere noluerit, quàm orationem ad populum habuisset, qua persuasit ut alios meliores belli duces crearet. Et lib.9.Dec. 4. de Q. Fuluio ita scribitur: Hæc uerò tam obstinata uox tãtum
I ei fauoris accendit, ut haud dubius Prætor esset, si Consul accipere nomen uellet. Sane post latas leges tabellarias, quia de publico suppeditabantur tabellæ suffragiis iam ante comitia, candidatorum nomina publice recepta esse oportebat, ut nomen eorum publica auctoritate in tabellis scriptum populo daretur. Sunt etiam hic notandi duo loci, quorum unus est T. Liuii, alter Ciceronis. Lib.3.Dec.1. Liuius scribit: Postquam comitia Decemuiris creandis in trinundinum indicta sunt. Cicero in epist. ad Tyronem undecima de Cæsare scribit: Ad Consulatus petitionem
K se uenturum: nec se iam uelle absente se rationem haberi sui: se præsentem trinundinum petiturum. Ex iis enim locis intelligitur ordinarium fuisse, ut post edicta comitia trinũdini spatium relinqueretur ante diem comitiorum: partim ut ad eam diem

populus

populus undique ex Italia conuenire posset, partim ut candidati populo frequentiori, & non modò urbanæ, sed etiam rusticanæ multitudini supplicare possent. Atque ego de illo trinundini spacio intelligo illos legitimos dies, intra quos profiteri non potuisse Catilinam scribit Salustius. Quia enim reus erat Catilina, nec poterat intra trinundini spacium iudicium eius perfectum esse, propterea intra legitimos dies profiteri non poterat. Quomodo enim candida toga ei conuenisset, quem iudicii tempore sordidatum esset oportebat? Ex his consequens est, quoniam candidati post edictum candidam togam sumebant, quam post comitia deponerent, si modo ad diem præstitutum comitia fierent, ordinarium fuisse, ut non multo plus quàm trinundini spacio uere candidati essent, hoc est, candida toga induti. Causas cur candidatorum interdum ratio non haberetur, multas fuisse reperio. Vna erat in ætate. Quia enim lex erat, qua certi quidam anni constituti erant, ante quos non liceret magistratum capere: ea erat legitima causa cur ratio alicuius non haberetur, si ante annos lege constitutos ad petendum magistratum descenderet. Ea lex lata est primum Consulibus A. Posthumio Albino, C. Calphurnio Pisone anno urbis D. LXXIIII. à L. Iulio Tribuno pl. de qua T. Liuius lib. 10. Decad. quartæ ita scribit: Eo anno rogatio primum lata est à L. Iulio Tribuno pl. quot annos nati magistratum peterent caperentque: inde cognomen familiæ inditum, aut Annales appellarentur. At enim Liuius qui anni essent cuique magistratui destinati, non dicit: nos ex obseruatione antiquitatis eruere id conabimur. Hoc primum ex fragmento Polybii, quod extat de eius libro sexto de Republica, constat nulli ciuium Romanorum licuisse ullum magistratum urbanum gerere, qui decem annos non militasset. Erant autē adolescentes Romani in toga prætexta usque ad 17. annum: quo anno togam puram eandemque uirilem accipiebant, ut apparet ex Suetonio in Augusto. Itaque in uiros recepti militaris ætatis tum esse incipiebant. Nam & T. Liuius lib. 5. Decad. 3. ostēdit anno septimo & decimo fuisse ætatem militarem. Etenim inopia iuniorum dicit creatos Triumuiros, qui undique ingenuorum copiam conquirerent, eosque etsi nondum militari ætate essent, milites facerent, si modo satis roboris ad ferenda arma habere uiderentur. Tum paulo pòst, quos uocarat nondum militari ætate, appellat minores septem & decem annis. Vnde necessario efficitur militarem ætatem fuisse anno 17. ex qua etiam

F ætate iuniores in claſſibus uocabantur. Quare ut decẽ annua ſtipendia omnibus ciuibus Ro. neceſſaria, ut etiam docet Plutarc. in uita C. Gracchi, numeremus, relinquitur ante ſeptimum & uigeſimum annum magiſtratum urbanum gerere non licuiſſet, niſi quis legibus ſolueretur: quemadmodum de Pompeio, Octauiano, Africano, aliiſq; permultis factum fuiſſe legimus. Porrò autem legibus annalibus ætas Conſularis erat quadrageſimus tertius ætatis annus, ut ex Ciceronis quinta Philip. demonſtrari poteſt. Scribit enim hoc modo: Quid Alexander Macedo, cũ
G ab ineunte ætate res maximas gerere cœpiſſet, nonne tertio & 30. anno mortẽ obiit? quę eſt ætas noſtris legibus decem annis minor quàm Conſularis. Erat igitur ætas Conſularis, ut hinc perſpicuum eſt, anno ætatis 43. Id quod ego ſic accipiendũ exiſtimo, ut ſit ille annus, quo primùm per leges Conſulatum gerere liceret. Vnde ſit, ut Conſulatum petere liceret anno ætatis 42. ut gereretur anno 43. In quo etiam animaduertendum eſt, non oportuiſſe eos annos quos hic deſignamus, peractos fuiſſe: ſed incipiente etiam anno 42. erat petitio legitima, ut ſatis eſſet intra
H annum ſui Conſulatus, uel quinto aut ſexto menſe incipere agere annum 43. Hoc ego ex hiſtoriæ obſeruatione colligo. C. Cæſar auctore Macrobio natus eſt quarto Id. Quint. occiſus autẽ eſt Idib. Martiis, cum eſſet natus, ut ait Plutarch. 56. annos. Hæc Plutarchi uerba ſic accipienda ſunt, ut annos tantum eum numeraſſe intelligamus quos habebat Cæſar, abſq; acceſſione aliquot menſium, quos præterea habebat. Cum enim occiſus ſit Idibus Mart. uerum non eſſet eum tum natum fuiſſe annos 56. cui quatuor prope menſes deeſſent, ut plenos haberet quinquaginta ſex
I annos. Agebat ergo ſeptimum & quinquageſimum annum Cæſar cum occiſus eſt iam inde à quarto Idus Iulii ſuperioris anni. Verum hunc annum non peregit: ob idq; Plutarc. ait eum tantum 56. annos natum fuiſſe, cum occiſus eſt. Multum enim intereſt utrum dicas uixiſſe aliquem quinquaginta annos, aut natum aliquem tot annos, mortem obiiſſe: an uero anno quinquaſimo obiiſſe. Id quod niſi obſeruetur, ſæpe uidebuntur hiſtorici inter ſe diſſentire, qui maximè cõſentiunt. Veluti de Catone Vticenſi Plutarc. ſcribit uixiſſe 48. annos, Florus in Epitome Liuii
K anno 49. expiraſſe. Vtrunque uerum eſt, quia Cato 48. annos integros tantum uixit, & cum ageret annum 49. ſibi mortem conſciuit: & quia iam accedebat ad principium quinquageſimi propterea Appianus non male dicit, cum ad annum quinquageſimum,

gesimum accederet, obiisse. Eadem diuersitas in ætate Ciceronis A
reperitur. Plutarch. ait cum ille esset annus ætatis 64. Ciceronem occisum. T. Liuius, & Aufiduis Bassus apud Senecam, scribunt uixisse tres & sexaginta annos. Omnes uerum dicunt. Cum enim Cicero interfectus est, agebat 64. sed tres menses defuerunt ad annum integrum. Nam Septembri mense interfectus est: natalis autem dies eius erat tertio Nonas Januar. non autem tertio Cal. Ian. quemadmodum interpres Plutarchi male uertit. Sed hæc obiter dicta sint: ad Cæsarem redeamus. Agebet Cæsar 57. annũ cum occisus est. Si igitur retro numeremus annos usque ad pri- B
mum eius Consulatum, reperiemus eum, quo anno erat Consul, agere incepisse annum 43. ad quartum idus Quint. quæ eo anno fuerunt. Vnde sequitur cùm superiore anno designatus est, nõ ita diu cepisse agere annum 42. Neque uerò dici potest legibus eum solutum fuisse: Nam Suetonio & Plutarcho auctoribus, ei petenti Senatus quantum poterat resistebat: qui si legitimam hãc occasionem prohibendi ne peteret habuisset, non erat eam prætermissuros: tantum abest, ut legibus eum soluere uellet. Ex his perspicuum est quæ à Cicerone dicuntur de ætate Consulari, ita C
esse accipienda, uti diximus quadragesimum tertium ætatis annum esse ætatem Consularum, quia Consul nemo esse posset antequam ad id ætatis peruenisset, ut annum 43. ageret, quo anno esset Consul. Quoniam autem lege annali definiebantur anni, citra quos non liceret magistratum petere: ut etiam Ouidius significat in Fastis:

Iura dabat populo senior, finitaq; certis
Legibus est ætas, unde petatur honos.

Ex ijs quæ diximus concludi potest lege annali cautum fuisse: ut Consulatum D
nemini petere capereq; liceret, antequam ageret annum ætatis 42. Quocirca cum Cicero in Rullum dicit anno suo se factum Consulem, & se petiisse cùm primum licitum sit, ad annos ætatis non tam referri debet, quàm ad Præturam, quam biennio ante gesserat. Agebat enim Cicero annum 43. quando designatus est. Itaque si ætatis tantum ratio habeatur, potuisse uno ante anno Consul fieri. Sed quia Præturam non gesserat, nisi anno 41. ætatis suæ: lege autem cautũ erat, ne uno gesto magistratu Curuli liceret alium gerere nisi biennio interiectio: idcirco rectè dicit se E
petiisse, & factum esse Consulem, cùm primum per leges licuit. Vt omittã nõ fuisse opus tam subtiliter annos numerare Ciceroni: præsertim qui magnitudinem beneficij populi augere uellet.

F Nam qui uno tantũ anno tardius,quàm per ætatẽ liceret,factus
erat,nouus homo,non immerito ad populum oratorie dixit se
factum esse cum primum licuit.Quòd ad alios magistratus atti-
net,eruenda nobis est aliunde ueritas, imprimisq; ex Cicerone,
apud quem ita pro lege Manilia de Pompeio scriptum est:
Quid tam singulare,quàm ut ex S.C.legibus solutus Consul an-
tè fieret,quàm ullum alium magistratum per leges capere licuis-
set?Pompeius cum designatus est primo Consul, habebat 34.
annos,ut inquit Appianus,sed agebat trigesimum quintum, ut
G apparet ex supputatione annorum post Attilium Serranũ & Ser
uilium Cæpionem Consules,quibus Consulibus natus erat Pom
peius prid.Cal.Octob.auctore Paterculo. Quod uerò dicit Ci-
cero non licuisse Pompeio ullum magistratum capere,id ad Cu
rules magistratus necessario referendum est.Neque enim uerum
esset in Quæstura aut Tribunatu: siquidem Pompeius uel ante
27.ætatis annum decem annua stipendia iam habebat,postq; æ-
tatem licebat Quæsturam petere.Vt omittam quod alios reperi
mus minus gratiosos ante hanc ætatem cuius erat Pompeius,
H gessisse Quæsturam & Tribunatum. Cato enim trigesimo ter-
tio anno Tribunus pl.fuit,Quæstor trigesimo. Cicero Quæstu-
rã gessit anno 31.Necesse igitur est,ut uerba Ciceronis ad Curu
les magistratus pertineant. Ex quo cõcludendum est Curulium
magistratuum ætatem legitimam fuisse post annum ætatis 35.
Quoniam autem uidemus inter duos magistratus Curules bien
nium interijci debuisse, necessario efficitur si petitio Consulatus
primum erat anno 42.& Præturæ petitionem fuisse anno 39.
ut geri Prætura non posset,nisi eo anno in quem incurreret an
I nus ætatis 40.Quare retroactis duobus annis, efficietur, legiti-
mam ædilitatis petitionem non ante annum ætatis 36.ut gerere-
tur anno 37.Itaque Cicero recte dicit Pompeium,qua erat æta-
te cum factus est Consul,non potuisse ullum Curulem magistra
tum capere:siquidem ei non satis annorum esset,ut uel Aedilita-
tem capere posset. Neque tamen negauerim non modo Cicero
nem ad ætatẽ Pompeii,& leges annales respexisse, sed etiam ad
legem Corneliã, qua uetabatur maiores magistratus petere qui
Quæstor non fuisset. Pompeius autem quæstor non fuerat: ut
K uel inde apparet,quòd Senator in secundo triumpho non esset,
sed ut Cicero ait,eques Ro.iterum triumphauit. In illa uero de
ætate opinione magis eo confirmor,q; Cæsar Aedilitatem petiit
cum ageret 36.annum ætatis,eumq; magistratum gerens cœpit
ad

ad quartũ Id.Iulii agere annũ 37.biennio autẽ pòst fuit Prætor. A
Neq; enim existimo eum egregie ambitiosum hominẽ hos magistratus antè petiturum non fuisse,si per leges ei licuisset. Et Cato Vticensis postq; fuerat Tribunus pl.anno.33.omissa Aedilitate,quæ inter necessarios magistratus lege Cornelia non erat, non antè Præturam petiit quàm ageret annum 39. Et Cicero cũ Quæstor fuisset anno 31. Aedilitatem non petiit nisi anno 37. Huc etiam pertinere põt historia Africani minoris, qui scribitur cum Aedilitatem peteret,quam legibus capere poterat, Consulatum quem capere nõ posset,à populo legibus solutum obtinuisse.Cũ enim ex historia constet eum mortem obiisse C.Sempronio.Tuditano,& M.Aquilio Coss.cũ ageret annum ætatis sextũ B
& quinquagesimum:si retro numeres annos usque ad primum eius Consulatum,comperies 37.annum egisse cũ designatus est primo Cos.Vnde efficitur ad hanc ætatem,fuisse legitimam Aedilitatis petitionem. In quo obiter animaduertendum est apud Florum in Epitome Liuiana mẽdũ esse in numero, cũ dicit decẽ annis minorem fuisseAfricanum,q; ut Cõsul fieri posset.Legẽdũ est enim,Quoniã per 5.annos Consulẽ fieri minime licebat.Nõ, C
quemadmodum legitur,Quoniam per decem annos Consulem fieri minimẽ licebat.Id quod uel inde intelliges, quod cùm pater Scipionis L.Paulus triumphauit de rege Persa,ipse Scipio maioris ætatis erat,q; duo eius fratres qui eo anno mortui sunt :quorum tamen unus erat sedecim annorum,ut ait Plutar. Quoniã autem Scipio & Q. Fabius Max.ex priori uxore filii erant L. Pauli,probabile est Scipionem supra septendecim annus habuisse in triumpho patris.Atqui si octauum & decimum tantum ei tribuas, & nnmeres annos à triumpho L. Pauli usque ad primũ D
Africani Consulatum,reperies Scipionem agere annum 38.eo anno,quo primum Consul fuit:qui est idem ille numerus quem inuenimus retro à morte eius numerando. Non igitur Scipioni deerant plus q; quinque anni ad ætatem Cõsularem : unde fit ut sic omnino apud Florum legendum sit. Ex iis quæ diximus, perspicuum est legibus annalibus Aedilitiam ætatem fuisse anno 37.Prrætoriam,anno 40.Consularem,anno 43. adeo ut petere Aedilitatem non liceret ante annum ætatis 36.Præturam ante annum 39.Consulatum ante 42.Quoniam autẽ magistratũ petere licebat, decem petractis stipendiis, primus autem magistratus urbanus erat Quæstura: hinc fit ut Quæstoria ætas esset primum 27. ætatis anno, iis qui id ætatis legitima stipendia E

F fecissent. Hac ætate uterque Graechus Quæstor fuit: iidemq; trigesimo anno ætatis Tribuni pleb. fuerunt. Ex quo etiam colligo Tribunitiā ætatē fuisse anno trigesimo. Quod uerò multos in historia reperimus Quæstores nō tā cito fuisse (ut Cæsar, qui à Suetonio scribitur, cùm Quæstor in Hispania esset, eius ætatis fuisse, qua erat Alexander Magnus, cùm orbem terrarum subegisset: ex quo sequitur annos circiter triginta tres natum fuisse Cæsarem, cum in Hispania Quæstor esset. Cato 30. anno Quæstor fuit, Cicero 31.) id ego ita inuenisse existimo, uel quod legi
G tima stipendia non tam cito fecerant quàm per ætatem potuissent: uel quod non prius petere uoluissent, quo magis continenter populi fauorem semel adeptū retinerent, ac non ratione ætatis cogerentur maiorum magistratuū petitionem diu intermittere, si minores magistratus petere præcipitassent, & cum primum licitum esset, obtinuissent. Nam cum Cæsar Patritius esset, ideoq; non posset Plebeios magistratus obtinere, si 27. statim anno Quæstor fuisset, necessario interrumpenda ei fuisset sua ambitio octo annis post quos demum licuisset ei Aedilitatem petere. Ne
H que enim post emerita stipendia Patritii toto illo spatio poterāt alios magistratus capere, quàm Tribunatū militum & Quæsturam. Qui uerò Plebeii erant factis legitimis stipendiis, magis cōtinenter poterant ambitioni uacare: ut qui ueteres Tribuni militares, Quæstores, Tribuni ædilesq; plebis fieri poterant, interim dum per leges liceret, Curules magistratus petere. Vt Cato legitē Tribunus militum, Quæstor, & Tribunus plebis fuisse intra annū ætatis 33. Verum de ætate legibus annalibus constituta satis dictum sit. Illud nūc certū est de quo agebamus, si quis in toga
I candida magistratum petiisset, antequam legibus annalibus liceret, aut non interiecto biennio inter duos magistratus Curules, eā fuisse unam causam, cur ratio eius non haberetur. Altera causa erat in ordine petēdi magistratus. Scribit enim Appianus lib. 1. Bell. ciuil. inter leges cornelias à L. Sylla perlatas hanc unam fuisse, ne cui Præturam petere liceret, nisi qui Quæstor fuisset: neque Cōsulatū, nisi q Prætor fuisset. Ego tm̄ hac lege, aut ueterem legem relatam aut receptum morē confirmatū existimo. Nam & ante Syllæ Dictaturam reperio cautum fuisse, ut ordine pete
K rentur magistratus. Vnde Cicero in Bruto, appellat extraordinariam C. Iulii Consulatus petitionem: quia cum Aedilis fuisset, uolebat omissa Præturæ petitione Consul fieri: ut docet Asconius in com. orat. pro Scauro. Quinetiam apud Liuiū lib. 2. Decad. 4. extat

extat contentio Tribunorum plebis impedientium comitia,qđ A
T.Quintium Flaminium Consulatum ex Quæstura petere non patiebantur. Legem tamen de ea re tum nullam fuisse, uel ex eo intelligi potest,quod Senatus censuit,qui honorem quem sibi ca pere per leges liceret,peteret,in eo populo creandi quē uellet po testatē fieri equū esse. At post legem latam siquis extra ordinem magistratuum petiisset,eius nomen non recipiebatur. Et ante legem Corneliam,qua uetabatur qui Tribunatum plebis gessisset, alium postea magistratum petere, à C. Aurelio Cotta Consule abrogatam,hæc fuit alia causa legittima,cur ratio candidati non B
haberetur. Tum si quis ad petendum magistratum ueniret, quē ante gessisset,nisi interiectum esset decennium, eius ratio haberi legibus non poterat. Nam & hanc inter Cornelias leges enumerat Appianus. Et T.Liuius multo tempore ante eam latam fuisse ostendit:scribit enim ad finem lib.7.1. Dec. Præter hæc inuenio apud quosdam L.Genutium Tr.pl. tulisse ad populum, ne fœnerare liceret. Item aliis plebiscitis cautum ne quis eundem magistratum intra decem annos caperet, neu duos magistratus uno anno gereret. Solui ergo legibus oportebat, qui eundem C
magistratum non interiecto decennio gereret: quemadmodum de Mario,factum est, ut docet Plutarchus. Erat porrò, & alia lex,qua uetabatur ne in magistratuum comitiis, absentum ratio haberetur,ut docent Suet.& Plutar.in uita Cæsaris. Quare legibus solutos fuisse intelligendum est,omnes quos absentes creatos reperimus. De Cæsare enim ita scribit Suet. Sed cum edictis iam comitiis ratio eius haberi non posset, nisi priuatus urbem introisset,& ambienti,ut legibus solueretur,multi contradicerēt, coactus est triumphum ne Consulatu excluderetur dimittere. Er D
go legibus soluti sunt L.Lucullus cum Aedilitatis,& C.Marius cum Consul,absentes creati in historia reperiuntur. Postremo si qui turpi iudicio damnati essent,in perpetuum omni honore ac dignitate priuati erant,ut inquit Cicero pro Cluentio. Tum etiā si quis publico iudicio,cuius pœna exilium non esset,sed ignominia tātū mulctave dānatus esset,ei magistratum petere non licebat. Vt ambitus dānati ante legē Tulliā à Cicerone Cōsule latā, priuabantur omnis honoris petitione. Nam P.Antronius & E
P.Sylla,quos reperimus apud Salust.& Asconiū lege Calphurnia ambitus damnatos,hac ignominia affecti sunt, ut ex Ciceronis oratione ꝓ Sylla ītelligi potest. Scibit.n.à L.Cęcilio Tr.pl. eodēq; fratre P.Syllæ rogationē ꝓmulgatā deleuād? calamitate
 fratris

F fratris fui:quam rogationem Dion lib.37. dicit fuisse,ut P.An-
tronio & P.Syllæ liceret in Senatu esse,& magistratum capere,
Ex quibus apparet pœnam ambitus lege Calphurnia fuisse il-
lam,quam diximus ignominiam.Post legem uerò Tulliam, pœ
na ambitus fuit decem annorum exilium.Scribit enim Dion ea
lege cautum fuisse,ut eadem pœna tenerentur qui de ambitu dā-
nati essent, qua ii qui repetundarum : ut scilicet decem annorum
exilio plecterentur. Vnde etiam uidetur ad Senatorium ordinē
tantùm hanc exilii pœnam pertinuisse:sicut pœna legis repetun
G darum ad eum modò ordinem pertinebat, ut docet Cicero pro
Cluentio & pro Rabirio Posthumo. Quinimo Cicero ipse pro
Muræna disertè id de sua lege asserit his uerbis : Pœna grauior
in plebem tua uoce efflagitata est : commoti animi tenuiorum.
Exilium in nostrum ordinem : concessit Senatus postulationi
tuæ.Si quis igitur ignominia notatus ad petendum uenisset,eius
nomen recipi non poterat.Atque id de iudiciaria ignominia in-
telligi debet,non etiam de Censoria.Cicero enim pro Cluent. o-
stendit notam Censoriam non potuisse impedire, quo minus ali
H cuius ratio heberetur in petendis magistratibus. Et multos in hi
storia legimus,quibus Censoria nota impedimento nō fuit,quo
minus magistratus assequerentur. Vt ætate Ciceronis C.Anto-
nius,qui postq; à Censoribus senatu motus notæ causa fuerat,po
stea & Prætor & Consul cū Cicerone fuit.Ac de causis quidē,ob
quas nomina candidatorum interdum non reciperentur, hacte-
nus. Rationem autem petendi candidatorum, si quis latissimè
explicatam habere uelit,legendus est liber Q. Fratris de petitio-
ne Consulatus:in quo,uniuersa petendi magistratus ratio parti-
I culatim ita describitur,ut nihil desiderari possit. Ego hoc loco
pauca,quæ ex historia obseruaui,subiiciam.Est apud Val.Max.
lib.4.c.5.historia de L.Crasso : Ac ne protinus comitiis abea-
mus,Consulatum petens L.Crassus, cùm omnium candidatorū
more circum forum supplex populo ire cogeretur. Ex ea histo-
ria colligi potest conuenire in forum solitos candidatos, ut po-
pulo supplicarent.Quod etiam apud Plutarchum in uita L. Pau
li scribitur. Neq; id de urbana tantum multitudine intelligendū,
K sed etiam de rustica na,quæ nūdinis in urbē conuenire solebat.Id
q; ex alia historia Val.Max.colligo.Scribit.n. de P.Scipione
Nasica,Serapionis filio lib.7.c.5. Cum Aedilitatē Curulem ado
lescens peteret,manumq; cuiusdam rustico opere duratam more
candidatorum tenacius apprehendisset, ioci gratia interrogauit
cum,

eum, num manibus solitus esset ambulare. Quod dictum à circunstantibus exceptum, ad populum manauit: causamq; repulsæ Scipioni attulit. Omnes nãq; rusticæ tribus sibi paupertatem ab eo exprobratam iudicantes, iram suam aduersus cõtumeliosam eius urbanitatem distrinxerunt. Ex eo Valerii loco apparet candidatos non solum urbanæ multitudini supplicare solitos, sed etiam rusticanæ. Illud quoque ex Valerii historia intelligi potest solitos fuisse candidatos, singulorum manus quos rogabant apprehendere. Vnde effectum est, ut prensare pro eo quod est ambire magistratum, tam sæpe accipi reperiatur. B Quod idem Plutarchus in Coriolano ita scribit: Mos erat magistratum petentibus prehensos dextra ciues benigne orare. Huc etiam pertinet quod Macrobius lib. 1. Satur. c. 16. scribit, cãdidatis usum fuisse olim in comitium nundinis uenire, & in colle cõsistere, unde coram possent ab uniuersis uideri. Candidatos præterea reperio solitos secũ adducere nõ modò in forum, sed etiam in campum, uirum aliquem gratiosum apud populum, qui suo nomine peteret. Vt Metellus Pius Consul pro Q. Callidio prætorio cãdidato supplicare nõ dubitauit, inquit Val. Max. lib. 5. c. 2. C Et C. Gracchus pro C. Fannio Consulatus candidato in cãpo Martio populo supplicauit, & obtinuit: ut scribit Plutar. Et pro M. Lepido Cn. Pompeius, ut idem Plutar. in uita Syllæ scribit. Et apud Liuium lib. 5. Dec. 4. P. Scipio Nasica & L. Flaminius cãdidati, circunducunt fratres suos: hic germanum T. Flaminiũ, ille petruelem Africanũ maiorem. Et lib. 9. Dec. 4. Claudius Cos. cũ fratre P. Claudio sine lictoribus toto foro uolitat. Iam uerò ex eo quod Plutar. in Catone minore ita scribit: In petitione Tribunatus militatis, legem quæ candidatis nomenclatores adesse D uetabat, solus Cato seruauit, per seipsum appellans populum, atque alloquens. Ex eo inquam loco colligi potest legem fuisse q̃ uetaret, ne seruos nomenclatores candidati circõducerẽt, qui dominis suis nomina singulorum, ut quisque obuius fiebat, suggerere soliti erant. Eam tamen legem candidati non seruabant, ne ipse quidem Cato, ut scribit Cicero pro Muræna, his uerbis: Quid quod habes nomenclatorem? in eo quidem fallis & decipis. Nam si nomine appellari abs te ciues tuos honestum est, turpe est eos notiores esse seruo tuo quàm tibi. Tũ uerò fuisse hoc ĩ E laboribus candidatorum intelligimus, ut salutarent, nominatimq; benignè appellarent singulos ciues, ut quisq; se eis offerebat. Postremò illud silentio prætereundũ nõ est, quod Plutar. in

F Mario ſcribit,ipſum Marium Aedilitate Curuli repulſum, ſtatim eodem ipſo loco Aedilitatem Plebis petere cœpiſſe. Hinc enim apparet,non fuiſſe neceſſe, ut ſi quis candidatus magiſtratũ,quē petierat non obtinuiſſe,deponeret ueſtem candidam, ſed ad alium petendum uenire potuiſſe.Nam in ipſo etiam campo, die comitiorum candidatos populo ſupplicare ſolitos, tam eſt ex omni hiſtoria perſpicuum,ut eius res probationem ſubijcere ſuperuacaneum ſit.Illud tamen ante faciendum erat, quàm miſſæ in ſuffragium tribus eſſent ab eo qui comitia haberet. Cur.n.
G ambitus accuſatus fuiſſet,eo argumento Marius Prætor deſignatus,quod ſui amici Caſsii Sabaconi ſeruus intra cancellos ſe immiſiſſet,dum populus ſuffragium ferret,ſi liberũ fuiſſet tribus in ſuffragium miſſas circumire? Atque illæ quidem petendi rationes rogando,appellando,prenſando,legibus non erant prohibitæ:reliquæ autem in quibus ſubeſſe uidebatur ſuffragiorum, aut per largitionem,ut per uim corruptio,legibus ambitus prohibebatur. Ex permultis autem corrumpẽdorum ſuffragiorum rationibus,prima erat tributim aut centuriatim numos populo
H dare:hoc eſt.certam quandam pecuniæ ſummam diuidere in tribus,aut centurias,quas quis uellet corrumpere. Suet.in Cæſare: E duobus Conſulatus competitoribus L.Luccio, Marcoq; Bibulo,Luceium ſibi adiunxit,pactus ut is,quoniam inferior gratia eſſet,pecuniaq; polleret,numos de ſuo communi nomine per centurias pronunciaret.Qua cognita re,optimates quos metus ceperat,nihil non auſurum eum in ſummo magiſtratu concordi & conſentiente collega,auctores Bibulo fuerunt tantundem pollicendi:ac pleriq; pecunias contulerunt, ne Catone quidem ab-
I nuente eam largitionem è Repub.fieri.Et Plutar.in uita Pompeii,& in uita Catonis Vtic.Diuiſit Pompeius per centurias pecuniam ad emendum Afranio Conſulatum. Ad corrumpenda autem hac largitione ſuffragia, comparari ſolebant certi homines huiuſce operis,uelut redẽptores,quos diuiſores appellabant. Hi certo quodam precio accepto à candidatis,aut uerò ab amicis,qui ſe ſequeſtres interpretesq; in eorum cauſa interponebãt, corrumpenda plebis ſuffragia ſuſcipiebant,quorum frequens eſt apud Ciceronem mentio,ſed apertiſſime eorum miniſterium de-
K ſcribitur 2.orat in Verr.his uerbis: Vnum illud ex hominibus certis,ex quibus omnia comperi,reperiebam: fiſcos complures cum pecunia Sicilienſi à quodam Senatore ad Equitem Ro.eſſe translatos:ex his quaſi decẽ fiſcos, ad Senatorẽ illum relictos eſ-

ſe,

se, comitiorũ meorum nomine. Diuisores omnium Tribuum noctu ad istum uocatos, ex quibus quidam qui se omnia mea causa debere arbitrabatur, eadem illa nocte ad me uenit: demonstrat qua oratione iste usus esset: commemorasse istum quàm liberaliter eos tractasset, etiam antea cum ipse Præturam petiisset, & proximis Consularibus Prætoriisq́ comitiis: deinde esse pollicitum, quantum uellent pecuniæ, si me Aedilitate decessissent. Hoc alios negasse audere, alios respondisse, non putare id perfici posse: inuentum tamen esse fortem amicum ex eadem familia Q. Verrem, Romilia, ex optima diuisorũ disciplina, patris istius discipulum atque amicum, qui Sestertium quingentis millibus depositis, id se perfecturum polliceretur. In eum locum scribens Asconius, dicit suos quosdam fuisse singulis Tribubus ac legitimos diuisores, quos Plautus in Ollularia magistros curiarum uocet, potius q̃ ut criminis nomen fuisse dicatur. Ego ex ueterũ auctorum lectione colligo, quanquam diuisor criminis nomen non esset, ut rectè asserit Asconius, tamen pro sordido ac uili ministerio semper habitum fuisse. Vt enim Romæ argentarii & præcones, qui publicis actionibus seruiebant, parum honesto loco censebantur, ut qui in sordido quæstu uersari uiderentur: ita diuisores, tametsi ministerio fungerentur Reip. necessario, quia tamen uenale suam operam habebant, non aliter quàm præcones argentariiq́, idcirco uile ac sordidum munus eorum censebatur. Vnde fit, ut sicut reperimus ignobilitatem familiæ obiici Pisoni, quia auus eius maternus præconium fecisset, & Octauiano, quia auus eius argentarius fuisset: ita probri loco sæpe obiici uidemus, si cuius maiores diuisores fuissent: Nam id Suetonius ait obiectum Octauiano: Octauius pater à principio ætatis & re & æstimatione magna fuit, ut equidem mirer hunc quoque à nonnullis argentarium, atque etiam inter diuisores, operasq́ campestres proditum. Et Cicero eo loco, quem supra citaui ex secunda in Verr. exprobat Verri patrem diuisorem. Et libro 1. ad Atticum in epistola cuius initium est, Nihil mihi: C. Herennio Tribuno pl probri loco obiicitur pater diuisor. Quod autẽ dixi necessario Reip. munere fungi diuisores, ex eo intelligi potest, q̃ largitiones populo fieri legibus non prohibitas, tam frequens usitatumq́ erat, ut necesse fuerit esse certos homines qui operam suam hac in re populo præstarent. Imperatores enim cũ uictores ad triumphum redibant, quàm sæpe reperiuntur congiariũ populo dedisse? Hic apud Liuiũ lib. 7. Dec. 4. de M. Acilio Glabrione

F Glabrione ita scribitur: In hunc maxime quod multa congiaria
habuerat, quibus magnam partem hominum obligarat, fauor
populi se inclinarat. Et apud Suet. in Cæsare: Populo præter fru
menti denos modios ac totidem olei libras, tricenos quoque nu
mos quos pollicitus erat, uiritim diuisit: & hoc amplius cente-
nos pro mora. Iam uero testamento à diuitibus quàm sæpe po-
pulo aliquid legabatur? Vnde apud Suet. de testamento Cæsaris
sic scribitur: Populo hortos citra Tiberim publicè, & uiritim tri
cenos sestertios legauit. Tum uero in funeribus magnificis po-
G pulo fieri largitio solebat. Denique ob alias multas causas ab iis
qui populi fauorem captabant, largitiones populo factas reperi-
mus. Hinc tria à Milone consumpta patrimonia: hinc apud Plu
tarch. M. Crassus populo Rom. epulum dat, & tres minas in sin
gula ciuium capita: hinc apud Suet. Augustus Fabianis, & Sca-
ptiensibus tribulibus suis, die comitiorum, ne quid à quoquam
candidato desiderarent, singula millia numũ à se diuidebat. Pro-
pter has igitur receptas Romæ largitiones, aut ministeriũ diui-
sorum publicè necessarium. Neque enim existimandum est om
H nem numorum per tribus diuisionẽ fuisse legibus ambitus ꝓhi
bitam: alioqui legitimos non habuissent diuisores singulæ tri-
bus, ut affirmat Asconius. Nec Cicero ad Att. de C. Herẽnio ita
scriberet: Caius Herennius quidam Tr. pl. quẽ tu fortasse ne no-
sti quidem, tametsi potes nosse: tribulis enim tuus est, & Sextus
pater eius numos uobis diuidere solebat. Neque enim ita scriptu
rum ad Att. fuisse existimo, si numos contra leges ille diuisisset.
At illud magis ambiguum est, iidem ne essent hi diuisores cum
illis diribitoribus, de quibus supra meminimus, an ab eis diuer-
I si. Ego ut cum Budæo diuersos fuisse existimem, eo argumento
adducor, quod magistri curiarum, quorum meminit Plautus,
iidem erat diuisores, ut ait Asconius: unde apparet, multo ante
fuisse diuisores quàm lex tabellaria lata esset, post quam legẽ cœ
perunt esse diribitores. Cumq; uile ac sordidum munus esset diui
sorum, non fit mihi uerisimile grauissimos Senatores, interdum
hoc munus fungi uoluisse: & tamen ex iis quæ suprà dicta sunt,
constat interdum Senatores diribitorum munus gerere solitos.
Vt omittam infimæ conditionis hominibus, quales erant diui-
K sores, tabellas suffragiorum committere neq; tutum neq; æquũ
fuisse: præsertim cum illi ipsi essent, qui corrumpenda suffragia
suscipiebant: ut & paulò ante ostendimus, & ex aliis Ciceronis
locis aperte demonstrari potest. Scribit pro Plancio: Quam tibi
commodum

commodum est, unam tribum dilige tu: doce id quod debes, A per quem sequestrem, quo diuisore corrupta sit. Et paulò pòst: Illud uero crimen de numis, quos in circo Flaminio deprehensos esse dixisti, caluit re recenti, nunc in causa refrixit. Neque enim qui illi numi fuerint, nec quæ tribus, nec qui diuisor ostenderis. Et lib. 1. ad Attic. in epist. cuius principium est, Quæris ex me. Nunc expectatio est comitiorum, in qua omnibus inuitis trudit noster Magnus Auli filium, atque in eo neque auctoritate, neque gratia pugnat: sed quibus Philippus omnia castella expugnari posse dicebat, in quæ modo asellus onustus auro B posset ascendere. Consul autem ille deterioris histrionis similis suscepisse negocium dicitur, & domi diuisores habere. Erat igitur hæc una ratio corrumpendorum largitione suffragiorum; numis populo per diuisores datis: quam largitionem fuisse legibus prohibitam adeo perspicuum est, ut probatione opus non sit. Aliæ rationes legibus prohibitæ à Cicerone ostenduntur uariis in locis. Vt pro Muræna: Dixisti S.C. me referente esse factum, si mercede conducti obuiam candidatis iissent, si conducti sectarentur, si gladiatoribus uulgo locus tributus, & item C prandia si uulgo essent data, contra legem Calphurniam factum uideri. Et pro Sestio: Acta mea illi displice quis nescit? qui legē eam contemnat, quæ dilucide uetat gladiatores biennio, quo quis petierit aut petiturus sit, dare. Et in Vatinium: Cū mea lex dilucide uetet, biennio, quo quis petat petiturusve sit, gladiatores dare nisi ex testamento præstituta die. Et pro Plancio: Decuriatio tribulium, descriptio populi, suffragia largitione deuincta, seueritatem Senatus, & bonorum omnium uim ac dolorem excitarunt. Hæc doce, hæc profer, huc incumbe Lateranensis, decu D riasse Plancium, conscripsisse, sequestrem fuisse, pronunciasse, diuisisse. Et paulò ante: Sed aliquando ueniamus ad causam, in qua tu nomine legis Liciniæ, quæ est de sodalitiis, omnes ambitus leges complexus es. Huc etiam pertinet lex Fabia de numero sectatorum, cuius meminit pro Muræna: & leges Senatusve consulta de tollendis collegiis, quorum Cicero in Pisonem, & Asco. in eum scribens meminerunt. Atque illa quidem sufficiant de candidatis. Nunc personas comitiorū, quæ habētur aut legibus E ferendis aut iudiciorū causa, ꝓsequamur. Ac legibus quidē ferēdis non aliæ personæ interueniebant, quàm quæ communes erant aliis Centuriatis comitiis. Vnum hoc proprium uidetur, quod quoniam legem ante recitari oporteret quàm populus suffra-

gium

F gium diceret,ad eam rem scribas interuenire oportebat. Subsi-ciente enim scriba legem recitabat præco,ut Asconius scribit in argumento orationis pro C.Cornelio. Tum uero audiri eos o-portebat,quid de lege ad populum dicere uolebant,aut suadendi aut dissuadendi causa. Verùm de ijs plura paulo pòst dicemus, cum de modo legum ferendarum agemus. In comitiis uero cen-turiatis iudiciorum causa, nisi accusator is esset qui Centuriata comitia habere posset, præter eas personas,quas omnibus Cen-turiatis comitiis adesse ostendimus,interuenire primum eum o-
G portebat,qui diem perduellionis ad populum dixisset: tum ue-ro defensorem qui pro reo diceret:postremò & ipsum reum sor-didatum cum amicis qui populo supplicarent,priusquam in suf-fragium mitteretur. Quæ omnia exemplis subiectis manifesta fient.Reus perduellionis erat Rabirius,accusabat T. Labienus Tr.pl.Cicero Consul defendebat. Patres omnes pro Coroliano populo supplicarunt,ut ait Liuius lib.2.1.Decad. & Plutarchus in uita eius.Et lib.sexto eiusdem Decad. Approbantibus cūctis diem Manlio dicunt. Quod ubi factum est, primo commota
H plebs est, utique postquam sordidatum reum uiderunt:nec cum eo non modo patrum quenquam, sed ne cognatos quidem aut affines, postremò ne fratres quidem Aulum & Titum Mālios, quod ad eum diem nunquam usuenisset,ut in tanto discrimine non & proximi uestem mutarent.Et pro T.Menenio Agrippæ filio, Patres (inquit Liuius) haud minus quàm pro Coriolano innixi sunt. Et de Cæsone Quintio capitis reo ita scribit lib.3. 1.Dec. Iam aderat iudicio dies,apparebatq; uulgo homines in damnatione Cæsonis libertatem agi credere. Tum demū coa-
I ctus cum multa indignitate prehensabat singulos: sequebantur necessarii principes ciuitatis.Quod uerò comitiis adesse has per sonas dixi,accipiendū est cum exceptione,nisi exilii causa solum ante diem iudicii uertisset reus:quemadmodum fecisse Camillū, Corionalum,Seruilium Halam,Cæsonem Quintium,& Cicero nē ipsum in historiis legimus. Ac de personis quidē hactenus.

De modo comitiorum Centuriatorum. Cap. IIII.

K In modo explicando primum docendum est,quid, ut iusta haberentur Centuriata comitia, fieri ante ipsa comitia soleret: deinde quis modus in ipsis comitiis seruaretur: postremò quid post dicta suffragia fieri soleret. Ante comitia Centuriata edi-

ctum

ctum præmitti necesse erat,ut ad quam diem cōuenire populus A deberet, multo ante intelligeret. Vnde fit,ut in omni historia tam sæpe reperiantur Consules comitia edixisse. Illud magis dubium est,itane comitia edici solerent, ut præcones per uicos dimissi diem prædicerent:quo modo uocari ad concionem populus solebat:ut ex Liuio lib.4.Dec.1. intelligitur,cum ita scribit: Tum trepidā ciuitatē, præconibus per uicos dimissis, Dictator ad concionem aduocatam increpuit. An potius scriptum esset quod publice proponeretur,eodem modo quo Prætorum edictum? Sane scriptum in tabella proponi publicè solebat hoc edi B ctum:ut ex uerbis A.Gellii planum est,cum ita scribit libro 13. cap.14. In edicto Consulum,quo edicunt quis dies comitiis cēturiatis futurus sit,scribitur ex uetere forma perpetua, Ne quis magistratus minor de cœlo seruasse uelit. Ex hoc enim loco apparet in eo edicto plura capita fuisse scripta. Vnde sequitur publice fuisse proponendum,ut populo notum esset. Et quoniam comitiis etiam adesse ex agris hominibus oportebat, qui in urbem fere nisi nundinis,hoc est, nono quoque die non ueniebāt, propterea edictum illud per plures dies publice extare necesse C erat,ut populo uniuerso notum esset. Quod etiam nos paulò ante ostendimus,trinundinum interiici solitum post edictum promulgatum, ante diem comitiorum,etiam in magistratuum comitiis. nam in reliquis ita fieri oportuisse facile erit ostendere. Quod uerò tm̄ tempus interiici debuisse inter edictum & diem comitiorū dixi,ita accipi debet,si modò nil accidisset, quod impedimento esset,ne legitimo tempore haberentur comitia. Nam si qñ res ad Interregnum rediisset, post præmissum ab Interrege edictum,non poterat tm̄ temporis interiici. Erat enim Interre D gis imperium quinque tantum dierum:poterat autem secundus Interrex comitia habere,ut supra ostendimus. Iam uerò superioribus temporibus,quibus Consules bellis urgētibus in urbe esse non solebant, sæpe accidebat ut in exitu annus prope esset, necdum tamen subrogati essent magistratus. Eo tempore interdū reperimus propter necessitatem subrogādorum magistratuum, paucis post edictum diebus,habita fuisse comitia. Quòd enim T.Liuius lib.4.Dec.3. scribit Q.Fabium,in eum quem primum comitialem diem habuit comitia edixisse, satis ostendit post edi E ctum nō fuisse interiectum trinundinum. Neque enim tot dies continui,quot sunt in trinundino,esse poterāt,quin aliqui ex iis essent comitiales. At temporibus ætati Ciceronis proximis

Consules

F Consules totum fere annum sui Consulatus agebāt in urbe, nec ad exercitus, aut in prouincias, nisi ad finem anni proficiscebantur. Vnde fiebat ut legitimo tempore comitia magistratuum edicerentur: & nisi ad diem edicto præstitutum haberentur, id eo accidebat, ꝙ dies diffunderetur, uel auspiciis, uel magistratuū intercessionibus. Ac si tum eueniret, ut tandiu ducerentur comitia, ut ad Interregnū res rediret, meritò eueniebat, ut primo quoque tempore, ac non post trinundinum haberentur comitia, tanto ante tempore indicta, ut nemo conqueri posset suffragio se

G priuari: siquidem dilata tantum comitia esse nemo non sciret, si quid euenisset cur die præstituta non essent habita. Neque enim nouum edictum proponebatur, si ad diem edicti non essent habita, sed in proximum diem comitialem differebantur. Vnde illud apud Liuium lib. 7. Dec. 1. Aliquoties frustra in campum descēsum cùm esset, multiꝗ per seditiones acti comitiales dies. Verùm ut illud sæpe usuuenisse superioribus temporibus concedamus, ut paucis diebus post edictum non interposito trinundino haberentur comitia, ætate tamen Ciceronis non æquè id fie-

H ri absque incommodo poterat. Superioribus enim temporibus pauci Italiæ populi, & hi urbis uicini, in magistratuum comitiis ius habebant suffragii. Quare ut ad diē edicti conuenire possent longo tempore opus non erat. At Ciceronis ætate, qua omnes Italiæ socii ciuitate donati erant, si post edictum multi dies non fuissent interpositi, quid aliud fuisset, quàm priuare ciues suffragio? Ego igitur sic sentio ordinarium fuisse, ut post præmissum edictum ante diem comitiorum interiiceretur spatium trinundini, partim ut liceret omni ex Italia Romam ad creandos magi-

I stratus uenire, partim ut eo temporis spacio in candida toga supplicare populo liceret. Porrò edictum hmōi proponendi iis modò ius erat, quibus habendi comitia sors obtigisset. Qui enim erat habiturus comitia, is diem præstituebat edicto: quod interdum ab eo absente præmittebatur, interdum die à Consule dicta à Prætore urbis ꝓponebatur. Scribit T. Liuius lib. 2. Dec. 3. Ab eodem Prætore ex S.C. literæ ad Consules missæ, ut si iis uideretur, alter eorum ad Consules creandos Romam ueniret: se in eam diem quam iussissent, comitia edicturum. Et lib. 5: Decad. 4.

K Prætor M. Fuluius literas ad Consulem mittit, Senatui placere ut Romam reuerteretur, & ex itinere permitteret edictum, quo, comitia Consulibus creandis ediceret. Nec sane Consul edicto faciebat dies comitiales, ut uult Budæus, sed contra, ut in diem

comitialem

comitialem dies edicto præstituta incideret, Consuli prouidendum erat: alioqui agi cum populo fas non fuisset: quod nos postea apertius ostendemus, cum de tempore comitiorū agemus. A Neque uero præmisso edicto tantum opus erat in magistratuū, sed etiam in legum iudiciorumque comitiis: uerumtamen in his edictum non ut in magistratibus, in tabella quæ hoc tantum cōtineret, scriptum proponebatur, sed simul lege per trinundinum promulganda dies à magistratu prædicebatur, qua haberentur comitia, nec alio opus erat edicto. Atque ante legum quidem comitia hic modus erat seruandus, ut primum qui legem ferre B uellet, eam publicè propositam haberet, quo potestas fieret populo cognoscendi ociose: & ut inde liceret librariis describere, si qui uellent legem apud se habere. Qui autem legem ita publice proposuerat, promulgasse dicebatur, tametsi ad populm nōdum eam ferre cœpisset. Quæ omnia demonstrari possunt ex Cicerone. Scribit enim secunda oratione in Rullum: Ineunt tandē magistratum Tribuni pl. concio expectata P. Rulli, quod & princeps erat Agrariæ legis, & truculentius se gerebat quàm cæteri. Legem hominis concionemque expectabam: lex initio nulla proponitur: concionem imprimis aduocari iubet: summa cum expe C ctatione concurritur: explicat orationem sane longam, & uerbis ualde bonis: unum erat quod mihi uitiosum uidebatur, quòd ex tanta frequentia inueniri nemo potuit, qui intelligere posset quid diceret. Hoc ille utrū insidiarū causa fecerit, an hoc genere eloquētiæ delectetur, nescio. Tamen siqui acutiores in concione steterant, de lege Agraria nescio quid uoluisse eum dicere suspicabātur. Aliquando tandem me designato lex in publicum proponitur: concurrunt iussu meo plures uno tempore librarii: descri D ptam legem ad me adferunt. Et in oratione pro Sylla de lege L. Cæcilij ita scribit: Lex dies fuit proposita paucos, ferri cœpta nunquam: posita est in Senatu, populum Romanum latuit. At qui paulò ante scripserat à Cæcilio eam rogationem fuisse promulgatam: unde apparet qui legem modo in publicum proposuit, & si ad populum adhuc non tulerit, legem tamen promulgasse. Neque tamen negauerim quin dicatur etiam legem promulgare, qui trinundino ad populum de sua lege dicit. Nam & E Cicero in quinta Philipp. ita loquitur. Vbi lex Cæcilia & Didia? ubi promulgatio trinundinum? Et tertio de Legibus legem ponit, in qua facit diuersa promulgare & proponere. Promulgata, proposita, in ærario cognita agunto. Itaque ego sic sentio uerbum

F bum promulgandi,ſignificaſſe omnem rationem edendæ in uul gus rei,ſiue uerbo ſiue ſcripto:non autem pro altero tantum ac cipi.Ergo quomodocunque lex in uulgus edebatur,promulga- ri dicebatur:cum uerò ſcripta publicè exhibebatur,proponi dice batur.In quo obiter id obſeruandum eſt, ſolitos eos qui legem ita proponerent,nomen ſuum adſcribere.Cicero libro 7.in Ver. rem : Nempe ea lege de iudiciis iudicibuſq; nobis promulgata, quam non is promulgauit, cuius nomine proſcriptam uidetis. Atque huiuſmodi proſcriptio ante fiebat,quam legem quis fer-

G re inciperet,ut ex iis quæ diximus apparet. Nam etſi fere con- cionem habere ſolitos reperiamus legum rogatores, priuſquam legem proponerent,in qua concione populo neceſſitatem & uti litatem legis proponendæ oſtenderent, quod & Rullum feciſſe ex iis quæ diximus apparet, & Tib.Gracchum, ſcribit Appia- nus:attamen legem ferre adhuc non dicebantur,ſed præterea ne ceſſarium erat trinundinum ad legem promulgandam.Id quod ex Dionyſ.Halicar.libro decimo intelligi poteſt,ubi ita ſcribit: Tribuni pl. aduocata concione pollicebantur plebi ſe legem la-

H turos de iis rebus quas poſtulabat. Quam orationem poſtquã plebs collaudauit,ſublata omni mora,legem quam paratam ha- bebant,recitarunt.Ac propoſita ea lege,datum eſt trinundini ſpa cium, quo fieret poteſtas legis improbandæ omnibus qui uel- lent.Et Liuius lib.3.Decad.1.de legibus à Decemuiris conſcri- ptis ita ſcribit:Ingenti hominum expectatione, propoſitis decẽ tabulis populum ad concionem aduocarunt: & quod bonum faustum,fœlixq; Reip. ipſis liberiſq; eorum eſſet, ire & legere leges propoſitas iuſſere. Se quantum decem hominum ingeniis

I prouideri potuerit, omnibus ſummis infimiſq; iura æquaſſe. Plus pollere multorum ingenia conſiliaq;: uerſarent in animis ſecum unamquamque rem, agitarent deinde ſermonibus, atque in medium, quid in quaque re plus minuſve eſſet, conferrent. Cum ad rumores hominum de unoquoque legum capite edito ſatis correctæ uiderentur,centuriatis comitiis perlatæ ſunt.Poſt hanc igitur legis propoſitionem,trinundino etiam promulgan- da erat.In quo duo potiſſimum quæ ambigua uidentur, nobis explicanda ſunt. Primum, quid eſſet illud trinundino promul-

K gare:alterum,diceretúrne lex tum ferri cum ita promulgabatur, an uero die modò comitiorum ferri legem dicere oporteat.Tri nundino promulgare, eſt legem quam propoſueris tribus die- bus nundinarum aduocata concione ita recitare, ut de ſingulis

capitibus

capitibus populum & doceas,& doceri adhibitis aliis suasoribus facias: data interim facultate,ut qui uolet,legem improbare dissuaderecꝙ possit. Erant autem nundinæ,ut ait Macrobius lib. 1. Satur.cap.16.feriæ paganorum,idest rusticorum,quibus conueniunt negociis propriis,uel mercibus prouisuri. Fiebant autem nono quoque die:unde etiam nomen habuerunt, ut scribit Plutarc.in Coriolano & Dionys.lib.2.Illis ergo nundinarū diebus, quia frequentior solebat esse populi multitudo propter rusticorum in urbem conuentum, propterea institutum erat, ut illis potissimum diebus leges promulgarentur.Id quod docet eodem illo loco Macrob.his uerbis: Rutilius scribit Romanos instituisse nundinas,ut octo quidem diebus in agris rustici opus facerent,nono autem die intermisso rure ad mercatum legesꝙ accipiendas Romam uenirent:& ut scita atque consulta frequentiore populo referrentur:quæ trinundino die proposita à singulis atꝙ uniuersis facile noscebantur. Vnde etiam mos tractus, ut leges trinundino die promulgarentur. Atque ego quidem primis temporibus lege cautum non fuisse existimo, ut trinundino leges promulgarentur, ut ex eo colligi potest quod scribit T. Liuius lib.4.Dec.1.Mamercum Aemilium Dictatorem aduocata concione dixisse,legem se laturum ne plusquam annua ac semestris esset Censura:quam legem consensu ingenti populi postero die pertulerit.Et quoniam multo tempore hæc lex Aemilia lata est post leges duodecim tabularū, inde planū est legibus duodecim tab.id minime cautū fuisse: alioqui hæc lex iure lata non fuisse quæ trinūdino promulgata nō esset:Nec sane reperiī lex de ea re fuisse ante lege Cæciliam, & Didam,quæ lata est Consulibus Q. Cæcilio Metello Nepote, & T.Didio,anno urbis DCLVI. Quòd autem de legibus trinundinum promulgandis uno capite huius legis cautum esset,Cicero ostendit cum ita scribit, pro domo sua: Si quod in cæteris legibus trinundinum esse oportet, id in adoptione satis est trium esse horarum,nil reprehendo. Sin eadem obseruanda sunt decreuit Senatus M.Drusi legibus, quæ contra legem Cæciliam & Didiam latæ esset,populum non teneri.Idem hoc diligentius, pœna etiam adiecta, postea cautum fuit lege Licinia & Iunia,lata à L.Licinio Muræna & D.Iunio Syllano Consulibus, eo anno qui secutus est Ciceronis Consulatum. Cicero quinta Philipp. Vbi lex Cæcilia & Didia? ubi promulgatio trinundinum? ubi pœna recenti lege Iunia & Licinia? Si igitur ante eas leges obseruaretur trinundini promulgatio,

F tio, quemadmodum passim in historia Dionysii legitur, consuetudine id potius quàm legis necessitate obseruatum fuisse existimo. Quòd uerò iis tribus nundinarum diebus recitari legē oporteret, ac populum doceri, ex eo apparet quod scribit Dionys. lib. 10. Tribunos plebis lege proposita trinundini spacium dedisse, ut interim suadendi ac dissuadendi potestas esset. Vnde apud Ciceronem lib. 3. de Legibus ponitur lex huiusmodi: Rem populum docento: doceri à magistratibus priuatisq; patiuntor. Quam legem paulo pòst dicit Romæ obseruari solitam. Quo
G fit ut lege proposita non modò à magistratibus doceri populum oporteret, sed etiam à priuatis data eis concione a magistratu. Neque enim priuato licebat ex rostris uerba ad populum facere, nisi à magistratu quis produceretur: uti Cicero in Vatinium satis ostendit cùm ita scribit: Cum L. Vectium qui in Senatu confessus esset se cum telo fuisse, mortem Cneo Pompeio, summo & clarissimo ciui suis manibus adferre uoluisse, in concionem produxeris: indicem in rostris, in illo inquam, augurato templo ac loco colocaris, quo actoritatis exquirendæ causa cæ
H teri Tribuni pl. principes ciuitatis producere consueuerunt. Et Liuius lib 5. Decad. quintæ. Cum ita traditum esset, ne quis prius intercederet legi, quam priuatis suadendi dissuadēdiq; legem potestas facta esset. Exempla huius rei frequentia sunt in historia. Legem Maniliam suasit Cicero, dissuadebant Catulus & Hortēsius, legem Agrariam Rulli dissuasit Cicero. Leges Cæsaris in primo Consulatu suaserunt Pompeius & Crassus. Solebant enim qui legem ferre uolebant, sibi uirum aliquem magna auctoritate præditum, consiliare & adiungere, qui populo suade-
I ret, ut legem accipere qui legis auctor appellari solet. Cicero. 3. de Legib. Itaque isti rationi, neque lator quisquam est inuentus, nec auctor unquam bonus. Et paulò post. Nam Cassiæ legis culpam Scipio tuus sustinet, quo auctore lata esse dicitur. Qui igitur primas partes suadendæ legis habebat, is auctor dicebatur: qualis fuit Pompeius in lege P. Lentuli Consulis, qua reuocatus est ab exilio Cicero: ut apparet ex oratione post red. ad Quirites. In qua etiam oratione, continetur summa orationis, quam habuit Pompeius ad populum. Ex quo intelligimus, in lege ꝓ-
K mulganda non recitari modò legem, sed etiam docendi populi causa orationem addi solitam. Tū uerò Cicero pro Flacco scribit more institutoq; maiorum, populi suffragiis legem nō committi, nisi auditis antè auctoribus, re per multos dies promulgata &

co-

cognita. Ex quo id colligi poteſt, quod modò diximus, legum promulgationem nõ fuiſſe nudam recitationem, ſed etiam oportuiſſe populum oratione doceri: idq; toties quoties promulgabatur. In quo etiam illud obſeruandum, quod ait Cicero in orat. poſt red. in Senatu, decreuiſſe Senatum ut agerentur gratiæ iis, qui ex municipiis ueniſſent primo die promulgationis: ſimulq; ut rogarentur, ut pari ſtudio conuenirent reliquis diebus, cum lex eadem rurſus ad populum referenda eſſet. In ſuperiore autem oratione, quam habuit ad Quirites, dicit ter conueniſſe Italiam cunctam nomine ſuo, & ſe in patriam ter decretis Italiæ cũctæ reuocatum. Ex iis enim locis intelligi poteſt, cum lex ita trinundino promulgabatur, ſolitum fuiſſe populum ſignificationem dare acclamationibus legem ſibi acceptam eſſe aut non eſſe, antequàm dies ſuffragii ueniret. Hoc enim eſt, quod ait Cicero decretis Italiæ ter ſe reuocatum. Neque enim de ſuffragiis intelligi poteſt: præſertim cùm tot comitiis eandem legem iuberi abſurdum ſit. & nundinis comitia habere fas nõ eſſet, ut nos amplius poſtea oſtẽdemus, cùm de tempore Comitiorum diſputabimus. Recitabatur ergo tribus nũdinarum diebus lex in concione, ſimulq; docebatur ſingulatim populus, & rogabatur ut legem acciperet uellet: proditaq; die qua comitia haberentur, legis ferendę cauſa, ut ad illam diem frequens adeſſet, rogabatur. An uerò qui trinundino ita promulgabat legem, ferre eam diceretur, an ea ſolum die qua populus erat ſuffragium dicturus, ego de ea re ſic ſentio, uerè quidem ac propriè ferri legem, cùm populi ſuffragiis committitur: ideoq; cùm apud auctores reperimus diem ferendæ legis, de die comitiorum intelligimus: quin tamen legem ẽt ferre diceretur qui trinundino promulgabat, negari non poteſt. Neque enim aliud ſignificat legem aut rogationem ferre, ut Gręcum uerbum eiſpherein oſtendit, quàm in mediũ adferre. Quoties igitur concionem quis uocabat, ut ſuam legem populo exhiberet, toties ferre legem dicebatur. Qui tamen illo trinundino magis cognitionis cauſa lex populo exhibebatur, quam ut eius ſuffragiis tum committeretur, propterea illa uerius promulgatio legis quàm latio uocabatur. Cicero per Sylla de rogatione L. Cæcilii loquens, negat eam ferri cœptam, quia etſi propoſita eſſet, & de ea actum in Senatu, populo tamen in concione exhibita non eſſet: unde efficitur cum ferre legem incipere qui nundinis promulgat. Ac de legum quidem promulgatione hactenus. Nunc in iudiciis quid ante diem comitiorum fieri oporteret,

F pauca dicamus. Cicero pro domo sua: Moderata populi iudicia sunt à maioribus constituta: primum, ut ne pœna capitis cum pecunia coniungatur: deinde, ne nisi prædicta die quis accusetur: ut ter ante magistratus accuset intermissa die, quàm mulctam irroget aut iudicet: quarta sit accusatio, trinundinum prodita die, qua die iudicium futurum sit. Ex hoc loco perspicuum est, ante comitia iudiciorum oportuisse trinundino prodi diem quo haberentur comitia. Et quoniam priuilegium, quo perduellionis crimen iudicabatur, lex erat Centuriata, ut supra demonstraui-
G mus: propterea omnibus Centuriatis legibus commune esse dicimus, ut trinundino proderetur dies comitiorum. Quòd uerò ait Cicero trinundino prodi diem qua iudicium futurum esset, non ita accipi debet, quasi nihil aliud fieret illo trinundino, quàm ut proderetur dies: sed quia lege lata iudicium hoc peragebatur, tribus illis nundinarum diebus lex in concione recitabatur, cæteraq; peragebātur quæ in legum promulgatione obseruari diximus. Hoc igitur omnibus Centuriatis comitiis magistratuum, legum, & iudiciorum conueniebat, ut eo quo dixi modo, dies co-
H mitiorum ediceretur, & trinundini tempus relinqueretur inter edictum & diem comitiorum. Ex quo consequens est, Centuriata illa comitia quæ apud Gellium lib. 15. cap. 27. scribuntur ex Lælio Felice, per cornicinem calari, non pertinere ad alia Centuriata comitia, quàm quæ regis sacrorum inaugurandi causa habebantur: in quibus pro edicto erat huiusmodi per cornicines populi conuocatio. Erat autem & illud communiter obseruandum in omnibus, ut Senatus auctoritate haberentur comitia Cēturiata. Quod Dionysius ostendit lib. 9. cùm ait, hoc discrimen
I fuisse inter Tributa comitia & alia, quod Tributis Senatus auctoritate opus non erat, in reliquis necesse erat Senatus auctoritatem accedere. Porro illud animaduertendum est, primis quidē temporibus post habita comitia patres auctores fieri solitos. Vnde apud Liuiū lib. 1. Quirites regem create, ita Patribus uisum. Patres deinde, si dignum qui secundus à Romulo numeretur crearitis, auctores fiēt. Et paulo pòst de Tullo Hostilio: Regem populus iussit: patres auctores facti. Quod idem de Anco Marcio scribit, & multis aliis in locis. At postea patres ante comitia
K auctores fieri oportebat. Illud enim est quod T. Liuius libro primo scribit: Decreuerunt ut cùm populus regem iussisset, id sic ratum esset, si patres auctores fierent. Hodieq; in legibus magistratibusq; rogandis usurpatur idem ius ui ademptum: priusquam

quam

quam populus suffragium ineat,in incertum comitiorum euen- A
tum patres auctores fiunt. Et in fine lib. sexti.1. Decad. extat
concio Appii,in qua scribitur Centuriatis & Curiatis comitiis
patres auctores fieri. Quod idem Cicero dicit pro domo sua.
Quod uero Liuius lib.8.1.Decad.scribit à Dictatore P. Philo-
ne legem latam,ut legum,quæ comitiis Centuriatis ferrentur an
te initum suffragium, patres auctores fierent: illud inquam aper
tè ostendit ad illud usque tempus, post comitia patres auctores
fieri solitos:sed post hanc legem,ut patres ante auctores fierent,
fuisse necesse.Scribit etiam Appianus lib.1.bell.ciuil. à Sylla le- B
gem latam,ut nihil referretur ad populum, quod antè à Senatu
decretum confirmatumque non esset:ut ueteri,inquit,lege caueba-
tur. Quod ad plebiscita non pertinere hinc colligi potest,quod
Tribunis pl. potestatem agendi cum populo Sylla sustulerat.Et
Cicero pro plancio: Nam si ita esset quod patres apud maiores
nostros tenere non potuerunt, ut reprehensores essent comitio-
rum, id haberent iudices: uel quod multò etiam minus est fe-
rendum. Tum enim magistratum non gerebat is qui cœperat,si
patres auctores non erant facti. Ex iis omnibus apparet, in C
omnibus Centuriatis comitiis fuisse necessariam Senatus aucto
ritatem. Vnde fit ut passim in historia Liuii,ubi mentio est co-
mitiorum magistratibus creandis indictorum, senatuscõsultum
præcessisse reperiamus. Et Cicero libro quarto ad Atticum in
epist.cuius initium est, Occupationum: Comitia dilata ex se-
natusconsulto.Et paulò post:Senatus decreuerat ne prius comi-
tia haberentur,quàm lex lata esset. Si quis intercessisset res inte-
gra referretur. Cœpta ferri leuiter: intercessum, non inuitis.
Res ad Senatum. De ea re ita censuerunt:comitia primo quo- D
que tempore haberi censere. Ex quo Ciceronis loco perspi-
cuum est, in magistratuum comitiis auctoritatem Senatus us-
que adeo fuisse necessariam, ut non modò iubendi, sed etiam
differendi & impediendi comitia in Senatu potestas esset.In legi-
bus uerò ferendis necessariam Senatus auctoritatem fuisse lex il
la Cornelia,quam ex Appiano citauimus,ostendit. Ex eo au-
tem quod legimus in oratione pro Sylla,factum esse in lege L.
Cæcilii, colligimus legitimam hanc fuisse rationem legis fe-
rendæ, ut ea proposita ad Senatum referretur, priusquàm ad E
populum ferre quis inciperet: nisi lex de ea re esset quæ ante
in Senatu agitata esset, factumque S.C. ut ad populum ferre-
tur. De edicto quod ante comitia Centuriata præmittebatur,

F & de Senatus auctoritate, hactenus. Sequitur nunc ut de auspiciis agamus. Neque enim haberi comitia Centuriata ulla iure poterant, nisi captatis ante auspiciis. Captare autem auspicia, erat ex auibus, cæterisq; signis auguralis disciplinæ propriis, Iouis uoluntatem interpretari. Erant enim Romani iam inde ab Romuli ac Numæ instituto religionis obseruantissimi: ut fere nec publicè, nec priuatim quicquam aggrederētur, diis inconsultis. Fere autē duobus generibus consulendi deos, priusquam aliquid inciperent, utebantur. Vnum erat per exta hostiarum, quas immolare solebant: ad quam diuinandi rationem adhiberi solebant aruspices, ut frequentissimè in historiis occurrit, & multis uerbis explicatur à Cicerone, secūdo de Diuinatione. Alterum erat ex auibus & cæteris signis, unde Iouis sententiam diuinare solebant, ad quam rationem diuinandi augures adhibebantur. Cicero. n. 2. de Legib. appellat augures, Iouis Opt. Max. interpretes: & lib. 3. Iouis consiliarios & administros: quod cùm Iupiter auspicia mittere & signa crederetur, ipsi sua quadam disciplina, quæ auguralibus libris continebatur de illis iudicabant, fausta ne, an infausta essent: quòdq; ipsorum collegium decreuisset, id ratum omnino ut haberetur cautum erat. Dixi autem ex auibus & signis cū Cicerone, secundo de Legibus ubi ita scribit: Diuinationem, quā Græci manticin appellant, esse censeo, & huius hanc ipsam partem, quæ est in auibus cæterisq; signis disciplinæ nostræ. Hæc autem duo eò pertinent, ut ne quis existimet ex auibus tantùm augures futurorum prædictiones accepisse. Nam & auspicia, quę sunt quasi auispicia, quanquam propriè significarent ex auibus sumptas diuinationes, tamen usu effectum est, ut multò latius pateret uerbum auspiciorum, & complecteretur etiam signa alia ad augurum disciplinam pertinentia. Ego autem quatuor ferè generibus contineri omnia signa auguralis disciplinæ reperio. Primum ex auibus: Alterum è cælo: Tertium ex terrenis quibusdam animantibus: Quartum ex diris. Ex auibus signa obseruantur tripliciter: ex uolatu, ex occentu, ex tripudio. Ac uolatu quidem auium captari augurium ostendit, cum historia Romuli & Remi, tū id quod Cicero scribit lib. 1. de Diuin. auguralibus libris contineri, Coruum à dextra uolantem, Cornicem à sinistra ratum facere. Et lib. 2. de Diuin. ita scribit: Quæ est igitur natura, quæ uolucres huc & illuc passim uagātes efficiat, ut significent aliquid: & tum uetēt agere, tū iubeāt aut cātu aut uolatu? Ex quo loco apparet, nō modò uolatu, sed etiā occētu auguriū accipi.

G

H

I

K

pi. Et lib. 1. de Diui. Eadēq; efficit in auibus diuina mēs, ut tū huc A
tū illuc uolent alites: tum in hac, tum in illa parte se occultent. tū à dextra, tum à sinistra parte canant oscines. Et T. Liuius lib. 10. 1. Dec. Ante Consulem hæc dicentem, Coruus uoce clara occinuit. Quo lætus augurio Consul.

Et Virgilius:

Sæpe sinistra caua prædixit ab illice Cornix.

Quò etiam pertinet id quod est apud Aulum Gellium libro sexto. cap. 6. de auibus præpetibus & inferis. Tripudio autem augurium accipiebatur, ex pullis modò gallinaceis, quos in cauea inclusos asseruabant pullarii: quibus è cauea eductis, pastus obiiciebatur: tumq; ex pascendi ratione, cæteroq; gestu pullorum, augurium accipiebat pullarius, quod deinde ad magistratum referebat, à quo iussus esset captare auspicium. Cuius rei exemplum est illustrissimum apud T. Liuium lib. 10. 1. Dec. Tertia uigilia noctis iā relatis literis à collega, Papyrius silentio surgit, & pullarium ī auspicium mittit. Nullū erat genus hominū in castris intactum cupiditate pugnæ: summi infimiq; æque intenti erant: dux militum, miles ducis ardorem spectabat. C
Is ardor omnium etiam ad eos qui auspicio intererant, peruenit. Nam cùm pulli nōn pascerentur, pullarius auspicium mentiri ausus, tripudium solistimum Consuli nunciauit. Consul lætus auspiciū egregium esse, & deis auctoribus rem gesturos pronunciat, signūq; pugnæ proponit. Et paulò post: Altercatio inter pullarios orta de auspicio eius diei, exauditaq; ab Equitibus Ro. Qui rem haud spernendam rati Sp. Papyrio fratris filio Consulis, ambigi de auspicio pronunciauerunt. Iuuenis ante doctrinam deos spernentem natus, rem inquisitam, ne quid incompertum deferret, ad Consulē detulit Cui ille: Tu quidem macte uirtute diligentiaq; esto. Cæterum qui auspicio adest, si quid falsi nunciat, in semetipsum religionem recipit. Mihi quidem tripudium nunciatum populo Romano exercituiq; egregium auspicium est. Aliud exemplum memorabile est apud Valerium Maximum libro primo cap. quarto. P. Claudius bello Punico primo, cùm prælium nauale committere uellet, auspiciaq; more maiorum petiisset, & pullarius non exire pullos cauea nunciasset, abiici eos in mare iussit: dicens, quia esse nolunt, bibant. Est & aliud exemplum C. Hostilii, cui malum auspicium nunciatum est, quòd pulli cauea educti, in proximam syluam fugissent: summáq; diligentia quæsiti, reperiri nequiuissent. Cicero 1. de Diuin.

F Ille mihi uidetur igitur uerè augurari. Nam nostri quidem magistratus auspiciis utuntur coactis. Necesse enim est offa obiecta cadere frustum ex pulli ore eùm pascitur. Quod autem scriptum habetis tripudium fieri, si ex ea quid in solidum ceciderit, hoc quoque, quod dixi, coactum tripudium solistimum dicitis. Et libro secundo de Diuinat. Tum ille, dicito si pascuntur: Pascuntur. Quæ aues, aut ubi? Attulit, inquit, in cauea pullos is, qui ex eo ipso nominatur pullarius. Hæ sunt igitur aues internunciæ Iouis: quæ pascantur, necne; quid refert?
G Nihil ad auspicia. Sed quia cùm pascantur, necesse est aliquid ex ore cadere. & terram pauire, terripauium primo, pòst terripudiū dictum est: hoc quidem iam tripudium dicitur. Cum igitur offa cecidit ex ore pulli, tum auspicanti tripudium solistímum nunciatur. Ergo hoc auspicium diuini quicquam habere potest, quod tam sit coactum & expressum? Quo antiquissimos augures non esse usos argumento est, quod decretum collegii uetus habemus, omnem auem tripudium facere posse. Tum igitur esset auspicium, si modo esset ei liberum se ostendisse: tum
H auis illa uideri posset interpres & satelles Iouis. Nunc uerò inclusa in cauea, & fame enecta, si in offam pultis inuadit, & si aliquid ex eius ore cecidit, hoc tu auspicium, aût hoc modo Romulum auspicari solitum putas? Secundum genus auspiciorum erat in seruando de cœlo. Erat autem seruare de cœlo, attentius circunspiciendo obseruare, num qua parte cœli aliquid se ostenderet, unde diuinationem accipere posset. Huius exemplum est apud Dionysium libro secundo ubi ita scribit: Ad ea Romulus gratum sibi esse respondit, quòd hominum iudicio di-
I gnus habitus esset, qui Romæ rex esset: cum tamen honorem se non antè recepturum, quàm deorum numini idem placere faustis auspiciis demonstratum esset. Consentibus cunctis diem indixit, qua captaret auspicia. Quæ ubi uenit, prima luce domo exiens, in loco puro sub dio stetit, factoq; legitimo sacrificio precatus est Iouem regem, cæterosq; deos, quòd præsides suæ coloniæ fecerat, ut si regem esse uellent, prospera de cœlo signa darent. Finita oratione fulgur se ostendit à sinistra ad dextram procedens. Erat autem Romanis fulgur sinistrum
K in optimis auspiciis. Hactenus Dionysius. Aliud exemplum est apud Liuium libro primo de Numa. Accitus, sicut Romulus augurato in urbe condenda regnum adeptus est, de se quoque consuli iussit. Inde ab augure, cui deinde honoris gra-
tia,

tia, publicum id, perpetuumque sacerdotium fuit, deductus in ar- A
cem, in lapide ad meridiem uersus consedit. Augur ad læuam eius capite uelato sedem cepit, dextra manu baculum sine nodo aduncum tenens, quem lituum appellauerunt. Inde ubi prospectu in urbem agrumque capto deos precatus, regiones ab oriente ad occasum determinauit: dextras ad meridiẽ partes, læuasque ad septentrionem esse dixit: signum contra quoad longissime conspectum oculi ferebant, animo finiuit: tum lituo in læuam manum translato, dextra in capite Numæ imposita, precatus est ita: Iupiter pater, si est fas hunc Numam Pompilium, cuius ego B
caput teneo, regem Romæ esse, ut tua signa nobis certa ac clara sint inter eos fines quos feci. Tum peregit uerbis auspicia quæ mitti uellet. Quibus missis declaratus rex Numa de templo descendit. Hactenus Liuius. Ego uero ex obseruatione antiquitatis collegi, non modo in urbe, sed etiam in agris augures templa finire potuisse ad auspicandum. Erant enim templa auguribus regiones aut agri certo carmine ab auguro lituo finiti & notati cõsecratique, unde in omnes cœli partes ad augurium captandum li
ber erat aspectus: adeoque liberum quoquo uersus aspectum esse C
oportebat, ut interdum augures ea quorum altitudo auspiciis officeret, demoliri iuberent. Vnde in historiis reperitur C. Marius ædem honoris summissiorem aliis fecisse, ne si forte obesset auspiciis publicis, augures eam demoliri iuberent. Diuidebantur autem partes cæli ab auguribus aliter quàm ab Hetruscis. Nam ut Cicero 2. de Diuin. scribit, Hetrusci in sedecim partes cœlum diuiserunt: augures in quatuor. Et hi quidem, ut ex loco Liuii apparet dextras ad meridiem, sinistras ad septentrionem facie-
bant. Quare necesse, ut antica pars iis esset ad orientem, po- D
stica ad occidentem: quemadmodum etiam testatur Dionysius libro secundo ubi ait augures spectare orientem solitos dum auspicabantur: & Plutarchus in Proble. Nec repugnat quod ait Liuius, Numam ita sedem cepisse, ut ad meridiem uersus spectaret. Neque enim oportet, ut augur eam cœli partem spectet quam is cui in auspicio erat: neque eandem immotamque sedem tribuit auguri sicut Numæ. Hetrusci uero singulas harum quatuor rursus in quatuor diuidebant: itaque sedecim
partes efficiebant: anticas ab exortu quatuor, posticas ab occasu E
totidem: dextras ad meridiem quatuor, sinistras ad septentrionẽ quatuor. Est aũt & illud obiter animaduertẽdũ, ad Hetruscos qui erant aruspices ea signa de cœlo pertinuisse, quæ prodigiosum

F sum aliquid ostentosumq; habere uiderentur, ut si quæ ædes cœlo percussæ, si repente & inopinatò quispiam fulmine ictus concidisset, aut si qua alia signa inusitata in cælo apparuissent. Augures uero ita de cælo seruabant, ut si intonuisset, si fulgurasset, neque in iis simul aliquid inusitatum accidisset, spectarent. Itaque signa modo usitata, & nil prodigii habẽtia ad collegiũ augurum pertinebant. Nec alia fuisse signa, unde diuinationem acciperent augures seruando de cælo, reperio, quàm si tonuisset aut fulgurasset. Cicero secundo de Diuinat. Itaque in nostris commentariis scri-
G ptum habemus, Ioue tonante fulgurante comitia populi habere nefas. Hoc fortasse Reip. causa constitutum est. Comitiorum enim non habendorum causas esse uoluerunt. Itaque comitiorum solum uitium est fulmen, quod idem in omnibus rebus optimum auspicium habemus, si sinistrum fuit. Vnde apud Ciceronem 1. de Diuin. Partibus intonuit cœli pater ipse sinistris. Et lib. 2. Cum tonuit læuum bene tempestate serena. Ergo qui augurium captabant de cœlo, omnibus quidem in rebus præter quàm in comitiis, si fulgurasset, aut tonuisset à læua, bonum auspicium
H interpretabatur. Vnde fit, ut sinistrum auspicium diceret Romani pro bono auspicio: ut Cicero inquit. 2. de Diuin. Quanquam haud ignoro quæ bona sint, sinistra nos dicere etiamsi dextra sint. Cuius rei rationem reddere conatur Plutar. in Probl. dicẽs sinistrum à sinendo dictum esse: quæ ergo auspicia sinerẽt, rem peragi ob quam dii consulebantur, ea sinistra quasi sinentia appellata esse. At si à dextra alterum horum euenisset, infaustum semper auspicium interpretabantur. Tertium genus auspiciorum erat ex terrenis animalibus. Scribit Plin. libro octa-
I cap. quinquagesimoseptimo Soricum occentu dirimi auspicia annales refertos habemus. Et Valerius Maximus libro primo cap. primo. Occentus soricis auditus Fabio Max. dictaturam, C. Flaminio magisterium equitum deponendi causam præbuit. Ex quibus apparet auspiciũ ex soricibus capi. Verum ego existimo hæc ex quadrupedibus auspicia potius capi, quàm captari solita. Quod idem etiam existimo dicendum de iis auspiciis, quæ ex uariis casibus hominum capiebantur: qualia sunt quæ Tib. Graccho & Cæsari accidisse leguntur, antequam occideren-
K tur. Vnum erat proprie ad comitia pertinens, ex homine sumptum auspicium, quo dirimendis tantum auspiciis utebantur. Nam si ipsis comitiis morbo Herculeo correptus quisquam repente concidisset, dissoluenda erant comitia, nec iusta eo die haberi

beri poterant:unde etiam illi morbo nomen est comitialis, ut docet Serenus his uersibus: Est subiti species,morbi cui nomen ab illo,Quod fieri nobis suffragia iusta recusat. Sæpe etenim mẽbris acri langore caducis Concilium populi labes horrenda diremit. Quartum genus auspiciorum erat ex diris. Nam diras fuisse inter auspicia Cicero primo de Diuin.ostendit his uerbis: Etenim diræ sicut & cætera auspicia,ut omina,ut signa,nõ causas afferunt cur quid eueniat,sed nunciant euentura nisi prouideris.De dirarum obnunciatione erat historia M. Crassi aduersus Parthos proficiscentis apud Appianum & Plutarchum. Propterea enim iudicatum est, Crassum bellum aduersus Parthos infaustis auspiciis gessisse, quòd Ateio Trib.pleb.diras obnuncianti parere noluit. Ac de generibus quidem auspiciorum satis superq; dictum est. Nunc ea quæ propius attingunt,comitia tractemus.In quo illud primum animaduertendum est,quod scribit Dionysius libro secundo:Exinde mos inualuit apud posteros,ut regnum aliumve magistratum nemo acciperet diis incõsultis. Ac per multas quidem ætates diligenter obseruata est à Romanis legitima ratio auspiciorum, non modo sub regibus, sed etiam in Consulum,Prætorum,aliorumq; magistratuũ creatione. At nostra ætate desiit obseruari: nisi quòd eius modo species quædam & similitudo superest, ne pars hæc religionis plane neglecta uideatur. Qui enim magistratuum accepturi sunt, prima luce loco aperto expositi diis supplicant. Tum ex auguribus publicis qui adsunt, nonnulli nunciant illis fulgur sinistrum,quod omnino non factum sit. Illi augurium ex uoce accipientes,abeunt magistratum accepturi:alii quidem satis esse existimantes nulla sibi aduersa auspicia fuisse:alii uero etiam repugnantibus diis.Hęc Dionysius fere ad uerbum.ex quibus apparet posterioribus temporibus Romanos religionis auspiciorum parum fuisse obseruantes. Quod Cicero etiam lib.de Legibus secundo scribit:Sed dubium non est, quin hæc disciplina & ars augurum euanuerit iam & uetustate & negligentia. Ita neque illi assentior, qui hanc scientiam negat unquam in nostro collegio fuisse,neque illi qui etiam nunc putat. Et lib,2.de Diuĩnat. Errabat multis in rebus antiquitas, quam uel usu iam,uel doctrina, uel uetustate immutatam uidemus. Retinetur autem, & ad opinionem uulgi,& ad magnas utilitates Reipub.mos,religio,disciplina,ius augurum,collegii auctoritas.Et paulo pòst: Etenim ut sint auspicia, quæ nulla sunt, hæc certe quibus utimur

A B C D E

F mur siue tripudio siue de cælo, simulacra sunt auspiciorum, auspicia nullo modo. Q. Fabi te mihi in auspicio esse uolo. respondet, audiui. Hic apud maiores adhibebatur peritus, nunc quilibet. Peritum autem esse necesse est eum, qui silentium quid sit itelligat. Id enim silentium diximus in auspiciis, quod omni uitio caret. Hoc intelligere perfecti auguris est. Illi autem, qui in auspicium adhibetur, cum ita imperauit is qui auspicatur: dicito, silentium esse uidetur, nec suspicit nec circunspicit: statim respondet silentiũ esse uideri. Ex iis Dionysii ac Ciceronis locis intelligi potest ad
G usurpationem modò uetustatis, auspicia Romæ posterioribus temporibus retenta fuisse. Qui igitur comitia Centuriata erat habiturus, ut auspicato habere comitia uideretur, priusquam in cãpum ueniret, in arce aut alio quodam, sed intra pomœrium loco auspicabatur, ibiq; augurem quem sibi in auspicio esse iusserat, non tam consulere deos iubebat, quàm bona esse auspicia pronũciare. Itaque ex uoce auguris uerius quàm ex ullo signo ex auibus, aut ex cælo sumpto auspicabantur. Quòd autem dixi intra pomœrium primum auspicari solitos magistratus, ostendi pos-
H se uidetur ex eo, quòd legitur Tib. Gracchus iterum Consul tabernaculum uiuo cepisse, quod oblitus esset auspicari priusquam pomœrium transgressus esset. Ea historia sic narratur à Cicerone secundo de Nat. deor. Tyberius è prouincia literas ad collegium misit, se cum legeret libros, recordatum esse uitio sibi tabernaculum captum fuisse in hortos Scipionis, quod cum pomœrium postea intrasset habendi Senatus causa, in redeundo cum idem pomœrium transiret, auspicari esset oblitus. Ac tabernaculi quidem hic mentio est, quia Centuriatis comitiis haben-
I dis imperari exercitum oportebat, quem intra urbem imperari fas non erat. Ac primis quidem temporibus omnes ciues armatos sub signis in suis quemque Centuriis conuenire oportebat, ut multis in locis scribit Dionysius. Post uero non omnes ciues armati in campum ueniebant, ut uel inde apparet, quod probabile non est undique ex Italia armis onustos tempore pacis ciues Romam ad comitia uenisse: sed tantum præsidij causa, ut ait Gellius, paucorũ hominũ exercitus imperabatur. Nihilominus tamen semper Cõsul, quasi ad usurpationẽ uetustatis, extra pomœ-
K rium tabernaculum habere dicebatur, die comitiorũ, uelut dux exercitus In quo capiendo tabernaculo uitium cõmittebatur, si priusq; pomœriũ transgrederetur, auspicia aut non consuluisset, aut aduersa apparuissent: tãtumq; tribuebatur his auspiciis taber-

naculi

naculi capiendi, ut si hic peccatum esset, tota actio uitiosa, & inau A
spicata esseretur. Vnde Liuius lib.4.1. Dec. Tertio mense quàm magistratum inierant, augurũ decreto perinde ac uitio creati honore abiere: quod C. Curiatius, qui comitiis eorum præfuerat, parum recte tabernaculũ cepisset. Et Consules P. Scipio & C. Figulus è prouincia reuocati magistratũ deposuerunt: quia iudicati sunt uitio creati à Tib. Graccho. Ergo primum auspicia cõsulenda erãt in capiendo tabernaculo: idq; antequam quis pomœrium egressus esset. Quin uero etiam extra pomœrium, priusq; comitia habere inciperet, rursus auspicarentur, negari nõ potest, B
ut ego ex eo colligo quod scribit Liuius lib.4. Dec.4. Q. Fabiũ ex itinere præter urbem in campum descendisse, & comitia habuisse. Nisi enim extra pomœriũ auspicatum fuisse Q. Fabiũ dicamus, oportebit hæc comitia nullis captatis auspiciis habita fuisse: quandoquidem ingressus pomœrium non sit Fabius. Et Plutarch. in uita Marcelli scribit, ideo solitos magistratus capere tabernaculũ, ut in eo sederẽt pro captãdis auspiciis. Ac si nõdum ratis auspiciis aliqua eos causa ĩ urbem retraheret, primum tabernaculum relinquere oportebat, & alterum capere ex quo C
denuo captarentur auspicia. Porrò autẽ huiusmodi auspicia prima luce captari solebãt, quemadmodũ intelligi potest ex eo qđ paulò antè citaui ex Dionysio: tũ uero ex eo quod scribũt Macrob. lib.1. Satur. c.3. & A. Gell. lib.3. cap.2. Nã magistratus qñ uno die iis auspicandum, & id agendũ super quo processit auspicium, post mediam noctem auspicantur & post solem exortum agunt. Ex iis etiam quæ ex Ciceronis secũd. de Diuin. paulò antè adscripsi, perspicitur illa sua ætate duo genera auspiciorum usitata fuisse, tripudio, & de cœlo. Ac tripudio quidẽ ita utebantur, D
quemadmodum supra exposui. Vnde lib.10. epist. Fã. ad L. Plancũ ita scribit: Recitatis literis, oblata religio Cornuto est pullariorũ admonitu, nõ satis diligenter eũ auspiciis operã dedisse: idq; à nostro collegio cõprobatum est. Hæc autem auspicia Cornutus Prætor consulerat Senatum habiturus. De cælo autem seruando à ueteri ratione discesserant, ut Cicero secund. de Diuin. ostendit his uerbis: Iam de cælo seruare non ipsos censes solitos qui auspicabantur? Nunc imperant pullario, ille renũciat. Vetus E
igitur ratio seruandi de cælo, erat, ut magistratus adhibito augure seruaret ipse de cælo, non omnia alteri crederet. At Ciceronis ætate pullario omnia credebat ipse, non auspicabatur. Et quoniam hæc duo genera auspicorum reliqua erant: tripudio

autem

F autem magis alibi uterentur quàm in comitiis: restat ut comi-
tiorum habendorum auspicia tota pene fuerint in seruando de
cœlo. Itaque in hoc auspiciorum genere explicando paulò diu-
tius immorandum est. In quo illud primum animaduertendum
est, quod apud Ciceronem, & in omni historia frequenter reperi
tur, Ioue fulgente tonante, agi cum populo fas non esse. Hoc est
quo die aut fulgur apparuerit, aut tonitru auditum sit, nefas esse
populi comitia habere. Neque uero satis erat eum ipsum, qui
comitia erat habiturus, nihil tale aut uidisse aut audiuisse, sed etiã
G si quis alius, qui aut magistratus esset aut augur seruasset de coe-
lo, idq́ rei renunciasset qui uocare populum uellet, nefas erat co-
mitia habere. Itaque non modò auspiciis parere, sed etiam obnũ
ciationi magistratum oportebat. Hoc enim erat obnunciare, ma
gistratui seruatum esse de cœlo renunciare: ideoq́ ne eo die Ioue
prohibente comitia haberet, uetare. Vt autem pareretur obnun-
ciationi, legibus cautum erat iam inde ab anno urbis 618. quo
anno Consules Sex. Aelius & P. Furius, legem de ea re tulerunt
Aeliam & Furiam uel Fusiam, de qua tam frequens est mentio
H apud Ciceronem. Hoc etiam ~~locum~~ loco ascribendum est, quod
scribit Cicero 2. Philip. Sed cum Cæsar ita dixisset, tum hic bo-
nus augur eo se sacerdotio præditum esse dixit, ut comitia au-
spiciis uel impedire uel uitiare posset: idq́ se facturum esse asse-
uerauit. In quo primum incredibilem stupiditatem hominis co-
gnoscite. Quid enim istuc, quod te sacerdotii iure facere posse di
xisti, si augur non esses, & Consul esses, minus facere potuisses?
Vide etiam ne facilius. Nos enim nũciationem solum habemus:
Consules & reliqui magistratus etiam spectionem. Esto hoc im
I perite, nec enim ab homine nunquam sobrio postulanda prudẽ
tia. Sed uidete impudentiam. Multis ante mensibus in Senatu
dixit Dolabellæ comitia aut prohibiturum auspiciis, aut id fa-
cturum quod fecit. Quisquam ne diuinare potest, quid uitii in
auspiciis futurum sit, nisi q de cœlo seruare constituit? quod neq́
licet comitiis per leges: & si quis seruauit non habitis comitiis,
sed priusquam habeantur, debet nunciare. In iis Ciceronis uerbis
multa possunt ad id quod agimus pertinentia obseruari. Primũ
enim ex eo quòd illa duo coniunxit, uel impedire uel uitiare au
K spiciis comitia, intelligimus si non haberentur comitia, quia ob-
nunciatum esset, hoc fuisse impedire auspiciis comitia, & prohi-
bere ne haberentur. Sin haberentur, obnunciatione ipsa dicebam
tur uitiari, quasi contra auspicia habita, ut ratum esse nil posset
quod

quod iis comitiis actum esset. In sequentibus paulò pòst uerbis A dicit augures nunciationem auspiciorũ tm̃ habuisse, magistratus uerò & spectionẽ, & nũciationẽ. Vnde intelligi põt penes magistratus fuisse auspicia, ita ut ne auguribus quidem fas esset consulere auspicia, nisi à magistratibus iussi essent. Id enim est quod ait Cicero magistratus tantum, non etiam augures, habuisse spectionem auspiciorum. Nec repugnat id quod est apud Ciceronem 2. de Legib. & apud Liuium lib. 6. Dec. 1. auspicia penes patricios fuisse: id enim sic intelligi debet, cum in Rep. nullus erat patricius magistratus, tum ad patricios redire auspicia. Cicero in B epist. 5. ad Brutũ ita scribit: Nunc per auspicia longã morã uideo Dũ. n. unus erat patricius magistratus, auspicia ad patres redire non possunt. Ex eo opinor loco satis apparet quod diximus, nõ aliter fuisse penes patricios auspicia, quàm si nullus esset magistratus patricius, ut Interrex prodendus esset, uel quia exitu anni subrogati non essent noui magistratus, uel quia à Senatu iudicatum esset renouanda esse auspicia. Liuius lib. 5. 1. Dec. Consulibus morbo implicitis placuit per Interregnum renouari auspicia. Itaque cum ex S. C. Cõsules magistratu se abdicassent, In- C terrex creatur M. Furius Camillus. Erant igitur adeo penes magistratus auspicia, ut rebus publicis agendis nemo auspicari posset, nisi qui magistratum gereret: (Pontifices excipio, qui Calatis comitiis habendis ius habebant auspiciorum.) postquam autem de cœlo seruatum erat, obnunciandi ius erat nõ modò magistratui, sed etiam auguri, ut ex eodem illo Ciceronis loco apparet. Erant autem solennia & uelut concepta uerba obnũciantis, Alio die: quibus significabat in alium diem differri debere comitia. Cicero 2. Philip. Cõfecto negocio, bonus augur Lælium diceres, D Alio die, inquit. Et paulo pòst: Si nihil est cum augur his uerbis nunciat, quibus nunciasti: confitere te cum, Alio die, dixeris sobrium non fuisse. Et lib. 2. de Leg. Maximum autem & præstantissimum in Rep. ius est augurum, & cum auctoritate coniunctum. Neque uerò quia sum ipse augur ita sentio, sed quia sic existimare nos est necesse. Quid enim maius est, si de iure quærimus, quam posse à summis imperiis, & summis potestatibus comitiatus, & cõcilia uel instituta dimittere, uel habita rescindere? Quid grauius quàm rem susceptam dirimi, si unus augur, Alio E die dixerit? Ex postremis item illis Ciceronis uerbis, hæc duo intelligimus, Seruare de cœlo dum haberentur ipsa comitia nõ licuisse per leges, sed ante comitia incepta id fieri debuisse: tum

F uerò si quis seruasset, ante peracta comitia obnunciare debuisse, non post ea peracta. Neque tamen negari potest, quin cœptis comitiis si superuenisset tonitru, dirimerentur comitia. Vnde Pompeius cum Prætoriis comitiis uideret Catonem Prætorē fieri, finxit se tonitru audiuisse, eaq; ratione dirempta sunt eo die comitia. Et Liuius lib. 10. Dec. 4. Prætorū tribus creatis, comitia tempestas diremit: Illud quoque hoc loco obseruādum est de obnūciatione, licet augur aut magistratus obnūciando emētitus fuisset auspicia, hoc est renūciasset se aliquid seruādo de cœlo ui-
G disse aut audiuisse, quod nec uidisset nec audiuisset, nihilominus tamen parendum fuisse: alioqui obstrictum religione se existimabat populus Rom. Id quod ex Philippicis Ciceronis apparet. Nam ementitum auspicia dicit Antonium, cum obnunciauit comitiis Dolabellæ: & tamen ob illam obnunciationem dicit populum Rom. religione obstrictum, uitiosumq; Consulem appellat Dolabellā. Verba eius ex 5. Philip. hæc sunt: Quid quod cum eo collega tulit, quem ipse fecit sua nunciatione uitiosum? nihil ne ad auspicia bonus augur arbitrator pertinere? Id autem
H ut ita fieret, legibus cautū erat, ea ratione, ꝙ ut ait Cic. 2. de Leg. auspicia magis retenta erant, ut ad R. eip. tempus accommodarentur, quàm quod quicquam ad agendi consilium pertinerent. Itaque ut multos inutiles comitiatus probabiles impedirēt moræ, legibus ac publicis institutis cauebatur, ut auspicia seruarentur, auguri pararetur. Vnde fit, ut Antonius multo ante prædixerit se auspiciis impediturum comitia Dolabellæ. Et Cicero libro 1. epist. ad Lentulum, scribit prouisum satis esse, ut ne quid ꝑ populum agi posset de reductione regis Ptolemæi, saluis auspi-
I ciis; quòd scilicet prouisum erat, ut esset qui obnunciaret, si quid ad populum de ea re ferretur. Ex quibus perspicitur, eo tempore uerius sibi finxisse auspicia, quàm obseruasse: parendum tñ erat uel ementitis auspiciis, alioqui uitiosa actio censebatur. Illud etiā excutiendū nobis est, quod ex Messala scribit A. Gell. lib. 13. c. 14. Patritiorum auspicia in duas sunt potestates diuisa. Maxima sunt Consulum, Prætorum, Censorum: reliquorum magistratuum minora sunt auspicia. Maiora autem auspicia dicuntur habere, quia eorum auspicia magis rata sunt, quàm aliorum. Ex
K iis uerbis apparet auspicia in maiora & minora diuisa fuisse: ac maiora quidem maiorum magistratuum, minora minorū fuisse. Quibus uerbis intelligere oportet fuisse Romanis magistratibus maioribus & minoribus auspicandi potestatem, sed tamen

non

non æque firma & rata omnibus fuiſſe auſpicia:ſed penes maio- A
res magiſtratus fuiſſe magis rata & firma auſpicia, penes mino-
res minus rata:ita ut quæ auſpiciis maiorū magiſtratuum fierēt,
ut erant ea quæ maximi in Rep.momenti erant,ita magis iuſta
ac legitima cenſerentur, quā quæ minorum auſpiciis gererētur.
Porrò autem comitia Centuriata habere maiorum tantum ma-
giſtratuum erat:quo fit,ut auſpicia maiora iis comitiis accõmo-
data eſſent:ideoq; comitiis Centuriatis ferri ſolebat,ſi quid maxi
mè firmum ac ſanctum eſſe Romani uellēt.Itaq; Centuriata co-
mitia,cùm habere uellet aliquis ex maioribus magiſtratibus, ad B
ea impedienda,non aliis de cælo ſeruandi ius erat, quàm maioribus
itē magiſtratibus.Id quod ex eo colligo, quod eodē loco ſcribit
Meſſala.Ideo neq; Conſules aut Prætores Cenſoribus,neq; Cen
ſores Cõſulibus aut Prætoribus turbant aut retinēt auſpicia. At
Cenſores inter ſe, rurſus Prætores Conſulesq; inter ſe,& uitiant
& obtinent.Ex iis uerbis apertum eſt turbandi uitiandive auſpi
cia,maiora maioribus tantum magiſtratibus ius fuiſſe: neque id
omnibus,ſed collegis tantùm inter ſe.Turbare autem aut uitiare
auſpicia,eſt cùm de cęlo ſeruaueris obnunciatione efficere,ne poſ C
ſit auſpicato peragere quod ſtatuerat magiſtratus, cui obnuncia
tur.Ergo ad impediendas Cenſoris actiones per auſpicia collega
ſolus auſpicandi eius habebat.Nec locū habebat alterius cuiuſq;
obnunciatio in ea re,quàm uel Cenſoris, uel auguris qui ei in auſpi-
cio fuerit.Qui enim augur adeſt magiſtratui auſpicanti,ei dicit̄ ī
auſpicio eſſe.Cicero 2.de Diuin. Q. Fabi te mihi in auſpicio eſſe
uolo.Et Meſſala augur apud Gellium:Nos his temporibus Prę
tores,Prætore creante,ueterum auctoritatem ſumus ſecuti, neq; D
iis comitiis in auſpicio ſumus. Ad impediendas uerò Conſulis
actiones,ſeruandi de cælo ius erat,non modò alteri Conſuli, ſed
etiam omnibus Prætoribus. Nam & Prætores Collegæ erant
Conſulum.Itaque Prætorum obnunciatio tantundem efficiebat
atque Conſulum.At Cenſoribus,quanuis maiores eſſent magi-
ſtratus,uitiare Conſulum aut Prætorum auſpicia non licebat:q̄a
inquit Gellius,Collegæ non ſunt Cenſores Conſulum aut Præ-
torum.Hinc fit,ut impediēdis actionibus Cæſaris in primo Cõ-
ſulatu,reperiamus M.Bibulū collegam quotidie de cælo ſerua- E
re:ſed quoniam coràm obnunciare non auderet, per edicta ob-
nunciabat,inquit Suet.in Cæſare.Quod uerò dixi maiores mo-
dò magiſtratus ſeruandi de cœlo ius habuiſſe ad impediendas a-
ctiones maiorum magiſtratuū,ex eo etiam apertius intelligi po

F teſt,quod Gellius eodem illo loco ſcribit: In edicto Conſulum quo edicunt,quis dies comitiis Centuriatis futurus ſit, ſcriptum fuiſſe,ne quis magiſtratus minor de cęlo ſeruaſſe uelit.Hinc enim perſpicuum eſt Conſules cùm habituri erant comitia Centuriata, noluiſſe obnunciatione impediri minorum magiſtratuum: quin tamen maiorum magiſtratuum obnunciatione impedirentur,non uetuiſſe ſuo edicto. Neque tamen ignoro interdum contra edictũ minores magiſtratus de cælo ſeruare ſolitos.Scribit enim Cicero ſecunda Philip. Antonium Cenſoria comitia
G non habuiſſe quia Tribunus pl.fulmen ſiniſtrum nunciaſſet.Attamen Centuriata comitia erant Cenſoria.Sed etiam aliis multis in rebus reperio Conſulum actiones impeditas obnunciatione Tribunorum.Cicero lib.4.ad Att.in epiſt:cuius initium eſt:Aue re te certò,ſcribit Q.Metellum Conſulem habiturum fuiſſe comitia Aedilium,niſi Milo obnunciaſſet.Et alio rurſus die obnũciatione Milonis impeditum ne haberet comitia,paulò poſt ſcrĩbitur.Et in oratione pro Seſtio, dicit Seſtium ueniſſe in templũ Caſtoris,& Conſuli Q.Metello obnunciaſſe. Verum ego de iis
H rebus ita ſentio, Conſules cùm tributa comitia habere uellent, uetare non potuiſſe,quominus de cælo ſeruaret qui uellet: quia ea comitia non modò maiorum magiſtratuum erant, ſed etiam minorum:ut opus non eſſet iis habendis comitiis maioribus auſpiciis.At Centuriatis habendis maioribus auſpiciis opus erat: ideoq; edicto uetare ſolebant Conſules,ne minores magiſtratus de cœlo ſeruarent:ut ſcilicet maiora auſpicia non uitiarentur minoribus auſpiciis.Quòd ſi contra edictum minores magiſtratus de cœlo ſeruaſſent, non exiſtimo Conſuli parendum fuiſſe illi
I obnunciationi:ut ex eo apparet,quod Plinius lib.28.c.2.ſcribit: In augurum certè diſciplina conſtat, neque diras,neque illa auſpicia pertinere ad eos, qui quanque rem ingredientes, obſeruare ſe ea negauerint.Itaque quoties impedita obnunciatione Tribuni comitia Centuriata reperio ego,interpretor,uel eundem Tribunum augurem fuiſſe, cui etiam priuato obnuncianti parendum eſſe leges iubebant:uel ſua ſponte illi obnunciationi paruiſſe Cõſulem,cùm parere non cogeretur.Nam & Cicero dicit,non fuiſſe neceſſe Antonium parere obnunciationi Tribuni pl. quominus haberet illa Cenſoria comitia quę edixerat. Tametſi ipſe aliã
K cauſam adferat,quã rationem edicti ab Antonio propoſiti:nempe quòd Antonius religioſus eſſet.Tua quid intereſt:nulla auſpicia tuorum ſunt,cùm ſis religioſus. Hoc eſt,cùm ſis obſtrictus

reli-

religione auſpiciorum, nulla tibi ſunt auſpicia: itaque obnunciatione nil moueri debuiſti. Nã & ĩ omni parte religionis q̃ ſemel ſe religione obſtrinxerat, donec ea exolutus eſſet religione, nil poterat in eo gerere amplius iuſtum ac legitimum peragere. Cum igitur Antonius ementiendis auſpiciis ſe, populumq́ Ro. religione auſpiciorum obſtrinxiſſet, nil poterat auſpicato peragere, nec tenebatur auſpiciis, priuſquam ea eſſet exoluta religio. Vt igitur cæteris in rebus parerent maiores magiſtratus minorum obnunciationi, certè in habendis Centuriatis comitiis non erat neceſſe parere: alioqui fruſtra huiuſmodi edicta propoſuiſſent, quibus uetarẽt minores magiſtratus de cælo ſeruare. Ac de obnũciatione quidem ſatis dictũ ſit, omninoq́ de auſpiciorũ ratione, quod quidem attinet ad Centuriata comitia. Præter auſpicia erant ſacra quædam legittima, quæ fieri a magiſtratu ante comitia Centuriata oportebat. Dionyſius lib. 7. Superioribus temporibus, quando populus erat de aliqua re, auctore Senatu, ſuffragium laturus, comitia Centuriata aduocabant Conſules, ſacris ante factis, quæ lege ſtatuta erant, quorum adhuc nonnulla noſtra ætate fiunt. Et lib. 10. Patres aduerſos Tribunos pl. his uerbis utũtur: Neque uos Senatus auctoritas ad magiſtratus uocat, nec curiæ de uobis ſuffragiũ fuerũt, nec ſacra facitis ante comitia, quæ lege fieri oportebat. Et alio loco eiuſdem libri: Poſthæc pontificibus præſentibus, & auguribus, & ſacrificis duobus, & factis legitimis ſacris & precationibus, Centuriatis comitiis lex perlata eſt. Hæc ſacra, hoſtiarum immolationes erant, quibus in omnibus actionibus publicis pariter uti ſolebant. In quo finem facio tractandi de iis, que ante comitia ſpectanda eſſe diximus. Nam ſi edicto ante propoſito, req́ per multos dies ante promulgata, ſenatus auctoritate, ſacris factis, auſpiciis addicẽtibus, nullaq́ obnunciatione interiecta, Centuriata comitia maior magiſtratus habere uellet, nil omiſerat eorum quæ ad legitimum modum comitiorum ante ipſa comitia requirebantur. Deinceps ſequitur, ut de iis agamus quæ in ipſis comitiis obſeruabantur. Populus Ro. cui quidem ius erat ſuffragii, ad diem edicti conueniebat in campo Martio: atque ibi priuſquam in Centurias diſtribueretur, habebat magiſtratus concionem ad populum, qua rogabatur ut id quo de ageretur, iubere aut uetare uellet. Ac ſi magiſtratuum quidem eſſent comitia, ſolebat iis qui habebat comitia, rogare populum, ut ex iis candidatis quorum haberi rationẽ oporteret, quos tum omnes nominatim appella-

 bat,

apud Liuium 1.lib.Dec.4.concio Ser.Sulpitii, priusquàm centurias in suffragium mitteret ad bellum Macedonibus indicendũ. At si iudicii causa comitia haberētur, idem fiebat, quod ĩ legibus ferendis. Iudicium enim populi lege lata fiebat: quæ si acciperetur à populo, condemnatus erat reus: sin antiquaretur, absoluebatur, quemadmodum supra à nobis ostensum est. Erat autem omniũ actionum cum populo commune principium: Velitis, iubeatis, Quirites: ut ex Cicerone pro domo sua, & multis locis Liuianæ historiæ intelligi potest. Ex qua dicendi formula nomen ortum est rogationis omnibus cum populo actionibus commune. His peractis iubebat magistratus populum in suas centurias discedere ad suffragium ferendum: idq; populus ita faciebat, nisi hic obnunciatum esset, aut ab aliquo magistratu intercessum. De obnũciatione satis multa supra dicta sunt: de intercessione nunc pauca dicendum. Intercessio tametsi penè tota Tribunorum pl. esset, ut qui, quemadmodum scribit Gellius libro 13. cap. 12. creati antiquitus uidērentur, non iure dicundo, ne causis querelisq; de absentibus noscendis, sed intercessionibus faciendis: tamen aliis etiam magistratibus pro suo imperio conueniebat. Vnde in legibus Ciceronis scribitur: Par maiorve potestas plus ualeto. Qua lege significatur parendum esse intercessioni paris aut maioris potestatis: unde efficitur intercedendi ius fuisse collegis inter se & maioribus potestatibus. Quare Consules inter se, Prætoresq; & Tribuni intercedebant: Et consules cæteris magistratibus, non modò intercedere poterant, sed etiam ius habebant ab omnibus magistratibus & comitiatum & concionem auocandi; ut docet Messala apud Gellium lib. 13. cap. 14. In quo tamen excipiendi sunt Tribuni pl. quorum actionibus intercessione impediendis soli collegæ ius habebant. Dionysius lib. 10. ita scribit: Nihil enim eorum quæ à Tribunis pl. fiunt, uetari aut impediri potest ab ullo alio, quàm ab uno ex collegis. Et apud eundē Dionysium lib. 7. uerba L. Bruti Aedilis pl. ad Consules, hæc sunt: Nunquid meministis in pacanda seditione, per uos id nobis concessum esse, quando Tribuni plebis concilium pl. aduocarint de re quauis, non ad futuros patritios nec cõcilium obturbaturos? Quin etiam Dionysius lib. 7. scribit à Sp. Licinio Tribuno pl. altero anno post primos Tribunos pl. legem perlatam huiusmodi: Tribuno cum plebe agente nemo contradicat, nemo sermonem interrumpat. Qui contra fecerit, Tribunis uades dato mulctæ quam hi dixerint soluendę. Qui uades non dederit, extremo

F supplicio plectitor:eiusq; sacra esto omnis pecunia. Tribunis autem omnibus magistratibus intercedere licebat, quia in intercedendo maior iis potestas erat, quàm reliquis omnibus magistratibus in agendo. Quo fit, ut cessantibus omnibus imperiis, creató Dictatore, adhuc intercedendi potestas Tribunis pl. relinqueretur, ut scribit Plutarchus in Proble. Quo etiam in loco scribit propter illam intercedendi potestatem, Tribunos pl. uerius imperii solutionem habuisse, quam imperium: ut qui in impediendo plurimum possent, in imperando parum. Et Sylla dictator, quanquam Tribunitiam potestatem ualdè minuisset, detracta potestate agendi cum populo, gerendiq; postea alierius magistratus, intercessionem tamen reliquit, ut Cicero scribit tertio de Legibus. Erat autem intercedere, id quod uulgo dicimus se opponere. In quo uerbum solenne erat: Veto, ut ostendit Liuius lib. 6. 1. Dec. his uerbis: quæ sunt Sextii Trib. pl. Bene habet, quandoquidem tantùm intercessionem pollere placet, isto ipso telo tutabimur plebem. Agite dum, comitia indicite patres Tribunis militum creādis. Faxo ne iuuet uox ista, Veto, qua nunc concinentes collegas H nostros tam læti auditis. Ac cæteris quidem in rebus quæ uel à Senatu, uel à magistratibus publicè fiebant, intercessionem locū habuisse nemo ignorat: in comitiis uerò centuriatis an locum habuerit & quando interponi soleret, magis dubium est. Itaque in eo explicando aliquandiu immorabimur. In magistratuum Centuriatis comitiis locum habuisse, intercessionem Tribunorū pl. indicat Liuius lib. 7. 1. Dec. In secundo Interregno orta contentio est, quod duo Patritii Consules creabātur: intercedentibusq; Tribunis, Interrex Fabius aiebat in 12. tabel. legem esse, ut quocun-
I que postremum populus iussisset, id eius ratumq; esset. Iussum populi & suffragia esse. Cùm intercedendo Tribuni nihil aliud quàm ut differrent comitia ualuissent. Et Dionysius ad finem libri 8. Quando uocabant Consules populum, ut Consules crearent, Tribuni pl. quibus impediendi erat potestas, intercedebant: itaq; comitia dirimebantur. Et Florus in Epit. T. Liuii lib. 105. Cùm C. Catonis Tribunus pl. intercessionibus comitia tollerentur, Senatus uestem mutauit. Hoc uerò efficiebat intercessio Tribunorum, non ut populum uocare non posset Consul, quod ne-
K mo ei uetare poterat, sed ne quid his comitiis suffragiis populi peragi posset. In legum uerò comitiis tam certum est intercessioni locum fuisse, ut eius rei probationem subiicere superuacaneum uideatur. Illud quod magis dubium est, potius explicandum:
inter-

intercedere folitos magiftratus,non cùm lex promulgabatur tri- A
nundino, fed eo die quo ferebatur. Neque enim Tribuni uetare poterant,ne quifquam concionem haberet promulgandæ fuæ legis caufa: fed ne populus acciperet legem,quæ inutilis aut perniciofa uideretur.Itaque quandiu promulgabatur, licebat oratione diffuadere legem: cùm uerò ferebatur, interceffio interponenda erat,ne à populo acciperetur.Hinc apud Liuium libro 5. Decad. 5. fcribitur Tribunos pl. ante tempus interceffiffe rogationi de bello Rhodiis inferendo,quòd non expectaffent diem legis ferendæ,fed dum promulgabatur,intercedebant. Verba Liuii funt: Cum ita traditum effet,ne quis prius intercederet legi,quàm priuatis fuadendi diffuadendiq; legem poteftas facta effet: eoq; per- B
fæpe eueniffet,ut qui non profeffi effent,fe interceffuros animaduerfis uitiis legis ex oratione diffuadentium,intercederent:& qui ad intercedendum ueniffent, defifterent uicti auctoritatibus fuadentium legem. Poterant igitur Tribuni, cùm adhuc promulgabatur lex, profiteri fe interceffuros,fi quis eam ferre uellet, at non ante diem lationis intercedebant. Ideoq; Cicero pro Sylla
fcribit,L.Cæcilium Tribunum ple.non quidem interceffiffe legi C
Agrariæ Rulli, quæ promulgata & non lata eft, fed profeffum fuiffe interceſſorem fe futurum. Ex illo tempore L. Cæcilius multa de Reipub.egit: Agrariæ legi quæ tota à me reprehenfa & abiecta eft,interceſſorem fore profeffus eft. Ergo die legis ferendæ intercedebatur: idq; interdum maxima contentione fiebat, ut exemplis etiam apertum eft. M.Octauius collega Tib. Gracchi fcribam fubiicere & præconem recitare uetabat:idq; quo die legem fuam ferebat Gracchus, ut ex hiftoria apparet.P.Glo-
bulus legi quam ferre uolebat,C.Cornelius eodem modo inter- D
ceffit. De qua contentione ita fcribit Afconius:Pub. Seruilius Globulus Tribunus ple.inuentus erat qui C.Cornelio obfifteret. Is ubi dies legis ferendæ uenit, & præco fubiiciente fcriba uerba legis recitare populo cœpit: & fcribam fubiicere & præconem pronunciare paffus non eft. Tum Cornelius ipfe codicem recitauit. Similem contentionem legimus inter Metellum Nepotem & M.Catonem apud Plutarchum in uita Catonis Vtic. Ex iis quæ dicta funt apparet Tribunitiam interceffionem non mo-
dò ante inita fuffragia interponi folitam:fed etiam cœptis inter- E
dum fuffragiis:uerùm ea interruptio fuffragiorum potiffimum accidebat in comitiis magiftratuum: quia nifi initis iam fuffragiis, vix appareret in huiufmodi comitiis quicquam contra le-
 ge

F ges fieri: quæ erat causa maxima, cur se Tribuni interponerent
ad impediẽda comitia quæ ita fierent. Ac de intercessione quidẽ
hactenus: certa persequamur. Si magistratus nec obnunciatione
nec intercessione impediretur, postquam populum in suas Centu
rias discedere iussérat ad suffragium dicendum: tum omnes qui
aderant ciues, quibus suffragii ius erat, discedebant in suas quisq;
Centurias, ut quo ordine rogabatur, suffragium dicerent. Hic or
do multis uerbis supra à nobis est explicatus ex Dionysio Hali
car. quantum satis erat ad intelligendum quid essent Centuriata
G comitia. Hic tamen ubi de modo comitiorum agimus, subtilius
& magis accommodate ad posteriora Reip. tempora de eadem
illa re dicendum est. Nam quæ à Dionysio dicũtur, ueterem mo
dò suffragiorum rationem aperiunt, quæ multifariam postea im-
mutata est. Neque enim de prærogatiua Centuria ulla est apud
eum mentio: in qua tamen posterioribus temporibus tantum
erat momenti, ut fere in quam partem inclinasset prærogatiua,
in eam reliquæ Centuriæ traherentur. De qua priusquam dica-
mus, uerba T. Liuii ex lib. 1. Decad. 1. subiiciemus. Nec mirari o-
H portet hunc ordinem, qui nunc est post expletas quinque & tri-
ginta tribus, duplicato earum numero, Centuriis iuniorum se-
niorumq; ad institutam ab Seruio Tullio summam non conue-
nire. Quadrifariam enim urbe diuisa ragionibus collibusq;, quæ
habitabantur partes, tribus eas appellauit, ut ego arbitror, ab tri-
buto. Nam eius quoque æqualiter ex censu conferendi ab eo-
dem inita ratio est. Neque hæ tribus ad Centuriarum distributio
nem numerumq; quicquam pertinuere. Hæc uerba Liuii quanq;
obscura sint, tamen attentius perpendenti ostendere uidentur à
I Seruio Tullio uniuersam multitudinem Romanorum diuisam
fuisse in quatuor tantum tribus: ideoq; non esse mirandum, si nõ
tam multas Centurias fecisset ex illa quatuor tribuum multitu-
dine, quàm multæ postea fuerunt, cum usque eò auctus est nume
rus tribuum, ut 35. factæ sint. Ego igitur eo auctore sic sentio,
postquam triginta quinque tribus Romæ fuerunt, hactenus ser-
uatum fuisse Seruii institutum, quòd sex classes semper relictæ
sunt: sed hoc mutatum est, quòd in classibus auctus est numerus
Centuriarum ab eo institutus: & cum Centuriæ à Seruio insti-
K tutæ nihil pertinerent ab tribus factum est postea, ut per 35 tri-
bus describerentur Centuriæ, ita ut in quaque tribu pro ratione
census Centuriæ continerentur suæ cuiusque classis. Quæ ne fin-
gere uideamur, singulatim à nobis demonstrabuntur. Ac pri-
mum

mum quod dixi tribus Romanas in suas quasdam Centurias A diuisas fuisse, demonstrari potest ex multi T. Liuii locis, in quibus iuniorum & seniorum Centurias prærogatiuæ tribus appellat. Neque enim id esse potuit, nisi quæque tribus suas quasdã iuniorum, & seniorum Centurias haberet: præsertim cùm æque omnibus tribubus obtingere poterat, ut prærogatiuę esset. Tum uero ex eo quod passim reperitur Censores ita solitos censum facere, ut singulas tribus persequerentur: in quibus quo quisque censu, qua ætate, quo ordine esset, describeretur. Quod & Cicero uidetur lib. 3. de Legibus indicare, cum hanc legem ponit de B Censoribus. Populiq; partes in tribus distribuunto: exin pecunias, æuitates, ordines partiunto. Vnde etiam fit ut reperiamus in hac uel illa tribu quempiam censum fuisse aut censeri debere, potius quàm in hac uel illa classe. Quòd si censum, ætatem, ordinesq; per singulas tribus Censores describebant, relinquitur, ut in singulis tribubus fuisse dicamus Centurias quasdam, in quas pro censu, ætate, ordineq;, qui ex eadem tribu essent, distribuerentur. Præterea Cicero pro Plancio Centuriam prærogatiuam appellat partem unius tribus: ex quo plures Centurias in C quaque tribu fuisse consequitur. Auctum autem fuisse numerum Centuriarum ex uerbis Titi Liuii apparet, cum ait: Duplicato earum numero. Quæ uerba non sic accipienda esse, quasi uerum ac certum numerum multiplicationis Centuriarum definire uoluerit, paulò pòst ostendemus. De prærogatiua hoc primùm constat, eam fuisse unam quandam Centuriam ex una quadam tribu desumptam, cui sorte obtigisset, ut prima suffragium diceret. Neque enim tribus prærogatiua eo appellatur, quòd ea tota suffragiũ diceret: sed quia illius tribus cuidam Cen- D turiæ obtigisset, ut prima uocaretur. Quod Cicero pro Plãcio satis ostendit cùm Centuriam prærogatiuam appellat, eamq; unius tribus partem fuisse dicit. Et apud T. Liuium frequens est mentio Centuriæ prærogatiuæ. Vt lib. 7. Decad. 3. Galeria iuniorum, quæ fortè prærogatiua erat Q. Fuluium, & Q. Fabium Coss. dixerat, eodemq; iureuocatæ reliquæ inclinassent, ni Tribuni pl. se interposuissent. In iis uerbis Galeria nomen est tribus, ex qua erat ea iuniorum Centuria, quæ fuit prærogatiua. Sorte autem prærogatiuam Centuriam fieri uerba Ciceronis in E secunda Philippic. ostendunt: Ecce Dollabellæ comitiorum dies. Sortitio prærogatiuæ quiescit. Et apud Titum Liuium libro quarto Decad. tertiæ: Eo die cum sors prærogatiuæ

antè

F ante iuniorū exisset. Ex quibus etiam uerbis colligi potest, eo genere sortis in hac re usos fuisse Romanos, ut in cistam quandam sortes conijcerent: cuius autem Centuriæ sors prima exisset, ea prærogatiua erat. Quod si prærogatiua erat una quædam Centuria ex quadam tribu sorte desumpta, necesse est, ut prima sortitio fieret inter tribus, deinde altera inter Centurias eiusdem tribus. Ac tribus quidem quæ prima exisset, ea erat, unde desumenda esset Centuria prærogatiua: sed quoniam multæ erant in ea tribu Centuriæ, necesse erat ut rursus inter Centurias sortitio
G fieret. Verum hic iam locus est dubitationi, an Centuriæ eiusdem tribus tantum duæ essent ætate modo distinctæ, ut una iuniorum esset, altera seniorum absque ulla distinctione ordinis aut census: an uerò plures ordinibus, censu ætateq; distinctæ, ita ut essent quædam equitum, quædam peditum Centuriæ: & rursus quædam primæ, quædam secundæ classis, & ita deinceps reliquarum: & rursus singularum classium aliæ iuniorum, aliæ seniorum. Ac prior quidem huius quæstionis pars uidetur confirmari posse ex eo quod passim apud Liuium reperitur
H in prærogatiua tribu Centuria iuniorum & seniorum, quasi opponat tantùm unam iuniorum uni seniorum. Vt libro sexto Decad. tert. prærogatiua Centuria iuniorum T. Manlium Torquatum Consulem dicit. Torquatus Consulatum respuit, rogatq; Consulem, ut iubeat Centuriam iuniorum in suffragium redire. Tum Centuria, inquit Liuius, & auctoritate mota uiri, & admirantium circa fremitu, petit à Consule, ut Centuriam seniorum citaret. uelle sese cum maioribus natu colloqui. Ex ijs uerbis nonne uidetur posse colligi in tribu prærogatiua duas
I modò fuisse Centurias, unam iuniorum, alteram seniorum, inter quas sors duceretur utra prior suffragiū diceret? Verum ne ita esse credamus, multa efficiunt. Primum quòd nusquam legimus Romanos ita per Centurias distinctos fuisse, ut absq; ulla distinctione ordinum, & census unā Centuriā describerentur, facta tantum ætatum distinctione. Neque.n.id consentaneum est prudentiæ Romanorum, propter prærogatiuæ tantum auctoritatem, factam fuisse huiusmodi in duas Centurias singularum tribuum diuisionem: quæ ad nullū alium usum ua-
K lere posset. Nam tributo conferendo conscribendisq; militibus, opus erat illa Centuriarum descriptione; quæ ordinibus censu ætateq; distinctæ erant: ut satis apparet ex iis, quæ supra diximus de classium institutione. Itaque ad eum modò usum

usum hæc diuisio tribuum in binas Centurias inuenta esset, ut in comitijs Centuriatis iure prærogatiuæ esset quidem tribuum uis aliqua: ne tamen uiderentur ex aliqua parte non esse Centuriata, idcirco has binas ætatis modo distinctione Centurias factas fuisse in singulis tribubus. Quasi uerò non æque posset prærogatiuæ ius per Centurias classium conseruari, ut inter eas sortitio fieret, quæ prima roganda esset neglecto iure ordinum census & ætatis. Deinde uerò si propter ius prærogatiuæ hanc singularum tribuum in duas Centurias diuisionem ponamus, postquam prærogatiua suffragium dixerat, necesse erat populum qui expectanda sorte prærogatiuæ in binas has Centurias se diuiserat, omnem ordinem mutare, ut discederet in classium Centurias censu, ordine, ætateq; distinctas. Post prærogatiuam enim prima classis uocabatur, ut ait Cicero 2. Philp. Vnde efficiebatur non modo tumultus confusioq; repentina discedentium in suas Centurias: sed etiam, ut illi qui in prærogatiua Centuria suffragium dixerant, uel iterum in Centuriis classium suffragium dicerent, uel sublata dimidia tribus parte non modò reliquæ Centuriæ eius tribus infrequentes redderentur, uerum etiam ut ætate minime distinctæ essent: quandoquidem in prærogatiua Centuria iam omnes iuniores illius tribus, aut omnes seniores, prout sors tulisset, suffragium dixissent. Postremo non uerum esset quod ait Liuius, seniorum ac iuniorum Centurias, postquam expletæ sunt 35. tribus, duplicatus fuisse. Vt enim singulis tribubus binas huiusmodi Centurias tribuamus, fierent tãtum septuaginta Centuriæ: qui numerus decem Centurijs minor est numero Centuriarum primæ classis: tantum abest, ut uniuerso Cẽturiarum numero adiectus, duplicatum numerum faciat. Est igitur posteriori parti quæstionis potius assentiendum, ut dicamus in singulis tribubus non duas tantùm Centurias, sed plures fuisse: easq; non modò ætate, sed etiam censu ordineq; distinctas. Sed hic rursus ambigitur utrum inter primæ classis Centurias tantum sors prærogatiuæ fieret, an etiam aliarum classiũ Centuriæ beneficio sortis uterentur. Budæus sane & alij doctrina excellentes uiri in ea sententia fuerunt, ut crediderint sortitionẽ prærogatiuæ inter Centurias primæ tantum classis fieri solitam. Quod ut credam, uix ac ne uix quidem adduci possum. Nam reliquas classes beneficio sortis excludi iniquum fuisset: præsertim cũ eo sors prærogatiuæ inuenta fuisse uideatur, ne quisquam eo iure exclusus uideretur, quod in auctoritate prærogatiuæ

F tiuæ Romani esse uoluerunt. Id uero ius primæ tantum classi tribuere quorsum attinebat? quando uel absq; sorte pro suo iure semper prima uocaretur. At dices, ante institutam sortitionem prærogatiuæ primam quidem classem primo loco uocari solitam: sed tum hanc rationem obseruari, ut equites primi uocarẽtur, tum seniorum Centuriæ, postremò iuniorum. At instituta sorte prærogatiuæ factum esse, ut ex Centurijs equitum seniorum & iuniorum ea prima suffragium diceret, cui sorte obtigisset: postquam autem prærogatiua dixerat, tum reliqua comitia

G iure non sorte peragebantur. In hoc refutando considerandum est, quod ubiq; apud auctores reperitur, prærogatiuæ sortitionẽ inter tribus primùm fieri solitã: quare si nulla tribus excluderetũ beneficio sortis, oportebat centurias equitum seniorum & iuniorum primæ classis in singulis tribubus fuisse: ita ut in quaque tribu una minimum esset equitum Cẽturia, & plures seniorum ac iuniorum. Nam auctum fuisse numerum Centuriarum equitum, non etiam peditum haud uerisimile est. Porro autem auxisse numerum Centuriarum, primæ classis non etiam cæ-

H terarum, quid aliud fuisset, quàm multo magis in primores uim omnem suffragiorum deriuare? Quod sane periniquum fuisset, nec unq; plebs id passa esset. Oportuit igitur & cæterarum classium fuisse quasdam Centurias in singulis tribubus. Itaque non potest hæc ratio esse, cur beneficio sortis excluderentur reliquæ classes, quod non essent in singulis tribubus earũ classium quædã Centuriæ, sicut primæ classis. Cur igitur excludi se patiebantur? An ut ius suum retineret prima classis supra cæteras, idcirco huius sortis beneficio sola utebatur? At enim si ita esset, pari

I ratione oportuit equitũ Centurias excludere primæ classis peditum Centurias. Iure.n. suo tam uocari debebant ante peditum Centurias, q̃ primæ classis Centuriæ ante cæterarum classium Centurias. Quare prærogatiuæ sortitio tantum Centurijs equitum tribuenda fuisset. Atqui ex ijs, quæ supra diximus, planum est seniorum iuniorumq; Cẽturias beneficio prærogatiuæ usas fuisse. Quinetiam seniorum Centuriæ exclusissent, ista quidem ratione, iuniorum Centurias: quandoquidem tam iure suo priores erant, quàm prima classis supra cæteras. Verius igitur est nõ

K modo primæ classis Centurias beneficio sortis uti, sed etiam aliarum classium. Vnde sequitur, quod ait Liuius duplicatum numerum Centuriarum fuisse, pro iusto numero non esse accipiendum. Nam si classium Centuriæ per tribus distributæ erant,

ut

ut probatum est: ac secundæ classis, uerbi gratia, Centuriæ non excluderentur beneficio sortis: oportebat in singulis tribubus minimùm duas esse secundæ classis Centurias, unam iuniorũ, alteram seniorũ, ut esset inter eius classis Centurias distinctio. Quare in 35. tribubus essent septuaginta Centuriæ secũdæ classis: quæ erant tantum uiginti ex instituto regis Seruij. Vnde apparet non duplicatum modò numerum, sed triplicatum, & eo amplius fuisse. Quod uero dixi in secunda classe, idem in tertia, quarta & quinta intelligendum est. Neque enim iusta ulla ratio reddi potest, cur potius in singulis tribubus dicamus fuisse secũdæ classis quasdam Centurias, quàm tertiæ, quartæ aut quintæ. Nunc uerò si simul iũgas secundæ, tertiæ, quartæ & quintæ classis Centurias, quæ erant per triginta quinque tribus distributæ, efficientur minimùm quater septuaginta, hoc est, ducentæ octoginta Centuriæ. His uero ducentis octoginta Centuriis opponẽdæ sunt plures numero Centuriæ primæ classis cõiunctæ cum Centurijs equitum: alioqui non fuisset relicta uis suffragiorum penes primores nisi numero Centuriarum uincerent cæterarum classium Centurias. Quare primæ classis unà cum Centuriis eq tum oportebat plures esse Centurias quàm bis centum octogin ta: quæ erant instituto Seruij nonaginta octo: peditum quidem primæ classis octoginta Centuriæ, equitum uero octodecim. Ex ĳs perspicuum est, quod ait T. Liuius duplicatum numerum Centuriarum, non posse accipi pro iusto numero, sed speciẽ pro genere positam esse. Illud igitur iam certum est populũ Romanũ sic in tribus fuisse diuisum, ut in singulis tribubus distinctæ essent Centuriæ per classes: inter quas eiusdem tribus sic distinctas Centurias sors ducebatur, cui omnem obtingeret, ut prima suffragium diceret. Cui autem obtigisset, siue equitum siue peditum esset, siue primæ, siue secundæ, tertiæ, quartæ aut quintæ classis esset, siue seniorum siue iuniorum esset, ea prærogatiua dicebatur. Sane ut certo definiamus quot essent cuiusque classis Cẽturiæ in quaque tribu, fieri non potest. Id modo ex ijs quæ dicta sunt, affirmare possumus, minimùm duas fuisse in quaque tribu Centurias secundæ, tertiæ, quartæ & quintæ classis, ut una esset iuniorum, una seniorum. Vnde etiam apud Liuium in eo quem citauimus loco, cum opponitur una iuniorum uni seniorum, interpretor de binis secundæ, tertiæ, quartæ, aut quintæ classis Centurĳs, quæ in Galeria tribu erant: quarum alteri sors prærogatiuæ obtigisset. Id quoque pro certo accipiendum nunquam

F quam ita auctum fuisse numerum Centuriarum in inferioribus classibus, quin simul auctus sit numerus Centuriarum primæ classis:alioqui uis suffragiorum primoribus detracta fuisset. At enim quot omnino in quaque tribu Centuriæ primæ classis essent,definire non possumus. Fortasse non erat par in omnibus numerus: sed in frequentioribus tribubus plures, in minus frequentibus pauciores. Verum utcunque sit,attendendum semper fuit ut uniuersus earum numerus coniunctus cum equitum Cẽturiis,non esset minor reliquo numero Centuriarum. De nume-
G ro etiam Centuriarum equitum incertum est, an in quaque tribu una esset Centuria,an plures: in quibusdam pauciores. Sane ut peditum Centuriæ per tribus describebantur, ita in censu per singulas tribus habendo, equitum qui essent in singulis tribubus numerus inibatur. Neq; uerisimile est plus duplo auctũ esse numerum Centuriarum peditum, quin simul auctus sit numeros Centuriarum equitum. Nam etiam Centurias equitum per tribus fuisse descriptas fuisse, ex eo potest intelligi, quòd beneficio sortis prærogatiuæ non excludebantur equitum Centu-
H riæ: sortitio autem inter tribus fiebat. Itaque ut in equites cadere posset sors prærogatiuæ, necesse erat in singulis tribubus fuisse quasdam equitum Centurias. Vnde fit,ut non integer mihi uideatur locus apud T.Liuium libro tertio Deca.quintæ,qui ita habet:Prior Claudius causam dixit:& cum ex 12. Centuriis equitum, 8.Censorem condemnassent,multæq; aliæ primæ classis. Quod enim illic duodecim facit equitum Centurias, quæ in suffragium missæ sunt,quomodo uerum esse potest? Nam Ser-
I uii instituto 18.Centuriæ equitum erant, ut docet idem Liuius libro primo, & Dionysius libro quarto. Vt ergo nihil etiam dicamus additum fuisse ad numerum à Seruio rege relictum, tamen non posset uerum esse illis Centuriatis comitiis, de quibus agit Liuius, duodecim tantum equitum Centurias in suffragium missas. Quare necesse est, in illo numero Centuriarum equitum,mendum esse. Itaque locus ille non sufficere mihi uidetur ad refutandum id quod diximus, simul cum peditum Centuriis auctum fuisse numerum Cẽturiarum equitum. Quod ego tamen non tam pertinaciter affirmo, ut non facile mutem
K sententiam,si quis aliquid certius adferat. At enim quæri potest, cur sextæ classis in hac Centuriarum descriptione nusquam mẽtionem fecerim. Huius rei hæc ratio reddi potest,sextã classem, quæ Seruij instituto una modò Centuria continebatur, ut nul-

lius

lius pene momenti erat, ita nunquam numero Centuriarum au- A
ctam fuisse, ut eius Centuriæ per singulas tribus distribuerētur. Quòd autē nullo fere loco haberetur illa classis, argumento est, quod fere ubi apud auctores fit mentio classium, quinque classes appellantur, sexta relinquitur. T. Liuius lib. 3. Dec. 1. scribit: Tricesimo sexto anno à primis tribunis decem creati sunt, bini ex singulis classibus. Et Ascon. in orat. pro Cornelio. Cæterum quidam non duos Tr. pl. ut Cicero dicit, sed quinque tradūt creatos esse singulos ex singulis classibus. Ex his locis nonne apertum est nullo prope numero habitos fuisse homines sextæ classis? ut B
qui in enumeratione classium, quasi nulli essent, omittantur. Sane non immeritò fiebat, ut qui minimo censu erant, omnibusq́ oneribus publicis immunes, non essent pares in Reip. capessendæ auctoritate cum ijs, in quos onera Reip. incumberent. Salustius in orat. de Rep. ordinanda ad Cæsarem scribit, C. Gracchū in Tribunatu legem promulgasse, ut ex confusis quinque classibus sorte Centuriæ uocarentur. Hæc lex tametsi perlata non sit, tamen ex eo loco apparet, si C. Gracchus homo maxime omnium popularis, qua lege uellet humilium cum primoribus in C
suffragijs auctoritatem æquare, sextæ classis nullam rationem habuit, eam classem nullius tum momenti fuisse. Itaque in tribubus singulis Centurias quinque classium tantum posuimus: ita ut sextam classem ex infima plebe omnium tribuum confusam dicamus: ex qua uel una, ueteri Seruii instituto Centuria fieret, uel summum duæ, una quidem proletariorum, altera capite censorum. Nam inter hos discrimen fuisse census munerisq́ ostendit A. Gellius libro 16. cap. 10. Qui in plebe Romana tenuissimi pauperrimiq́ erant, neque amplius quàm mille quingē- D
tum æris in censum deferebant, proletarij appellati sunt. Qui uerò nullo aut perquàm paruo ære censebantur, capite censi uocabantur. Extremus autem census capite censorum æris fuit 375. Sed quoniam res pecuniaq́ familiaris obsidis uice pignorisq́ esse apud Remp. uidebatur, amorisq́ in patriam fides quædam in ea firmamentumq́ erat, neque proletarij, neque capite censi milites, nisi in tumultu maximo scribebantur: quia familia aut tenuis aut nulla esset. Proletariorum tamen ordo honestior ali- E
quanto & re & nomine, quàm capite censorum fuit. Nā & asperis Reipub. temporibus, cum iuuentutis inopia esset, in militiā tumultuariam legebantur, armaq́ ijs sumptu publico præbebantur: & non capitis censione, sed prosperiore uocabulo, à munere

offi-

F officioq; prolis edẽdæ appellati sunt, quòd cùm re familiari parua minus possent Remp. iuuare, sobolis tamen gignẽdæ copia, ciuitatem frequentarent. Capite censos aũt primus C. Marius milites scripsisse traditur, cũ id factũ antè nulla memoria extaret. Ex ijs uerbis intelligi põt fuisse in tabulis Censorijs seorsum descriptos proletarios à capite cẽsis, quasi ordinis diuersi essent, ut sæpe alij in militia legerentur, cùm alij relinquerentur. Sed tamẽ ex hac diuersitate ne factas fuisse duas Centurias credam, eo adducor q; ætatis distinctione uideo reliquarum classium Centu-
G rias factas, non hmõi quadam diuersitate, qualis erat inter capite censos & proletarios. Ego itaque potius existimo una modo Centuria semper contentam fuisse sextam classem: quæ tamen, ut suprà ostendimus, nullo propemodum numero haberetur. His ita positis, facile erit cætera de prærogatiua persequi. Cicero pro Muræna, & lib. de Diuin. 1. scribit maiores uoluisse prærogatiuam omen esse iustorum comitiorum: tantamq; comitijs Centuriatis religionem fuisse, ut fere semper ualuerit omen prærogatiuum. Ex quibus perspici potest Romanos plurimũ mo-
H menti tribuisse prærogatiuæ. Quæ fuit causa, ut sorti committeretur: ne scilicet id in quo tm̃ erat in suffragijs momenti, ut fere reliquis Centurijs præscribere uideretur quod sequeretur, semper essent penes eosdem: sed id ius usurparet, cui sors dedisset. Itaque detractum est de iure equitum, quorum Centuriæ primæ, instituto Seruij, uocandæ erant, ut omni populo communicaretur, beneficio sortis: eaq; ratione plebs minus moleste ferret primorum in suffragijs uim ac potestatẽ, quæ Seruijs instituto eis attributa fuerat. Quoniam autem prima sors prærogatiuæ inter
I tribus fiebat, secunda inter Centurias eiusdem tribus, beneficioq; sortis utebantur tam equitum quàm peditum Cẽturiæ, propterea interdum usuuenire poterat, ut sors cum iure conueniret: ut scilicet equitum Centuria prærogatiua esset. Quæ postquam suffragium dixerat, reliquæ equitum Centuriæ uocabantur, & dein de classes suo quæque ordine. In quo omnia fiebant iure, eo modo quo erant à Seruio instituta. Interdum contra usuueniebat, ut sors in quandam Centuriam peditum, eamq; ex quinta uel quarta, uel alia classe, uel iuniorũ uel seniorum. Atque illa post-
K quam suffragium dixerat, tum uocabantur Equites, ac postremò classes suo quæque ordine. Ac prius quidem quàm expletæ essent 35. tribus in comitijs Centuriatis habendis, nulla tribuum habita ratione, populus per classes se diuidebat, singulasq; clas-

ses

fes per Centurias. At postquam Tribus 35. fuerunt, præsertimque cum ciuium ingenti multitudine frequentes fuerunt, ut erant po stremis Reip. temporibus, quibus omnes Italiæ socii in tribus Romanas recepti erant, populus suffragium initurus, in tribus discedebat, haud secus quàm in Tributis comitiis. Verum id diuersum erat, quod eiusdem tribus homines rursus se in suas quasque centurias diuidebant, ut centuriatim suffragium dicerent: cum in Tributis comitiis nulla fieret huiusmodi Centuriarum distinctio, sed confuse omnes eiusdem tribus suffragium dicerent. Vnde fiebat ut in Centuriatis comitiis, non tota tribus simul suffragium diceret, sed illæ modò Centuriæ quæ eius classis essent, cuius esset suffragium inire. Veluti cùm equites uocabantur, ea modo Centuria, quæ equitum esset, ex tribu desumebatur ad suffragium dicendum: reliquę uerò eiusdem tribus Centuriæ pòst pro ordine classium uocabantur. At in Tributis tota tribus semel suffragium suum ferebat. Quod uerò dixi comitiis Centuriatis populum in tribus diuisum fuisse, ut ex eo probari potest quod passim apud auctores reperimus uocatas ad suffragium tribus, cum tamen de comitiis Centuriatis loquantur. Cicero pro Plancio de comitiis loquens, habitis à M. Crasso Cos. scribit uocatas fuisse tribus, latumque ita suffragium. Atqui paulò post ostendit ea comitia fuisse Centuriata. Eadē in oratione scribit legem à M. Crasso latam, qua cauebatur, ut ex iis tribubus accusator ederet iudices, quas per corruptionem tulisse reus diceretur. Quod si hæc lex communis (ut erat) omnibus magistratuū comitiis fuisse concedatur, necesse est ut etiam Centuriatis comitiis dicatur quis has uel illas tribus tulisse. Quod aliter accipi non potest, quàm huius uel illius tribus Centurias quempiam tulisse: id quod perspici non potuisset, nisi diuiso per tribus populo. Argumentum etiam huius rei duci potest ex eo quod scrībit Suetonius de Cęsare, solitum cum circum tribus libellos mittere ad commendandos candidatos, quibus fauere uellet. Nam si per tribus diuisus non fuisset populus, quomodo circū tribus misisset libellos in comitiis? Certissimum uerò argumentum ex eo duci potest, quod apud Liuium & Asconium legimus prærogatiuam tribum & iureuocatas, ubi de comitiis Centuriatis agitur. Nam quomodo prærogatiuam tribum intelligere possis, nisi populum facias in tribus distinctum, inter quas sors duceretur, ut ea cui obtigisset, prima suffragium iniret? Et quomodo iureuocatas in tribus comitiis Centuriatis locum habuisse cōcipies,

F nisi populū in tribus diuisum cōcedas? Verum ut prærogatiuā tribus quæ prima dicit suffragiū,non tota confuse suffragium dicit,sed centuriatim:ita reliquæ tribus quoniam ita uocabantur, ut ex singulis Centuriæ,ut quæque maximi census erant uocarentur,propterea iureuocatæ dicuntur. Vnde etiam apud Ciceronem in secunda oratione in Rullum,extremæ tribus suffragiorum appellantur pro extremis tribuum suffragiis, iure tamen & per Centurias uocatarum. Nam illic mentio est de comitiis Centuriatis,quibus ipse Consul creatus erat. Diuisus igitur erat Centuriatis comitiis populus in tribus,sed suffragia inibantur centuriatim. Atque ita post prærogatiuam prima classis uocabatur, quemadmodum scribit Cicero 2. Philip hoc est, per singulas tribus Centuriæ quæ primæ classis erant,suffragium inibāt. In quo obiter animaduertendum est, cum Cicero illic primam classem post prærogatiuam suffragium dixisse scribit, simul appellatione primæ classis comprehendisse equitum Centurias: quemadmodum usitatum erat,ut ex Dionysio supra ostendimus. Perpēdenda etiam nobis hoc loco sunt uerba Ciceronis lib. 3. de Leg. ubi de comitiis Centuriatis loquitur: Descriptus enim populus censu,ordinibus,ætatibus,plus ad suffragium consilii,quàm fuse in tribus conuocatus. Quod enim ait censu descriptum populum,id pertinet ad classes, quæ censu inter se distinctæ erant eo modo quo supra diximus. Quod ait ordinibus, id ad equitum Centurias pertinet & peditum. Quod denique ait ætatibus, ad seniorum iuniorumque Centurias referendum est. Quæ ut apertius intelligantur,paulò altius de multiplici ciuium inter se distinctione dicendum. Primam diuisionem uniuersi populi in duas partes fuisse reperio,in Patricios & Plebeios: in quo erat generis distinctio tantum. Nam Patricii erant,qui genere erant nobilissimi,cuiuscunque cēsus ordinisue essent: Plebeii uerò reliqui ciues genere non adeò illustres. Quòd uerò dixi cuiusque cēsus ordinisue essent,eò pertinet,ut intelligamus nihilominus Patricios diuisos fuisse per classes pro censu cuiusque:& quosdam in Senatorio,quosdam in equestri ordine,quosdam etiam inter pedites nihilominus fuisse. Nam quosdam Patricios fuisse ordinis equestris Cicero pro Muræna ostendit, cum ait patrem Ser. Sulpitii equestri loco fuisse: quem tamen eadem oratione dicit Patricium fuisse. Quosdam uerò pedites fuisse, docet Liuius libro 3. Dec. 1. cùm ita scribit: Magistrum equitum dicit L. Tarquinium Patriciæ gentis,sed qui stipendia pedibus propter paupertatem fecisset.

G (margin letter beside "turiatis comitiis")

H (margin letter beside "ubi de comitiis")

I (margin letter beside "partes fuisse")

K (margin letter beside "tii equestri")

fecisset. Vnde fit, ut hæc per genera distinctio nihil ad comitia A
Centuriata pertineret: sed alium usum habebat in Republica. Veluti ad Interregem prodendum, quem Patricium esse, & à Patriciis prodi oportebat: ad sacerdotes cooptandos, quorum alios oportebat esse Patricios, alios dimidia ex parte Plebeios & Patricios, ut Cicero scribit pro domo sua: denique ad quosdã magistratus faciendos. Nam Patriciis non licebat ullum magistratum Plebeium gerere, ut Tribunatũ & Aedilitatem plebis. Alia fuit per ordines uarios diuisio. Atque una quidem fuit bipartita diuisio, omnes ciues complexa in equites & pedites: quæ propriè B
ad comitia pertinebat. Centuriatis enim comitiis populus distinguebatur in Centurias equitum & peditum. Et quanquam esset alia ordinum distinctio, ut alii essent ex Senatorio ordine, alii ex equestri, alii ex ordine Tribunorũ ærarii, alii ex ordine scribarũ, alii ex ordine Libertinorum: ad alios tamẽ usus pertinuisse hanc ordinũ distinctionem existimo, quàm ad comitia Centuriata. Itaque Centuriatis comitiis populus cæteris ordinibus neglectis, illa modò ordinum distinctione utebatur, ut equitum aliæ essent Centuriæ, aliæ peditum. Nam si comitia Centuriata per Cen- C
turias ita absoluerentur, ut unaquæque unum suffragium faceret, necesse est si illorum etiam ordinum his comitiis habitam rationẽ dicamus, ut simul concedamus Centurias quasdam fuisse Senatorum, Scribarum, Tribunorum ærarii & similium, easq; distinctas a Centuriis equitum & peditum: quod tamen falsum est. Nam horũ ordinum quasdam fuisse decurias legimus, Centurias nusquam. Iam uerò demonstratum est Centuriatis comitiis populũ in tribus discedere solitum. Oportebat igitur si illorũ ordinum ratio haberetur, in singulis tribubus fuisse quasdam Centu- D
rias illorum ordinum. Quare Tribunorum ærarii faciendæ erũt trigintaquinque Centuriæ, totidemq; Senatorum & scribarum: quod & falsum & ineptissimum est. Quis enim concedat Tribunos ærarii fuisse plus quàm ter mille & quingentos? Quis tot Senatores scribasq;? Aut quis admittat præter Centurias classium fuisse alias plusquam centum Centurias, in quibus non esset ætatis & census ulla distinctio? Erat igitur ad alios usus Reip. necessarios hæc ordinum distinctio inuenta: & ad rationem comitiorũ nihil attinebat. Dicendum ergo est fuisse quidem in singu- E
lis tribubus quosdam qui ex illis ordinibus erãt, sed cum suffragium dicere uellent, in suas Centurias discedebant, uel equitum uel peditũ, ac pro ætate in iuniorum uel seniorum Centurias. Sa-

F ne diebus comitialibus Senatum habere,nõ alia oratione uetabatur,quàm ut ne ullus ciuium auocaretur à suffragio. Itaque Senatores etiam comitiis,si uellent,intererant:non modò ut administri essent comitiorum,sicut in comitiis,quibus ab exilio reuocatus est Cicero,sed etiã ut suffragiũ diceret:quod apertè locus Varronis ex lib.3.c.4.de re Rust.demõstrat,qui ita habet: Comitiis Aedilitiis cùm sole caldo , ego atque Appius Senator Tribulis suffragiũ tulissemus. Verùm eos in Centurias uel equitum uel peditum discedere oportebat eodem modo,quo cæteri ciues. Equi-
G tum enim Centurias ex primoribus ciuitatis,Seruii instituto cõscribi oportebat: nec uetabat quenquam Senatorem esse,& in iis tamen Centuriis numerari, quæ belli causa institutæ fuerant. Onere enim belli Senatores nemo dicere audeat immunes fuisse. Et prius quidem ꝙ Senatores ex censu maximo esse cœperunt: quod postremis temporibus factum dicit Plinius in proœmio libri 14.ego à Cæsare dictatore primum factum ex historia cõfirmo:Senatores erant multi,qui non ualdè magnum censum habebant :quemadmodum intelligi potest ex eo quod ex quinq;
H classibus Tribunus plebis factos,Liuius scribit.Nam qui Tribuni plebis fuerant,non modò in Senatum legebantur post Atiniũ plebiscitum,ut ait A.Gell.lib.14.c.ultimo,sed etiam ad magistratus maiores postea peruenire poterant:& tamen uel quintæ tantùm classis censum habebant.Ergo qui censu quintæ classis, uerbi gratia,erant,nonne uel seniorum uel iuniorum Centuriis continebantur? Et quia minimi census erant, necessariò oportebat suffragium si ferre uellet,in quinta classe suffragium dicere. Verissimum igitur est quod diximus,q ordinis Senatorii erant,nõ mi-
I nus si suffragium ferre uellent,equitum uel peditum Cẽturiis adscribi oportuisse.Quare quod ad comitia Centuriata attinet,ordinum nulla distinctio facienda,nisi in equites & pedites.Cumq; Cicero dicit descriptum ordinibus populum, non alii ordines intelligendi sunt quàm equitum & peditum . Alia diuisio erat per censum,hoc est ciuium in classes,pro ratione census cuiusque: de qua diuisione satis multa suprà dicta sunt . Vnum modo est, quod de censu primæ classis ambigi potest.Plinius enim lib. 33. cap.3.dicit primæ classis censum sub Seruio lege fuisse centum
K ac decem milliũ æris.Gellius libro 7.cap.13.dicit 100.& 25.millium æris classicorum censum fuisse. Liuius uerò & Dionysius centum millium tantùm faciunt censum primæ classis. Sane nisi corrupti sunt Plinii Gelliiq; codices, nihil habeo quod in tanta

auctọ-

auctorum diuersitate dicere possim: nisi inter Romanæ historię scriptores ueteres, unde hi desumpserunt, non bene conuenisse in ea re, ut in multis aliis dicamus. Alia per ætates diuisio erat inter peditum tantum Centurias: quarum aliæ erant seniorum, alię iuniorum, idq; in unaquaque classe. In quo A. Gellii uerba adscribam ex libro 10. cap. 28. Tubero in historiarum primo scripsit, Seruium Tullium regem populi Romani, cùm illas quinque classes census faciendi gratia institueret, pueros esse existimasse, qui minores essent annis septendecim. Atque inde ab anno septimo & decimo, quos idoneos iam esse Reipub. arbitraretur, milites scripsisse, eosq; ad annum quadragesimum sextum iuniores, supraq; eum annum seniores appellasse: Ex iis Tuberonis uerbis planum est, quæ iuniorum Centuriæ seniorumq;, & qua ætate dicerentur. Omnis igitur ciuium distinctio Centuriatis comitiis erat per Centurias: easq; uel ordinibus distinctas, quòd aliæ equitum essent, aliæ peditum: uel censu, quòd aliæ primæ, aliæ secundæ, tertiæ, quartæ & quintæ classis essent: uel ætatibus, quòd aliæ essent seniorum, aliæ iuniorum. Et quoniam post prærogatiuam equitum Centurię prius uocabantur quàm peditum, & primæ classis Centuriæ ante aliarum classium Centurias, in omnibusq; classibus seniorum Centuriæ ante iuniorum Centurias, propterea apud auctores reperimus comitiis Centuriatis haberi rationem dignitatis cuiusque: quòd scilicet ordinum, census ætatisq; ratio haberetur. Ac de prærogatiua quidem & reliquo modo rogandorum suffragiorum hactenus. Nunc de reliquo modo suffragiorum dicendum. Ante leges tabellarias latas, populus uoce ferebat suffragiũ: at postea cœpit tabella suffragiũ ferre. Ac uoce quidem cùm dicebatur suffragium, erant in singulis Centuriis rogatores, qui singulorum rogabant sententias, quas palàm singuli proferebat: in quam autem partem plures eiusdem Centuriæ homines inclinassent, ea totius Centuriæ sententia censebatur: quam deinde rogator per præconem pronunciari iubebat. Ac si magistratuum quidem comitia essent, rogabantur singuli quem uellent magistratum esse: tumq; nominatim singuli appellabant, quem uellent magistratum creari. Quod idem in comitiis regis sacrorum dicendum. Sin legum comitia essent, cùm populus legem accipere uellet, solebat uti his uerbis solennibus, ac uelut conceptis, Vti rogas: quibus significabat uelle se, ut ita fieret quemadmodum legis rogator fieri uellet. Cum uerò legem accipere nolebat, utebaĩ solẽni uerbo,

F. Antíquo,quo ſignificabat ſe quod rogaretur antiquare, hoc eſt,
ne omnino fieret,uetare. Quorum omnium ſi quis probationẽ
deſideret, ita habeto. Ac primùm nominatim appellari ſolitos
à populo,quos uellet magiſtratum habere.ex omni hiſtoria Li-
uii perſpicuum eſt.In legibus autem ferendis illa uerba ſolennia
fuiſſe ex his locis apparebit.Scribit Liuius libro 6.Deca 1. Cùm
primæ tribus,uti rogaſſent, dicerent: quibus uerbis ſignificat,
quia eius legis plures erant rogatores,populum dixiſſe, Vti ro-
gaſtis.Idem T.Liuius lib.5.1.Decad.Tribus omnes præter Pol
G liam antiquarunt legem.Et lib.10. Ego hanc legem, quod bo-
num, fauſtum fœlixq́ ſit nobis ac Reipub. uti rogaſtis iuben-
dam cenſeo. Et libro 8.Decad.4. Remittentibus ergo his in-
terceſſionem omnes tribus, uti rogaſſent,iuſſerunt. Et libro 5.
Decad.1.Legem una plures tribus antiquarunt,quàm iuſſerunt.
Et libro decimo, Decad. tertiæ: De pace uti rogaſſent, omnes
tribus iuſſerunt. Et libro 1. Decad. 4. Rogatio de bello Ma-
cedonico,primis comitiis ab omnibus fermè Centuriis antiqua
ta eſt. Et paulò pòſt: Ac hac oratione in ſuffragium miſſi,
H uti rogarat,bellum iuſſerunt.Cicero 2.de Legib. Suade igitur ſi
placet,iſtam ipſam legem,ut ego, Vti rogas, dicere poſſim. Et
libro tertio: Vos quidem, ut uideo, legem antiquaſtis ſine ta-
bella. Ex iis opinor locis ſatis apparet iis uerbis uelut con-
ceptis, legem iuberi aut uetari ſolitam. Hæc ratio ferendi per
uocem ſuffragii uſque ad annum uerbis 615. perdurauit. Eo
uerò anno, quo erant Coſſ.C. Calphurnius Piſo, & M. Popi-
lius Lenas,Tribunus plebis fuit Gabinius quidam, à quo primũ
lata eſt lex, ut populus in mandandis magiſtratibus tabella ute
I retur. Biennio pòſt Conſulibus M.Aemilio Lepido,C.Hoſti-
lio Mancino,L.Caſſius Tribunus pl.legem tabellariam de iudi-
ciis tulit:ut ſcilicet iudices,qui adhuc uoce ſententiam dicebant,
tabella ſententiam ferrent.Nomine autem iudicum etiam popu-
lus intelligendus eſt, quoties ipſe iudicabat,excepto iudicio per-
duellionis:in quo tabellam populo dederat Caſſius: in aliis de
mulcta,non de capite iudiciistabellam populo dederat. Verùm
in iudicio perduellionis data eſt poſtea populo tabella à Cælio
quodam Tribuno pleb. In legibus uerò ferendis, uoce uſus eſt
K populus uſque ad Tribunatum C.Carbonis,qui fuit anno urbis
625.Conſulibus C.Sempronio Tuditano,& M. Aquilio: quo
anno C.Papyrius Carbo legem tulit de legibus tabella iubendis
ac vetandis. Quæ omnia poſſunt ex Cicerone confirmari,
cùm

cùm ita scribit tertio de Legibus: Sunt enim quatuor leges tabellariæ, quarum prima de magistratibus mandandis: ea est Gabinia, lata ab homine ignoto ac sordido. Secuta biennio pòst Cassia de populi iudicio: ea à nobili homine lata L. Cassio, sed (pace familiæ dixerim) dissidente à bonis, atque omnes rumusculos populari ratione occupante. Carbonis est tertia de iubēdis ac legibus uetandis, seditiosi atque improbi ciuis: cui ne reditus quidem ad bonos, salutem à bonis potuit afferre. Vno in genere relinqui uidebatur uocis suffragiū, quod ipse Cassius exceperat perduellionis. Dedit huic quoque iudicio Cælius tabellam: docuitq; quoad uixit, se ut opprimeret C. Popilium, nocuisse etiam Reipub. Hæc Ciceronis uerba satis aperta sunt, ut quæ de legibus tabellariis diximus, uera esse demonstrari possint. Quod autem de tempore earum legum latarum dixi, partim ex Cicerone, partim ex historia colligi potest. Cicero in Bruto dicit legem Cassiam latam Lepido, & Mancino Coss. Idemq; lib. de Leg. 3. & lib. de Amicitia, dicit Gabiniam latam fuisse biennio ante Cassiam: unde facile est uidere quibus Coss lata sit Gabinia. De tempore autem legis Papyriæ constat primum ex historia C. Carbonem eo anno Tribunum pleb. fuisse, quo mortuus est Africanus minor. Atqui Cicero lib. 2. de Nat. deor. ait mortuum Africanū Tuditano & Aquilio Coss. ex quo consequitur legem tabellariam Carbonis eo anno latam fuisse. Tempus etiam legis Cæliæ eodem modo intelligi potest. Cicero enim significabat eo anno latam legem à Cælio quo C. Popilius in exilium abiit. Atqui ex historia Plutarchi constat exilium Popilii fuisse in primo Tribunatu C. Gracchi. Quare necesse est. Cælium eodem anno fuisse Tribunum pl. Erat autem C. Gracchus Tribunus primum Coss. Q. Cæcilio Metello Balearico, T. Quintio Flaminio, anno urbis 631. Ex iis quæ dicta sunt, perspicuum est usque ad legem Gabiniam perlatam populum magistratibus creandis uoce usū fuisse. Postquam autem tabella ei data est, oportuit tabellam munere uocis fungi. Quare tabellis oportuit nomina candidatorū inscribi, ut daretur iis tabella magistratus, sicut prius nominatim iis appellandis creabantur. Quot ergo erant candidati, quorum rationem habere oportere iudicatum esset, tot tabellæ unicuique de populo dabantur. Ac breuitatis quidem causa tabellis non integra candidatorum nomina scribebantur, sed primæ tantū literæ nominis cuiusq;. Id quod ex uerbis Ciceronis colligo, cū ita scribit pro domo sua: Is postea quā intellexit posse se inter-

 uersa

F uersa ædilitate à L. Pisone Consule Prætorem renunciari, si mo-
do eadem prima litera competitorem habuisset aliquem. Neque
enim potuit ista fraus quam significat Cicero, fieri, si primis lite-
ris conuenientibus integra nomina tabellis inscripta fuissent. Si-
cut ergo iudicibus quæ dabantur tabellæ, non integra uerba cõ-
tinebant sed prima tantum elementa uerborum Absoluo, Condẽ
no, Non liquet, A. C. N. L. ita magistratibus creandis tabellæ, q̃
dabantur populo, prima tantum elementa nominum candidato
rum habebant inscripta. Quod idem in sacerdotum creatione in
G telligendum est. In comitiis autem legum tabellæ dabantur duę:
una in qua scriptum erat, Vti rogas, duobus uti opidor elemen-
tis, V. R. altera in qua scriptum erat, Antiquo, una etiam litera
A. Cicero lib. 1. ad Atticum epist. nona: Operæ Clodianæ põtes
occuparant, tabellæ ministrabantur, ita ut nulla daretur, Vti ro-
gas. Porrò autem tabellæ illæ non domo afferebantur à popu-
lo, sed erant qui eas ministrarent populo suffragiũ inituro, quos
diribitores appellabant: de quibus supra satis multa diximus.
Hoc tantum nunc dicemus iussum magistratus expectare opor
H tuisse diribitores: ut ex Cicerone apparet, cũ ita scribit 3. de Leg.
Lex recitata est: disce rem, & tabellam iubebo dari. Diribitis ta-
bellis succedebant rogatores, qui cistã deferebant, in quam popu
lus tabellam suffragii coniiciebat. Postquam autem totius Centu
riæ tabellæ collectæ erant, tum educendis suffragiis adhibebãtur
custodes: quorum munus erat describere suffragia, ut ea Centu-
riæ sententia renunciaretur, in quam plures inclinasse conspicere
tur. Verum de his tribus suprà, cũ de personis egimus, satis dictũ
est. Illud magis huic loco est accomodatum, ut Ciceronis uerba
I ex 3. de Leg. examinemus: Sed ego, etsi satis dixit pro se in illis li
bris Scipio, tamen libertatem ista largior populo, ut & auctorita
te ualeant, & utantur bonis. Sic enim à me recitata lex est de suf
fragiis, Optimatibus nota, plebi libera sunto. Quæ lex hanc sen-
tentiam continet, ut omnes leges tollat quę postea latæ sunt, quę
tegũt omni ratione suffragium. Ne quis inspiciat tabellam, ne ro
get, ne appellet: pontes etiam lex Maria fecit angustos: quæ si
opposita sunt ambitiosis, ut sunt fere, non reprehendo. Ex iis Ci
ceronis uerbis apparet, post eas leges tabellarias, quas paulò an-
K tè posuimus, alias multas latas fuisse. Verum ille ne quis tabellã,
quam in cistam coniiceret, quisque de populo inspiceret, ut scili-
cet magis occultum esset ea ratione suffragium: tum ut ne quis
esset, qui dum suffragium dicit populus, quenquam rogaret, ut
cuipiam

cuipiam suffragaretur aut ea de re alia ratione conueniret, beni- A
gneve appellaret: illæ inquam leges quando latæ sint & à qui-
bus, certo nil definiri potest. At lex illa de pontibus, quoniam à
Cicerone Maria uocatur, a C. Mario Trib. pl. lata fuisse intelligi
tur. Fuit autem Tribunus pl. C. Marius anno urbis 635. Coss. L.
Cæcilio Metello & L. Aurelio Cotta, ut ex historia Plutarchi
intelligi potest. Scribit enim in uita Marii C. Marium Tribunũ
pl. repugnante Cotta Consule, & pleraq; nobilitate legem de suf-
fragiis tulisse. Hanc uero legem de pontibus angustis eò Marius
tulisset uidetur, ne quis illic præter eum qui suffragium ferret, B
consistere posset ad appellandum rogandumq;. His autem ponti
bus utebantur nõ modo in Centuriatis comitiis, sed etiã in tribu
tis, ut apparet ex locis Ciceronis, in quibus de ea re mentio est.
Ad Heren. lib. 1. Cum L. Saturninus legem frumentariam de se-
missibus, & trientibus laturus esset Q. Cepio, qui per id temporis
Quæstor urbanus erat, docuit Senatum ærarium pati non posse
tantam largitionem. Senatus decreuit si eam legem ad populũ fe
rat, aduersus Remp. uideri eum facere. Saturninus ferre cœpit:
collegæ eius intercedere: ille nihilominus cistellam detulit. Cepio C
ut illum contra S. C. intercedentibus collegis aduersus Remp.
uidit ferre, cum bonis uiris impetum facit, pontes disturbat, ci-
stas deiicit, impedimento est quò secius lex feratur. Alius locus
est, quem sæpe iam citauimus ex primo ad Att. Operæ Clodianę
pontes occuparant, tabellæ ministrabantur. His duobus in locis
agitur de comitiis Tributis, quæ in foro haberentur. Vnde sequi
tur pontibus usos fuisse Romanos etiam in comitiis Tributis.
Tum uero multos huiusmodi ponticulos fuisse, ex uerborum cõ
textu plane intelligi potest. Et quoniã uideo æque in foro atque D
in campo fuisse, alnsq; in locis ubi tributa comitia habebãtur, ꝓ
pterea colligo opere subitario ponticulos illos ad eum usum fie-
ri solitos, aut sane nõ admodũ firmo & stabili opere factos: quos
Cepio non confregisse, sed disturbasse dicitur. Porrò autem ex
eo Ciceronis loco ad colligo populo tabellas ministrari solitas,
ut quisque ad pontes accedebat: qua ratione fiebat, ut tabella acce
pta per angustiã põtium omnes, qui rogare aut tabellã inspicere
uellẽt, excluderẽtur. Sed unde ueniret, & quò ꝑ illos põtes absce
derẽt, nõ ita facile est explicare, Conãdũ tamẽ est uel coniecturis E
ueritatẽ eruere. Ante leges tabellarias cùm uoce suffragiũ fereba
tur, priusquam ad suffragium tribus uocarentur, seorsum erant
diuisæ suis quæque locis 35. tribus, ut nos supra ostendimus.

Cum

F Cum ergo ad suffragium uocabantur, uel ex suis locis in alium locum migrabant, uel ĳs manentibus in suis quæque locis per ipsas tribus circumeundum erat ad colligenda suffragia. Atqui ex eo quòd uocari Centurias, adeoq; introuocari passim reperimus, intelligi potest de suis locis migrasse. Quomodo enim intelligere possumus introuocatas ordine Centurias, nisi locus quidam esset quò introirent, ut quęque à magistratu uocabatur? T. Liuius lib. 10. primæ Decadis. Populus nihilominus suffragia inibat: & ut quæque introuocata erat Centuria, Consulem haud
G dubie Fabium dicebat. Et paulò post: Cum primouocatæ Q. Fabium Consulem dicerent omnes Centuriæ. Et alio loco eiusdē lib. Appetebat tempus comitiorum, quorum causa L. Volumnius Cos. Romam reuocatus. Qui priusquam ad suffragiū Cēturias uocaret, in concionem aduocato populo, multa de magnitudine belli Hetrusci disseruit. Et paulo post: Fabium & prærogatiua, & primouocatæ omnes Centuriæ Consulem cū L. Volumnio dicebant. Ex ĳs locis apparet à magistratu habēte comitia Centurias non modo uocari solitas, sed etiā introuocari. Est
H uero & alius apud eum locus, ex quo res omnis apertissime demonstrari potest. Verba eius ex lib. 6. Deca. 3. hæc sunt: Fuluius Romam comitiorum causa accersitus, cum comitia rogandis Cōsulibus haberet, prærogatiua Centuria iuniorum declarauit T. Manlium Torquatum, & T. Octacilium. Manlius qui præsens erat, gratulandi causa cum turba coiret, nec dubius esset populi cōsensus, magna circunfusus turba ad tribunal Consulis uenit, petitq; ut pauca sua uerba audiret, centuriāq; quæ tulisset suffragium, reuocari iuberet. Erectis omnibus expectatione quid-
I nam postulaturus esset, oculorum ualetudinem excusauit. Impudentem & gubernatorem & imperatorem esse, qui cum alienis oculis ei omnia agenda sint, postulet sibi aliorum capita fortunasq; committi: proinde si uideretur, & redire in suffragium Cēturiam iuniorum iuberet & meminisset in Consulibus creandis, belli quod in Italia sit, temporumq; Reip. Vix dum requiescere aures à strepitu & tumultu hostili, quo paucos ante menses assederint prope mœnia Romana. Posthæc cum Centuria frequēs succlamasset nihil se mutare sententiæ, eosdemq; Consules dictu
K ros esse. tum Torquatus: Neque ego uestros, inquit, mores Consul ferre potero, neque uos imperium meum. Redite in suffragium, & cogitare bellum Punicum in Italia, & hostium ducem Annibalem esse. Tum Centuria & auctoritate mota uiri, & ad-

mirantium circà fremitu, petit à Consule, ut Centuriam seniorũ A citaret:uelle sese cum maioribus natu colloqui, & ex auctoritate eorum Consules dicere. Citatis Centuriæ senioribus,datum secretò in ouili cum iis colloquendi tempus. Seniores de tribus consulendum dixerunt esse:duobus iam plenis honorum Q.Fabio & M.Marcello: & si utique nouum aduersus Pœnos Consulem creari uellent, M.Valerium Leuinum, egregie aduersus Philippum regem terra mariq; res gessisse. Ita de tribus consultatione data, senioribus dimissis, iuniores suffragium ineuntes, M.Marcellum fulgentem tum Sicilia domita,& M.Valerium B absentes Consules dixerunt.Auctoritatem prærogatiuę omnes Centuriæ secutæ sunt.Hactenus Liuius.Quæ uerba si quis diligentius considerare uelit,multa reperiet ad rationem comitiorũ pertinentia:primum quod Centuriæ prærogatiuæ sententia statim renunciabatur, non post collecta reliquarum Centuriarum suffragia.Quod etiam Cicero 2.Philip.ostendit,cum ait: Ecce Dolabellæ comitiorum dies.Sortitio prærogatiuæ,quiescit:Renunciatur,tacet.Tum uero quanta esset auctoritas prærogatiuæ obseruari inde potest,q; gratulandi causa turba coiret,quasi iam C certo Consul declaratus esset, qui prærogatiuam tulerat. Illud etiam obseruatione dignum, quod Centuriæ à Consule uocantur in suffragium,cum interim ipse esset in tribunali.Ex quo apparet locum quò uocabantur ad suffragium Centuriæ,prope tribunal fuisse: itemq; non ipsum Consulem rogandorum suffragiorum causa per Centurias discurrere solitum, sed quanquam ipse sortes faceret inter tribus Centuriasq;, & uocaretur ab eo p̃ præconẽ quę prima exierat,in tribunali tamen manebat,aliusq; ut diximus,erat rogator Cẽturiæ. Quod idem ex alio etiam T. D Liuĳ loco intelligi potest. Scribit enim lib.10.1.Dec. de Fabio Consule habente comitia,cum iam à primo uocatis Centuriis renunciatus esset: Fabius primo de se eadem fere quæ priore anno dicendo abnuere. Circunstare sellam omnis nobilitas, orare ut ex cœno plebeio Cõsulatum extraheret. Sedebat igitur (ut hinc apparet)in sella Curulĩ Consul dum habebat comitia,idq; in tribunali, quemadmodum locus superior ostendit. Hoc uero tribunal est comitiale, quod in campo Martio fuisset docet Capitolinus in uita Aureliani.In hoc etiam tribunali alius Consul, si E adesset comitiis, sedere solebat,ut ostendit Liuius lib.9.Deca.4. ubi de Claudio Cõsule ita loquitur Sempronius eius collega qui habebat comitia. Quin ille sedens pro tribunali, aut arbitrum aut

F aut comitiorum tacitum ſpectatorem ſe præberet. Quæ ego de comitiis Centuriatis intellecta uolo: nam in Tributis alius fuiſſe poſtea oſtendemus. Obſeruandum etiam eſt quomodo priuatus à magiſtratu petit poteſtatem habēdæ concionis, alioqui in ſuggeſtum aſcendere non auſurus. Nec omittendum eſt, quod uocatas iam Centurias reuocare erat in eius poteſtate qui haberet comitia: ut interim non cenſerentur huiuſmodi interruptionibus uitiata comitia, tametſi reuocatæ Centuriæ mutarent ſententiam. At reliqua quæ ſequuntur, magis ad id quod uolu-
G mus pertinent. Nam locus in quo Centuria prærogatiua erat, nominatim appellatur ouile: in quem locum Centuriæ seniorum ingredi non licuiſſet, niſi poteſtate facta à Conſule. Sed id quoque obſeruatione dignum, quòd dimiſſos ſeniores dicit, priuſquam Centuria iuniorum rediret in ſuffragium. Ex iis enim colligi poteſt Centurias, ut quæque uocabantur à Conſule, ex ſuis locis migrare ſolitas, ut propius ad tribunal Conſulis accederent, in unum quendam locum cancellis undique clauſum, quod ouile propter ſimilitudinem appellaretur:
H in quo loco cum eſſent, ſuffragium dicebant, ita ut interim non liceret aliis eo in loco eſſe: proptereaq; dimiſſi ſunt extra ouile ſeniores illi qui iuſſu Conſulis eò introducti erant. Huius etiā loci meminit Dionyſ. lib. 10. ubi de comitiis L. Quintii loquitur, & Lucanus cum ita ſcribit:

Et miſeræ maculauit ouilia Romæ.

Quod uero tum fierat, cùm uoce ſuffragium ferebatur, id poſtea fuiſſe immutatum nec ueriſimile eſt, nec uſquam ſcriptum reperitur. Quinetiam contrà reperimus poſt leges tabellarias lo-
I cum in campo Martio cancellis clauſum, in quo eſſent qui ſuffragium dicebant: quo aliis interim ingredi non liceret. Plutarchus enim in uita Marii ſcribit, Marium in petitioni præturæ ambitus ſuſpicionem dediſſe, quòd ſui cuiuſdam amici ſeruus intra cancellos uiſus fuiſſet, dum populus ſuffragium dicebat. Quos uero tu illic cancellos intelligas, niſi huiuſmodi ouilis cuius meminimus? præſertim cum uideas in his cancellis perinde non licuiſſe alicui præter ſuffragatores & miniſtros comitiorum conſiſtere, ſicut in illo ouili non licebat. Nam quandiu
K adhuc populus in campo per tribus diſtributus erat, nec dum tamen in ſuffragium uocatus, circum tribus licebat non modò cādidatis ſed etiam aliis diſcurrere, ut ex omni hiſtoria apparet. Non igitur de cancellis quibuſdam id poteſt intelligi, in quibus

eſſent

essent omnes tribus priusquam in suffragium uocarentur. Relinquitur ergo, ut de hoc ouili intelligatur. Et Cicero lib. 4. ad Att. in epistola cuius initium est, O expectatas mihi tuas literas: ostēdit in campo Martio septa fuisse, quæ comitijs usui essent: quæ septa Cæsar cùm in Gallia esset cogitabat marmorea facere, eaq; excelsa porticu cingere mille passuum spacio. Hæc ego septa intelligo de hoc ouili, de quo agimus. Nam septis inclusum populum, nisi cùm suffragium diceret, non legimus. Et Seruius scribit, septa in campo Martio inclusa tabulatis, in quibus stans populus suffragium ferret. Ouid. 1. fast. A B

Est quoque quo populum fas est includere septis.

Et Lucanus:

Septorumq; nefas, & clausi prælia campi.

Quodq; Cæsar rursus uellet ea septa porticu cingere, mihi argumento est ea angustiora septa ad alium usum fuisse, quàm ut uniuersum populum simul continerent, antequam ad ineundum suffragium ordine uocaretur. Et in orat. pro Milone. Quid? comitiis in campo quoties potestas fuit, cum ille in septa irruisset? Quòd si post leges tabellarias uocatæ Centuriæ à Consule in ouile quoddam ex suis locis migrasse concedantur, non erit difficile omnem pontium rationem explicare. Nam tabellæ populo in hæc septa ingredienti ministrabantur. Sed quoniam Marius uiderat, ne tabellis quidem datis, quibus omni ratione leges uellent occultum esse suffragium, satis repressum esse ambitum: huiusmodi pontes instituit in ingressu septorum, eosq; angustos, ut præter suffragatores aliis illic consistendi locus non esset. Qua ratione exclusi sunt omnes qui tum maxime ad supplicandum populo ueniebant, cum ei erat in manu tabella suffragij. Solet enim recentior postulationis memoria magis mouere. Ac populo quidem supplicandi causa omnes candidati circum tribus die ipso comitiorum cursare poterant, quandiu diuisus per tribus populus nondum erat ad suffragium uocatus: Quinetiam iam quibusdam uocatis reperimus reliquis Centuriis quosdam candidatos supplicasse: ut apud Liuium libro 10. Decad. primæ. Appius Claudius candidatus Consularis populo supplicat, postquam iam primo uocatæ Centuriæ Q. Fabium Consulem dixissent. At ingredi in ouile non licebat. Sed nec ingredienti in septa Centuriæ seorsum supplicari uoluit Marius: quò scilicet magis libere populus suffragium ferret, data sine ulla cuiusquam postulatione C D E

tabella.

F tabella. Suum ergo quæque tribus locum in campo primum
occupabant: ex quo loco cum suffragium dicendum erat, Centu
riæ ut quæque citabantur migrabant: cumque in ingressu ouilis
erant, illic pontes reperiebant, in quibus diribitores erant, qui ta
bellas ministrabant: quibus acceptis statim ingredientibus in o-
uile rogatores cistam proponebant in quam conijcerent eam
quam uellent tabellam. Nam ita potius fieri, quàm expectari
dum tota Centuria in septa esset ingressa, ut postea colligerentur
suffragia, hac ratione adducor, quòd longum admodum fuisset
G expectare, dum tota Centuria per angustos illos pontes in ouile
ingressa esset, antequam colligere suffragia rogator inciperet. At
Cicero 2. Philip. dicit quamcitissime ista fieri. De comitiis enim
Centuriatis, quibus Dolabella Consul factus est, scribit omnia ci
tius facta esse quàm dixit, Quæ sane ut uera sint necesse est, ea ra
tione Centurias suffragium dixisse, quæ quambreuissima esset.
Atqui id multo breuius est, singulos simul dum per pontes in-
troeunt in septa, tabellam in cistam conijcere, quàm expectare
dum omnes eiusdem Centuriæ ingressi sint, ut rursus omnem
H Centuriam percurras ad colligenda singulorum suffragia. Por-
rò autem multos pontes ideo fuisse existimamus, ut esset in ea
septa ingressus ex diuersis undique partibus, quas seorsum sin-
gulæ tribus extra septa obtinebant. Quem enim tu usum pon-
tium fuisse existimes, si de loco non moueri populum dicas in
dicendis suffragijs? Aut quomodo prouerbium, Sexagenarios
de ponte, ad suffragia pertinere poterit, nisi suffragia per pontem
ferri solita intelligas? Quid uero est per pontem ferre, suffra-
gium, nisi pontem uiam esse, qua alicunde in alium locum mi-
I graret qui suffragium dicebat? Non igitur ita colligebantur suf-
fragia, ut manentibus tribubus in suis quæque locis, rogatores
circumirent ipsas tribus: sed ut diribitores tabellas dabant, cum
ad pontes populus ueniebat, ita rogatores transeuntis populi ta
bellas colligebāt. Et, si coniecturis duci oportet, quinque & tri-
ginta pontes fuisse existimauerim, sicut erant 35. tribus, quæ ex
diuersis partibus centuriatim in ouile uenirent. Ac de pontibus
quidem satis: nunc de renunciatione suffragiorum agendum est.
Ex ijs quæ supra de custodibus dicta sunt, intelligi potest descri
K bi solita à custodibus suffragia in tabellis sibi ad idipsum datis.
Hoc autem erat describere suffragia, tot puncta in tabella nota-
re, quot tabellæ similes reperirentur: ut inito tandem numero ea
Centuriæ sententia renunciaretur, quæ plures habere similes ta-
bellas

bellas ex numero punctorum perſpiceretur. In legibus quidem A
ferendis ſi plures reperirentur tabellæ, in quibus ſcriptum eſſet,
Vti rogas, pauciores in quibus ſcriptum eſſet, Antiquo, tum ab
ea Centuria legem iuberi renunciabatur. Contra uerò legem
Centuria non accipi pronunciabatur, ſi plures ſcriptum haberēt,
Antiquo. At ſi forte pares numero tabellæ in utranque partem
reperirentur, eius Centuriæ nulla renunciabatur ſententia, niſi
lex eſſet quæ de perduellione ferretur. In ſauorem enim reorum,
abſoluiſſe cenſebatur Centuria quæ non condemnarat. Itaque
ſi pares eſſent reliquæ Centuriæ accipientium legem & uetan- B
tium, hæc acceſſione ad uetantes Centurias legem antiquabat:
adeo ut reus abſolueretur. Scribit enim Dionyſius libro 7. lege
cautum fuiſſe, ut æqualitate ſuffragiorum reus abſolutus iudica-
retur. In magiſtratuum uero creatione numerus inibatur tabel-
larum, quæ idem nomen continerent. Cuius enim candidati no-
men plures tabellæ comperiebantur continere, is ab ea Centu-
ria Conſul, Prætor Cenſorve factus renunciabatur. Sin paria
ſuffragia tuliſſe omnes candidati reperirentur, nullus renuncia-
batur: expectandaq; erant reliquarum Centuriarum ſuffragia. C
Quod uero dixi de Centuriatis magiſtratuum comitijs, idem in
comitiis regis ſacrorum intelligi debet. Hic enim pro candidatis
erant duo treſve quos inauguraſſet Pontifex Max. ut ex ijs po
ſtea populus ſuffragijs ſuis crearet quem uellet eſſe regem ſacro
rum. Quæ ne fingere uideamur, citabo locum T. Liuij, unde id
perſpici poterit. Scribit lib. 10. Decad. 4. De rege ſacrificio ſuffi-
ciendo in locum C. Cornelii Dolabellæ, contentio inter C. Ser
uilium Pont. Max. fuit, & L. Cornelium Dolabellam Duumui
rum naualem: quæ ut inauguraret Pontifex, magiſtratu ſeſe ab- D
dicare iubebat. Recuſantiq; id facere, ob eam rem mulcta
Duumuiro dicta à Pontifice. Deq; ea cum prouocaſſet, certatū
ad populum. Cum plures iam tribus introuocatæ, dicto eſſe au
dientem Pontifici Duumuirum iuberent, mulctamq; remitti ſi
magiſtratu ſe abdicaſſet: ultimum de cœlo quod comitia turba-
ret interuenit. Religio inde Pontificibus fuit inaugurandi Do-
labellæ. P. Clœlium Siculum, inaugurarunt qui ſecundo loco
inauguratus erat. Quod dicit Liuius Siculum qui ſecundo lo- E
co inauguratus erat, factum regem ſacrorum, nonne manifeſto
demonſtrat duos minimū à Pontifice inaugurari ſolitos? Atqui
non eſt exiſtimandum ſatis fuiſſe inaugurationem Pontificis
ad creationem regis ſacrorum: alioqui neceſſe eſt, ut duos facias

reges

F reges sacrorum. Populi ergo accedere delectum oportebat, ut perinde atque in magistratuum comitiis, qui numero suffragiorum uinceret, rex sacrorum esset. Atque ut id magis credam, facit similitudo creationis flaminis Dialis. Tacitus enim libro quarto scribit ueterem rationem creandi flaminis Dialis fuisse, ut patricii confarreatis parentibus geniti tres simul nominarentur, ex quibus unus postea legeretur. Illud uero in renunciatione suffragiorum præterea considerandum est, quòd sicut Centuriæ prærogatiuæ sententia ante uocationem aliarum re-
G nunciabatur, ita reliquarum deinceps Centuriarum, ut quæque suffragium dixerat: ac non expectabatur dum tota prima classis suffragium dixisset, ut tum demum renunciarentur suffragia. Nam ante leges tabellarias latas ita fieri facile est ex Liuio ostēdere, cum scribit: Vt quæque introuocata erat Centuria, Consulem dicebat Fabium. Et alio loco: Fabium & prærogatiua, & primo uocatæ omnes Centuriæ Consulem dicebant. Ex iis enim uerbis apparet non simul uocari totam primam classem, sed subinde alias atque alias: quarum ut quæque introductæ erat, ni
H si palam renunciaretur suffragium, quomodo intellexisset se Cōsulem fieri Fabius ab illis primo uocatis Cēturiis? Verum post tabellas populo datas idem ut fieri credam, ex eo adducor, quòd necesse erat tum multo magis subinde alias ex aliis Centurias primæ classis uocari, non autem totam simul primam classem. Cum enim essent tam multæ numero Centuriæ primæ classis, ut supra ostendimus: si simul omnes suffragium ferrent, cum ostensum sit per pontes suffragium ferri, necesse est pontes tot fuisse dicas, quot erant Centuriæ. Hic uero descriptis suffragiis quo-
I modo renunciatio fiebat? An ut omnes simul tulerant suffragiũ ita omnium simul renunciabatur sententia? Id uero quomodo absque tumultu & confusione fieri potuit? aut quomodo numerus Centuriarum iniri, ut in quam partes plures inclinassent appareret? At si non simul omnium fiebat renunciatio, quorsum attinebat simul omnes uocare? Omitto quod ista ratione efficitur, ut inter Centurias ordinis & ætatis ratio non habeatur. Iuniorum enim Centuriæ simul cũ equitum & seniorum Centuriis uocari dicuntur. Nec sane ulla iusta ratio reddi potest, cur da-
K ta populo tabella, uetus ratio uocandarum deinceps Centuriarum mutata esset. Est uero locus apud Ciceronem in septima orat. in Verr. ubi ita scribit: Tu cum Prætor renunciatus esses, non ipsa præconis uoce excitatus es, qui te totiens seniorum iu

niorumq;

niorumq; Centuriis illo honore affici pronunciauit. Ex quo lo- A
co apertissimum est, non simul, sed deinceps seniorum iuniorumq; Centurias suffragium dixisse: præconemq; non totius simul classis, sed singulatim cuiusque Centuriæ sententiam pronunciare solitum. Cum ergo apud Ciceronem 2. Philipp. scribitur de comitiis Dolabellæ: Prima classis uocatur, renunciatur: non ita accipienda sunt illius uerba, quasi uelit primam classem totam simul uocatam renunciasse Dolabellam Consulem: sed primam classem dicit pro Centuriis primæ classis, ordine tamen uocatis. Neque enim totius clasis ratio habebatur in suffragiorum B
sententia elicienda, sed Centuriarum: & numerus Centuriarum uincebat, non numerus classius. His explicatis quærendum est, postquam renunciata erat alicuius Centuriæ sententia, an eædem tabellæ rursus darentur diribitoribus, ut sequenti Centuriæ distribuerent easdem, an nouæ semper tabellæ, ut quæque Centuria introuocabatur, diriberentur populo. Sane ut semper nouas tabellas dari potius credam, eo adducor, quòd cum omnes Centuriæ non essent æquales numero, sed aliæ aliis frequentiores, eædem tabellæ quæ priori Centuriæ datæ erant, satis magno nu- C
mero non erant futuræ, ut frequentiori pòst Centuriæ ministrarentur. Cumq; certum sit in legũ quidem comitiis unicuique de populo binas tabellas dari solitas, quarum unam modo in cistã coniiceret: in magistratuum uerò comitiis tot tabellas quot essent candidati, quarum tamen in cistam non plures coniiceret quisque quàm pro numero magistratuum creandorum: ueluti in Consulibus Censoribusq; creandis duas, in Prætoribus sex, octo decemve, pro numero scilicet Prætorum, quem creari opor- D
teret: sane si tantum eductas de cista tabellas reddi diribitoribus oporteret, non totidem tabellæ sequentibus Centuriis datæ fuissent, quot primæ: ideoq; libertate suffragiorum sublata non aliã potuissent sententiam dicere quam quæ à priori Centuria dicta esset. At quomodo reliquas tabellas rogatores reddere possent, quas singuli sibi retinuissent? An rursus post renunciationem percurrenda erat tota Centuria ad recipiendas reliquas tabellas? Quæ si aperte redderentur, quomodo suffragium cuiusque occultum esse potuit? Ex iis enim, quas quisque red- E
deret, facile apparuisset quas in cistam coniecisset: ut si redderet tabellam, Antiquo, facile erat uidere sententiã dixisse, Vti rogas. Sin occulte, hic rursus perferenda erat cistella per omnem Centuriam: quæ omnia absurdissima sunt. Verius igitur est cui-

F que Centuriæ ut introuocabatur, nouas tabellas præsto fuisse. Et quoniam ministrabantur populo, ut quisque ad pontes accedebat, propterea existimo iam ante diribitores ad pontes stetisse, cum tabellis ad eam rem publice paratis, ea multitudine quæ quæque comitia requirere uiderentur. In comitiis enim legum binas tantum cuique tabellas dari oportebat: in comitiis uerò magistratuum interdum plures, interdum pauciores pro numero candidatorum. Quare multo pauciores tabellas parari oportebat in comitiis legum quàm in comittiis magistratuum. Et
G quoniam Prætorum comitiis sex, octo decemve creandi erant Prætores, necesse erat, ut minimùm, tot esse competitores. Quapropter comitiis Prætoriis minimũ oportebat singulis tot dari tabellas. Vnde efficitur magnam admodum multitudinem tabellarum iis comitiis parari debuisse. Hic ergo considerandum est, primum scribẽdis tabellis ad publicos illos usus accommodatis publicum etiam ministerium accommodatum fuisse. Ex quo colligo in scribarum publicis muneribus hoc quoque fuisse, ut suffragiorum tabellas scriberent. Ac legum quidem comitiis futu-
H ris, scribere eas tabellas iubebantur, quæ illis comitiis usui futuræ erant. Sin magistratuum futura erant comitia, iubebãtur scribere tabellas eorum nominibus inscriptas, quorum habendã esse rõnem publice iudicatũ esset. Hæ tabellæ ita scriptę, die comitiorum committebantur diribitoribus. Verum hic considerandus etiam est numerus diribitorum. Neque enim adduci possum, ut tot diribitores faciam quot tabellæ singulis ministrabantur, ita ut quisq; sui generis tabellam populo daret. In Prætorum enim comitiis, uerbi gratia, accidere poterat ut uel uiginti essent
I competitores. Hic ergo si uicenos diribitores facias, totidem cõpetitorum tabellis ministrandis, quomodo in angustis pontibus tot homines constitisse probari poterit: præsertim cùm angustia pontium manifestò ostendat ad paucos capiendos institutos fuisse. His accedit, quòd in singulis pontibus uicenos diribitores ponas, concedaturq; 35. pontes fuisse pro numero totidem tribuũ, efficietur ut diribitorum omnis numerus septingentorum minimum esset: quod sane non esse uerisimile. Præstat ergo ut dicamus ad singulos pontes unum fuisse diribitorem, qui populo
K Centuriatim ex suis tribubus aduenienti tabellas uel plures, uel pauciores, pro numero candidatorum diuideret. Sed quoniam unicuique de populo dandæ erant tot tabellæ, quot erant candidati, necesse est, ut non alias pro aliis daret diribitor in tam magna

gna multitudine tabellarum, rationem aliquam inuentam fuisse, A
qua in diribendis tabellis hac in parte nihil peccaretur. Atqui si diuisas haberet diribitor tabellas quas cui daret, præter id quod longum fuisset in tam magno cumulo seligere, difficile etiam fuisset non peccari. Verius igitur est, ut dicamus omnes tabellas quas singulis daret adhuc iunctas fuisse cum diribitor eas dabat: qui autem suffragiũ erat laturus, postea sibi ex ea charta in qua scriptæ erant, discindebat quas uellet in cistam mittere. Neque enim ulla commodior ratio inueniri potest ad diribendas cito & absque ullo peccato tabellas. Hæc si ita sint, sequitur non plures B
fuisse diribitores constituendos, quàm quot erant pontes: qui si cum tribuum numero conuenirent, uti diximus, tot erant omnino diribitores quot tribus. Hac enim ratione sufficiet suus cuique tribui diribitor. Ad quod munus seligebantur ab iis qui comitia erant habituri, boni aliqui uiri, in quibus nulla esset fraudis suspicio. Fuisse autem delectum eius qui haberet comitia, uel inde potest intelligi quod reperimus in diribendis tabellis fraudem factam, si quando is qui haberet comitia, nollet populo libera cõmittere suffragia. Veluti Piso Consul nolebat legem, quæ aduer- C
sus Clodiũ ferebatur, à populo iuberi: in diribendis tabellis fraus admissa est. Nullam enim diribitores dabant tabellam, Vti rogas. Porrò autem sicut triginta quinque diribitores satis fuisse dixi, ita rogatores totidem satis fuisse existimo. Nam post latas leges tabellarias non amplius ex Centuriis, ut quæque uocata erat, unus desumebatur qui suæ Centuriæ sententiam renunciaret: sed sicut certi quidam homines ad pontes iam ante stabant, quàm uenirent ad suffragium Centuaiæ, ad ministrandas tabellas ita oportet fuisse certos homines qui ad eosdem pontes cistas an D
te haberent quàm Centuriæ uenirent ad suffragium dicẽdum: alioqui suam cistam secum adferre quamque Centuriam dicendum erit. Quod mihi non sit uerisimile: præsertim cum diribitores, rogatores, & custodes non suffragatores essent, sed ministri suffragantium. Qui sane certo constitui non potuerunt, si ad Centurias singulas accommodandi fuissent. Semper enim propter incertas populi uoluntates, incertum erat quousque erant uocandæ Centuriæ ad legitimum numerum conficiendum. Quid uero magis E
ridiculum, quàm tabellas diribitoribus, cistas rogatoribus dedisse, quæ nullo usui futuræ erant? Quod tamen euenisset si non uocatæ essent Centuriæ, ad quarum suffragia constituti essent. Custodũ numerus cum tabellarum numero quæ singulis committe-

 bantur,

F bantur, ferre conueniſſe mihi uidetur. Veluti in legibus ferẽdis duæ tantum dabantur tabellæ populo: itaque deſcribendo numero ſuffragiorum binis tantum cuſtodibus opus erat. In magiſtratuum comitiis tot dabantur tabellæ quot erant cãdidati: deſcribẽdis ergo ſuffragiis, non multo pluribus erat cuſtodibus opus, ꝙ quot erant candidati, ut ſuus cuique candidato cuſtos eſſet. Sane ex iis quæ ſuprà dicta ſunt, intelligi poteſt, prærogatiuæ Centuriæ alium cuſtodem dari ſolitum, quàm aliis iureuocatis Centuriis. Neque enim diceret Cicero ſe primum cuſtodem fuiſſe in
G comitiis L. Piſonis, ſi ſolus cuſtos fuiſſet à Piſone rogatus: nec primam tabulam ſibi datam affirmaret, ſi ſolus ipſe in tabula unica deſcripturus erat omnia ſuffragia, quæ Conſulem crearent Piſonem. Itaque ego exiſtimo, ſingulos candidatos unum cuſtodem habuiſſe, quem prærogatiuæ præficerent: eumꝙ uirum aliquem grauem ac ſibi amiciſſimum: ob id ſcilicet, quòd in prærogatiua plurimum erat momenti. Præter cuſtodem autem prærogatiuæ, reliquarum Centuriarum deſcribendis ſuffragiis, alium cuſtodem præfeciſſe: adeo ut totis comitiis quiſque candidatus
H duos modò cuſtodes præficeret. Nam ut numerum cuſtodum non faciamus cum numero tribuum conuenientem, ſicut rogatores & diribitores, hinc adducor quòd cuſtodes à candidatis præficiebantur, ut ſuprà probauimus: quare ſi quando accidiſſet, ut eſſent duodecim, uerbi gratia, competitores, neceſſe erit ut duodecies multiplicetur numeros tribuum, aut ita quadringentos & uiginti faceres cuſtodes: idꝙ præter eos qui prærogatiuæ cuſtodes eſſent. Nam prærogatiuæ qui præfecti erant, hoc munus totis comitiis non præſtabant, ſed allis Centuriis alii cuſtodes adde-
I bantur, ut iam demonſtrauimus. Multo minus uериſimile eſt omnibus Centuriis alios ſemper atque alios cuſtodes attributos. Cũ enim oporteat tot eſſe cuſtodes, quot erant tabellæ diuerſæ, quarum numerus deſcribendus erat, ſi ſingulis Centuriis noui ſemper cuſtodes attribuerentur, tanto maior fieret numerus cuſtodum quanto maior erat numerus Centuriarum quàm tribuum. Quæ ſi minus probabilia ſint, noſtræ potius ſtandum eſt ſententiæ, ex qua nihilominus abſurditatis conſequi uel eo intelligi poteſt, quòd grauiſſimos Senatores interdum diribitores, ro-
K gatores, cuſtodesꝙ fuiſſe reperiamus. Neque enim tam magno numero erant Senatores grauitate inſignes, ut ſufficere poſſent iis præſtandis muneribus, ſi Centuriis omnibus nouos ſemper attributos dicas diribitores, rogatores & cuſtodes. Deinceps

ceps sequitur, ut explicemus quis tandē finis esset uocādi Centurias: an, inquā, oībus Centuriatis comitiis oēs Centuriæ suffragiū diceret, an potius nihil esset necesse oēs uocari. Huic qōni T. Livius & Diony. satisfaciunt in iis q̄ initio libri à nobis adscripta sunt ex illis auctoribus. Verū illa in genere dicta nōnihil habēt obscuritatis: quæ si particulatim subtiliusq; explicentur, fient ap̄tiora. Centuriatis igitur comitiis sentētiæ ex numero Centuriarū exquirebantur: ita ut ea populi sententia semper pronunciaretur, in quam ex omni numero Centuriarum plures consensisse conspicerentur. Itaq; si lex ferretur, eousque fiebat Centuriarum uocatio, dum appareret tot iam Cēturias uel iussisse uel antiquasse legem, ut numero reliquas omnes uincerent. Quod si post prę rogatiuam Centuriæ equitum & primæ classis idem cum ea sensissent, nil iam opus erat reliquas Centurias uocare. Cum enim numero plures essent hę quam reliquæ oēs, iam tum poterat decerni non uocatis aliis, plures Centurias id sciuisse. At si non idē cum prærogatiua sensissent, sed aliæ legem accepisset, aliæ antiquassent, uocandæ erant secundæ classis Centuriæ, ut cum altera parte se coniungerent. Ac si cum prærogatiua omnes primæ classis Centuriæ legem accepissent præter duas tresve: ita ut una modò deesset Centuria, quominus decerni posset, maiorem partem omnium Centuriarū legem accepisse: tum si uocata ex secūda classe prima Centuria legem acciperet, reliquæ eius classis nō uocabantur: quandoquidem huius unius accessione iam apparuit maiorem partem Centuriarum legem accepisse. Quod idem iudicandum est, si secundo, tertio aut quarto loco uocata secundę classis Centuria legem acciperet: post hanc.n. reliquæ non uocabātur. Sin nulla secūdæ classis cēturia legē acciperet, tertiæ classis cēturiæ uocādæ erāt. Ac si primo uocata legē acciperet, hic finis fiebat uocādi Centuras, eodem quo in secunda diximus modo. Atque ut summatim dicam, semper eousque fiebat Centuriarū uocatio per ordines, classium, dum plures ex omni numero Centuriarum consensisse constaret: simul ac autem id constare ap̄ perat, illic comitiorum finis erat. Ex iis quæ diximus, apparet primæ classis omnes Centurias semper suffragium dixisse: at reliquarum classium Centuriæ non uocabantur, nisi per dissensionem Centuriarū primæ classis. Ac ne tum quidem omnes uocabatur quæ eiusdē classis erāt, sed ex modo quæ ad efficiendū numerū maiorem Centuriarum idem iubentium, necessariæ essent. Quod si in lege ferenda accidisse, ut cum pares numero essent Cē

 turiæ,

F turiæ, quæ acciperent,& quæ uetarent,ita diuisa esset reliquarũ sententia,quarum accessione maior numerus Centuriarum in alteram partem colligi deberet,ut nulla earum sententia elici posset: quia scilicet pars dimidia Centuriæ acciperet, altera uetaret (nam ista tametsi raro euenirent,poterant tamen accidere) tum sane legem non accipi pronunciabatur. Quam enim legem populus non iussisset,ea teneri non poterat. Necesse igitur est, ut tũ idem iudicaretur ac si pluribus antiquasset Centuriis. In magistratuum uerò comitiis,eadem hæc singulatim melius considera
G buntur. Ponamus quatuor Consulatus competitores: ex iis duo tantum creari Consules possunt:ii scilicet,in quos plures Cẽturiæ cõsenserint. Quòd si prærogatiua sic dixerit suffragiũ,ut paria suffragia tulisse omnes competitores reperiantur, tum nullus renunciatur Consul: Quòd idem in aliis Centuriis dicendum: adeò ut totis comitiis nihil factum esse iudicaretur, si quando id euenisset. Verum raro admodum euenire poterat,ut omnes candidati in omnibus Centuriis pares haberent suffragantium uolũtates. Sin unus candidatus plura suffragia tulisset in prærogati-
H ua,reliqui autem pares essent suffragiis, tum unus modo Consul renunciabatur. Ac si in reliquis Centuriis idem euenisset,totis comitiis non plusquam unus creatus Consul iudicabatur. At si plura suffragia duo tulissent in prærogatiua quàm reliqui duo, tum Consules duo renunciabantur:si idem cæteræ Centuriæ fecissent quod prærogatiua. Quod autem dixi de suffragiis unius Centuriæ,idem intelligi potest in toto numero Centuriarum. Nam si quatuor candidati ita pariter Centurias tulisset,ut uel una modo Centuria singulis deesset ad numerum,quem qui primus tulisset
I Consul,à pluribus Cẽturiis factus iudicari deberet: hic,si accidisset,ut in reliquo numerum Centuriarum paria suffragia haberent omnes, tum sane nullus Consul renunciari poterat:sin unus plures Centurias tulerit,reliqui tres pares essent numero Centuriarum, tum unus modo Consul factus dicebatur:at si duo plures tulissent Centurias Consules,duo renunciabantur. Vt autem in legibus ferendis dixi eousque uocationem fieri Centuriarum,dũ constaret plures in alteram partem Centurias consensisse: ita hic tum finis erat comitiorum,quando in duos Consules plures cõ-
K sensisse Centuriæ perspicerentur. Nam si in duos consensissent prærogatiua & omnes primæ classis Centuriæ,non erant uocandæ reliquarum classium Centuriæ:sin uel alteri uel utrisque horum una modò deesset Centuria,quia aliquas primæ classis Centurias

turias alii competitores tulissent:tum si primouocata ex secunda classe Centuria,ad maiorem illum numerus sed addidisset,hic nō uocatis ullis postea Centuriis finis fiebat comitiorum. Ex iis apparet comitia Consulum uel plus uel minus durare solita pro fauore primorum in candidatos. Aequalis enim fauor æqualitatē suffragiorum adferebat: suffragiorum uerò æqualitas efficiebat, ut non statim appareret,in quos candidatos plures Centuriæ inclinassent:proptereaq; aliæ atque aliæ semper uocandæ erant Cēturiæ, donec legitimus numerus factus esset. Huius rei exemplum uidemus in Ciceronis comitiis.Habebat enim sex competitores: sed quia in eum maxime fauor inclinabat, propterea statim legitimum numerum Centuriarum confecit: quia scilicet in primouocatis Centuriis plura semper suffragia ferret quàm reliqui. Ex eius autem sex competitoribus Antonius & Catilina erant maxime gratiosi, propterea plures tulerunt Centurias quàm reliqui quatuor. Antonius tamen pauculis Centuriis tandem superauit Catilinam,ait Asconius.Ex iis facile est interpretari uerba Ciceronis in oratione secunda in Rullum: Itaque me non extremæ tribus suffragiorum, sed primi illi uestri concursus Consulem declararunt.Opponit enim extremas tribus suffragiorum primis concursibus:primi autem concursus hic sunt ex singulis tribubus primouocatæ Centuriæ:quare extremę tribus suffragiorum hic significabunt eas Centurias, quæ extremæ ex singulis tribubus uocabantur: quæ erant quintæ classis Centuriæ. Vult ergo in suis comitiis non fuisse deueniendum usque ad extrema suffragia tribuum,id est,usque ad Centurias quintæ classis,quæ ex singulis tribubus postremæ uocabantur,sed à Centuriis primæ classis statim absque uarietate Consulem factum. Gloriosum enim erat Ciceroni tantum ualuisse gratia apud populū, ut plures semper suffragia tulerit in oībus primouocatis Centuriis,quàm sex eius competitores. Quando uero non conueniebant primæ Centuriæ,sed aliæ alium Consulem dicebant, id argumento erat non inclinare populi fauorem præcipue in unum, sed quosdam uni, quosdam alteri fauere. Quare si idem fauor in sequentibus Centuriis esset,ad legitimum numerum uni tandem conficiendum uel ad extremas usque Centurias deueniendū erat. Ac si unus quidem Consul creandus fuisset Cicero, statim postquā prima classis suffragium dixisset, exitus fuisset comitiorum. At collega ei unus addendus erat ex sex cōpetitoribus:quorum nullus primas Centurias absque uariatione sicut Cicero, tu-

(Margin letters: A, B, C, D, E)

F lerat:itaque necesse erat aliarum classium uocari Centurias. Illud etiam potest ex iis quæ dicta sunt intelligi, quid apud Liuium significet Centurias non explere. Vt lib.7.Dec.4. Fuluius Consul unus creatur, cum cæteri Centurias non explessent. Habebat Fuluius tres competitores, quorum nullus legitimum numerum Cẽturiarum conficere potuit: uel quia in singulis Centuriis pares numero suffragtaores habuerint, uel quia ita alias alii Centurias tulerant, ut pares numero Centuriarum reperti sint post uocatas omnes omnium classium Centurias. His enim duobus modis
G poterant Centurias non explere candidati: hoc est, non conficere eum numerum Centuriarum, quo unus tandem plures tulisse iudicaretur quàm alius. Id uerò cũ accidebat, tum ille qui unus designatus erat, postea alio die collegam sibi, ut subrogaret, lege iubebatur: ac non idem Consul, qui comitia habuerat, rursus habere poterat. Quod Liuius eodem illo loco ostendit: Fuluius unus Consul creatur, cum cæteri Centurias non explessent. Isq; postero die Cn. Manlium Lepido deiecto (nam Messala tacuit) collegam dixit. Comitia hæc habuit C. Lælius Coss. sed subrogan-
H do collegæ non idem Lælius sed Fuluius comitia habuit. Neq; intelligendum est iam iniisse magistratum: quandoquidem scribit Liuius postero die id factum esse, cùm necdum creati essent Prætores. Quòd si is dies fuisset, quo magistratum inierat Fuluius, non fuisset comitialis. Quo enim die magistratus inibãtur, is festus erat. Iam uero T. Liuius ostendit ea comitia habita ordinario tempore habendorum comitiorum: unde sequitur multis diebus hanc magistratuum subrogationem fuisse ante Idus Martias, quæ tum solennes erant ineundis magistratibus. Quod au-
I tem de comitiis Consularibus dixi, idem in Censoriis intelligi debet. Perinde.n. duo Censores creabantur, ut duo Cõsules. Vnũ tamen hic erat diuersum, quòd si Censoriis comitiis duo non cõfecissent legitima suffragia, nihil omnino actum erat comitiis. Itaque uno creato si ex cæteris candidatis nullus explesset Centurias, ne is quidem qui creatus erat, magistratum retinebat: sed omnino in aliud tempus comitia differebantur. Liuius lib.9. Decad.1. in concione P. Sempronii Tribun.pl. ita scribit: Cum ita à maioribus comparatum sit, ut comitiis Censoriis nisi duo confe-
K cerint legitima suffragia, non renunciato altero, comitia differantur: non ego te, qui solus Censor creari non possis, solum Censuram gerere patiar. Hoc quoque proprium erat Censorum, ut in demortui locum alius non subrogaretur, sed uno mortuo alic

se statim magistratu abdicare cogebatur. Id quod eodem illo A
loco dicit Liuius: An collegam subrogabis, quem ne in demor
tui quidem locum subrogari fas est? Et libro 6. Decad. 1. Creati Censores C. Sulpitius Camerinus, Sp. Posthumius Regillensis: coeptaque iam res morte Posthumij (quia collegam Censori suffici religio erat) interpellata est. Igitur cum Sulpitius abdicasset se magistratu, Censores alii uitio creati non gesserunt magistratum. Tertios creari uelut dijs non accipientibus in eum annum Censuram religiosum fuit. In prætorum autem comitijs multitudo candidatorum fere efficiebat, ut diutius durarent B
comitia: præsertim cum sex, octo, decem ve creandi erant Prætores. Vix enim fieri poterat, ut pari constantia iidem candidati plura in primis Centuriis suffragia ferrent, ut nō esset ad postremas descendendum. Si tamen id accidisset, ut ex omnibus candidatis, quos prærogatiua Prætores fecisset, eosdem primæ classis Centuriæ facerent, tum sane nihil opus erat, cæteras Centurias uocare. Sin uariarent, necessario ad numerum legitimum Centuriarum conficiendum eousque uocandæ erant, dum sex, octo, decem ve creati essent Prætores. At si quatuor sexve iam C
declaratis, ex reliquo numero candidatorum nullus explesset Centurias, tum nisi iudicatum esset à Senatu satis Prætorū esse, oportebat Consulem alia comitia habere ad collegas ad numerū legitimum subrogandos. Nam ut Prætores iam designatos id non potuisse facere credam, facit quod supra diximus, Prætoribus ius non fuisse Prætores rogandi. Ex ijs quæ diximus intelligi potest, cum omnia comitia hoc haberent commune, ut tempestatis interuētu dirimerentur, habuisse tamen id diuersum Cēsoria comitia à Prætoriis & Consularibus, quòd in Censoriis co D
mitiis si post unum iam renunciatum Censorem, aliquid de cœlo accidisset, antequam ex reliquo candidatorum numero alter quoque renunciatus esset, tum ita dirimebantur comitia, ut uitiosus etiam censeretur is, qui iam creatus erat Censor: siquidem iure non posset unus creari Censor, ut paulò antè demōstrauimus. At in Consularibus, & Prætorijs tempestatis interuentu nō reddebantur uitiosi, qui iam creati erant. De Prætorijs comitijs ita scribit Liuius lib. 10 Dec. 4. in fine: Secundum triumphum comitia edixit, qbus creati Consules sunt M. Iunius Brutus, A. Mālius Volso. Prætorum inde tribus creatis, comitia tempestas diremit. Postero die reliqui tres facti. His uerbis Liuius aperte ostendit tēpestate quidē dirempta fuisse comitia, id tamen ad eos E

F magiſtratus, qui iam illis comitiis creati erant, nihil pertinuiſſe. In Conſulibus uero idem fuiſſe eò exiſtimo, partim quòd eiſdẽ auſpiciis crearentur Conſules & Prætores, ex quo ſequitur qua ex parte non uitiabantur Prætoria, & Conſularia non uitiatum iri: partim quòd comitiis Conſularibus nil uetabat unum Conſulem abſque collega creari, ut paulò antè diximus: itaque uitium interueniens poſt unius renunciationem, ad eum nihil pertinere poterat. Quoniam autem ad agendum de interruptione comitiorum hoc loco deuenimus, adſcribam & locum

G Dionis ex libro 37. ubi ita ſcribit de Rabirio perduellionis reo: Rabirius à Duumuiris damnatus prouocauit: ſed tamen apud populum etiam damnatus fuiſſet, niſi Metellus Celer Augur & Prætor rem impediſſet. Nam cum multitudo nec eum audiret, nec quod contra morem patriæ legesq; iudicium factum eſſet, uellet attendere, propere Ianiculum petit, priuſquam quicquam ſuffragio populus ſciſceret: ſignumq; militare detrahit, ut nihil iã ei decernere liceret. Sic detracto uexillo, concio ſoluta eſt. Ex iis Dionis uerbis apparet, comitiis Centuriatis imperatum exer-

H citum non modò in Ianiculo eſſe debuiſſe, ſed etiam dirimẽdorum comitiorum eam fuiſſe unam rationem, ſi detracto ſigno militari inde abduceretur exercitus. Rationem autem eius rei ſimul eodem loco aperit Dion. His explicatis non erit difficile docere quid eſſent, & quomodo fierent gradus in renũciatione magiſtratuum. Gradus autem appello, primo loco, ſecundo, tertio aut quarto renunciari. Honorificum enim erat priore loco renũciari, parum honorificum in poſtremis renunciari. Id quod intelligi poteſt ex Cicerone, qui de ſuis magiſtratibus loquens, nun-

I quam omittit quo loco ſit renunciatus. Pro lege Manilia: Nam cum propter dilationem comitiorum ter Prætor primus Centuriis cunctis renunciatus ſum, facile intellexi Quirites, & quid de me iudicaretis, & quid aliis præſcriberetis. Et in Piſonẽ: Me cum Quæſtorem in primis, Aedilem priorem, Prætorem primum cunctis ſuffragiis populus Rom. faciebat. Et paulo poſt: Me cuncta Italia, me omnes ordines, me uniuerſa ciuitas non prius tabella quàm uoce priorem Conſulem declarauit. Et pro Muræna: Quæſturam unà petiit, & ſum ego factus prior. Non

K eſt reſpondendum ad omnia. Neque enim quenquam ueſtrum fugit, cum multi pares dignitate fiant, unus autem primum ſolus obtinere poſſit, non eundem eſſe ordinem dignitatis & renunciationis: propterea quòd renunciatio gradus habet, digni-

tas

tas autem sit persæpe eadem omnium. Et paulò pòst: At enim in Præturæ petitione prior renunciatus est Seruius. Pergitísne uos tanquam ex syngrapha agere cum populo, ut quem locum semel honoris cuipiam dederit, eundem reliquis honoribus debeat? Et A. Gellius lib. 10. cap. 1. ita scribit: Verba M. Varronis ex libro disciplinarum quinto hæc sunt, aliud est quarto Prætorem fieri, & quartum: quod quarto locum adsignificat ac tres ante factos: quartum tempus adsignificat & ter ante factum: Ex iis locis apparet non modo in renunciatione gradus fuisse, sed etiam priores locos eo magis honorificos censeri, quod apud populum magis gratiosi existimarentur, quibus eos attribueret. Porro autem, ut explicemus quomodo fierent illi gradus, animaduertendum est cuique de populo simul dari tot tabellas quot erant candidati: ex iis autem tabellis tot quisque in cistam coniiciebat, quot erant creandi magistratus: ueluti in Consulum Censorumque creatione duas, in Prætorum, sex, octo decemve pro numero Prætorum creandorum. Ac simul quidem omnes illas conuciebat, alioqui toties reuocari Centurias oporteret, quot essent magistratus creandi: unde fieret, ut si uariarent in omnium creatione Centuriæ, toties omnium Centuriarum, adeoque uniuersi populi uocatio fieret: itaque in Prætorum creatione pro unis comitiis octo comitia fierent. Vt omittam cùm uoce creabantur Consules, semper duos simul nominari solitos ab unaquaque Centuria, non autem semel unum post alterum: ut ex omni historia Liuij apparet. Id uero data post tabella cur mutatum esset? Non igitur intelligendum est, in gradibus faciendis populum rogari solitum, ut cui uellet primum locum dare, eum primò crearet, tum deinde cui secundum locum esse uellet, secundò, cui tertium tertiò, cui quartum quartò, & ita deinceps: sed omnium simul unaque uocatione tabellis in cistam coniectis, inueniẽda est ex iis quæ diximus alia ratio graduum faciendorum. Ponamus ergo quatuor Cõsulatus competitores. Ex ijs sane quatuor qui primus legitimum numerum Centuriarum confecisse per suffragiorum descriptionem comperietur, prior renunciabitur: deinde ex reliquis candidatis, qui primus legitimum numerum explebit, posterior Consul renunciabitur. Vt autem, cùm duo creandi sunt, pari dignitate illud eueniat, ut unus legitimum numerum conficiat ante alios, necesse est fauorem populi præcipue in eum inclinare: siquidem id accidere nõ posset, nisi in omnibus primouocatis Centuriis certo designaretur,

nes primæ classis Centurias præter unam atque alteram, cum re- A
liqui competitores magna uarietate alii alias tulerint. Hic profecto unus erat Aquilius, cui una modò deesset Centuria ad legitimum numerum. Si igitur ex secunda classe uocata Centuria prima Aquilium creasset, necesse erat Prætorem eum renunciari secundo loco: quia primus omnium post Ciceronem legitima suffragia confecisset. Idemq; in cæteris deinceps intelligendum. Quod si alius quidam unus uel plures prærogatiuam cum Cicerone tulisset, omnesq; primæ classis Centurias, tametsi numero suffragiorum in singulis Centuriis semper esset superior B
Cicero, nihilominis simul renunciabantur, quia simul expleuerant Centurias: nec potuisset dici Ciceronem esse primum Prætorem. At si euenisset, ut non modò Centuriarum numero, sed etiam suffragiorum in ipsis Centuriis, uel omnes cum Cicerone pares fuissent, uel unus aut alter: tum multo magis inter eos non fecisse gradus populus iudicabatur. Itaque uel simul renunciandi erant, ut nullus se priorem diceret: quod uerius esse existimo: uel in gradibus faciendis ratio habenda erat ordinis, generis, ætatis: aut uero sorti committebatur. Verum ego tanti hoc C
non interfuisse existimo, ut in gradibus faciendis aliud spectandum esset præter populi suffragia. Nusquam uero reperitur alia inter Prætores sortitio, quàm prouinciarum: quæ tamen sola commode poni in ea re potest. Sæpe enim euenire poterat, ut multi competitores pares essent ordine, ætate ac genere: uel ut quidam essent genere superiores, cùm ordine ac ætate uincerentur, aut contrà. Tum uero quid poterat controuersiam omnem tollere præter sortem? Si igitur sorti nullus hac in re locus erat, relinquitur uerius esse, si quando pares essent aliqui à populo fa- D
cti, tum inter eos gradus renunciationis non fuisse: ut ne euentus suffragiorum populi ulla ex parte mutaretur. His expositis examinanda nobis sunt uerba Ciceronis ex oratione aduersus Antonium & Catilinam. Verba Ciceronis hæc sunt: Nescis me Prætorem primum esse factum: te concessione competitorum, & collatione Centuriarum, & meo maxime beneficio è postremo in tertium locum esse subuectum? Est & alius locus paulò pòst: An oblitus es te ex me cum præturã peteremus, petiisse, ut tibi primum locum cõcederem? Ex iis sane uerbis apertum E
est, concessione competitorum in renunciatione gradus potuisse mutari. At illud ualde obscurum, quomodo huiusmodi concessio fieri potuit, Nam quomodo tu possis alteri concedere,

quod

F quod non est in tua, sed in populi potestate? Aut quomodo effi- cere possim, ut cum nondum legitima suffragia confeceris, tu locum meum obtineas, qui iam renunciatus sim confecto statim legitimo suffragiorũ numero? Conandum tamen ueritatẽ eruere. Ac primum illud certum est mutuam suffragationem competitorum, modò corruptione careret, non fuisse prohibitã. In hac suffragatione alii aliis eas quas sibi conciliarant Centurias concedebant, ut apparet ex oratione pro Plancio. Quod non ita accipi debet, quasi ea concessione necessitate obstringeretur popu-
G lus: sed rogando conciliabat suas Centurias unus alteri, ut uicissim ille suas ei conciliaret. Porrò autem in concedendis ita mutuo Centuriis, non erat difficile competitoribus iudicare eos certiorem spem habere obtinendi magistratus, quibus plures uiderent esse certos sufffragatores. Et siquis ergo omnium uel per se, uel per amicos uideretur sibi plures Centurias conciliasse, iam tum spes propemodum certa erat eum potissimum primum locum obtenturum. Quare quasi de certa spe transigi aliquid inter competitores poterat de primo loco. Antonius igitur cum ui-
H deret fauorem populi maxime in Ciceronem inclinare, rogabat eum ut sibi primum locum cedere uellet: hoc est, ut sibi de suis Centuriis eum numerum concederet, per quem primum locum obtinere posset. At Cicero de suo iure tantum cedere noluit, sed id modo effecit, ut qui eas modo Centurias habebat, per quas ultimo loco Prætor renũciãdus esset, eas totꝗ ei conciliaret quot satis essent, uel ad tertium locum obtinendum. Effecit autem id Cicero, partim concedendo de suis Centurijs, partim rogando competitores, ut Antonio de suis quoque Centurijs darent. At-
I que illud est quod ait, concessione competitorum & collatione Centuriarum suo maxime beneficio ex ultimo loco in tertium esse subiectum. Finge Antonium paucas habuisse de primis Cẽturiis, at de postremis satis multas, ut exclusis nonnullis suis cõpetitoribus fieri posset Prætor: contrà uero Ciceronem, & reliquos magis certa spe competitores permultas de primis habuisse, ut postremis nihil fere eis opus esset. Sane Antonius, qui de primis paucas habebat, non poterat renunciari nisi post eos, quibus primæ fauissent. Quòd si Cicero, & reliqui competitores
K nonnullas de suis primis Centurijs Antonio concessissent, quarum loco uicissim Antonius de postremis Ciceroni & reliquis competitoribus nonnullas conciliasset: profecto qui de numero sibi detraxerant, non tam cito renunciari poterant quàm renun-

ciati

ciati fuissent. Contrà Antonius per primarum, quas sibi addiderat suffragium, multo citius renunciabitur quàm renunciatus esset. Quãdo enim Antonius unam de primis ferebat, quam alius competitor tulisset, necesse erat ad legitimum numerum Centuriarum conficiendum, ex posterioribus Centuriis aliam substitui. Tantisper ergo dum substitueretur, differebatur eius renunciatio: idq; propter eam Centuriam quam sibi detraxerat, ut Antonio concederet. Quoq; magis ista concessione Centuriarum differebatur aliorum renunciatio, eo magis accelerabatur Antonii renunciatio. Et quia de primis tantum ei concessum erat, ut legitimum numerum tertio loco potuerit conficere, propterea collatione Centuriarum, concessioneq; competitorum tertiũ locũ otinuisse dicebatur. Huius uero suffragationis quia auctor fuisset Cicero, idcirco suo beneficio dixit ex ultimo in tertium locum fuisse subuectum. At quomodo id Cicero persuadere poterat competitoribus, ut tantum de iure suo cederent? An quod Ciceroni potissimum negare non possent? Idq; propter fauorem populi quem maxime in eum inclinare uidebant: ne scilicet suffragia, quæ per amicitiam Ciceronis sibi conciliarant, amitterẽt: præsertim cum de iure suo ita cedendo non minus certi essent de magistratu obtinendo: locus autem quem cedebant, non ita honorificus esset, ut magnopere contendendum esset cõtra eius uoluntatẽ qui apud populũ maxime esset gratiosus, ob idq; uel iuuare, uel nocere plurimum posset. Non igitur concedatur q́d nullo modo in tua potestate esset. Erant enim Centuriæ, quas certas habebant candidati, quodam modo in eorum potestate: quibus alii concedendis si effectum esset, ut multo prius renunciaretur quàm renunciatus esset, non immerito sua concessione dicebatur gradus mutasse. Vt uero huiusmodi locorum concessionem ante comitia fieri illo quo dixi modo existimem, non in ipsis comitiis, hinc adducor quòd nulla ratio inueniri possit, qua id commode fieri posset in ipsis comitiis. Quia enim ut q́sque à pluribus Centuriis creatus erat, uoce præconis renunciandus erat, quomodo poterat ipsis comitiis non esse primus q̃ primò renunciatus erat? Aut quomodo aliis iam suo loco renũciatis, qui tandem postremus erat in alium locum subuehi posset? sane nulla erat ratio gradus mutandi inter eos qui pares numero Centurias non tulissent: siquidem semper ante renunciandus esset qui prior plures Centurias tulisset. Quomodo ergo pactio inter competitores fieri potuit de gradibus renunciationis ce- A B C D E

dendis,

F dendis, nisi de Centurijs suffragium dicturis iam ante constitisset? Vt ergo certa posset esse concessio, ita intelligendum est pactum futurum inter Ciceronem & Antonium, siquidem Cicero uoluisset ei ipsis comitiis locum primum cedere, si legitimũ numerum Centuriarum primarum pariter cum Cicerone cõfecisset Antonius, Ciceronem uelle, idq; Antonio concedere, ut prior renuncietur. At enim quid hoc modo de iure suo cessisset Cicero? Aut quid contendendum de ea re Antonio, si spes erat parem se cum Cicerone suffragiis futurum? Nam quid causę esset cur potius hoc uellet à Cicerone obtinere Antonius, quàm Cicero ab Antonio? Neque uero inter eos, gradus esse renũciationis poterant, qui simul expleuerant Centurias: nec pactum ergo inter competitores de locis cedendis in hunc euentum intercedere poterat. Hactenus de gradibus renunciationis: illud nunc animaduertendum est quod Cicero scribit 2. Orat. in Rullum: Sed tamen magnificentius atq; ornatius esse illo nil potest, quòd meis comitijs non tabellam indicem tacitæ libertatis, sed uiuam uocem præ uobis indicem uestrarum erga me uoluntatum ac
H studiorum tulistis. Ex eo enim loco intelligi potest tabellã quidem populo datam ad occultanda suffragia, ut etiam idem Cicero scribit pro Plancio: Etenim si populo grata est tabella quæ frontes aperit hominum, mentes tegit, datq; eam libertatem, ut quod uelint faciant, promittant autem quod rogentur. Interdũ tamen populum Rom. adeo noluisse beneficio tabellæ uti, ut uoce magistratus declararet, quò magis apertum esset suum suffragium. Non quòd tabella non uteretur, sed simul cum tabella uocem adderet: ut Cicero in Pisonem ostendit cum ait, Me uniuer
I sa ciuitas non prius tabella quàm uoce priorem Consulem declarauit. Illud quoque obseruandum, quod Cicero tertio de leg. scribit: Itaque ut omittam largitione corrupta suffragia, non uides si quando ambitus sileat, quæri in suffragijs quid optimi uiri sentiant. His enim uerbis Cicero significat tametsi suffragium tabella ferretur ad occultandum omni ratione suffragium: interdum tamen comitiis, rogatorem comitiorum uiros optimos rogare solitum, ut palam de candidatis suam sententiam dicerent: si ambitus sileret, hoc est, si non plus cõtenderent candidati quàm
K æquum esset: adeo ut non uiderentur moleste laturi si optimatũ iudicio aliis alii præferrentur. Cuius rei exemplum est apud Ciceronem secundo de oratore: Ex eodem hoc uetus illud est, quòd aiunt Maluginensem illum M. Scipionem cum ex Centuria

sua

ſua renunciaret Acidinum Conſulem, præcoq; dixiſſet, Dic de L. Manlio: Virum bonum, inquit, egregiumq; ciuem eſſe arbitror. Cum enim hic Scipio Acidinum cognomento renunciaret, præco uolebat, ut proprio nomine L. Manlium appellaret. Scipio uero in aliam ſententiam traslatis uerbis præconis, cœpit laudare Manlium, quaſi iuſſus eſſet id, pro more, facere. Ad extremum examinandus eſt nobis locus Ciceronis ex ſecũda Phi lip. ubi ita ſcribitur: Ecce Dolabellæ comitiorum dies. Sortitio prærogatiuæ, quieſcit: renunciatur, tacet. Prima claſſis uocatur, renunciatur. Deinde ut aſſolet ſuffragia. Tum ſecunda claſſis uocatur. Hic duo ſunt quæſtione digna. Vnum quomodo hæc Dolabellæ comitia facta ſint nullo competitore. Nam ſi una modo tabella populo dabatur, quæ nomen Dolabellæ contineret, hoc erat populũ neceſſitate obſtringere, ut non potet ſi uellet Cõſulẽ Dolabellam non creare. Dicendum igitur eſt his comitiis legem latam, qua Cæſar rogabat populum, ut Dolabellam ſuo loco Cõſulem eſſe iuberet. Itaque datæ ſunt duæ tabellæ populo, ut in lege ferenda, non autem una quæ nomen Dolabellæ contineret. Et cum renunciatum Dolabellam à prærogatiua dicit, ſic accipi debet, ut ſignificet legem à prærogatiua acceptam, qua iuberetur eſſe Conſul Dolabella: alterum eſt, quid illa uerba ſignificent, Deinde ut aſſolet ſuffragia. Nam ſi his uerbis ſignificetur deſcriptio ſuffragiorum, hæc uerba præpoſtere poſita ſunt. Neque enim renunciatio ante fiebat quàm ſuffragiorum deſcriptio. Itaque locus corruptus eſſet, legendumq; eſſet: Prima claſſis uocatur, deinde ut aſſolet ſuffragia, renunciatur. Tum ſecunda claſſis. Neque uero his uerbis ciues aliqui intelligi poſſunt, qui extra claſſes ſuffragium dicerent poſt primam claſſem, & ante ſecundam. Quanquam enim apud Appianum reperiamus, cùm ſocii Italiæ primum donati ſunt ciuitate, coniectos in alias quaſdam nouas tribus à Romanis 35. tribubus diuerſas, quæ poſtremæ ſuffragium dicerent: attamen ex hiſtoria eiuſdem cõſtat poſtea à Cinna Conſule legem latam, ut in tribus Romanas reciperentur: ſicut reuera recepti ſunt, ut ex Vellei Paterculi hiſtoria conſtat, & ex Ciceronis oratione pro Muræna, ubi ait municipia Vmbriæ in tribubus Rom. fuiſſe: conſtat autem ex hiſtoria, Vmbros ex his Italiæ populis fuiſſe, qui in Romanos arma ceperunt. Si igitur omnes ciues Ro. in tribus 35. deſcripti erant, omnes autem qui tribubus continebantur, in claſſium Centurias: pòſt primam claſſem neceſſario ſequebatur ſecunda, nec aliqui ciues erant,

F qui inter illas duas claſſes ſuffragium dicerent. At enim in tan
ta omniũ exemplarium concordia, quæ poteſt eſſe ſuſpicio locũ
illum corruptum eſſe? Reſtat igitur ut his uerbis intelligamus,
poſtquam primæ claſſis Centuriæ ſuffragium dixerant, iniri ſoli
tam rationem numeri Centuriarum, ut appareret an legitimus
numerus Centuriarum confectus eſſet, nec ne. Diximus enim pri
mæ claſſis Centurias connumeratis quidem in ea equitum Cen-
turiis & prærogatiua, numero ſuperaſſe reliquas omniũ claſſium
Centurias. Itaque ſatis erat ad legitimum numerũ Centuriarũ cõ-
G ficiendum, omnes primæ claſſis Centurias idem ſenſiſſe: nec prius
poterat quæ ſententias populi eſſet decerni, quàm tota prima cla
ſis ſuffragium dixiſſet: quia tum demum uerum eſſet maiorem
partem Centuriarum uocatam fuiſſe. Vt ergo conſtare poſſet, an
hic finis faciendus erat comitiis, an præter primæ claſſis Centu-
rias aliæ uocandæ, neceſſe erat numerari ſuffragia: ſcilicet ut ſciri
poſſet an conſenſu Centuriarum legitimus numerus iam confe-
ctus eſſet, aut ſi nondum confectus eſſet, quot requirerentur Cen
turiæ. Erat igitur duplex ſuffragiorum deſcriptio. Vna ad deſcri
H bendum ſingularum Centuriarum ſuffragia, ut eliceretur cuiuſq;
Centuriæ ſententia. Altera ad ineundem numerum Centuriarum,
ut tandem de populi ſententia conſtare poſſet. Ille deſcriptio à cu
ſtodibus fiebat ſeorſum in ſua cuiuſque tabella. Hæc à rogatore
comitiorum ſimul colligente omnes Centurias, quarum iam de-
ſcriptum eſſet ſuffragium. Ex illa deſcriptione naſcebatur ſingula
rum Centuriarum adhuc incerta renunciatio. Ex hac, ſi quidem
legitimus numerus Centuriarum confectus eſſet, certa renuncia
tio: ſi nondum confectus, cognitio numeri Centuriarum, quæ
I in omnes partes requirerentur ad legitimum ſuffragiorum nu-
merum perficiendum. Cum ergo ait Cicero: Deinde ut aſſolet ſuf
fragia: ſignificat more ſolito ſuffragiorum initam eſſe rationem
quæ ex omni prima claſſe Dolabellam Conſulem feciſſent. Et
quoniam ſubiungit uocatam fuiſſe ſecundam claſſem, ex eo colli
go primæ claſſis Centurias non omnes renunciaſſe Dolabellam
Conſulem, ſed à quibuſdam Centuriis legem antiquatam. Nam
ſi poſt initam ſuffragiorum rationem comperiſſet Cæſar omnes
primæ claſſis Centurias cum prærogatiua conſenſiſſe, quorſum
K uocanda erat ſecunda claſſis, legitimo iam numero confecto?
Profecto niſi dicamus poſt auctum numerum Centuriarum à
Seruio inſtitutum, non amplius penes primores uim ſuffragio-
rum fuiſſe, illud concedamus neceſſe eſt. Nam T. Liuius & Dio
nyſius

nysius interpretantur uim istam penes primores, penes equitum A
& primæ classis Centurias: in quibus si nihil uariasset, reliquarum
classium suffragio nil opus erat. Mihi uero non fit uerisimile, cũ
auctus est numerus Centuriarum, passuros fuisse pimores, ut
uincerentur numero à Centuriis inferiorum classium: sed propor
tione quadam ita auctum esse utrunque numerum, ut semper
maiore numero fuerint primæ classis Centuriæ connumeratis
in ea equitibus, quam reliquarum omnium classium. Quod er-
go ait Cicero renunciatum Dolabellam à prima classe, non sic ac
cipi debet, quasi omnes primæ classis Cẽturiæ absque uariatione B
in eo consensissent: sed quod maior pars renunciasset. Nam si to-
tam primam classem renunciasse accipias absque ulla uarietate,
quorsum opus erat Centuriarum hic inire rationem? præsertim
cùm certum esset uel consensu totius primæ classis legitimum
numerum nondum esse confectum. Quí enim nullam primæ
classis Centuriam uiderat legem antiquasse, quomodo incertus
esse posset, quot præterea requirerentur ad legitimum numerũ?
At qui id iam sciebat: quorsum ineundo numero suffragiorum
tempus consumpsisset? Est igitur uerius id quod diximus, legiti C
mum numerum suffragiorum fuisse in primæ classis Centuriis:
ob idq; post dicta primæ classis suffragia, ac non prius, ineundã
fuisse rationem numeri legitimi: præsertim si aliquas dissensisse
in singulis renunciandis compertum esset. Nam si ad legitimum
numerum Centuriarum conficiendum præter primam classem
opus fuisset dimidia parte (uerbi gratia) Centuriarum secundæ
classis, hic sane & non prius ratio ineunda fuit legitimi Centuria
rum numeri, Itaque in his Dolabellæ comitiis legem Centuriæ
aliquæ non acceperant: proptereaq; ex secunda classe uocandæ D
fuerunt eousque Centuriæ, dum legem tot Centuriæ ex hac classe
acceperint, quot in prima classe ad legitimum numerum requi-
rebãtur. Et quoniã his comitiis in secunda classe legitimus nume
rus cõfectus est, ꝓpterea tertię classis nulla fit apud Ciceronẽ mẽ
tio. Ac de his quidem, quæ ipsis comitijs fierent, satis. Sequitur
ut pauca de iis, quæ post dicta suffragia fieri solebant, dicamus.
In legum comitiis nihil reperio, quod proprie ad comitia perti-
neret, fieri solitum post suffragia, nisi quod legitimo Centuriarũ E
numero confecto, legem aut acceptam, aut antiquatam magistra
tus pronunciabat, populumq; dimittebat. In magistratuum uerò
comitiis, solebat is qui habebat comitia, priusquam populum
dimitteret, eos renunciare quos iam sæpe à præconibus pro-

 nunciatos

F nunciatos populus creasset, adiecta solenni precatione. Id quod
ex Cicerone constare potest, cum ita scribit pro Muræna. Quæ
deprecatus à diis immortalibus sum, Iudices, more institutoq;
maiorum illo die quo auspicato comitiis Centuriatis L. Murænam
Consulem renunciaui: ut ea res mihi magistratuiq; meo, po
pulo plebiq; Romanæ bene ac feliciter eueniret. Illud quoq; ex
Cicerone confirmare possumus, eos qui Consules designati es-
sent, domũ è cãpo deduci solitas à magna multitudine populi, ac
præsertim propinquorum & necessariorum. Verba Ciceronis
G secun. in Verr. hæc sunt: Nam ut Hortensius Coss. designatus do
mum reducebatur è campo cum maxima frequentia & multitu-
dine. Et paulò pòst: Propinquis necessariisq; eius qui tum ade-
rãt, uerbum nullum facit. Ac de modo quidem comitiorum Cen
turiatorum satis: nunc de loco agendum.

De loco Centuriatorum comitiorum. Cap. v.

COMITIA nulla poterant haberi nisi in loco inaugurato,
H hoc est, ab auguribus ad eam rẽ dicato & consecrato, ut ex T. Li
uio apparet, cuius uerba sunt lib. 3. Dec. 1. Igitur Tribuni ut im-
pediendæ rei nulla spes erat, de proferendo exercitu agere, eo ma
gis quòd & augures iussos adesse ad Regillum lacum fama exie
rat, locumq; inaugurari, ubi auspicatò cum populo agi posset:
ut quicquid Romæ ui Tribunitia rogatum esset, id comitiis ibi
abrogaretur. Centuriata uerò comitia intra pomœrium habe-
ri non poterant: quia, inquit Gellius lib. 15. cap. 27. exercitum
extra urbem imperari oporteat, intra urbem imperari ius non
I sit. Atqui Centuriata comitia nisi imperato exercitu haberi non
poterant: idq; præsidii causa, ut idem Gellius ait, quoniam popu-
lus esset in suffragiis ferendis occupatus. Quoniam autem hæc
maxime iusta erant comitia & uniuersi populi, cum Tributa ma
gis plebis essent, idcirco non perinde imperato exercitu præsidii
causa Tributis opus erat, ut Centuriatis: quando non æquè po-
pulus uniuersus erat in suffragiis ferendis occupatus. Rationem
autem edicendi exercitus indicat Liuius lib. 9 Dec. 4. his uerbis,
quæ sunt Sp. Posthumii Cos. Maiores uestri ne uos quidem, nisi
K cum aut uexillo in arce posito comitiorum causa exercitus e-
dictus esset, aut plebi concilium Tribuni edixisset, aut ali-
quis ex magistratibus ad concionem uocasset, forte temere coire
uoluerunt. Locus igitur Centuriatis comitiis destinatus erat cam
pus

pus Martius: de quo Liuius ita scribit: Ager Tarquiniorum, A
qui inter urbem ac Tyberim fuit, consecratus Marti, Martius deinde campus fuit. Hunc campum reperio apud Gellium lib. 6. cap. 7. Accæ Larentiæ fuisse, datumq; testamento populo Ro. uel ut alii uolunt, Romulo. Eũ sibi Tarquinii usurpauerant: quibus eiectis populo restitutus est adiecta consecratione. In hoc cãpo Martio Centuriata comitia semper habita reperio: nisi quòd iudicium Manlii è campo Martio translatum est, in Lucum Petilinum extra portam Furmentariam: ut à conspectu Capitolii oculi populi auerterentur, quò liberius de conseruatore Capi- B
tolii iudicaret: ut scribit Liuius libro 6. 1. Decad. Hunc campum Cicero quarta oratione in Catilinam, Consularibus auspiciis consecratum appellat: quia imperii Consularis auspiciis omnia fere peragebantur, quæ publice in eo campo fieri solebant. De septis quæ in campo erant, & de Tribunali comitiali suprà satis diximus. Itaque nihil iam superest, quod de loco Centuriatorum comitiorum dicamus. Restat ut de tempore pauca agamus.

C

De tempore Centuriatorum comitiorum. *Cap.* VI.

COMITIA non poterãt nisi comitialibus diebus haberi. Vt autem quid essent dies comitiales intelligantur, uerba Macrobij citabo ex 1. Satur. c. 16. Numa ut in menses annum, ita in dies mẽsem quẽque distribuit: diesq; omnes aut festos, aut profestos, aut intercisos uocauit. Festi diis dicati sunt: profesti hominibus ad administrandam rem priuatam publicamq; concessi: intercisi deorum hominumq; communes sunt. Festis insunt sacrificia, epulę, D
ludi, feriæ: profestis fasti, comitiales, comperendini, stati, prælia-res: intercisi in se non in alia diuiduntur. Nam cùm hostia cæditur, fari nefas est: inter cæsa & porrecta fari licet: rursus cũ adoletũ, non licet. Sacra celebritas est, uel cũ sacrificia diis offeruntur, uel cũ dies diuinis epulationibus celebratur, uel cũ ludi in honorem aguntur deorum, uel cum feriæ obseruantur. Feriarum autem publicarum genera sunt quatuor. Aut enim statiuæ sunt, aut conceptiuæ, aut imperatiuæ, aut nundinæ. Et sunt statiuæ uniuersi populi communes certis & constitutis diebus ac mensibus, & in fa- E
stis statis obseruationibus annotatæ: in quibus præcipue seruantur Agonalia, Carmentalia, Lupercalia. Conceptiuæ sunt, quæ à magistratibus uel sacerdotibus concipiuntur in dies uel cer-

F tos uel etiam incertos:ut sunt Latinæ, Paganalia; Sementinæ,
Compitalia. Imperatiuæ sunt, quas Consules,uel Prætores pro
arbitrio potestatis indicunt. Nundinæ sunt paganorum,id est ru
sticorum, quibus conueniunt negotiis propriis, uel mercibus
prouisuri. Fasti sunt quibus licet fari Prætori tria uerba solennia
Do,Dico,Addico. His contrarii sunt nefasti. Comitiales sunt,qui
bus cū populo agi licet. Et fastis quidem lege agi potest,cum po
pulo non potest:comitialibus utrunque potest. Comperendini,
quibus uadimonium licet dicere. Stati,qui iudicii causa cum pere
G grino instituuntur. Præliares ab iustis non segregauerim: siqui-
dem iusti sunt continui triginta dies, quibus exercitu imperato
uexillum rufi coloris in arce positum est: præliares autem om-
nes,quibus fas est res repetere,uel hostem lacessere. Dies autem
postriduanos ad omnia maiores nostri cauendos putarunt:quos
etiam atros uelut infausta appellatione damnatur. Pontifices sta
tuerunt postridie omnes calendas, Nonas, Idus, atros dies ha-
bendos:ut hi dies neque præliares,neque puri,neque comitiales
essēt. Ante diem quoque quartum calēdas, vel Nonas, uel Idus,
H tanquam inominalem diem plerique uitant. Ad rem sane milita
rem nil attinere notat Varro,utrum fastus uel nefastus dies sit:
sed ad solas hoc actiones respicere priuatas. Hæc ad uerbum ex
Macrobio adscripta sunt. Ex quibus hoc primum constat dies
comitiales non eos fuisse iu quos pro arbitrio comitia magistra
tus edicerent,sed certos quosdam eos dies fuisse iam inde à Nu-
mæ instituto,quibus solis cum populo agi posset. Tum uero ex
eo ꝙ inter profestos dies enumerantur comitiales, intelligi po-
test comitia haberi non potuisse ullis diebus ludorum,sacrificio-
I rum ac feriarum. Et quoniam multa genera diuersa profestorū
dierū facit apparet ne omnibus quidem profestis diebus comitia
haberi fas fuisse. Neque enim fastis diebus haberi poterant, nec
nefastis. Plautus enim, cùm in Pœnulo ita scribit: Nam istorū
nullus nefastus est, comitiales sunt meri: per allusionem dierum
nefastorum & comitialium,opponit inter se nefastos & comitia-
les homines. Etsi dies comitiales iidem potuisset esse nefasti,non
uerum esset quod ait Macrobius,Comitialibus diebus & cū po-
pulo & lege agi potuisse. Id quod ego sic intelligo, peractis co-
K mitiis nil uetare,si tempus pateretur, quominus apud Prætorē
agi posset. Nam auocari iudiciis populum dum haberentur co-
mitia,fas non fuisse existimo. Quo fit,ut eadem ratione existimē
comitiales dies à comperendinis statisq; diebus fuisse diuersos.

Sed nec prœliaribus comitia haberi potuisse, uel hinc ostendi po test, ꝙ iustitio indicto certum est nihil publicæ agi potuisse, nisi quod ad exercitum parandum pertineret. Prœliares autem à iustis non distinguit Macrobius. Et quoniam nono quoque die erant nundinæ, quas inter ferias numerauimus, perspicuum est è numero comitialium nonum quemque diem esse detrahendum. At si præterea inde auferas omnes festos, itemꝗ omnes fastos ne fastosꝗ, comperendinos, statos, prœliares, omnes denique atros dies, necessario efficietur toto anno non ita multos dies fuisse comitiales. Vnde fit, ut non possent magistratus cum uellent agere cum populo: sed prouidendum eis erat, ut comitialis die esset, in quam comitia edicerent. Vnde apud Liuium tam sæpe reperitur mentio comitialium dierum. Vt lib. 3. 1. Sic patres in lege, quæ per omnes comitiales dies ferebatur, impedienda se gerebant. Et lib. 7. Aliquoties frustra in campum descensum cũ esset, multiꝗ per seditiones acti comitiales dies. Et lib. 4. Decad. tertiæ. Fabius in eum quem primum comitialem diem habuit, comitia edixit. Erant igitur comitiales dies, illi dies in fastis populi Romani descripti, quibus comitia haberi possent. Hoc enim id est atque cũ populo agere. Nam rogari populi suffragia nisi comitiis nõ possunt. Porrò autem ut de nundinis amplius disputemus, facit locus apud Dionysium lib. 7. & Plutarchum in Coriolano. Vterque enim auctor est Martio Coriolano post accusationem trinundinum ita datum, ut tertiis nundinus iudicium de eo futurũ esset. Vnde sequitur eos uelle nundinis heberi potuisse comitia. Quod tamẽ ne eis credam, uerba Macrobii efficiũt, cùm ita scribit: Quod autem nundinas ferias dixi, potest argui: quia Titus de feriis scribens, nundinarum dies non inter ferias relit, sed tantum solennes uocauit. Et quod Iulius Modestus affirmat, Messala augure Consulente pontifices, an nũdinarum Romanarum nonarumꝗ dies feriis tenerentur, respondisse eos nundinas sibi ferias non uideri. Et quod Trebatius in lib. 1. religionum ait, nũdinis magistratum posse manumittere, iudiciàꝗ adiicere. Sed cõtra Iulius decimosexto auspiciorum lib. negat nundinis concionem aduocari posse, id est cum populo agi: ideoꝗ nundinis Romanorum haberi comitia non posse. Cornelius etiam Labeo primo Fastorum lib. nundinis ferias esse pronunciat. Causam uerò huius uarietatis apud C. Licinianum libro secundo, diligens lector inueniet. Ait enim nundinas Iouis ferias esse: siquidem Flaminica omnibus nundinis in regia Ioui arietem solebat immo-

K 4 lare,

F lare, sed lege Hortensia effectum, ut fastæ essent: uti rustici, qui nundinandi causa in urbem ueniebant, lites componerent. Nefasto enim die Prætori fari non licebat. Ergo qui ferias dicunt, à mendacio uindicantur patrocinio uetustatis: qui contra sentiunt, æstimatu ætatis quæ legem secuta est, uera depromunt. Ex his Macrobii uerbis perspicuum est nundinis comitia haberi non potuisse. Quod etiam Plinius lib. 18. cap. 3. ita scribit: Nundinis urbem reuisitabant, & ideo comitia nundinis haberi non licebat, ne blebs rustica auocaretur. Itaque ego de Plutar-
G cho & Dionysio sic sentio, aut in hac antiquitatis obseruatione parum fuisse diligentes, aut si non est error in eorum codicibus, iudicium hoc Martii certis quibusdam de causis in diem nundinarum indictum fuisse, quamuis iure id non liceret. Vtut sit illud, certum est, nundinis non modo concionem ad populum haberi potuisse, ut uel ex eo apparet quod trinis nundinis leges promulgari oporteret: sed etiam apud Prætorem lege agi: idque iam inde post leges duodecim tabularum latas: ut ex primo cap. libri 20. A. Gellii intelligi potest. Legem enim interpretans,
H in qua scriptum erat: Aeris confessi, rebusque iure iudicatis triginta dies iusti sunto: ita scribit, Erat autem ius interea paciscendi. Ac si nisi pacti forent, habebantur in uinculis dies 60. Inter eos dies trinis nundinis continuis ad Prætorem in comitium producebantur, quantæque pecuniæ iudicati essent, prædicabatur. Ex his planum est nundinis apud Prætorem lege agi potuisse, etiam ante abrogatam illam legem duodecim tabel. de nexis: de qua illic est mentio. Vnde colligo hanc legem Hortensiam per quam nundinæ fastæ effectæ sunt, ueterem admodum
I fuisse, ac non eandem esse cum illa Hortensia, de qua est mentio lib. 1. Digestorum leg. 2. de orig. iuris & lib. 1. Instit. qua cautum est, ut plebiscita omnes Quirites tenerent. Quanquam autem nundinis esset apud Prætorem legis actio, concionemque à magistratibus haberi liceret, tamen comitia, ut ex his quæ diximus apparet, haberi non poterant. Illud etiam de comitialibus diebus obseruandum est, quod apud Ciceronem scriptum est in epistola ad Q. Fratrem, cuius initium est: Risi niuem atram. Comitialibus diebus qui Quirinalia sequuntur, Appius interpreta-
K tur non impediri se lege Pupia, quominus habeat Senatum: eo quòd Gabinia sanctum sit, etiam cogi ex Calendis Febr. usque ad Cal. Martias legatis quotidie Senatum dari. Ex iis enim uerbis apparet legem fuisse Pupiam, quam uetabatur ne diebus co-
mitia-

mitialibus Senatum habere liceret. Id quod in aliam etiam epi- A
stola ad Q. Fratrem ita scribit: Consecuti sunt dies comitiales, per quos Senatus haberi nõ poterat. Vnde etiam in epistola ad Lentulum quarta sic scriptum est: Senatus haberi ante Cal. Feb. per legem Pupiam (id quod scis) non potest. Ex quo etiam loco cum superioribus epistolis collato intelligi potest, mense Ianuario nullos fuisse dies comitiales ante 14. Cal. Febr. siquidem usque ad eam diem, uel feriæ erant, uel habitum fuisse Senatum ostendit. Et quoniam reliquo toto mense dicit per legem Pupiã haberi Senatum non posse, colligi potest reliquos mensis illius B
dies comitiales fuisse: nisi feriæ aliquæ in eos dies incidissent, aut nundinæ. Nundinarum.n. interuentus duos dies de numero comitialiũ demebat, ut ostendit Cic. lib. 4. ad Att. in epist. Auere te certo scio. Postquam enim 12. & 11. Cal. Decemb. in comitialibus diebus numerauit, de decimo & nono die ita subiit: Ante diẽ 10. Cal. nũdinæ. Cõcio biduo nulla. Quibus uerbis significat de comitiis P. Clodii nihil actũ esse illis duobus diebus, pp interuẽtum nũdinarum. Nam concio illic pro comitiis accipi debet, ut præcedentia & consequentia ostendunt: nec sane uerum esset nũ- C
dinis uerba ad populum fieri non potuisse. Tum uerò de 8. Cal: rursus subiicit: Ante diem 8. Cal. hæc ego scribebam hora noctis nona. Milo campũ iam tenebat. Quæ uerba significát rursus hunc diẽ 8. Cal. comitialẽ fuisse. Mense Feb. erant post Quirinalia dies aliquot comitiales, ut ait Cic. in epist. ad Q. Fr. 15. Comitialibus diebus qui Quirinalia sequuntur. Erant aũt Quirinalia 13. Cal. Mar. In cæteris quoque mensibus fuisse comitiales quosdam dies non difficile erit ex ueterum scriptorum libris colligere. Quanquam aũt lege cauebatur, ne comitialibus diebus Se- D
natus haberetur, interdum tñ Senatusconsulto magistratus legibus soluebantur, ut illis diebus Senatum habere liceret: ut ostendi potest ex 8. epist. Cælii ad Ciceronem. Illic.n. uerba Senatusconsulti hæc sunt: Quod M. Marcellus Cos. uerba fecit de prouinciis Consularibus, de ea re ita cẽsuerunt. Vti C. Marcellus, L. Paulus Consules cũ magistratũ inissent, ex ad Cal. Mar. quæ in suo magistratu futuræ essent, de Consularibus prouinciis ad Senatum referrent: neve quid prius ex Cal. Martiis ad Senatũ referrent, neve quid coniunctim de ea re referretur à Consulibus. E
Vtique eius rei causa per dies comitiales Senatum haberent, Senatusq́ Consultum facerent. Illud igitur de tempore comitiorũ habendorum pro certo iam accipi poteſt, quæcunque quis esset

habiturus

F habiturus comitia,non fuiſſe fas niſi comitiali die haberi.Quòd
ſi propius etiam de magiſtratuum creationis tempore quærat,
ex hiſtoria fiet perſpicuum, ſicut diuerſis temporibus magiſtra-
tuum iniſſe comperiuntur Romani magiſtratus,ita ordinariam
creationem in alia atque alia tempora incidiſſe.Liuius lib.3.De-
cad.1 ſcribit L.Ebutium & P.Seruilium cal.Sextil.ut tunc prin
cipium(inquit)anni agebatur,Conſulatum iniuiſſe. Paulo pòſt
cum de decemuiris loquitur,ita ſcribit:Idus tum Maiæ ſolennes
erāt ineundis magiſtratibus. At tempore belli Punici ſecundi,
G Conſules Idibus Martiis Conſulatum inibant, ut paſſim in hi-
ſtoria T.Liuii legi poteſt. Idq; ita obſeruatum eſt uſque ad an-
num Vrbis 601.quo anno Q.Fuluius Nobilior, & T.Annius
Luſcus Conſules primi cal. Ianuar. magiſtratum inierunt: poſt
quod tempus idem deinceps à ſequentibus Conſulibus factum
eſt.Ac toto quidem illo tempore, quo magiſtratum inibant Idi
bus Mart.comitia haberi ſolebant Ianuario & Februario mēſe:
dimiſſis ſcilicet in hyberna exercitibus. At poſtquam cal. Ian.
magiſtratum inire cœperunt, ordinaria magiſtratuum creatio
H fuit ad finem menſis Iulii & principium Auguſti, ut ex multis
Ciceronis locis conſtare poteſt. Vt ſecunda oratione in Ver.in-
dicat 6.cal.Sext.comitia Conſularia facta,quibus Hortenſius de
ſignatus eſt.Et lib.1.ad Att.in epiſt.Quæris ex me dicit comi-
tia Conſularia,quibus Afranius Conſul deſignatus eſt,edicta ad
6.cal.Sextiles.Et lib.8.epiſtolarum, Cælius ad Ciceronē ſcribēs
oſtendit comitia Conſularia, quibus C. Marcellus & L.Paulus
Conſules deſignati ſunt,ante cal.Sext.habita fuiſſe:idq; poſt 11.
cal.Sex.Quòd ſi ultra ducerentur comitia, id eueniebat propter
I interceſſiones aut obnunciationes per quas differrentur. Vt co-
mitia Murænæ poſt 5.cal.Nouemb.habita ſunt, quemadmodū
ex oratione pro Muræna conſtare poteſt. Porrò autem conſu-
laria comitia ante Prætoria haberi ſolebant:interdum quidē eo-
dem die,ut ex Liuio conſtat:cuius hæc uerba ſunt lib.10.Dec.1.
His agendis dies conſumptus eſt.Poſtridie ad præſcriptum Con
ſuli,& conſularia & Prætoria comitia habita. Interdum poſtero
die,interdum tertio aut alio quodam pòſt die,ut ex lectione Li-
uii intelligi poteſt. Cenſoribus creandis comitia ſuperioribus tē
K poribus haberi ſolebant paulò poſt initum à Conſulibus magi-
ſtratum,priuſquam in prouincias proficiſcerentur,ætate Cicero-
nis ad finem menſis Iunii,ut conſtare poteſt ex epiſtolis ad Ap-
pium lib.3.epiſt. Fam. collatis cum epiſtolis libri ſexti ad Atti-
cum,

cum, ex quibus colligi poteſt Appium Cenſorem factũ eo quo A
dixi tempore. Idq́ quinto quoque anno,ut ex hiſtoria conſtare
poteſt. Verum hoc diuerſum erat,quòd Cenſores ſtatim deſi-
gnati magiſtratum inibant. Vnde fit,ut apud Liuium lib. 10. De
cad. 4. reperiamus Cenſores deſignatos ſtatim in Capitolium de-
ductos ad capienda magiſtratus inſignia, iurandumq́ in leges.
Conſules uerò Prætoresq́ niſi interregno aut in locum demor-
tui creati eſſent, non ſtatim deſignati inibant magiſtratum. Vt
cùm cal. Ian. magiſtratum inibant & deſignabantur ad finem Iu-
lii,quinque menſes poſt deſignationem erant,quibus priuati ma B
nebant antequam iniret magiſtratum. Quo temporis ſpatio fere
de ambitu in deſignatos inquirebatur per cõpetitores aut alios
quoſuis. Erat enim hoc accuſationis præmium,ut ſi deſignatum
competitorem ambitus damnaſſet, competitor pro eo ſubſtitue
retur,ut ex oratione pro Sylla intelligi poteſt. Vnde etiam da-
mnatis Antronio & Sylla, qui iam Conſules deſignati eſſent,
ſubrogati ſunt eorum cõpetitores L. Torquatus & L. Aurelius
Cotta. Erat etiã lex qua iubebatur, ut tribum eius aſſequeretur,
quem quis de ambitu accuſaſſet & damnaſſet. Cicero pro Bal- C
bo: Obiectum eſt etiam quod in tribum Cruſtuminam peruene
rit: quod hic aſſecutus eſt legis de ambitu præmio minus inuidio
ſo,quàm qui legum præmiis prætoriam ſententiam & prætex-
tam togam conſequuntur. Erat & alia lex,ut ſi quis de ambitu
damnatus alium quempiam ambitus accuſaſſet & damnaſſet, in
integrum reſtitueretur. Quod Cicero pro Cluentio indicat his
uerbis: Quapropter hoc Balbi iudicium non plus obeſſe huic
cauſæ debet, quàm illa quæ commemorata ſunt ab accuſatore
duo iudicia P. Popilii & T. Guttæ, qui cauſam de ambitu dixe- D
runt,qui accuſati ſunt ab iis,qui erant ipſi ambitus condemnati:
quos ego non idcirco eſſe arbitror in integrum reſtitutos, quòd
planum fecerint illos ob rem iudicatam pecuniam accepiſſe: ſed
quòd iudicibus probarint,quòd in eodem genere in quo ipſi of
fendiſſent,alios reprehendiſſent: ſed ad præmia legis uenire opor
tere. Atque is eſto ſimul huius digreſſionis finis, & huius de co-
mitiis Centuriatis libri.

Doctiſſimi E

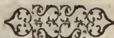
F

Doctissimi viri

NICOLAI GRVCHII ROTOMAGENSIS,

DE COMITIIS ROMANORVM

G *LIBER SECVNDVS.*

Quid essent Tributa comitia. *Cap. 1.*

RIBVTA comitia perinde à tribubus nomen habuerunt, ut à Centuriis Centuriata: quòd scilicet non modo tributim diuisus populus suf-
H fragium ferret, sed etiam quid plures tribus iuberent aut uetarent, spectaretur. Et quoniam grauissimis auctoribus uisum est tributa comitia à Curiatis non fuisse diuersa, propterea in huius opinionis refutatione diutius nobis immorandum est. Ac primùm si ostē derimus tribus à curijs semper diuersas fuisse, necessariò relinquetur semper diuersa fuisse comitia Tributa à Curiatis. Nam si Romuli tempora spectentur, quoscunque tu auctores sequaris, diuersæ tum fuerunt curiæ à tribubus. Dionysius scribit li-
I bro secundo diuisam esse à Romulo omnem multitudinem in tres partes: ac trium rursus partium singulas in denas partes: uocatasq; maiores partes tribus, minores curias. Varro libro quarto de lingua Latina, scribit agrum Romanum in tres partes à Romulo diuisum, unde tribus appellatæ sint. Plutarc. in Romulo scribit in tres tribus diuisam omnem ciuitatem, Ramnenses, Tatienses, Luceres: tum singulas ex iis rursus in denas partes diuisas. T. Liuius Centurias equitum dicit tres conscriptas Ramnensium, Tatiensium & Lucerum, populum autem diuisum in
K triginta curias. Siue ergo factas tribus à Romulo dicamus, easq; aut diuersas ab equitum Centuriis, aut easdem cō illis tribus equitum Centuriis: ut ait Plutarchus: siue nullas tribus (quod tū Liuio uerius esse puto) ab eo factas dicamus, quæ oēm multitudinem

A nem continerent : sed tres modò equitum Centurias ex omni multitudine selectas, quæ à suo numero interdum tribus etiam uocarentur : quomodo etiam Liuius eas appellat lib. 10. primæ Decad. ubi tres antiquas tribus appellat Ramnenses, Tatienses, & Luceres: contentum autem fuisse diuisione populi in triginta curias, quibus etiam trium Centuriarum equites continerentur. Sane quoscunque auctores sequamur, semper à curiis diuersas fuisse tribus sub Romulo, efficietur : sin sequentia tempora spectemus, uidebimus auctore Liuio primùm factas tribus quatuor à Seruio Tullio partibus urbis distinctas. Huius hæc uerba sunt: B Quadrifariam urbe diuisa regionibus collibusque, quæ habitabantur partes, tribus eas appellauit, ut ego arbitror, ab tributo. Nam eius quoque æqualiter ex censu conferendi ab eodem inita ratio est. Post hæc lib. secundo ostendit Ap. Claudio & P. Seruilio Coss. factas Romæ unam & triginta tribus (sic enim legitur in omnibus codicibus recte ne an secus, postea uidemus) tum lib. 6. Decad 1. dicit additis quatuor tribubus expletum esse numerum 35. tribuum, tertio anno post urbem à Gallis captã. Dionysius uerò lib. quarto scribit Seruium Tullium diuisisse omnem C urbem in quatuor tribus, Palatinam, Suburranam, Collatinam, Esquilinam: atque ita quatuor tribuum urbẽ fecisse, quæ ad hoc tempus trium fuerat tribuum. Quo etiam in loco ait Seruium Regem desiisse habere rationem ueterum illarum tribuum generalium, ut suarum localium rationem haberet. Tum subiicit Fabium scriptum reliquisse agrum præterea uniuersum in 26. partes diuisum fuisse, quas etiam idem Fabius tribus appellat : quas rusticas tribus si cum quatuor urbanis coniungas triginta tribus D fient, quas sub Seruio Tullio fuisse ac non plures asserit. Venonium tamen memoriæ mandasse unam & triginta tribus sub hoc Rege fuisse. Quem probabiliora dicere cur affirmet illo loco Dionysius, non uideo. Verùm hos locos postea diligentius examinabimus. Siue ergo Liuiũ sequi malis, siue Fabiũ, siue Venonium, nonne etiam tum diuersas à curiis tribus fuisse relinquetur? Nam si iam inde ab Romulo fuerunt 30. curiæ suis quæque nominibus appellatæ, ut omnes auctores in eo consentiunt: tribus autem uel sub Seruio, uel etiam post reges eiectos triginta E demũ fuerunt: qui deinde numerus ad quinque & triginta tribus excreuit, quomodo potuerũt eædẽ esse tribus & curiæ? Iã uerò si eadem fuissent Centuriata & Tributa comitia, quũ uerũ esse posset, quod scribit Diony. lib. 7. primũ habita fuisse comitia Tribu

ta

F ta in iudicio Coriolani? Neque enim dici potest ad hoc usq ue tempus non fuisse habita curiata comitia. Præterea si eadem curiata cum Tributis, quorsum legem tulisset P. Volero, ut plebeii magistratus Tributis comitiis crearentur, qui curiatis antè creabantur, ut ait idem Dionysius lib. 9. Quinetiam ex multis locis Ciceronis ostendit potest sua etiam ætate diuersa fuisse curiata comitia & Tributa. In oratione pro domo sua, curias non plus quàm triginta fuisse his uerbis indicat: Quæro si aut negasses aut tacuisses, si tamen id triginta curiæ iussissent, num id iussum
G esset ratum? At cum tribuum meminit, passim dicit quinque & triginta fuisse. Quomodo ergo eædem erunt tribus & curiæ? Iam uerò in oratione 2. in Rullum prima comitia magistratibus creandis fuisse dicit centuriata aut Tributa, secunda autem curiata, quæ tantum auspiciorum causa remanserant. Quæ profecto uera esse non possent, nisi diuersa essent à curiatis Tributa. Ac de curiatis quidem libro tertio dicemus: nunc de Tributis, ut quid essent apertius intelligatur, uerba A. Gellii ex libro 15. cap. 27. subiiciam: Tributa comitia erant, cum ex regionibus
H & locis suffragium ferebatur. Quibus uerbis nihil aliud uult quàm Tributa comitia fuisse, cum per tribus suffragium ferebatur. Erant enim tribus populi Romani partes distinctæ locis in urbe diuersis, & regionibus undique circum urbem per Italiam dispersis. Quarum nomina diligentia Pauli Manutii in Annot. libri octaui epistolarum fam. collecta infrà scripsimus, & scriptores aliquot qui de iis meminerunt apposuimus, ut inde facilior earum ac certior unicuique cognitio sit.

1 Aemilia. de qua Cice. ad Atticum 62. T. Liuius libro 38.
I Antiq. 75.

2 Aniensis. Cic. pro Plan. Fam. epist. 225. Liuius lib. 10. Antiq. 175. & 190.

3 Cornelia. Liuius lib. 38. Antiq. 151.

4 Claudia. Liuius lib. 2. Verg. lib. 7. Aen. Dionys. Halic. lib. 5. Antiq. 75. & 114.

5 Collina. Varro lib. 4. de lin. Latin. Plinius libro 18. cap. 3. Sex. Pom. Antiq. 27. Et Diony. libro quarto, & Florus in epit. Liuii lib. 20.

K 6 Crustumina siue Clustumina (nã in antiquis & lapidibus & libris sæpissime per, l, scripta legitur) Cic. pro Plan. & pro Balbo. Antiq. 134.

7 Esquilina. Var. lib. 4. de lin. Lat. Plin. lib. 18. cap. 3. Sext. Pom.

Pom.in litera V.Dioy.lib.4.& Florus in epit.Liuii.lib.20. A
8 Falerina.Liuius lib.9.Antiq.120.
9 Fabias.Horat.episto.6.libro primo.Suet.in Augusto.Antiq.61.& 343.
10 Galeria. Liuius libro 27. Plin.lib.7.cap.49. Antiq.89. & 142.
11 Lemonia.Cic.pro Plan.& Philip.9.Sext. Pom.Antiq. 91.& 151.
12 Metia.Cic.ad Att.126.Liuius lib.8. & 29. Val. Max. Sex.Pomp. B
13 Narniensis.Cic.in Rull. Liu.lib.6. ubi corruptè legitur Arniensis,& lib.29.
14 Ocriculana.Cic.in Rull.ubi mēdose legitur Otriculana.
15 Oufentina.Liu.lib.9.Sex.Pomp. in litera V.Antiq.29. bis.& 62.
16 Palatina. C.in Verr.4.Asco.Var.lib.4.de lin. Lat. Plin. lib.18.cap.3.Liu.lib.20.Sex.Pom.in litera V.Diony.lib.4.Antiq.29.bis & 62.
17 Papyria.Sext.Pomp.Liu.lib.9.Antiq.62.& 135. C
18 Pollia.Liu.lib.9.Val.M.Antiq.116.& 113.& 147.
19 Popilia. Val.Max. Fam.epistol.226.Sext. Pomp.Antiq.197.
20 Pontina siue Pomptina(utroque enim modo scribitur) Cic.ad Att.125.Liuius lib. 7.Sex.Pom.Antiq.176.
21 Publicia.Liu. lib.7.Antiq.66.& 81.interdum etiā scribitur Poblicia.
22 Pupinia.Cic.ad Q.Fr.605.Fam.epist.225.Liu.Decad.3. lib.6.Sex.Pom. D
23 Quirina.Ascon.Cic.pro Quintio ubi antea mendose legebatur Quirina Fam.epist.226.Sex.Pom.Antiq.15.& 44.
24 Romulia.Sex.Pom.Cic.in Ver.& in Rull. Asco .Var. lib.4.de lin.Lat.Ant.165.
25 Sergia.Ascon.Antiq.61.& 63.
26 Suburrana.Plin.lib.18.cap.3.Var.lib.4.de lin.Lat.Sext. Pom.in literis S & V.Diony.lib.4.Florus lib.20.
27 Sapinia.Liuius lib.31.& 33.
28 Scaptia.Sue.in Augusto.Sex.Pom.Liu.lib.8.Ant.476. E
29 Stellatina.Liuius lib.6.Antiq.110.& 150.
30 Sabatina.Liuius lib.6.Sex.Pom.
31 Terentina. Gice.pro Plan. Liu.lib.6. Fam. epistol.226.

Ant.

E Antiq.140. & 336,

32 Tromentina.Sex.Pom.Liu.lib.6. ubi corrupte legitur, Promentina. Antiq.107.& in lapide qui Caietæ eſt,in quo ſcriptum legitur,L.Atilio L.F.Tromen.

33 Velina. Cic.ad Att.epiſt. 86. & in Bruto. Horat.epiſt.6. lib.1.Perſius.Antiq.19.Florus in epit.lib.19.

34 Volitinia.Cic.proPlan.Ant.75.& in lapide qui Venetiis eſt in turri ſancti Vitalis,in quo ita ſcriptum eſt,Cn.Numerius, Cn.F.Vol.Fronto.

G 35 Veientina.Cic.pro Plancio.

Hæc ſunt triginta quinque tribus,in quas populus Rom.diſpertitus erat:quarum aliquam(ut ait Aſconius) neceſſe erat cuiuſcunque eſſet ordinis,ciuis Rom.obtineret.Ex hoc autem numero quatuor tantùm urbanæ fuerunt, Palatina,Eſquilina,Collina, Suburrana : in quas, ut inquit Plinius transferri ignominiæ eſſet:dictæ à partibus urbis in quibus habitabant. Reliquæ omnes ruſticæ laudatiſſimæ, eorum qui rura haberent:quæ proprie ingenuorum erant,cum urbanæ libertinorum eſſent, ut au-
H ctor eſt Aſco.& L.Florus in epit.lib.20.& Cice.1. de orat. Vbi autem ſcripſimus, Antiq.librũ qui Romæ olim eſt impreſſus, cui titulus eſt Antiquæ urbis epigrãmata,ſignificauimus.Chartarum autem eiuſdem libri numerũ ſubiecimus, ut facilius quæ uolumus reperiri poſſint,At enim illud hoc loco de numero tribuum dubitari poteſt, ex iis quæ in Flori epitome ſcripta repeṙiuntur. Scribit enim lib.19.duas tribus adiectas Velinam & Eſquilinam, multis annis poſt reges exactos : cùm tamen certum ſit Eſquilinã ex quatuor tribubus unam fuiſſe,in quas Ser-
I uius Tullius urbem diuiſerat Præterea Liuius lib.6. Dec.1. ita ſcribit:Tribus quatuor ex nouis ciuibus additæ,Stellatina,Tromentina,Sabatina.Narnienſis,eæq; triginta quinque numerum expleuere.Poſt autẽ lib.7.duas tribus additas eſſe dicit,Pontinã & Publiciam.Et duas lib.8.Metiam & Scaptiam.Ex duas item lib.9.Vfentinam & Falerinam.Et duas item lib.10. Anienſem & Terentinam.Ex quo uideretur aut Liuius nõ ſibi cõſtare, aut codex mendoſus eſſe in numero 35.tribuum.Paulus Manutius communem ad omnia ſolutionem ponit,ut uerbum illud addi-
K tæ pro auctæ accipiatur:quaſi uelit Liuius numero ciuiũ auctas eas tribus,quas additas fuiſſe ſcribit.Verũ ut nõ plane ita eſſe credam,eo potiſſimum adducor,ꝙ parum commoda uidetur interpretatio,ut additas uel adiectas tribus ſumamus pro auctis nu-

mero

mero ciuium. Nam si eisdem uerbis utatur Liuius lib. 6. Dec. 1. A
cum ex nouis ciuibus dicit additas quatuor tribus, & lib. 8. cum ita scribit: Eodē anno census actus nouiq; ciues censi. Tribus pp eos additæ Metia & Scaptia. Si, inquam, eisdem uerbis utroque loco utatˀ, quis ferre eā interpretationē poterit, ut uno loco significet auctas tribus numero ciuiū, alio loco propriè sumaturˀ Sane cum dicimus additas duas tribus, nemo potest aliud iis uerbis intelligere, quàm ad superiorem numerum tribuum duas accessisse. Neque enim addidit duas tribus, qui superiorem numerum reliquit: se duabus tribubus addidit, qui eas auxit numero B
ciuium. Quis ergo existimabit Liuium toties abusum uerbo addendi, quoties additas tribus dicit, & Florum uerbo adiiciendi ˀ Itaque uerius mihi uidetur, ut mendosos Liuii codices dicamus tam libro secundo quàm sexto. Vbi enim libro secundo scribitur factas Romæ unam & 30. tribus, legendum est unam & 20. tribus. Vbi uero libro sexto scribitur: Tribus quatuor ex nouis ciuibus additæ, Stellatina, Tromentina, Sabatina, Narniensis: eæq; 35. tribuum numerum expleuere. Legendum est, eæq; 25. tribuum numerum expleuere. Quod uero libro secundo legendum sit 21. tribus, ex Dionisio ostendi potest: apud quem C
libro 7. ita scriptum reperimus de iudicio Coriolani: Cum enim una & uiginti tum tribus Romæ essent, quæ missæ sunt in suffragium, nouem habuit Martius, à quibus absolutus est. Itaque si duæ modò accessissent, absolutus fuisset. Si enim in iudicio Coriolani non essent Romæ plusquam una & 20. tribus, certum autem sit ex historia iudicium Coriolani fuisse anno urbis 263. Coss. A. Sempronio Atracinoiterum, & M. Minutio Auguri- D
noiterum, qui fuerunt quarti Consules post Ap. Claudium & P. Seruilium, quibus Consulibus Liuius scribit factas Romæ unā & 30. tribus: profecto necesse erit, ut eo anno non plus quàm 21. tribus factas Romæ dicamus. Neque enim mihi uidetur facile fuisse locum Dionysiii corrumpere propter duos numeros illic positos, Græca scriptura maxime distantes à numeris, quos esse oporteret, si una & 30. tribus, legeretur. Vbi. n. nouē hic ponuntur tribus, scribendæ essent quatuordecim: inter quos numeros nulla est affinitas, per quam à librariis uel imperitissimis corrumpi potuissent. Iam uerò si apud Liuium illo E
loco legatur 31. tribus, fatendum erit iam tum anno urbis 259. omnes tribus Romanas fuisse præter eas quatuor, quas postea libro 6 ponit, Stellatinam, Tromentinam, Sabatinam,

L Nar-

F Narniensem. Erant ergo iam tum Romanæ tribus Pontina, Vfentina, Publicia, Falerina, Terētina, Aniensis, Metia, Scaptia, Sapinia & Velina. Atqui ex historia constare potest, nondum eo tempore tam late patuisse fines imperii Romani, ut omnes has tribus contineret. Scribit enim Sex. Rufus in libello de historia Romanorum sub septem regibus non creuisse imperium Romanum ultra 18. milliarium à portis urbis Romæ. At enim post reges exactos annus tantum quintus & decimus est, quo Ap. Claudius & P. Seruilius Consules fuerunt. His porrò annis
G quindecim nulla ex parte auctum imperium reperimus, nisi ea pugna, qua Latini ad Regillum lacum debellati sunt. Atqui ne ea quidem accessione tantum auctum est imperium, ut dici possit illas omnes tribus tum Romæ fuisse. Etenim Sapinia tribus Vmbriam continebat, ut scribit Liuius lib. 1. Decad. 4. Appium præfectum socium hac tumultuaria manu per Vmbriam, quam tribum Sapiniam uocāt, agrum Boiorum inuadere iussit. Et lib. 3. eiusdem Dec. L. Furius Purpurio alter Consul per tribum Sapiniam in Boios uenit. Si igitur nihil dum ditionis Romanæ e-
H rat eo tempore in Vmbria, quomodo potuit tum esse Sapinia tribus, quæ à Sapi (ut opinor) Vmbriæ Fluuio nomen habuit? Sed nec ad Vfentē usq; fluuiū eo tēpore imperium Romanū propagatum erat. Quomodo ergo tribum Vfentinam facere potuerunt, quæ nomen ex eo acciperet, quod in eorū ditione nō esset. Nec sanè Pomptinus ager Pontinęve paludes in ditione Romana tum erant, unde nomen Pontina, uel Pomptina tribus acciperet. Neque ex parte Hetruriæ tam longe extendebatur eorum imperium, ut Falerios usque perueniret: unde Falerinam tribum
I appellarent. Nec Sabinorum regio usque adeo in Romanorum ditionem uenerat ut Velinam tribum à Velino lacu, quem accolebant Sabini, uocarent. Dici igitur non potest eas in numero tribuum Romanarum fuisse. Vnde sequitur non fuisse unam & triginta. Porro autem lib. 6. legendum esse 25. tribus uel inde colligi potest, quod in sequentibus libris, ex iis decem quæ supersunt ad explendum numerum 35. tribuum, octo reperiantur. Nā lib. 7. duas scribit additas tribus, Pontinam & Publiciam. Et lib. 8. duas Metiam & Scaptiam. Et lib. 9. duas, Vfentinam & Faleri-
K nam. Et lib. 10. duas, Aniensem & Terentinam. Itaque duæ tantum restabunt: quas ex L. Flori epitome lib. 19. supplere poterimus: ubi scribit duas adiectas tribus, Velinam & Esquilinam: si pro Esquilina aliam ponamus. Nam male legi Esquilinā ex eo intel-

intelligi poteft,quòd certum eft unam ex urbanis tribubus fuiffe A
Efquilinam:quæ adiici non potuit, fi proprie fumatur uerbum adiiciendi.Nec fane,ut adiicere fignificet augere numero ciuium, abfurditate uacabit interpretatio.Nam quid commune erat Velinæ,quæ ruftica tribus erat,cum Efquilina,ut fimul afcriptos iis ciues aliquos faciamus,tam diuerfi generis quàm erant urbanarum & rufticarum tribuum ciues? Aut cur unam ex urbanis tribubus auctam dicamus,quin fimul reliquæ auctæ fint? Nã cùm turba forenfis à Q.Fabio,qui primus Maximi cognomen inde meruit,in urbanas tribus redacta eft,fimul quatuor tribus auctę B
funt.Et cum libertini in urbanas tribus redacti funt, in quatuor fimul tribus facta eft libertinorum defcriptio. Ac mihi quidem pro Efquilina legendum uideretur Sapinia: hac maxime ratione,quod cùm ea fit ex iis tribubus quæ poftremæ fuerũt additæ, nufq; in iis noĩatur,quas Liuius adiectas fuiffe fcribit. Si igitur Liuium auctorem fequi uelimus,quator tribus tantum fub Seruio rege dicemus fuiffe,Palatinã,Suburranam,Collinam,Efquilinam,ita ut tribuum nomina nondum haberent agri partes, in quas diuifus erat ager Romanus:fed Appio demum Claudio & C
P.Seruilio Coff.factas effe unam & uiginti tribus:quæ erãt præter illas quatuor hæ:Romulia,Pupinia, Cruftumina, Quirina, Papyria,Popilia,Fabia,Cornelia,Aemilia,Pollia,Galleria, Lemonia,Sergia,Ocriculana,Volitinia,Veientina,Claudia. Atque ille quidem numerus fuit ufque ad annum Vrbis 368. quo anno adiectæ funt quatuor tribus,Stellatina, Tromentina,Sabatina,Narnienfis.Tum anno Vrbis 397.Fabio & Plautio Coff.additæ funt duę,Põptina & Publicia.Pòft anno urbis 422.L.Cornelio iterum & Cn.Domitio Coff.additæ rurfus duæ, Metia & D
Scaptia.Mox anno Vrbis 436.M. Follio & L.Plautio iterum Coff.adiectæ aliæ duæ,Vfentina & Falerina. Tum ann. Vrbis 454.Coff.T.Manlio & M. Fuluio duæ Anienfis & Terentina. Quæ omnes coniunctæ efficiunt numerum trium & triginta tribuum. Itaque duæ reftabunt,quas ad finem primi belli Punici additas ex L.Floro iudicare poffumus: resq; cenfemus fuiffe Velinam & Sapiniam.In illa uerò opinione etiam Dionyfium fuiffe ex eo colligi poffe uidetur,quòd tempore iudicii Coriolani E
afferit unam & uiginti tribus tantum Romæ fuiffe.Ac fi locum illum non effe corruptum cẽfeamus neceffe eft,ut dicamus Dionyfium libro 4.Fabium & Venonium auctores non eò citaffe, quod cum iis confentiret: quandoquidem hic unam & trigin-

F ta tribus sub Seruio fuisse dicit, ille triginta: aut sane in numeris eo loco mendum esse, ut legatur Fabium scribere agrum diuisum esse in sex & decem partes, ubi legitur sex & 20. partes quæ sedecim partes adiectæ quatuor urbanis, uiginti efficiunt tribus, non triginta, quemadmodum illic legitur. Venonium autem memoriæ mandasse sub hoc rege unam & 20. tribus fuisse, ubi legitur unam & triginta. Sane locus ille apud Dionysium integer non est, nec sensum perfectum ullum habet: id quod mihi eum magis suspectum reddit, ut etiam in numeris men-
G dum esse suspicer. At si ita emendaretur ut dixi, facilius esset in tãta auctorum diuersitate consensum aliquem inuenire. Nam Fabii eam faciemus sententiam, Seruium Tullium præter quatuor urbanas tribus fecisse sedecim rusticas, ita ut 20. essent omnes tribus sub eo rege. Post reges autẽ exactos tum demum factas esse unam & uiginti, cum Claudia tribus addita est, propter eos ciues qui ex Sabinis cum App. Claudio Romam migrarunt. In quo non multum à Fabio dissentiret Liuius, si ita interpretaremur locum apud eum libro secundo: Romæ tribus una & 20.
H factæ. Vt significaret accessione Claudiæ tribus, quæ eo demum anno facta sit, unam & 20. tribus factas esse. Fabius sane & Liuius in hoc dissentiunt, quòd agri partes quæ ciuibus assignatæ erant, nomine tribuum à Fabio statim appellatur. At Liuius sub Seruio agros ciuibus assignatos non negat: quin potius ex, eo quod scribit agrum trans Anienem statim assignatum iis ciuibus qui ex Sabinis cum App. Claudio Romam migrarunt, argumentum accipi potest pariter reliquis ciuibus suos fuisse quosdam agros in certa quadam regione assignatos: at sub hoc rege
I nomen tribuum non eis attribuit Liuius: sed quatuor tantum tribus omnium ciuium fuisse existimat usque ad Consulatum Ap. Claudiis & P. Seruilii. Quo anno ciues omnes, qui quatuor tribubus continebantur, diuisi sunt in tribus unam & uiginti: ita ut perinde agri partibus sua essent tribuum nomina, sicut adhuc fuerant quatuor urbis partibus. Vnde colligi postet uarietatem inde sententiarum ortam, quod iam inde à Seruio Tullio agri partes assignatæ erant, quibus nomina tribuum respondere perspiciebantur. Hinc enim factum est, ut Fabius crederet eas tribus iã
K sub hoc rege fuisse: quia iam tum essent distinctæ partes agri, quibus nomina multarum tribuum sua etiamnum ætate responderere uidebat. Ac Liuius rusticas tribus non fuisse existimat ante annum Consulatus App. Claudii & P. Seruilii. Venonius certe

mihi

mihi omnino in numero tribuum falsus uidetur. Nam siue 21. A
siue 31. tribus legas, oportebit, si eas species quas in historia
pòst additas reperimus, ut in eo numero Claudia comprehenda-
tur: quę tamen constat non fuisse, nisi post reges exactos, ut uel
nomē indicat ab App. Claudio desumptum, qui Romæ nō fuit
nisi aliquot annis post reges expulsos. Ex quo etiam mihi reddi
tur magis suspectus ille Dionysii locus, apud quem scribitur, Ve
nonio magis credendum quàm Fabio. Nam si ei magis creden-
dum est dicenti unam & triginta tribus sub Seruio rege fuisse, ne
cesse erit, cùm postea scribit Dionys. Claudiam tribum additam, B
factas tum esse 32. tribus. Quomodo ergo uera erunt, quæ post
ab eo scribuntur de iudicio Coriolani? Et quomodo post fa-
ctas 32. tribus, quatuor adiectas tertio anno post urbem à Gal-
lis captam apud Liuiū uerum erit? Sic enim 36. tribus efficien-
tur. Atqui Liuius initio libri sexti, se clariora exinde certioraq́;
scribere præfatur: unde apparet minus dubitandum esse de ueri-
tate eorum, quæ ab eo scribuntur. Non potuit igitur probabi-
lior esse Venonij sententia, ut dicit Dionysius, quàm Fabii. Atq́;
ista quidem de tribuum numero satis disputata sint. Quæ om- C
nia potius eo à me subiecta sunt, ut occasionem quærēdæ uerita
tis doctioribus præberem, quàm ut ea à me inuentam certo af-
firmarem. Hæc Tributa comitia in duo genera diuidi possunt: ut
alia essent omnium tribuum, alia in quibus pars modò tribuū
suffragiū diceret. Illius generis erant legum magistratumq́; comi
tia: huius, sacerdotum comitia: quæ nos postea amplius docebi-
mus. Ac multo quidem tempore antè Romæ fuerunt tribus, quã
Tributa comitia. Scribit.n. Diony. lib. 7. Tributa comitia primū
habita fuisse à Sicinio Trib. pl. & collegiis ad iudicium de Cn. D
Martio Coriolano ferendum. Id quod fuit anno Vrb. 263. Tri-
bus autem iam inde sub Seruio rege erant aliquæ, ut ex omniū
historicorum communi consensu constat. Verum ista suffi-
ciant de primo capite: in quo quid essent Tributa comitia, ex-
plicandum erat.

De causis Tributorum comitiorum. *Cap.* II.

¶ CAVSAS habēdorū comitiorū Tributorū generales quatuor E
fuisse reperio. Primā, ad creādos minores magistratus: Alterā, ad
sacerdotes collegiorū cooptādos: Tertiā, ad leges ferēdas: Quar-
tam, iudiciorum causa. Magistratus iis comitiis creabantur

F partim prouinciales, partim urbani: & partim ordinarii, partim extraordinarii. Erant autem ordinarii magistratus qui iis comitiis creabantur, omnes minores magistratus, qui singulis annis ad suum munus ordinarium in urbe obeundum, à populo creabantur. In quo genere erant Aediles Curules, Tribuni pl. Aediles plebis, Triũuiri Capitales, & Triumuiri nocturni, & Triumuiri auro, ære, argento flando feriundo præfecti, Quæstores, Tribuni militum. Neque enim plures ordinarios magistratus minores in urbe fuerunt, usque ad Remp. à Cæsare Dictatore occupatam: à
G quo Aediles Cereales factos testatur Pomponius leg. 2. de orig. iur. Digest. lib. 1. Tribuni certe ærarii magistratus non erant, sed ordinis nomen erat, ut ex lege Aurelia apparet: qua iudicia ad tres ordines, Senatorum, Equitum, & Tribunorum ærarii trãslata sunt, quæ antè erant penes duos ordines, Senatorum atque Equitum. Nec sane iudicium tertius ordo totus ex magistratibus esse potuit: nec tot in eodem magistratu collegas fuisse uerisimile est, quot erant Tribuni ærarii. Vt ergo in Senatorum ordinem atque Equitum non suffragiis populi perueniebatur, sed uel legi-
H bus Censorumque adscriptione uel generis successione: ita in ordinem Tribunorum ærarii non suffragiis populi, sed altero ex iis modo perueniebatur. Erat autem penes hunc ordinem custodia pecuniæ attributæ. Vnde apud Varr. ita scriptum reperimus: Ab eo quoque quibus erat attributa pecunia, ut militi darent, Tribuni ærarii dicti. Erat autem pecunia attributa, inquit Asconius, quæ in stipendium militũ de ærario à Tribunis ærarii adnumerari Quæstori solet. Neque uero Centumuiri magistratus erant, sed delectu Prætorum facti rerum priuatarum iudices: nec De-
I cemuiri litibus iudicandis, quos ex numero Centumuirorũ sorte deligi solitos existimo potius quàm suffragiis populi creatos. Nec præfectus urbis Latinarum causa à populo creabatur, sed à Consulibus. Id quod ex Cornelio Tacito intelligi potest, apud quem ita scribitur lib. 5. Sed præcipua ex eo gloria, quod præfectus urbi recens, continuam potestatem & insolẽtia parendi grauiorem, mire temperauit. Nanque antea profectis domo regibus ac mox magistratibus, ne urbs sine imperio foret, in tẽpus deligebatur qui ius redderet, ac subitis mederetur. Feruntque à Romu
K lo Dentrem Romulium, post à Tullo Hostilio Numam Marciũ, & ab Tarquinio Superbo Sp. Lucretiũ impositos. Dein Consules mandabant. Duratque simulachrũ, quoties ob ferias Latinas præficitur qui Consulare munus usurpet. Ex iis Taciti uerbis apparet

paret præfectos illos urbis ueteres creari solitos non à populo, A
sed uel à regibus uel à Cõsulibus. Vnde colligi potest multo magis adumbratum illum præfectum urbis Latinarum causa munus Consulum fuisse, non populi. Profectis urbe Consulibus summum imperium erat penes Prætorem urbanum: nisi cum ob Latinas ferias urbe exibat singulis annis Consules. Tum enim ad usurpationem uetustatis, præfectus in urbe relinquendus erat à Consulibus: penes quem, non penes Prætorem, imperium esset in urbe: ne scilicet populus se religione obstrictum putaret, si qd in Latinis feriis omissum esset, quod à ueteribus usurpatũ esset. B
De hoc præfecto urbi, Latinarum causa ita scribit A. Gellius lib. 14. cap. ultimo: Præfectum urbi Latinarum causa relictum Senatum habere posse negat Mutius, quoniam ne Senator quidem sit, neque ius habeat sententiæ dicendæ: cum ex ea ætate præfectus fiat, quæ non sit Senatoria. M. autem Varro in quarto epistolicarum quæstionum, & Atteius Capito in coniectaneorum ducentesimo quinquagesimo nono, ius esse præfecto Senatus habendi dicunt. Deq; ea re assensum esse Capitonem Tuberoni contra sñïam Mutii refert. Nanque & Tribunis, inquit, plebis Senatus habẽdi ius erat, quanquã Senatores non essent ante Atinium C
plebiscitum. Sunt etiam Pomponii hæc uerba leg. 2. de orig. iur. Quoties autem proficiscuntur, unus relinquitur qui ius dicat: isq; uocatur præfectus urbis. Qui præfectus ita olim constituebatur: postea uerò Latinarum feriarũ causa introductus est, & quotannis obseruatur. Quandiu igitur non erat in urbe Prætores, quibus summum imperium esset, per absentiam summi magistratus, tandiu penes præfectos urbis fuit potestas non modò uocandi consulendiq; Senatum, sed etiam agendi cum populo. D
Vnde fit, ut Centuriata etiam comitia habendi ius esset præfecto urbis: ut intelligendi post eo, quod scribit Liuius in fine libri primi: Duo Consules inde comitiis Cẽturiatis à præfecto urbis, ex commẽtariis Seruii Tullii creati sunt. Interregem tamen fuisse ante factum hunc præfectum urbis Sp. Lucretium, quàm hæc comitia haberet, Dionysius scribit. Verum post institutam Dictaturam, subrogandis magistratibus Dictator potius creabatur, si ad Interregnum res non rediisset, quàm ut ea comitia haberet præfectus. Quin tamen uel legibus ferendis, uel iudicio exer E
cendo præfectus urbis ius haberet Centuriatis comitiis agendi cum populo, negari non potest. At post introductum Romæ Præturæ magistratum desiit præfectus urbis fieri, nisi quòd

F Latinarũ cauſa,profectis urbe Conſulibus relinquendus erat pręfectus urbis,idq́(ut dixi)religionis cauſa potius,quàm quod eo magiſtratu magnopere opus eſſet.Et quoniam feriis agere cum populo non licebat,idcirco planum eſt huic præfecto urbis, cui imperium non erat,niſi tempore Latinarum ius non fuiſſe agendi cum populo:tametſi uocandi Senatus(ſi quid interim accidiſſet,cur extra ordinem uocandus uideretur)ius habebat,ut paulò ante ex A.Gellio demonſtraui.Reliquo anni tempore,quanquã abeſſent Coſſ.nullus erat locus huic magiſtratui,ſed ſumma po-

G teſtas erat penes Prætorem urbanum,ut Cicero oſtendit lib.10. piſtol.Famil.his uerbis: Placuit nobis ut ſtatim ad Cornutum Prętorem urb.literas deferremur: qui quod Conſules aberant, Conſulare munus ſuſtinebat more maiorum. Quæ intellecta uolo de tempore, quo in Conſulum poteſtate fuit Reſpublc. Nam ſub Imperatoribus iam inde ab Auguſto, ut docet Tacitus eodem lib.5.cœpit ordinaria,& continua eſſe poteſtas præfecti urbis:de quo etiam mentio eſt apud iuriſconſultos in Tit. de præfecto urbis:tametſi præter illum urbis præfectum alius

H Latinarum cauſa præfectus urbis creari ſoleret(ut apparet ex libro 4.& 5.Cornelii Taciti)qui Latinarum modo tempore,Conſulare munus obibat.Verum de præfecto urbis ſatis ſuperq́ dictum eſt:ad Aediles Curules nobis ueniendum eſt, ut ꝓbemus Tributis comitiis,non Centuriatis(ut à quibuſdam aſſeritur) creari ſolitos.Scribit A.Gellius lib.13.c.14.ex M.Meſſala maiores magiſtratus fuiſſe Conſules,Prętores & Cenſores:reliquos omnes fuiſſe minores:eodemq́ loco ſcribit maiores Centuriatis, minores Tributis comitiis creari.Vnde neceſſario efficitur Aediles Curules Tributis comitiis creari.Deinde idẽ A.Gellius lib.6.

I c.9.citat hæc uerba ex L.Piſonis tertio annali:Cn.Flauius patre Libertino natus ſcriptum faciebat.Iſq́ eo tempore Aedili Curuli apparebat,quo tempore Aediles ſubrogabantur. Eumq́ primæ tribus Aedilem Curulẽ renunciauerunt. At Aedilis qui comitia habebat,negat accipere.Hic duo ſunt, quibus adducor, ut credam comitiis Tributis Aediles Curules creari.Primum,cùm ait à primis tribubus Aedilem renunciatum,Alterum, cùm ait illa comitia ab Aedile habita(ſiquidem mendo careat ille locus: quod nos poſtea uidebimus.)Neque enim comitia Cẽturiata ha

K bere poterant Aediles:præſertim cum nec uocationem nec prehenſionẽ haberent,ut ex Varrone docet Gell.lib.13.c.12.& 13. Vnde ꝓſpicuũ eſt,minimũ imperij Aediles habuiſſe. Centuriatis

uero comitiis habẽdis maximo semper imperio opus fuit. Iam A
uero T. Liuius ad finem lib. noni Decad. 1. scribit Cn. Flauium à factione forensi Aedilem factum: adeóque ab humilibus per omnes tribus ab Appio Censore diuisis. Ex quo loco demonstrari potest non fuisse Centuriata comitia. Neque enim potuit forensis factio in comitiis Centuriatis præualere: sed ut idem Liuius ait, uis suffragiorũ penes primores erat. Vt omittã illã diuisionẽ humiliũ per oẽs tribus nihil aut perparũ potuisse, nisi tributim suffragia ferret populus. Nã si humiles erãt, qui cẽsu minore erãt non poterant ad suffragium uocari humiles isti, nisi in postre- B
mis classibus: in quibus si priores consensissent, nulla uis suffragiorum esse poterat. Postrema ratio ducetur ex loco Ciceronis lib. 4. epist. ad Attic. in epist. Auere te certo scio. Illic enim de comitiis loquẽs, quibus Aedilis fieri uolebat Clodius, dicit Q. Metellum Nepotem Consulem habiturum comitia Aedilium in cãpo Martio, nisi obnunciatione Milonis impeditus esset. Cui obnunciationi ut occurrreret, dixit se postero die in comitio habiturum. Vnde colligo non fuisse Centuriata Aedilium comitia. Nam Centuriata intra pomœrium haberi non poterant, ut C
supra ex Gellio docuimus. At illa Aedilium comitia habiturum se in comitio dicebat Metellus, ne semper ei obnũciaretur priusquam in campum uenisset. Si ergo licebat Metello intra urbem comitia Aedilitia habere, relinquitur non fuisse Centuriata. Occurrendum tamen est duabus potissimum rationibus, quibus uidetur suaderi posse Centuriata fuisse Aedilium comitia. Vna ducitur ex eo, quòd Cicero in secunda orat. in Rullum dicit patritios magistratus Centuriatis comitiis creari: Aedilitatem uero Curulem patritium magistratum fuisse scribit Liuius initio libri D
septimi 1. Decad. Altera ducitur ex eo, quòd Cicero pro Planc. in comitiis Aedilium dicit Lateranensem tulisse Centuriã prærogatiuam. Si enim iis Aedilium comitiis, qui primi de populo uocati sunt, centuriatim uocati sunt, non est uerisimile alio modo quàm centuriatim, reliquos fuisse uocatos: Vnde sequitur Centuriata fuisse ea comitia. Priori rationi ut occurramus, dicendum est, patritios magistratus & plebeios uarie accipi: interdum enim patritii magistratus dicuntur, qui solis patebant patritiis: interdum pro omnibus maioribus magistratibus sumuntur, tã- E
etsi plebeiis hominibus in iis magistratibus locus esset. Sic plebeii interdum significãt eos modò magistratus, quos plebeii tm̃ hoĩes gerere poterant. Interdum latius patet nomen plebeiorum
ma-

F magiſtratuum,ut ſignificet omnes minores magiſtratus,etiamſi
patricii homines ijs non excluderentur. Cum igitur apud Liuiũ
Aedilitas Curulis uocatur patritius magiſtratus,eò pertinet, q̃d
à principio Aediles ex patritiis tantum creabantur. Sed poſtea
promiſcuum fuit ex patribus & ex plebe creandi:quemadmodũ
eodem illo loco ſcribit Liuius. Vt autem quæſtores à principio
ex patribus tantum creabantur teſte Liuio lib.4.Dec.1. Nec mi-
nus tamen Tributis comitijs poſtea promiſcuè ex plebe, & pa-
tribus creari cœperunt:ita nil uetat Aediles,quanquam à princi-
G pio patricii eſſent, Tributis comitiis creari: idq́ promiſcuè ex
plebe & patribus. Cum uerò Cicero in Rullum patritios magi-
ſtratus appellat,maiores magiſtratus intelligit,penes quos ſolos
eſſent maiora auſpicia, quæ propria erant patritiorum,ut nos ſu-
prà oſtendimus. Nam ſi priore modo patricij magiſtratus acci-
perentur,illo loco Ciceronem nihil dicere faceremus: quandoq́-
dem nulli iamdudum eſſent magiſtratus ex ijs qui à populo da-
bãtur,qui ſolis paterent patriciis. Sumi autẽ pro maioribus ma-
giſtratibus uel inde intelligi põt,quòd plebeij magiſtratus,quos
H opponit illo loco,pro minoribus magiſtratibus ſumuntur. Nã
ſi plebeios intelligeremus eos modò ad quos plebeij tantum ho-
mines admitterentur, Tribuni tantum plebis & Aediles plebeij
intelligendi eſſent. Erant enim illi ſoli magiſtratus plebis propri:
reliqui omnes plebis & patrum communes erant. Reliqui ergo
omnes minores magiſtratus in patritiorum nomine eſſent com-
prehendendi: quos tamen falſum eſt, Centuriatis comitijs crea-
ri:quod de patritiis Cicero illo loco aſſerit. Locus enim ita ha-
bet: Maiores de omnibus magiſtratibus bis uos ſententiam fer-
I re uoluerunt. Nam Centuriata lex Conſulibus ferebatur,& cæte-
ris patriis magiſtratibus: Tributa plebeiis,tum Curiata iterum
de ijſdem iudicabatur. Relinquitur ergo,ut nomine patritiorum
omnes maiores intelligantur, ut nomine plebeiorum minores
intelliguntur. Si igitur Aediles Curules non erant maiores ma-
giſtratus, nomine patritiorum à Cicerone illic non comprehen-
duntur,ſed potius nomine plebeiorum. Poſteriori rationi occur-
retur ſi dicamus,id quod Cicero illo loco facit mentionem Cen-
turiæ prærogatiuæ,referendum eſſe ad illa priora comitia quæ à
K M.Craſſo Conſule nouo more habita ſunt,ut ex eadem oratio-
ne apertum eſt. Simul enim cum Conſularibus comitiis reliquo-
rum magiſtratuum habuit comitia,ſubito & præter opinionem
omnium:idq́ ad reprimendum ambitum, quæ priora comitia
fuerunt

fuerunt haud dubie Centuriata. Nihilominus tamen postea habita sunt & alia comitia Aedilium, ut ex eadem oratione perspicuum est. Ac de Aedilium quidem curulium comitiis satis dictum sit. Quod uero ad cæteros magistratus quos enumerauimus attinet, communis una ratio sufficere posset ad probãdum Tributis comitiis creari: ducta ex locis A. Gellii & Ciceronis, quos paulò antè citaui. Nam si omnes illi magistratus minores essent, Tributis autem comitijs crearentur omnes minores magistratus, necessario efficitur omnes illos Tributis comitiis creari solitos. Verum singulatim subiectæ probationes fient apertiores. Ac primum Tribunos Aedilesq; plebis Tributis comitijs creari, ex Liuio ostendi potest, apud quem lib. 2. legimus P. Voleronem Tribunum pleb. Coss. P. Furio. L. Pinario legem promulgasse, ut plebeij magistratus Tributis comitijs fierent: quam legem sequenti anno refectus Tr. pl. idem Volero, cũ collega Lectorio, qui se addidit auctorem legis, tandem pertulit. Eã historiam paulò aliter narrat Diony. lib. 9. Scribit enim Voleronem primum promulgasse de Tribunorum plebis comitiis, ut ex Curiatis quæ adhuc fuerant, Tributa fierent. Quam legem eo anno perferre non potuit: ob idq; sequenti anno legem relatam, hoc addito, ut etiam Aediles eisdem comitiis Tributis fierent: adeoq; omnia quæ plebis suffragijs peragi oporteret: eamq; legem perlatam esse, ac propterea ex eo tempore Tribunorum & Aedilium pl. comitia ad suam usque ætatẽ Tributa ut essent, obseruatum esse. Triumuiros capitales populi suffragio creari ostendit Cicero pro Cluentio, de Q. Manilio loquens iis uerbis: Manilium plerique noratis: non ille honorem à pueritia, nõ studia uirtutis, non ullum existimationis bonæ fructum unquã cogitarat: sed ex petulanti atque improbo scurra, in discordijs ciuitatis ad eam colunam, ad quam multorum sæpe conuitijs perductus erat, tum suffragijs populi peruenerat. Erant autem Triumuiri capitales, qui ad columnam Mæniam de eorum scelere cognoscebant, qui cùm ciues Romani non essent, in urbe habitabant, & custodes carceris erant, & eorum interuentu in eos anĩmaduertebatur, qui extremo supplicio damnati essent. Vnde facile est intelligere inter minores magistratus fuisse, quemadmodum etiam nominatim appellantur à Liuio initio libri quinti Dec. 3. Itaque comitiis Tributis Triumuiros capitales creari necessario relinquitur. Triumuiri etiam nocturni populi suffragio creabantur, ut ex Liuio intelligi potest ad finem lib. 9. 1. Decad.

F De Cn. enim Flauio loquens ita scribit: Quem aliquanto antea desiisse scriptum facere, arguit Macer Licinius, Tribunatu ante gesto Triumuiratibúsque nocturno altero, altero coloniæ deducendæ. De his nocturnis Triumuiris ita scribit Paulus Iurisconsultus leg. 1. De officio præfecti uigil. Digest. lib. 1. Apud uetustiores incendiis arcendis Triumuiri præerant: qui ab eo quod excubias agebant, etiam nocturni dicti sunt. Ex Liuii uerbis apparet eum fuisse magistratum, cuius non esset continua potestas, sed tantum annua. Vnde sequi-
G tur populi suffragiis opus fuisse ad mandandum eum magistratum. Quia autem in minoribus magistratibus erat, ideo efficitur Tributis comitiis eum magistratum creari. Fuisse autem hos nocturnos Triumuiros à capitalibus diuersos hinc apparet, quo Triumuiri capitales primum creati scribuntur à Floro in epitom. libri undecimi: ex quo sequitur multo tempore ante fuisse nocturnos quàm capitales. Idem de Triumuiris monetalibus, quod de his dicendum est: de quibus mentio est apud Pomponium lege secunda de originis iuris, & a-
H pud Ciceronem libro septimo epistol. Famil. De Quæstoribus scribit hoc modo Cornelius Tacitus libro undecimo: Sed Quæstores regibus etiam tum imperantibus instituti sunt: quod lex Curiata ostendit à L. Bruto repetita. Mansítque Consulibus potestas deligendi, donec eum quoque honorem populus mandaret: creatiq; primùm Valerius Posthumius, Aemylius Mamercus LXIII anno post Tarquinios exactos, ut rem militarem comitarentur. Dein gliscentibus negotiis duo additi, qui Romæ curarent. Mox duplicatus nu-
I merus stipendiaria iam Italia, & accedentibus prouinciarum uectigalibus. Post lege Sylla uiginti creati, supplendo Senatui, cui iudicia tradiderat. Vlpianus uerò, in lege unica de officio quæstoris, Digest. lib. 1. ita scribit: Origo Quæstoris creandi antiquissima est, & pene ante omnes magistratus. Gracchanus denique Iunius libro septimo de potestatibus, etiam ipsum Romulum & Numam Pompilium binos Quæstores habuisse quos ipsi non sua uoce sed populi suffragio crearent, refert. Sed sicuti dubium est, an Romulo & Numa
K Pompilio regnantibus Quæstor fuerit: ita à Tullo Hostilio rege Quæstores fuisse certum est. Et sane crebrior apud ueteres opinio est Tullum Hostilium primum in Rempublicam induxisse Quæstores. Et à genere quærendi Quæstores initio

tio dictos, & Iunius, & Trebatius, & Fenestella scribunt. A
Plutarchus in uita Publicolæ scribit: In quæstoria etiam lege ferenda maximam est laudem consecutus. Vbi enim opus erat ad bellum pecunias pro censu ciues conferre, cum neque ipse id munus obire uellet, & ab eo obeundo amicos deterreret: nec omnino publicas pecunias in priuatam domum inferri æquum duceret, ærarium Saturni ædem constituit: itáque hodie manet. Concessit autem populo, ut Quæstores duos creare posset, creatiq; sunt primi P. Veturius, & M. Minutius. Apud Liuium non est mentio Quæstorum ante Con- B
sulatum T. Quintii Capitolini, & Aggrippæ Furii anno Vrb. CCCIX. Eo autem anno fuisse Quæstores qui ærario præfecti essent, ostendit iis uerbis, quæ ad finem libri tertii scribuntur: Hæc omnia adeo mature perfecta accepimus, ut signa eo ipso die à quæstoribus ex ærario prompta delataq; in campum, quarta diei hora mota ex campo sint. Post uerò libro quarto de Quæstoribus ita scribit: Quemadmodum bellum minore quàm timuerant dimicatione erat perfectum: sic in urbe ex tranquillo nec opinata moles discordiarum inter ple- C
bem ac patres exorta est: cœpta ab duplicando Quæstorum numero. Quam rem, ut præter duos urbanos Quæstores, duo Consulibus ministeria belli præsto essent, à Consulibus relatam, cùm & patres summa ope opprobassent: Consulibus Tr. pleb. certamen intulerunt, ut pars Quæstorum (nam ad id tempus patritii creati erant) ex plebe fieret. Paulò pòst subiicit suffragiis populi, Quæstores quatuor creatos. Id quod incidit in annum urbis CCCXXXV. quo anno erant Tribuni militum D
Consulari potestate L. Quintius, Sex. Furius M. Manlius, A. Sempronius. Magna profectò est inter hos auctores sententiarum diuersitas, quod ad originem huius magistratus attinet. Hoc tamen omnes conueniunt, tandem populi suffragiis creatos fuisse Quæstores. Sane antequam frequentari cœperunt Tributa comitia, existimo Curiatis comitiis Quæstores eodem modo quo Tribunos Ædilesq; plebis ante legem Voleronis, creari solitos. At postquam Curiata comitia cœperunt uelut auspiciorum tantum causa in urbe retineri, ut scribit Cicero in Rul- E
lum, Tributis comitiis creari cœperunt. A principio enim ciues Romani non alii erant, quàm qui uel in urbe uel in agro Romano habitabãt. Vnde semper in urbem migrasse eos legimus, quos tum ciuitate donatos reperimus. Quòd si in urbem migrarent,

tuor primis legionibus præessent, reperio: legiones enim tãdem sena millia continere cœperunt: ex quo sequitur sex Tribunos in singulis legionibus fuisse. Id quod postea semper obseruatum est, nisi nominatim latum esset ad populum, ut suo iure cederet. Quod factum fuisse scribit Liuius lib. 2. Decad. quintæ iis uerbis: In Tribunis militum nouatum eo anno propter Macedonicum bellum, quod Consules ex S.C. ad populum tulerunt, ne Tribuni militum eo anno suffragijs crearentur, sed Consulum Prætorumq; in iis faciendis iudicium arbitriumq; esset. Vnde apud Suetonium in Cæsare ita scriptum reperimus: Tribunus militum, qui primus Romam reuerso per suffragia populi honor obtigit, auctores restituendæ Tribunitiæ potestatis enixissime iuuit. Et apud Plutarchum in uita Catonis Vticensis. In petitione Tribunatus militaris legem quæ candidato nomenclatores adesse uetabat, solus Cato seruauit, per se ipsum appellans populum. Ex quibus locis apparet populi suffragiis etiamnum ætate Ciceronis Tribunos militum creari solitos. Tributis uerò comitiis creari, cùm ex eo intelligi potest, quòd minores magistratus essent, tum uerò ex eo quod scribit Salustius in bello Iugurthino, de Mario loquens: Ergo ubi primum Tribunatũ militarem à populo petit, plerisque faciem eius ignorantibus, facile notus per omnes tribus declaratur. Neque enim moueri ex eo oportet, quod apud Liuium scriptum est in concione Camilli ad finem libri quinti: Quid alia, quæ auspicato agimus, omnia fere intra pomœrium, cui obliuioni aut cui negligentiæ damus? comitia Curiata, quæ rem militarem continent: comitia Centuriata, quibus Consules Tribunosq; militares creatis. Illic enim Tribuni militares Consulari potestate intelliguntur, non Tribuni militum ad legiones, qui nondum tempore Camilli populi suffragio creabantur. Extraordinarios magistratus urbanos, hoc est, quibus etiam in urbe imperium esset, multos ac diuersi generis in historia reperire licet. Nam ut quæque negotia occurrebant, quæ extraordinariam curationem requirere uidebantur, ita alii atque alii magistratus creabantur. In hoc genere erant præfecti annonæ, qualem fuisse legimus L. Minutiũ apud Liuium lib. 4. ubi etiam à plebe creatum eum asserit: unde sequitur non fuisse ea Centuriata comitia, sed Tributa. Pompeius quoque hunc magistratum gessit, creatus eo anno, quo Cicero reuocatus est ab exilio, ut constat ex orat. pro domo sua. In hoc etiam genere erant Duumuiri nauales, de quibus Liuius lib. 10.

Decad.

A tulisse, quæ uetaret iniussu plebis aliquid consecrare. Vnde Cicero colligit nemini licuisse ædem, aliudve quid consecrare, nisi qui à populo ei rei præfectus esset. Item ii quos populus designabat locandarum ædium sacrarum causa. Vt apud Liuium lib. 2. Dec. 3. In religionem etiam uenit ædem Concordiæ, quam per seditionem militarem biennio antè L. Manlius uouisset, locatam ad id tempus nō esse. Itaque Duumuiri ad eam rem creati ab Aemylio Prætore urbis Cn. Pupius & Cæso Quintius Flaminius ædem in arce faciendam locauerunt. Et lib. 3. eiusdem Decad. Exitu anni Q. Fabius Max. à Senatu postulauit, ut ædem Veneris Erycinæ, quam Dictator uouisset, dedicari liceret. Senatus decreuit, ut Tib. Sempronius Consul designatus, cum primum Consulatū inisset, ad populum ferret, ut Duumuiros esse iuberet, ædis dedicandæ causa. Et lib. 3. Dec. 3. Et Duumuiri creati M. & C. Attilii, ædem Concordiæ dedicauerunt. Reficiendis etiam ædibus creari magistratus, aut potius curatores solebant, ut lib. 5 Dec. 3. Triuumuiri creantur reficiendis ædibus Fortunæ, & matris Matutæ intra portam Carmentalē, & Spei extra portam: quæ priore anno incendio consumptæ fuerant. Et Q. Catulus ad reficiendū Capitoliū tēporibus belli socialis igne consumptum, à populo præfectus erat. Reperio etiā Quinqueuiros muris turribusq; reficiendis. Vt lib. 5, Dec. 3. Comitia deinde à Prętore urbano de Senatus sentētia, plebisq; scito sunt habita, qbus creati sunt Quinqueuiri muris turribusq; reficiendis. Alios item Quinqueuiros mensarios Consulibus P. Valerio & C. Martio iterum, ad liberandum ære alieno populum. Triumuiri etiam mensarii tēporibus secundi belli Punici facti sunt. De iis ita scribit Liuius lib. 3. Dec. 3. Et Romæ quoque propter penuriā argēti Triumuiri mēsarii rogatione Minitii Tr. pl. facti sunt. Triumuiros etiam sacris conquirendis aliquando factos legimus. Vt lib. 5. Dec. 3. Et Triumuiri bini creati sunt. Vni sacris conquirendis, donisq; persequendis. Atque omnes quidem illi, siue curatores siue magistratus extraordinarii, non perinde ut ordinarii annuam potestatem habebant: sed tandiu in imperio erant, dum curationem cui præfecti erant absoluissent. Quia autem in minoribus magistratibus omnes numerantur, idcirco necesse est, ut dicamus Tributis comitiis creari solitos. Ac de urbanis quidem satis. Sequitur, ut de prouincialibus dicamus. Prouinciales autem appello omnes magistratus, quibus erat imperium curatione extra urbem tantum. In hoc numero erant Triumuiri, Quinqueuiri, De-

F cemuiri, Vigintiuiri, aut quotquot omnino creari placuerat, ad colonias deducendas, aut redigendos colonos in suas quasque colonias. De quibus tam frequens est in historia mentio, ut de iis aliquid adscribere superuacaneum futurum sit. In hoc etiam numero complector Curatores uiarum extra urbem. Qualem fuisse Q. Thermum apud Ciceronem in prima epist. ad Attic. legimus: quem dicit Curatorem uiæ Flaminiæ. Qualem etiam C. Gracchum fuisse in historia Plutarchi, & Appiani legimus. His etiã addendi sunt Triumuiri, quos iuuenibus ad militiam conqui
G rendis tempore secundi belli Punici creatos reperimus. Liuius lib. 5. Decad. 3. Consules cum ægræ delectum conficerent, quòd inopia iuniorum non facile in utrunque, ut & nouæ urbanæ legiones, & supplementum ueteribus scriberetur, sufficiebat: Senatus absistere eos incœpto uetuit, & Triũuiros binos creari iussit. Alteros, qui citra: alteros, qui ultra quinquagesimum lapidem in plateis forisq; , & in conciliabulis omnem copiam ingenuorum inspicerent: & si qui roboris satis ad ferenda arma habere uiderentur, etiam si nondum militari ætate essent, milites facerent. Hu
H iusmodi omnes prouinciales magistratus extraordinarii erant. Tributis uerò comitiis fieri uel inde potest ostendi, quod haben tibus comitia Tribunis fere creabantur. Alii erant prouinciales magistratus, qui uel Proconsules, uel Proprætores, uel Proquæstores in prouincias mittebantur: de quibus ut dicamus, paulò altius de omni ratione administrandarum prouinciarum repetemus. Vetus administrandarum prouinciarum ratio iã inde ante tempora secundi belli Punici fuit, ut Cõsules Prætoresq; statim initio magistratu sortirentur, aut inter se cõpararent prouincias
I quas Senatus nominasset. Vt autem sorte euenerant prouinciæ, ita in suas quisq; prouincias proficiscebantur, in quibus annũ sui magistratus peragebãt. Eoq; anno finito, anni sequẽtis magistratus succedebant. Qua ratione fiebat, ut prouincialibus magistratibus creandis, nõ opus esset comitiis: si ista ordinaria ratio obseruari semper potuisset. Verũ bellis undiq; urgẽtibus ordinaria ista ratio sæpe sufficere non uidebatur. Vnde fiebat, ut extra ordinem mandari prouinciam oporteret: ob idq; ad populum ferri, ut eum designaret quem uellet in prouinciam mitti. Porrò autẽ
K multis modis euenire poterat, ut extra ordinem hic aliquid eueniret. Vno modo, si annuo finito imperio continuandus magistratus uideretur. Quæ causa fuit creandi primi Proconsulis anno Vrb. 290. quo anno Liuius lib. 3. Dec. 1. scribit T. Quintium

Pro-

Procos.aduersus Aequos factũ:itemq́ secundi, anno Vrb. 427. A
Coss.L.Cornelio Lentulo & P.Philone,ut ostendit Liuius lib.
8.Decad.1.iis uerbis: Iã Publius inter Palæpolim Neapolimq́,
loco opportune capto diremerat hostibus societatem auxilii mutui.Itaque cum & comitiorum dies instaret,& Publium imminẽtem hostium muris auocari à spe capiendæ in dies urbis haud è Rep.esset,actum cũ Tribunis est,ad populũ ferrẽt,ut cũ P. Philo Consulatu abiisset,Proconsul rem gereret, quoad debellatum cum Græcis esset. Ex eo uerò Liuii loco simul intelligi potest Tributis comitiis creatum hunc Proconsulem. Nam si Tribunorum pl.rogatione factus est, Centuriata comitia esse,non potuerunt. Quam eãdem rationem postea ad multam ætatem obseruatam fuisse in prorogando prouincialibus magistratibus imperio,ex Liuii historia intelligi potest: apud quem passim reperitur de prorogando imperio ad populum latum esse. Quod autẽ id Tributis comitiis fieret, ex Liuio demonstrari potest, apud quẽ lib.9.Decad.3.ita scriptum est:De Hispaniæ imperio, quod in eã prouinciam duos Proconsules mitti placeret,latum ad populum est. Omnes tribus eosdem L. Cornelium Lentulũ & L. Malium Acidinum Procõsules,sicut priore anno tenuissent,obtinere eas prouincias iusserunt.Et lib.10.Cõsules iussi cum Tribunis pl.agere,ut si iis uideretur, populum rogarent quẽ uellent in Africa bellum agere.Omnes tribus P.Scipionẽ iusserent.Et lib. 2.Dec.4.Et de altero Aedile plebiscitum est factũ rogãtibus Tribunis,quos duos in Hispaniam cum imperio ad exercitus ire iuberent,ut L.Cornelius Aedilis ad magistratum gerendum ueniret:L.Mãlius Acidinus decederet de prouincia. Multos post annos plebs Cornelio Lentulo & L.Tercinio Proconsulibus imperium esse in Hispania iussit.Ex iis locis perspicuum est, Tributis comitiis Proconsules,Proprætoresq́ iam tum creari solitos. Semel tamen reperimus P. Scipionem comitiis Centuriatis factum Proconsulem,ut supra diximus.Id quod propter magnitudinem deligendi,tum extraordinaria cura imperatoris à Senatu decretum potius existimo,quàm quod iis comitiis opus esset. Alio modo extra ordinem fieri aliquid dicebatur, si extra sortẽ nominatim prouincia aliqua cuipiam decernereẽ.Tum.n.si collega pati nollet beneficio sortis se excludi,populus rogari solebat, ut designaret quem uellet eã prouinciã obtinere. Quia.n.legitima ordinariaq́ ratio erat decernẽdi prouincias, ut de iis prouinciis,quas Senatus pro necessitate Reip.nominasset, sortes mitte-

B, C, D, E (margin letters)

F rent,eamq́ obtineret quisq́ quam sors ei dedisset:idcirco necesse erat si extra sortem prouincia alicui daretur, populū cuius summa erat potestas,de ea re consuli.T.Liuius lib.10.Dec.1.ita scribit:Q.Fabius inde quintum,& P.Decius quartum Consulatum ineunt,tribus Consulatibus censuraq́ collegæ: nec gloria magis rerum,quæ ingēs erant,q́ cōcordia inter se clari.Quæ ne perpetua esset,ordinū magis q́ ipsorū īter se certamē interuenisse reor: patritiis tendentibus,ut Fabius Hetruriam extra ordinem prouinciam haberet:plebeiis auctoribus Decio,ut ad sortem reuoca G ret.Fuit certe contentio in Senatu: & postquam ibi Fabius plus poterat,reuocata res ad populum est.Et paulo post: Fabius nihil aliud precatus populum, quàm ut priusquam introuocarentur ad suffragium tribus,App.Claudii Prætoris adlatas ex Hetruria literas audirent,comitio abiit.Nec minore populi consensu q́ Senatus prouincia Hetruriæ extra sortē Fabio decreta est. Ex hoc Liuii loco cùm ea quæ diximus manifesta sunt,tùm uero ex eo, quòd dicit hæc comitia habita fuisse in comitio, necessario efficitur non fuisse Centuriata comitia. Quia uero tribus intro-H uocatas dicit,consequitur non Curiata etiam, sed Tributa fuisse comitia. Ego autem illam exceptionem adieci, nisi concedente collega,eo q nil opus esset populum consuli, si collegæ inter se comparassent prouincias,ut forte opus non essent. Vnde apud Liuiū lib.8.Dec.3.ita scribitur: Nominatæ Consulibus prouinciæ sunt.Sicilia Scipioni extra sortem concedente collega, quia sacrorum cura Pontificem max.in Italia retinebat,obtigit.Quòd uero de prouinciis comparare inter se liceret, ex iis intelligi potest,quæ lib.3.Dec.5.ita scribuntur. Principio insequentis anni I cùm Cōsules noui de prouinciis retulissent, primo quoq́ tēpore aut comparare eos inter se Italiam & Macedoniam, aut sortiri placuit.Et libro quinto: Moniti deinde Consules à patribus,ut quoniam alterum ex iis succedere C.Licinio, qui legatus nominatus erat in Galliam, oporteret primo quoque tempore prouincias aut compararent inter se,aut sortirentur.Postremis temporibus,adeoq́ ætate Ciceronis hanc fuisse rationem decernēdarum prouinciarū reperio.Consulares erant quædam prouinciæ, quædam Prætoriæ. Erant autem Consulares, quæ singulorum K annorū Consulibus assignabantur, & in quas missi magistratus Proconsules erant.Prætoriȩ uero,quæ singulorum annorū Prȩtoribus decernebantur,& in quas missi magistratus Proprætores erant.Et quāquā summū esset utriusq́ imperiū in prouincia, maior

maior tamen erat Proconsulum dignitas quàm Proprætorũ. Quod uel inde apparet, quòd nõ modò maiorem exercitũ, plures fasces habebant Proconsules, sed etiam reliqua omnia Consularia ornamenta. Proprætores uerò minorem exercitum habebant, & fasces pauciores, Prætorumque tantum insignia præ se ferebant. In quas ergo prouincias cum imperio Consulari mittendo magistratus Senatus decreuisset, hæ erãt Consulares prouinciæ. De quibus erat lex Sempronia à C. Graccho Tr. pl. lata: cuius meminit Cice. pro domo sua iis uerbis: Itane uero tu prouincias Consulares, quas C. Graccus qui unus maxime popularis fuit, nõ modo non abstulit à Senatus à Senatus, sed etiam ut necesse esset quotannis constitui per Senatum, decreta lege sanxit: eas lege Sempronia per Senatum decretas rescidisti: extra ordinem sine sorte nominatim dedisti. Ex iis autem, quæ scribuntur in oratione de prouinciis Consularibus, intelligi potest singulis annis duas prouincias decernẽdas fuisse iis Cõsulibus, qui adhuc designãdi essent. Quibus pòst designatis nominatæ à Senatu prouinciæ in sortẽ mittebatur. Verba Ciceronis hæc sunt: Decernendæ nobis sunt lege Sempronia duæ. Et alio loco: Alter belli Gallici rationẽ habet: fungitur officio boni Senatoris. Legem quam non putat, eã quoque seruat. Perfinit enim successori diem. Qui mihi nihil uidetur minus à dignitate disciplinaque maiorum dissidere, quàm ut qui Consul Calendis Ian habere prouinciam debet, iis ut eam despõsam non decretam uideatur. Fuerit toto in Consulatu sine prouincia, cui fuerit antequã designatus esset decreta prouincia. Sortietur an non? Nam & non sortiri absurdum est, & quod sortitus sit, non habere. Proficiscetur paludatus? quò? quò peruenire ante certam diem non licebit. Ianuario, Februario, prouinciam nõ habebit: Calendis ei denique Martiis nascetur repente prouincia. Erat igitur iam inde post legẽ Semproniam ordinaria ratio decernendi prouincias Consulares, ut ante comitia Cõsularia, Senatus designandis Consulibus prouincias decerneret, quas deinde sortirẽtur inter se. In quo à ueteri ratione, ut apparet, nihil aut parũ discessum erat. Nam & prius Senatus prouincias nominabat, quas deinde sortirẽtur inter se Consules. Id tamen lege Sempronia diuersitatis adiectum est, quod ante designatos Consules id fieri oporteret lege Sempronia: prius autẽ post eos designatos plurimum, sæpe etiam post initium magistratum. fiebat: ut ex historia T. Liuii constare potest. Deinde, prius ualebat communis intercedendi Senatusconsultis ratio: ita ut intercedentibus Tribu

F nis non possset ratum esse decretũ Senatus de prouinciis. At lege Sempronia effectum est, ut decreto Senatus de prouinciis Consularibus, intercedi nõ posset: quemadmodum Cicero ostendit in orat. De pro. Conf. his uerbis: Faciã, inquit, illas Prætorias, ut Pisoni & Gabinio succedatur statim. Si hic sinat. Tum. n. Tribunus intercedere poterit: nunc non potest. Itaque ego idẽ, qui nunc Cõsulibus qui designati erunt, Syriam Macedoniãq; decerno, decernã easdem Prætorias, ut & Prætores annuas prouincias habeãt, & eos quamprimũ uideamus, quos animo æquo uidere nõ pos-
G sumus. Sed mihi credite, nunquam succedetur illis, nisi cum ea lege referretur, qua intercedi de prouinciis non licebit. Ex iis Ciceronis uerbis apparet, intercedi non potuisse decreto Senatus de prouinciis Consularibus, at Prætoriis prouinciis decernẽdis potuisse intercedi. Tũ illud intelligi potest, Cõsulares prouincias nõ fuisse certas quasdã ex Romanis prouinciis, quæ nõ possent nisi Cõsulares esse: sed pro Senatus uoluntate Consulares fiebant, in quas cũ imperio Consulari mittebantur: Prætoriæ, in quas cum imperio Prætorio: ita ut uicissim quæ Cõsulares fuerant, Præto-
H riæ fierent & quæ Prætoriæ ante fuerãt, Cõsulares fierent. Adeo autem in arbitrio Senatus hoc erat, ut interdum ignobiles admodum prouinciæ Consulares fierent. Suet. in Cæsare: Eandẽ ob causam opera optimatibus data est, ut prouinciæ futuris Consulibus minimi negotii, id est syluę callesq; decernerẽtur. Porro autem solebant postremis illis tẽporibus Consules fere totum annũ sui Consulatus in urbe consumere, nec fere in prouincias proficiscebantur, nisi ad finẽ anni præsertim si nullũ esset in prouincia bellum quo ad naturandũ urgeret. Qua ratione fiebat, ut cum anno
I Consulatus continuarent & alterum annũ Procõsulatus. Nec sicut prioribus temporibus terminato anno Consulatus, rogãdus erat populus de prorogando imperio, sed absq; ulla rogatione, propter decretũ Senatus habebant in prouincia imperiũ, finito etiam anno sui Consulatus. Erat autẽ hoc cõmune omnibus prouinciarũ magistratibus, ut tandiu obtinerent imperium. quandiu successor non mittebatur, siquidem ipsi in prouincia esse uellent peracto tempore Senatusconsulti: nec singulis annis ferendum erat ad populum de prorogando imperio, sicut prioribus tempo-
K ribus fieri solebat: sed semel obtentũ imperiũ eò usq; retinebatur, dũ successor mitteretur. Id uero, ut ita esset, lege Cornelia cauebatur Cuius meminit Cicero in epistola nona ad Lentulum lib. 1. Epist. Eã legẽ Cicero indicat fuisse, ut quamprimũ urbe egressus

esset

esset is, cui prouincia decreta esset, imperium haberet, quoad in A
urbem repedasset. Ex quibus perspicuũ est per legẽ Corneliã effectum esse, ut quod superioribus tẽpibus extraordinariũ erat, ob idq́ populi auctoritatẽ interuenire desyderabat, ordinarium fieret, ut iã rogatione de prorogando imperio opus non esset, si successor non mitteretur. Nec repugnat iis quæ diximus rogatio Trebonia, qua latum est ad populum, ut Cæsari imperium in Gallia in aliud quinquenniũ prorogaretur. Hac.n.lege uolebat Trebonius Põpeio, & Crasso auctoribus Senatui potestatem de ea prouincia decernendi tollere, ut ne liceret ante quinquennium B
successorem mittere. Nam si successorem misisset Senatus, omnino ei decedendum fuisset. Lege enim Cornelia triginta tantũ dies concedebantur magistratui ad decedendum, postquam successorem in prouinciã ingressum sciebat: Vt docet Cic. in epist. ad Appiũ sexta lib. 3. Epist. Erat igitur ordinaria ratio decernendarum Consulariũ prouinciarũ illa, q̃ exposui. In qua ad creandos magistratus ꝓuinciales populi suffragiis opus nõ erat, sicut nec prius, cũ nihil extra ordinem fieri contigisset. Illud sane non negauerim, lege Curiata, & adumbratis quibusdam comitiis Curiatis o- C
pus fuisse prouincialibus magistratibus, ut nos postea ostendemus. Verum Tributis comitiis aut Centuriatis nihil opus fuisse affirmo in illa ordinaria prouinciarum decernendarum ratione. At si prouincia decerneretur extra ordinẽ, tũ uero populi suffragiis opus erat ad creandos magistratus, præsertim post legẽ Corneliã à C. Cornelio Tribuno plebis perlatam: qua lege, ut scribit Dion libro 36. cauebatur, ut esset quidẽ in Senatus potestate imperia extra ordinẽ dare, omninoq́ legibus soluere: sed ita, ut pòst rogatio ad populum ueteri more de ea re ferretur: quam roga- D
tionem omnino à populo iuberi necesse esset. Hoc enim idem est cũ eo, quod Asconius de hac lege Cornelia scribit: Cautũ inquã fuisse, ne quis in Senatu legibus solueretur, nisi ducẽti adfuissent: neue quis intercederet, cũ ea de re ad populũ ferretur. Hæc lex lata est Q. Calphurnio Pisone & M. Acilio Glabrione Coss. anno Vrb. 687. Ac Senatus quidẽ præter ius antiquũ eã sibi auctoritatem iamdudum usurpauerat, ut legibus solueret quos uellet nõ consulto populo, cùm antiquo iure cautum esset, ut nemo legibus solueretur nisi per populum. Cum ergo certum sit, extra or- E
dinem prouinciam dare nil aliud esse q̃ præter morem legibus receptum, imperium alicui decernere, dubium esse non potest, prouinciam neminẽ extra ordinẽ obtinere potuisse, nisi legibus

F solutus esset. Ex quibus perspicuum est, quandiu non licuit quēquā legibus nisi per populum solui, tandiu non potuisse omnino prouincias extra ordinem obtineri absque rogatione populi. At postquam id iuris totum ad se transtulit Senatus, tum uerò extraordinaria imperia decernendi adeo Senatus potestas fuit, ut fere non aliter à populo ea obtinerentur: nisi præter Senatus uoluntatem, rogatione alicuius magistratus à populo decernerent. Postquam autē C. Cornelius eam quam dixi legē pertulit, tū uerò planum est, nullam prouinciam extra ordinem obtineri potuisse absq; rogatione populi. Vnde fit, ut post eam legem extraordinariis imperiis obtinendis semper aduocatis comitiis opus fuerit, siue Senatus decreto obtinerentur, siue à populo præter Senatus decretū. Extra ordinem autem aliquid fieri dicebatur, quocunque modo ab illa ordinaria ratione discedebatur. Ac primū cūm oporteret Cōsulares prouincias dari iis qui Consulatū gererent, si quando iis decernerentur qui in magistratu nō erāt, extra ordinem fieri aliquid dicebatur. Hoc autem euenire poterat multis de causis. Nam si Cōsules ipsi in prouincias ire nollent: ut Hortensius in prouinciam profectus nō est, teste Cicerone in Bruto, & Bibulus post Consulatum in urbe mansit, & Cicero ipse Galliam prouinciam sibi decretam in concione deposuit, & Pompeius & Crassus post primum Consulatū in urbe māserunt, tū si ex iis, qui magistratū non gerebant, aliquis in prouinciā cū imperio Cōsulari mitteretur, extra ordinem prouinciam is obtinere dicebatur. Veluti cū in Ciciliam multo tempore post Consulatū Cicero Proconsul missus est: & Bibulus in Cyriam, L. Domitius in Galliā. Neque enim priuati homines tametsi Consulares essent, prouinciam obtinere poterant, priusquā ex priuatis facti essent magistratus. Quòd uerò Cicero eam prouinciam habuerit, nō modo à Senatu sed etiā à populo, uerba eius indicant quæ ad C. Cassium scribuntur lib. 15. epist. Fam. De me autem idem tecum his ago literis, quod superioribus egi, ut oēs tuos neruos in eo contendas, ne quid mihi ad hanc prouinciam, quā & Senatus & populus annuam esse uoluit, temporis prorogetur. Quod.n. Cicero facit mentionē populi, ad rogationem pertinet, quæ de eius imperio lata est. Neque.n. populi iussum hac in re interuenisse, aliter intelligere possumus. Alio modo priuatis extra ordinem prouincia decernebatur, si qn̄ Reip. tēpora requirere uiderētur, ut præter eos qui magistratus gerebant, aliquid singulari uirtute Imperator seligeret, q in ꝓuinciā mitteretur. Quara-

ratione Pōpeius prouinciā obtinuit, cū aduersus Pyratas Procō A
sul est missus. In quo multa extra ordinē facta sunt. Primùm ꝙ
uni ex priuatis prouincia Italia dabatur, deinde ꝙ trienniū Procō
sul esse iubebatur, tū ꝙ imperiū ei aduersus omnes absq; prouoca
tione: postremo ꝙ imperiū ei tāta amplitudine dabatur, ut non
modò totius maris interni imperium ei cederet, sed etiam in om
nibus omnium prouinciis ad quinquagesimum usque stadium:
qua ratione fiebat, ut nouo more omnes ferè Romanæ prouin-
ciæ simul eius imperio, ꝙ ad orā maritimā attinet, subiicerētur.
Hanc prouinciam Pōpeius lege Gabinia habuit præter Senatus B
uoluntatem. Vnde sequitur comitia, quibus hoc tantum impe-
riū Pōpeio datū est, Tributa fuisse: ut quæ ab A. Gabinio Tr. pl.
habita sint. Hac eadē ratione Pōpeius, cum rei frumentariæ præ-
fectus est, prouinciam obtinuit. In quo hæc omnia fuerunt extra
ordinem: ꝙ nominatim Pompeio data est: ꝙ priuato: ꝙ procura
tio frumentaria Sex. Clodio, quā lege P. Clodii superiore anno ha-
buerat, detrahebatur: ꝙ imperiū ei multo maius dabatur, quàm
quod solebat esse præfecti annonæ, nempe Proconsulis non mo
dò in Italia, sed etiam in omnibus Romanorum prouinciis, ut C
ait Dion lib. 39. ꝙ in quinquenniū ea prouincia dabatur. Hanc
prouinciam à Senatu obtinuisse Pōpeiū scribit Cic. in oratione
pro domo sua. Quod tamen rogatione etiam populi Senatus de
cretum confirmatū sit, uel hinc intelligi potest, ꝙ non potuit lex
Clodia nisi lege abrogari. Poterant etiā prouincia extra ordinē
dari his qui in magistratu erant: tā iis qui in urbe erant, quàm iis
qui extra urbem imperium habebant. Quando in Hispaniam
aduersus Sertorium missus est Pompeius, erat cū imperio ad ur-
bē non dimisso adhuc exercitu, quo Lepidum oppugnauerat, ut D
ait Plutar. in Pōpeio. Fuerunt autem omnia hæc extra ordinē:
quod nominatim ei, quē priuatū esse absoluta prouincia priore,
oportebat: quod adolescenti, qui nondum magistratum in urbe
gessisset: quod imperiū cōsulare ei dabatur: quod iā sæpe imperium
in prouincia habuisset. Quando etiā lege Manilia data est Pom-
peio prouincia, extra ordinem hæc fuerunt, quòd ei, qui iam to-
ties in prouincias missus esset, & qui adhuc in imperio esset eius
prouinciæ, quam superiore anno lege Gabinia habuerat, decer-
neret alia prouincia, quod imperiū ei dabatur in Bithynia, quā Pro- E
cos. administrabat M. Glabrio, & in Cilicia, quā Q. Martius Rex
Procos. obtinebat: quod nominatī & extra sortē Pōpeio dabatur.
Hæc aūt comitia, quæ à Manilio Tr. pl. habita sūt, Cēturiata esse nō
potuerunt

F potuerunt. Vnde error interpretis apud Plutarchũ manifestò deprehenditur: qui cùm uertere debuisset perlatam esse legem omnium tribuum suffragio, uertit promulgatam omnibus Centuriis. Ipsis etiam Consulibus extra ordinem dari poterant prouinciæ. Veluti cùm lege Vatinia Cæsari Gallia prouincia data est, quia nominatim & extra sortem, præter Senatus decretũ in quinquennium ea prouincia data est, idcirco extraordinaria dicitur. Et lege Clodia Pisoni & Gabinio prouinciæ Syria & Macedonia datæ sunt extra ordinem, quia cum alias prouincias Senatus
G his decreuisset, nominatim & extra sortem eæ prouinciæ eis datæ sunt. Et lege Trebonia Pompeio & Crasso iterum Consulibus Syria & Hispania prouinciæ extra ordinem datæ sunt, quia nominatim, & in quinquennium datæ sunt. Et Mario in primo Consulatu prouincia Numidia rogatione L. Manlii Tribun. pl. data est, cùm eam Senatus paulò antè Metello decreuisset. At L. Lucullo prouincia extra ordinem data est, Mithridatici belli, quia iam sortitus erat Galliam Cisalpinam: qua prouincia dimissa nominatim ei data est Cicilia in locũ demortui L. Octauii, si-
H mulq; iniunctum, ut aduersus Mitridatem bellum gereret, cum esset Proconsul Bithyniæ M. Cotta ipsius collega. Hæc uerò à Senatu tantum citra ullam populi rogationem obtinuisse Lucullus legitur apud Plutarc. & Cice. initio lib. Academ. quæstionũ, qui Lucullus inscribitur: qui tũ lex Cornelia lata nõ erat, ideóque Senatui legibus soluere Lucullum licebat absque rogatione populi. Vt ergo summatim de prouinciis Consularibus dicam, suffragiis populi ad creandos Proconsules nunquam opus fuit, nisi extra ordinem aliquid fieret. Cùm uerò extra ordinem ali-
I quid fiebat, ante legem quidem Corneliam interdum à populo, sæpe à Senatu absque ulla populi rogatione imperia extraordinaria dabantur: post legem uero Corneliam, necessariò populi rogatione, sed interdum ex Senatus etiam decreto sæpe præter Senatus uolũtatẽ Procõsules creari oportebat. Id uerò Tributis comitiis fieri, exempla quæ à nobis proposita sunt, manifestò indicãt. De prouinciis uero Prætoriis eadem aut non multum diuersa dici possunt. Nam ut ex iis, quæ citauimus ex oratione de prouinciis Consularibus intelligi potest, Prætoriæ etiam pro-
K uinciæ à Senatu decernebãtur. Quas uerò Senatus nominauerat, eas deinde sortiebantur inter se Prætores. Sed hoc diuersum à prouinciis Consularibus erat, ꝙ Consulares in incertum decerni solebant à Senatu, anteq; designati essent. Consules, ut paulò
antè

antè demonstrauimus:at Prætoriæ decernebantur ipsis Prætoribus,cum magistratum gerebant. Huius aũt diuersitatis ea erat, ut opinor,ratio,ꝙ oĩbus Prætoribus suæ erant in urbe ꝓuinciæ in iure dicendo,quas necessario debebant toto anno suæ Præturæ administrare. Alius.n.urbanã iurisdictionẽ habebat,alius inter peregrinos,aliud de maiestate,alius de ambitu, alii inter sicarios,alii deniq; alias qõnes publicas exercebãt,ut superiore libro pluribus ostẽdimus. Itaq; statim designati Prætores sortiebantᷣ inter se urbanas istas prouincias sibi per leges iandudũ decretas, ut nono Seuatus decreto in ea re opus non esset.Id quod Cic.2. oratione in Verr.ostendit his uerbis: Ecce autem illis ipsis diebus,cum Prætores designati sortirentur,& M.Metello obtigisset,ut is de pecuniis repetundis quæreret.Quia igitur duas simul prouincias eisdem Prætoribus decernere non licebat,idcirco ꝓuincias extra urbem Prætoribus decernere nõ poterat Senatus, nisi eo anno quo Præturam gerebant.Sic autem decernebantur ut nisi exacto anno Præturæ in prouincias non proficiscerentᷣ. In quo illorum temporum à superioribus differentia obseruari potest. Superioribus enim temporibus Prætores inito statim magistratu sortiebantur prouincias,in quas etiam statim proficiscebantur ii,quibus extra urbem obtigissent prouinciæ, annũ suæ Præturæ in prouincia gesturi:quibus si successor non mitteretur,de prorogando imperio ad populum ferebatur.Quæ omnia ex lectione tertiæ,& quartæ Decad.T.Liuii aperta sunt. At Ciceronis ætate Prætores iuri dicundo in urbe retinebantur toto anno suæ Præturæ:nisi ꝗd accidisset tumultus, cuius cã omissa iurisdictione urbe exeundum esset: qũo accidit in coniuratione Catilinæ.Ipso autem anno suæ Præturæ sortiebantur eas prouincias,quas Senatus Prætorias decreuisset,in quas profecti tandiu imperium habebant,quandiu successor non mittebatur: idq; per legem Corneliam,uti diximus. Vnde apud Suetonium ita scribitur de Cæsare:Ex Prætura ulteriorem sortitus Hispaniã. Et de Octauio patre Augusti:Ex Prætura Macedoniam sortitus.Et apud Ciceronem,Verres ex Prætura urbana sortitus Siciliam.Et L.Muræna ex Prætura Galliam sortitus est.Illa uero lege Cornelia Verres triennio fuit Prætor Siciliæ,& Q.Tullius frater Ciceronis tres annos Asiam prouinciam Prætor administrauit.Neque his prorogatum imperium ab alio legimus, ꝙ à Senatu. Atque illa quidem erat Prætoriarum prouinciarum ordinaria administratio:ad quã nullis opus erat comitiis,quibus prouin-

F prouinciales magistratus crearentur. Sin extra ordinem decerne rētur, idē hic dicēdū est, quod paulò antè ī Cōsularibus diximus. Ante legē C. Cornelii, qua legibus soluendi potestas inconsulto populo Senatui detracta est, fere Prætorias prouincias extra ordinem Senatus sine ulla rogatione populi decernebat. Post legē uerò Corneliā perlatā omnino creandis extra ordinem Proprætoribus, necesse erat haberi comitia siue decreto Senatus, siue à populo præter Senatus sententiam prouinciæ darentur. Extra ordinem autem decerni dicebantur eisdem de causis, quibus Cō-

G sulares. Nā si nollēt in prouinciam proficisci aliqui Prætores, id eis liberū erat: ut Cicero pro Murena ostendit, Ser. Sulpitium alloquēs his uerbis: Postremo tu in prouinciā ire noluisti. Nō possum id in te reprehēdere, quod in meipso & Prætor, & Consul ꝓbaui. Tū uero respuētibus prouinciā Prætoribus sæpe accidebat, ut reliqui non respōderēt ad numerū prouinciarū, quas Senatus Prætorias decreuisset: ideoq; necesse erat alio substitui. Quemadmodū aūt Cōsularibus uiris, qui in prouinciis non fuissent, Cōsulares prouinciæ, quas Cōsules respuissent, demādari so-

H lebāt: nisi quod interdum Prætorū sortitioni à Senatu relinquebantur Consulares huiusmodi prouinciæ, maximè si nulli essent Consulares, qui in prouincias ire aut possent aut uellent: quomodo Gallia prouincia, quā Cicero Cos. deposuerat, Q. Metello Celeri Prætori sortito obtigit, ut ait Cicero in epist. 2. lib. 5. Ep. Fā. Vt inquā in Cōsularibus prouinciis fiebat, ita solebāt potissimū substitui ex proximo Prætorū collegio, si qui essent qui cū imperio in prouincia non fuissent, & nunc prouinciā acceptare uellēt. Id quod perspici potest ex uerbis Senatusconsulti, quod est in

I octaua epist. lib. 8. Ep. Fam. Verba S. C. hæc sunt: Itē Senatui placere in Ciliciā prouinciā, in octo reliquas prouincias, quas Prætorii pro Prætore obtinerent, eos qui Prætores fuerunt, neq; in prouincia cū imperio fuerūt, quos eorū ex S. C. cū imperio in ꝓuincias pro Prætore mitti oporteret, eos sortito in ꝓuincias mitti placere. Si ex eo numero, quos ex S. C. in prouincias ire oporteret, ad numerū non essent qui in eas prouincias proficiscerētur, tum uti quodq; collegiū primū Prætorū fuisse, neque in prouincias profecti essent, ita sorte in prouincias proficiscerentur. Si ij

K ad numerū non essent, tunc deinceps proximi cuiusq; collegii, q̄ Prætores fuissent, neque in prouincias profecti essent, in sortem conicerentur, quoad iis numerus effectus esset, quem ad numerum in prouincias mitti oporteret. At. n. priuatus nemo poterat

prouin-

prouinciam cum imperio Prætorio habere, antequam ex priuato factus esset magistratus. Post legem ergo Corneliam, ad faciẽdos huiusmodi ex priuatis hominibus prouinciales magistratus, Tributis comitiis populum rogari oportebat. Iam uerò si nominatim & extra sortem, aut præter Senatus decretum prouincia daretur, extra ordinem dari dicebatur, non modo si priuato, sed etiã si ei qui in magistratu aliquo esset, daretur. Vt cũ Cato missus est Proprætor in Cyprum rogatione P. Clodii Tr. pl. Cato priuatus erat ac Tribunitius tantum, non Prætorius, cui nominatim ac prēter Senatus uoluntatẽ data est ea ꝓuincia. Suetonius etiã extraordinarium imperium appellat illud, quod Cæsar desiderabat sibi Aegyptum prouinciam dari, quia sibi Aedilitio tantum, non Prætorio nominatim eã prouinciam dari uolebat. Idem Suetonius scribit in Cæsare de Cn. Pisone: Idẽ Curio, sed & M. Actorius Naso auctores sunt conspirasse cum etiam cũ Cn. Pisone adolescente, cui ob suspicionem coniurationis urbanæ prouincia Hispania ultrò extra ordinem data sit. Quod uero ait Suetonius extra ordinẽ hãc prouinciã Cn. Pisoni datã, ex Salustii uerbis quomodo accipiendũ sit, intelligi potest: Postea Piso in citeriorem Hispaniam Quæstor pro Prætore missus est, adnitente Crasso. Hoc igitur extra ordinem erat, quòd tametsi magistratui daretur prouincia, id tamen legitimum non erat, ut Quæstor in prouincia esset pro Prætore hoc est cum imperio prætorio ac dignitate prætoria. Quòd si tam extraordinarium est, Prætorem pro consule esse, ꝙ Quæstorem pro prætore, dubiũ profecto esse nõ potest, quin Galliã ꝓuinciã tã extra ordinẽ obtinuerit ꝓ cõsule Q. Metellus Celer ex Præturã, quã Cn. Piso Hispaniã Proprætor ex Quæstura. Quãq; ergo utrisq; his decretas à Senatu has ꝓuincia reperiamus, de Pisonis. n. prouincia ita scribit Salustius: Neq; tñ Senatus eã ꝓuinciã inuitus dederat: quippe fœdum hominem à Rep. ꝓcul esse uolebat. De Metelli uero ꝓuincia hoc idem testatur Cic. epist. 2. lib. 5. Ep. Fã. quæ ad Q. Metellũ Procõsulẽ scripta est, qa tamẽ iã tũ tẽporis lata erat lex Cornelia, necesse est, ut concedamus præter Senatus decretũ accessisse, & iussum populi, ut solui legibus possent. Quod idem iudicandum est de extraordinario imperio, quod per Senatũ obtinuit Cæsar Octauianus. Verba Ciceronis ex Philip. 5. quæ in Senatu habentur hæc sunt: Demus igitur imperiũ Cæsari, sine quo res militaris administrari, teneri exercitus, bellũ geri nõ põt, & ut sit Proprætor eo iure quo ꝗ optimo. Adolescẽti priuato, ꝗ nullum

F nullum magiſtratum adhuc geſſiſſet, Prætoris imperium dari ex legibus non poterat. Non potuit igitur Octauianus hoc imperium habere, quin ad Senatus decretum populi rogationẽ acceſſiſſe fateamur: ſi modo non abrogatam fuiſſe tum legẽ Cornelíam dicamus. Cicero pro domo ſua ſcribit: Cui quidem cùm Ciliciam dediſſes, mutaſti pactionem, & Ciliciam ad Prætorem item extra ordinem tranſtuliſti. Quia enim Clodius præter Senatus decretum nominatim eam prouinciam, quam fecerat Cõſularem, Prætori dederat, propterea extra ordinem data prouin-
G cia ſcribitur. Sit igitur de poſtremi temporis Proconſulibus & Proprætoribus in ſumma hoc cõſtitutum. Si extra ordinem in decernendis prouinciis nihil factum eſſet, prouinciales magiſtratus abſque ullis populi comitiis ex Senatuſconſulto creabantur. Sin extra ordinem decernerentur, alio tempore alia ratio obſeruabatur. Poſtquam enim legibus ſoluendi poteſtatem ad ſe totam Senatus tranſtulerat, extraordinaria imperia fere omnia Senatus dabat, abſque ulla rogatione populi, quemadmodum ea uerba indicant, quæ ex Dione paulò antè citauimus, ubi de lege
H Cornelia agit. Ac maxima quidem Senatus poteſtas, ut in aliis rebus, ita in decernendis prouinciis fuit poſt Syllæ Dictaturam, ut ex omni hiſtoria apparet. Præter id enim quod iamdudum Senatus legibus ſoluendi poteſtatem omnem uſurpauerat, Sylla plebeiis magiſtratibus ius agendi cum populo detraxerat. Vnde conſequitur poſt illud tempus plebeiorum magiſtratuum rogatione nullam prouinciã præter Senatus decretum dari potuiſſe: quemadmodum poſt reſtitutam Tribunitiam poteſtatem à Pompeio in primo Conſulatu, ſæpe factitatum legimus à Tri-
I bunis pl. Gabinio, Manilio, Vatinio, Clodio, Trebonio. Vnde efficitur illo potiſſimum tempore extraordinaria imperia à Senatu data fuiſſe abſque ulla rogatione populi. At poſt eam legẽ, quã diximus à C. Cornelio Tr. pl. perlatã, neceſſe fuit extraordinariis imperiis dandis populum cõſuli, ſiue Senatus decreto obtinerentur, ſiue præter Senatus uoluntatem alicuius Tr. pl. rogatione. Hæc uero comitia, quibus prouinciales huiuſmodi magiſtratus creabantur, non Centuriata ſed Tributa eſſe ſolebant, ut exempla à nobis propoſita manifeſtò demonſtrant. Quod ta-
K men omnibus his magiſtratibus ſiue ordine ſiue extra ordinem creati eſſent, lex Curiata, quæ comitiis Curiatis ferretur, neceſſaria eſſet, libro tertio docebimus. Hic uero obiter animaduertendum eſt, tametſi dicamus poſt legem Corneliam nõ potuiſſe Se-

natum

natum solum dare imperium extraordinarium: ex eo tamen negari non posse, quin Senatus pro suo iure antiquo posset inconsulto populo prouinciali magistratui negocium aliquod extra ordinem dare. Suetonius in Augusto scribit de Octauio patre Augusti: Ex Prætura Macedoniam sortitus, fugitiuos residuā Spartaci & Catilinæ manum, Thurinum agrum tenentes in itinere deleuit, negotio sibi in Senatu extra ordinem dato. Quia.n. prouinciā suam bellū gerere magistratui non liceret, propterea dicit extra ordinem datum hoc negocium Octauio. Hoc uerò non erat imperium extraordinarium dare, sed ei qui in imperio esset extraordinarium negotium imponere. Quod uerò supra Proquæstorum memini in enumerandis prouincialibus magistratibus, ad eos pertinet qui in prouinciis erant cum imperio Quæstorio, post finitum etiam annum suæ Quæsturæ. Cum enim Syllæ instituto uiginti essent Quæstores, ne otiosam faciamus Quæsturam, necesse est, ut suum quoddā munus omnibus attributum dicamus. Neque uero omnibus suum munus in urbe esse poterat. Quare necesse est, ut partim in urbe, partim extra urbem suas quasdam prouincias Quæstores tribuamus. Sortiebantur ergo Quæstores ex Senatusconsulto prouincias, ut eam quisque administraret, quam à Senatu decretam sors ei dedisset. Et quibus quidem urbanæ duæ Quæsturæ obtigissent, hi Quæstores urbani erant ærario præfecti. Quibus uero Consulares duæ prouinciæ obtigerant, ii Consulibus ut præsto essent, unaq; in prouincias irent, prouinciam habebant. Sic enim Cicero loquitur tertio in Verr. Quæstor ex S.C. prouinciam sortitus es: obtigit tibi Consularis, ut cū Consules Cn. Carbone esses, eamq; prouinciam obtineres. Similiter & quotquot erant prouinciæ Romanæ, quæ Proconsulum, aut Proprætorum imperio administrabantur, hæ quas quidem Senatus quæstorias decreuisset, in sortem mittebantur. Veluti in Sicilia duæ erant sub uno Proprætore prouinciæ Quæstoriæ: Lilybetana & Syracusana, auctore Asconio. In Hispania, quæ duas prouincias citeriorem, & ulteriorem habebat duæ. In Sardinia, Africa, Bithynia, Asia, Achaia, Cilicia, Gallia utraque, erant etiam suæ quædā sub Proconsulibus, aut Proprætoribus prouinciæ Quæstorū. Vt Ciceroni Quæstori altera ex Siculis Quæsturis, Lilybetana obtigit: Cæsari ulterior Hispania: Cn. Plancio Macedonia: L. Lucullo Asia. Sed quoniam uel illæ prouinciæ satis magno numero non erant, ut Quæstorum numero respondere possent, uel

F uel non omnes à Senatu decernebatur:hinc fit, ut alias præterea per Italiam proprias Quæstorum prouincias reperiamus. Cicero pro Muræna: Sed Quæstura utriusque propemodum pari momento sortis fuit. Habuit hic lege Titia prouinciam tacitam & quietam. Tu illam,cui cum Quæstores sortiuntur etiam acclamari solet Hostiensem,nō tam gratiosam & illustrem, quàm negotiosam & molestam. His uerbis Cicero duas ponit Quæstorias prouincias. Vnam lege Titia,quam ego existimo ex Agraria lege Titij natam fuisse, ad colligendum scilicet uectigal
G agris publicè assignatis impositum. Nam Sex. Titius Tr. pl. legem Agrariam tulisse legitur M. Antonio & A. Posthumio Albino Coss. auctore Valerio lib. 8. cap. 1. & Cicerone lib. 2. de oratore. Alteram Hostiensem:quæ frumentariam procurationem habebat,ut Cicero indicat in orat. pro Sestio: Nec mihi erat res cum Saturnino, qui quod à se Quæstore Hostiensi per ignominiam ad principem, & Senatus & ciuitatis M. Scaurum rem frumentariam translatam sciebat,dolorem suum magna contentione animi persequebatur. Et de Arusp. responsis:Saturninū quod
H in caritate annonæ Quæstorem à sua frumentaria procuratione Senatus amouit,eiq; rei M Scaurum præfecit,scimus dolore factum esse popularem. Erat & alia prouincia aquaria,cuius meminit Cicero in Vatinium,de Quæstura eius loquens, his uerbis: In eo magistratu cùm tibi magno clamore aquaria prouincia sorte obtigisset, missusne sis à me Consule Puteolos, ut inde aurum exportari,argentumq; prohiberes. Cum autem suæ hoc modo darētur omnibus Quæstoribus prouinciæ,attamen prouinciarum diuersitas efficiebat,ut alij possent statim inito magi-
I stratu factaq; sortitione suum munus exercere:alii non possent. Nam quibus aut in urbe aut in locis per Italiam uicinis prouinciæ obtigerant,poterant statim suas prouincias gerere. Quibus uerò obtigerant externæ prouinciæ,hi tantisper ociosam habebant Quæsturam, dum in prouincias peruenissent. Atque illi quidem,qui urbanas aut uicinas urbi prouincias habebant,in fine anni deponebant imperium. Qui uerò externas populi Romani prouincias habebant, tandiu in prouincia imperium retinebant,donec successor mitteretur, si modò post annum in pro-
K uincia imperium manere uellent. Numerabatur autem annus prouinciæ ex eo die, quo primum attigissent prouinciam: non autem ex Cal. Ianuarij quibus Quæsturam primum inissent. Vnde fiebat, ut fere Quæstores isti prouinciales post finitum

annum

annum suæ Quæsturæ adhuc retinerent imperium in prouincia, donec prouinciali munere perfecto in urbem rediissent. Qm̄ autem Consules in suas prouincias fere non proficiscebantur nisi ad finem anni, ideo necesse erat, ut & Quæstores qui eis obtigerant, non possent in prouincia imperium obtinere, priusquā eas prouincias administrare Consules cœpissent: itaq; fiebat, ut fere cum anno Quæsturæ continuarent & alterum annum prouinciæ. Vt P. Sestius, qui C. Antonii collegæ Ciceronis Quæstor erat, in Macedonia Quæstor non fuit nisi perfecto bello Catilinario, quod initio anni sequentis auctore Dione demum profligatum est. Et Quæstor Cæsaris non fuit in Gallia toto anno Consulatus Cæsaris: sed tertio demum aut quarto mense anni proximi eò cum Cæsare peruenit. Quod idem in aliis Quæstoribus prouincialibus dicēdum, si uel negotiis priuatis aut publicis, aut morbo impediti non potuissent in prouincias ire, cū primum eis licitum esset: uel si nondum eis in prouincia esse liceret, quia tempus succedendi Senatusconsulto definitum nōdum uenisset. Neque enim unà cum Prætoribus Quæstores semper in prouincias ibant: nec semper cum eis decedebant, sed accidere poterat, ut unius Prætoris annus duos haberet Quæstores: & contrà, ut unus Quæstor duorum esset Prętorum. Cicero enim 4. orat. in Verr. ostendit duos Quæstores, qui postremi fuerant, Verris Quæstores adhuc in Sicilia cum imperio fuisse, quando ipse ad inquirendum in eum profectus est in Siciliam. Verba eius hæc sunt: Quæstores utriusque prouinciæ qui isto Prætore fuerant, cum fascibus mihi præsto fuere. Quod enim ait Cicero, cum fascibus, argumento est cum imperio hos Quæstores fuisse. Atqui iandudum Verres decesserat de prouincia, cum Cicero ad inquirendum in eum eò profectus est, & iam ei L. Metellus successerat. Ex iis ergo consequens est, Quæstores Verris non simul imperium cum eo deposuisse, sed Metello etiam Prætore Quæstores fuisse. Quod uerò continuo subiicit Cicero eos Quæstores, qui illis successerunt, non minus acres cōtra se fuisse, argumento est, interim dū in Sicilia erat, hos successores uenisse. Erat aūt in Sicilia Cicero mēsibus Maio & Iunio. Ex quo apparet cū ad principium anni Prætor Verres decessisset, Quæstores non nisi quinto aut sexto mense decessisse. Illud quoque animaduertendū hoc loco est, adeò fuisse diuersas Quæstorū ac Prętorū pronincias, ut sæpe non mitteretur à Senatu successor Prætoribus, cum interim Quæstoribus illæ prouinciæ decernerent.

F Veluti Verres triennio Siciliam Prætor obtinuit: attamen singulis annis alios atque alios Quæstores habuit, ut docet Asconius. Et Ciceroni Proconsuli in Cilicia successor non est missus: & tamen Quæstor eò missus est C. Cælius, ut ipse docet ultima epist. lib. 2. Ep Fā. Quo etiam in loco, & aliis epist. ad At. lib. 7. Cicero ostendit C. Cælium in prouinciam non uenisse, nisi paulò ante diem tertium Cal. Sextil. quo die terminato annuo imperio, Cicero de prouincia decessit. Vnde sequitur C. Cælium, qui Quæsturam Calendis Ian. inierat, in prouincia demum septimo mēse per
G uenisse. Ex quo apparet uerum esse illud quod diximus, post finitum annum Quæsturæ, in prouincia Quæstores imperium habuisse. Quòd si successor non mitteretur Quæstoribus, tum uerò accidebat, ut multo diutius imperiū retinerent. C. Graccho Quæstori successor non est missus: ideoq; triennium Quæstorio imperio fuit in Sardinia, ut ait Plutarchus. Et L. Lucullus in Asiam Quæstor profectus, ibi per multos annos prouinciæ præfuit, inquit Cicero in principio Luculli: nec cum Sylla cuius erat Quæstor decessit, sed etiam sub imperio Murænæ, quem legatum suū
H prouinciæ Sylla præfecerat, Quæstor fuit. Et Cicero lib. 13. Ep. Fam. in epistola ad L. Plancum, Non dubito, ita scribit: Huius ꝓpinquus fuit T. Antistius, qui cùm sorte Quæstor Macedoniā obtineret, neque ei successum esset, Pompeius in eam prouinciā cum exercitu uenit. Et P. Sestius Quæstor C. Antonii in Macedonia terminato imperio annuo, non decessit de prouincia, ut apparet ex sexta epist. lib. 5. Epist. Fam. Quibus ergo successor nō mittebatur, hi imperium retinebat, si aut sua sponte in prouincia esse uellent, aut Senatus, ut in prouincia manerent, prorogato iis
I imperio, decreuisset. Idem enim hic de Quæstoriis prouinciis, ac de Consularibus & Prætoriis dicendum est. Cum enim oporteret singulis annis ad Senatum de his omnibus prouinciis referri, interdum eueniebat, ut per intercessiones aut per alias magis necessarias occupationes, nihil posset Senatus de prouinciis perficere. Quo casu qui in prouinciis erant, decedere de prouincia poterant si uellent: quia Senatusconsulti aut legis tempus iis peractum esset. Quomodo Cicero de prouincia Cilicia decessit: cum nihil potuisset in Senatu confici de prouin-
K ciis Consularibus & Prætoriis per contentiones Cæsarianorum & Pompeianorum. Aut uero manere in prouincia cum eodem imperio, tametsi tempus Senatusconsulti expirasset. Quādo uerò pro suo iure & more Senatus de prouinciis decreuerat, uel omnibus,

nibus,uel unius tantum aut alterius generis horum (seorsum.n. A
de Consularibus Prætoriis,& Quæstoriis referebatur ad Senatum : interdumq; Quæstoriæ decernebantur, cum de aliis nihil peragi posset,quemadmodum factum est eo ipso anno, quo in prouincia erat Cicero)tum uerò suo decreto ad Reip. necessitatem accommodato, uel omnibus magistratibus prouinciarum illius generis de quo agebatur,successores decernebat:uel quibusdã successores dabat,quibusdam prorogabat imperium. Si omnibus prouinciis dedisset successores,hiq; quibus sortito obtigisset in eas prouincias ire uoluissent,tum necessario decedendũ erat o- B
mnibus prouinciis.Sin decreto successore alicui prouinciæ,in ꝓuinciam tamen non iuisset is cui ea obtigerat,eo rursus modo liberum erat ei qui in prouincia erat, aut decedere aut manere in prouincia.Vt C.Verri Arrius successor obtigerat primo anno Præturæ Siciliensis.Quia tamen in eam prouinciam ire aut nõ potuit aut neglexit Arrius,in prouincia Verres cum eodem imperio mansit. Quibus uero Senatus decernendis prouinciis imperiũ prorogabat,his necessariò in prouincia manẽdum erat.Nã cur toties Cicero ad Atticum libro 5.& 6.ad M. Cælium lib. 2. C
Epist.Fam.aliosq; permultos scriberet,ut omnibus modis procurarent ne Senatus ei in prouincia prorogaret imperium, si nihilominus decedere ei liberum fuisset? Aut quomodo propter Senatus decretum Q.Tullio fratri Ciceronis manẽdum in Asia fuit tertio anno,non modò præter suam uoluntatem, sed etiam aduersus amicorum contentionem,qui ut ei successor decerneretur contendebant,si liberum fuisset præter Senatus decretum decedere? Illud igitur certum est,non fuisse liberum iis decedere de prouincia,quibus Senatus imperium prorogasset: sed iis modò, D
de quorum prouincia aut nihil Senatos egisset, aut successorem decreuisset.His uero Proconsulibus,& Proprætoribus qui non expectato successore de prouincia decedebant, id prouidendum erat,ut aliquem relinquerent qui prouinciæ interim præesset, dũ Senatus aut populus de ea prouincia aliter statuisset. Cicero ad Att.lib.6.in epistola,Tarsum uenimus : Mihi difficilis ratio administrandi,ꝙ paucos dies habebam reliquos annui muneris:illud autem difficillimum.Relinquendus erat ex S. C. qui præesset.Solebat autem fere cum imperio relinqui unus ex legatis:in- E
terdum & Quæstor præficiebatur. Nam & Cicero eodem illo loco ostendit liberum sibi fuisse uel Quæstorem suum Mescinium præficere,uel Q.fratrem qui unus ex suis quatuor legatis erat.

F Tandem tamen neutrum præfecit prouinciæ:sed C.Cæliũ Quæstorem successorem Mescinii.Ex quo apparet,si Quæstorẽ Mescinium prouinciæ præfecisset Cicero,deponendum illi fuisse imperium Quæstorium,ut tantum suæ Præfecturæ imperium retineret:imperium uerò Quæstorium penes Cælium esset.Habebant enim qui ita præfecti erant prouinciis,imperium idẽ quod ii, à quibus præfecti erant, siue iurisdictionem spectes siue rem militarem, sed tamen id absque ornamentis imperii habebant. Quod uero imperium haberent, Cicero ostendit in eadem epi-
G stola ad Att.cum ait : Rectissimum uidebatur,fratrem cum imperio relinquere. Ex quo planum est hunc C.Cælium,qui Ciliciæ prouinciæ à Cicerone præfectus erat,Quæstorii tantum sui imperii ornamenta habuisse:cum tamen in cætera administratione prouinciæ Proconsulari esset imperio. Vnde etiam fit,ut Salustius in Iugur.Proconsulem uocet A.Posthumium,quem Africæ prouinciæ præfecerat Sp. Posthumius Consul, Romam propter comitia reuocatus.Sed & eundem A.Posthumium uocat pro prætore : quia cùm Prætor communi nomine appella-
H retur omnis magistratus cui pareret exercitus,non iniuria dicitur pro prætore in exercitu esse, qui locũ eius obtinet, qui eius exercitus prætor esset. Verum ea (ut dixi) uerius nomina sunt muneris & administrationis,quàm magistratus & imperii:ideóque illi proprætorum nomine uocari tantum conspiciuntur, nõ etiam prætorum:quemadmodum illi qui àSenatu & populo in prouincias mittebantur: quos passim prætores prouinciarũ appellari uidemus.Et cum Pompeius per suos legatos Hispaniam prouinciam administrabat, ornamenta imperii adeoq; ipse ma-
I gistratus penes Pompeium erant, administratio penes leges legatos. Quòd si Quæstores non expectato successore de prouincia decederent, non erat eorum suæ prouinciæ aliquem præficere : sed eius, penes quem summum erat prouinciæ imperium,proconsulis aut proprætoris. Is uero qui muneri Quæstorio ita præficiebatur, non Quæstor, sed pro quæstore uocabatur. Iam uerò si in prouincia moreretur Quæstor, proconsulum erat aut proprætorum alium sufficere, qui pro quæstore esset.Cuius rei exemplum est apud Ciceronem 3. in Verr. ubi ait C.Verrem legatum Cnei Dolabellæ proconsulis in Cili-
K cia in locum demortui C.Malleoli sui Quæstoris à Dolabella Quæstorio muneri præfectum fuisse.Verba eius hæc sunt : Itaque idem iste,quem Cn.Dolabella postea Malleolo occiso pro quæstore

quæstore

quæstore habuit. Et alio loco: C. Malleolo Quæstore Cn Dolabellæ occiso, duas sibi hæreditates uenisse arbitratus est: Vnam Quæstoriæ procurationis: nam à Dolabella statim pro questore iussus est esse. Ego uero, & alios quosdam proquæstores in Consulari exercitu fuisse præter eum qui suffragiis populi creatus reuera Quæstor esset Consulis, ex iis intelligi posse existimo, quæ ex rationibus à Verre Quæstore relatis citantur à Cicerone 3. in Verr. Ita enim erat in rationibus Verris: Dedi stipēdio, frumento, legatis proquæstoribus, cohorti prætoriæ H S. mille 635. millia. Ex his enim uerbis apparet fuisse in eo Cn. Carbonis Consulis exercitu quosdam proquæstores, quibus perinde, ut legatis, de publico daretur pecunia ab eo qui reuera Quæstor esset. Verres enim Quæstor erat, cui data erat attributa pecunia: ex qua se dicit Verres hanc summam numerasse. Verum ut neque hi neque illi proquæstores à populo creabantur: sed uel à magistratibus tantum deligebantur, uel à Senatu in ornandis Consulum prouinciis, quo magistratuū delectu comites dabantur, ut quod erant legati in proconsulari, & proprætorio munere, hoc essent in Quæstoria procuratione hi proquæstores: ita procuratione tm̄, & munere Quæstores erant, magistratus uerò & ornamenta imperii penes eos tm̄, qui à populo Quæstores creati essent. Ex quibus perspicuū est, cū uarii generis proquæstores esse in ꝓuinciis possent, eos modo magistratus uere appellādos, qui à populo creati Quæstores, prouincias deinde obtinuissent. Hoc sane diuersum in his proquæstoribus fuit atq; in Proconsulibus & Proprætoribus, quod non perinde extra ordinem Quæstoribus decretā à populo prouinciā reperimus, ut Consulibus & prætoribus: hac opinor ratione, quòd cùm Quæstura non esset is magistratus cui summum esset imperium, quale regendis Romanorum prouinciis requirebatur: tum uero tantæ dignitatis non erat, ut imperium Quæstorium in prouincia obtinere à populo præter Senatus decretum, magnopere contendendū esset. Vnde fit, ut nusq; reperiamus habita comitia ad creandum Quæstorem, qui nominatim & extra ordinem in aliquam prouinciam mitteretur. Verum de omni ratione prouinciarū satis superq;, ꝙ quidem ad nostrū institutū ptinet, dictum est. Ac de prima quidē causa habendorum comitiorū Tributorū, hactenus. Sequitur altera causa ad sacerdotes collegiorum creandos. In qua explicanda primum animaduertendū est, Romæ multos ac diuersi generis sacerdotes fuisse. Erant.n.

F Pontifices, Augures, Aruſpices, Curiones, Veſtales, Flamines, Epulones, Sibyllini ſacerdote, Fœciales, Salii, Luperci, Fratres aruales, Sacerdotes Galli, Rex ſacrorum, Cæreris Græca ſacerdos, & Sodales Titii. Dionyſius etiam celerum præfectos adiicit: ſed eos ſub regibus tantum fuiſſe opinor. Ex hoc autem omni numero his ſoli ſuffragiis populi creabantur, qui publicæ religionis adminiſtri aſſidui erant, ac non fungebantur ſacerdotio, quod ſemel tantum atque iterum toto anno uſui eſſent. Vnde fit, ut omittendi nobis ſint Salii, Luperci, Fratres aruales, Sa-
G cerdotes Galli, & ſodales Titii. Neque enim eorum ſacerdotium publicè ſemper uſui eſſe poterat, ſed ſemel tantum in anno ſacris quibuſdam peragendis uacabant: Salii ad ſacra Martis peragenda menſe tantum Martio adhibebantur: Luperci ad Lupercalia menſe Februario peragenda: eodemq́ modo alii alio tẽpore. Quæ cauſa erat, ut quanquam eorum eſſet quoddam collegium, ſuffragiis tamen populi nunquam creatos credamus. Salii enim à magiſtratis collegii legi ſolebant, patricii adoleſcentes quorum uterque parens uiueret, nec in magiſtratu eſſent. Id quod
H ex lib. 1. Valerii Max. collige, cum ita ſcribit: Obruitur etiam tot illuſtris Conſularibus L. Furius Bibaculus exempliq́ locum uix poſt Marcellum inuenit. Sed pii ſimul ac religioſi animi laude fraudandus non eſt, qui Prætor à patre ſuo collegii Saliorum magiſtro iuſſus ſex lictoribus, præcedentibus, arma ancilia tulit, quamuis uacationem huius officii honoris beneficio haberet. Deligebantur ergo ex patriciis iuuenibus à magiſtris collegii Salii ſacerdotes, non populi ſuffragiis creabantur. Quod idem de Lupercis, & huius generis aliis ſodalibus dicendum eſſe
I exiſtimo. Neque enim tanti erant hæc ſacerdotia, ut magnopere contendendum eſſet de his aſſequendis. Ego uero Potitios, & Pinarios in ſuperiori ſacerdotum enumeratione omiſi, quia iam inde à temporibus Appi Cæci ad ſeruus publicos id genus ſacrificii tranſierat, ut teſtantur Val. Max. lib. 1. capit. ſecundo & T. Liuius lib. 9. Decad. 1. Reſtant igitur nobis ſpectandi reliqui ſacerdotes. Ac primùm Veſtales ita fiebant, ut Pontificis maximi arbitratu uirgines caperentur, ut ſcribit Gellius lib. 1. cap. 12. quo etiam in loco de Veſtalibus permulta dicuntur, quæ ad in-
K ſtitutum noſtrum minus faciunt. Id modò nobis affirmandum eſt, nõ ſuffragiis populi creari, ſed delectu Pontificis maximi Veſtales capi ſolitas. Aruſpices etiam populi ſuffragiis non creabãtur, ut qui uel Hetruſci erant, & ex Hetruria acciri ſolebant, ſi quã

do

do opus esset prodigiorũ interpretibus, ut Cicero ostendit in oratione de Aruspicum responsis: & Liuius libro quinto Decad. 1. Prodigia interim multa nunciari: quorum pleraque, & quia singuli auctores erant, parum credita spretaq;, & quia hostibus Hetruscis, per quos ea procurarent, Aruspices non erant. Vel Romani ciues ab Hetruscis edocti. Vnde Cicero primo de Diuin. Hetruria autem de cælo tacta scientissime animaduertit, eademq; interpretatur, quid quibusq; ostendatur monstris atque portentis. Quocirca bene apud maiores nostros Senatus tum cum florebat imperium, decreuit ut de principum filii sex singulis Hetruriæ populis in disciplinam traderentur. Valerius tamẽ Max. lib. 1. decem principum filios mitti solitos in Hetruriam scribit. Et Cicero libro secundo de Legibus: Prodigia, portenta ad Hetruscos & Aruspices si Senatus iussit, deferunto: Hetruriaq; principes disciplinam doceto. Relinquuntur ergo ex omni numero sacerdotum considerandi Pontifices, Augures, Epulones, Fęciales, Sibyllini sacerdotes, Curiones, Flamines, & Rex sacrorũ. Ac de Rege quidem sacrorum supra ostendimus Centuriatis comitiis creari, non autem ea ratione qua reliqui sacerdotes ex lege Domitia. Quæ lex quia nominatim de collegiis mentionem faciebat, propterea diximus eam legem ad Flamines nihil attinuisse: quorũ non erat suum quoddã collegium. Porro autẽ lex Domitia eò pertinebat, ut tolleret collegiis ius cooptãdi sacerdotes, ut Suetonius in Nerone, & Asconius ostendunt. Vnde sequitur nihil per eam legẽ mutatum esse in collegiis, in quibus sacerdotes antea non creabantur per collegarum cooptationem. Nihil igitur ad Curiones ea lex pertinebat. Nam quod attinet ad singularum Curiarum Curiones, iam inde à Romulo singularũ Curiarum suffragio creabantur, ut ait Dionys. lib. secundo, non autem ab aliis Curionibus cooptabantur. Quod uero ad Curionem maximum attinet, iis comitiis à populo creabatur, ut docet Liuius lib. 7. Dec. 3. quem locum non postea cũ de Curiatis comitiis agemus, pluribus tractabimus. Non potuit igitur lex Domitia pertinere ad alios q̃ ad Pontifices, Augures, Epulones, Sibyllinos sacerdotes & Fœciales. Ac Fœciales quidem hac lege suffragiis populi creandos fuisse, pro certo asserere non ausim: qa locũ nõ habeã, ubi suffragiis populi creatos nominatim Fœciales scribatur. Cur tamen in hanc, potius partẽ inclinẽ, eo potissimũ adducor, q; penes collegiũ Fœcialiũ erat publicæ religionis pars una non minus necessaria, quàm quæ erat penes Augures

A B C D E

F aut Sibyllinos sacerdotes. Vnde fit, ut pari ratione colligam ante legem Domitiam cooptari per collegas solitos Fœciales, sicut illi cooptabantur: præsertim cum nusquam reperiamus uel à Pontificibus eos creatos sicut Flamines, uel à magistratibus, post primam, inquã, creationẽ à Numa. Quod si ante legem Domitiam cooptari à collegio concedamus, necesse est, ut hac lege suffragiis populi creari cœperint. Fœciales uerò habere partem religionis publicæ à reliquis sacerdotibus separatam, ex legibus Ciceronis intelligi potest, apud quem seorsum de fœcialibus li-
G bro secundo hæc lex ponitur: Fœderum pacis, belli, induciarũ, oratorum, fœciales iudices sunto. Bella disceptanto. Fuisse autem eorum collegium T. Liuius lib. 6. Dec. 4. indicat his uerbis: Consul inde M. Acilius ex S. C. ad collegium fœcialium retulit, ipsine utiq; regi Antiocho indiceretur bellum. Epulones uario numero fuisse reperio. Quãdo enim primum instituti sunt Coss. L. Furio Purpurione, & M. Claudio Marcello, anno Vrbis 558. tres creati sunt, ut testatur Liuius lib. 3. Dec. 4. Romæ eo primũ anno Triumuiris epulones facti C. Licinius Lucullus, T. Romu-
H leius qui legem de creandis his tulerat, & P. Porcius Lecca. His Triumuiris item, ut Pontifici lege datum togæ prætextæ habẽdæ ius. De his Triũuiris Cicero 3. de orat. ita scribit: Sed ut Põtifices ueteres propter sacrificiorum multitudinem tres uiros epulones esse uoluerunt, cum essent ipsi à Numa, ut etiam illud ludorum epulare sacrificium facerent, instituti. At posterioribus temporibus Septemuiros epulones fuisse, ex uerbis Antistii Labeonis cõstat, quæ sunt apud Gelliũ lib. 1. c. 12. Item cuius pater Flamen aut Augur aut Quindecimuir sacris faciundis, aut qui
I Septemuir epulonum aut Salius est. Vt autem Ciceronis ætate eum numerum fuisse credam, ex eo colligo, quod Lucanus lib. 1. huius sacerdotii facit mentionem illo uersu: Septemuirq; epulis festus, Titiiq; sodales. Vt enim rationem temporis habeat Lucanus, necesse est initio belli ciuilis, cuius prodigia illic scribuntur, fuisse Septemuiros epulones. At si tempore belli ciuilis inter Cæsarem, & Pompeium erant Septemuiri epulones, nemo autẽ legatur ad sacerdotum numerum centum, & eo amplius annorũ spacio adiecisse præter Syllam Dictatorem, relinquitur ut Syllę
K instituto Septemuiri epulones esse cœperint, qui ad illud usque tempus fuerant Triumuiri. Nam non ita multo tempore ante Syllæ Dictaturã adhuc Triumuiros epulones fuisse, ex eo Ciceronis loco quẽ ex tertio de Orat. citaui, intelligi potest. Lucius enim

enim Craſſus illic loquitur de Triumuiris epulonibus,quē conſtat nõ multo ante Syllæ Dictaturã mortē obiiſſe.Et T.Liuius lib.10.Dec.4.Triumuirorũ epulonum facit mentionem in Consulatu A.Poſthumii & C.Calphurnij,anno urbis 574. At poſt illos Conſules nuſquam legimus auctum numerum ſacerdotũ, niſi à Dictatore Sylla. Nec moueri debemus ꝙ in epitome L. Flori libro 89.fit tantum mentio Pontificum,& Augurum,quorum collegium dicit ampliatum. Nam & Quindecimuiros Sibyllinos ex Decemuiris à Sylla factos poſtea oſtendemus,quorum tamen illic nulla fit mentio.Idem uero de Triumuiris epulonibus Syllam feciſſe,hæ ſunt probabiles coniecturæ quas poſuimus:quòd ſcilicet ætate Ciceronis eſſent Septemuiri epulones,qui paulò ante Syllæ Dictaturam adhuc erant Triumuiri. Porro autem de eorum munere Cicero in oratione de Aruſp. Reſp. ita loquitur: Ludos minus diligenter factos pollutosq́; quos ludos? Te appellato Lentule:tui ſacerdotii ſunt thenſæ,curriculla,præcentio,ludi,libationes,epulæq́ ludorum publicorũ: Voſq́ Pontifices,ad quos epulones Iouis optimi max. ſi quid eſt prætermiſſum aut commiſſum,adferunt:quorum de ſentētia illa eadem renouata atque inſtaurata celebrantur. Qui ludi ſunt minus diligenter facti? quanto aut quo ſcelere polluti? reſpondebis & pro te,& pro collegis tuis, & pro collegio Põtificum, nihil cuiuſquam aut negligentia contemptum,aut ſcelere eſſe pollutum.Ex his Ciceronis uerbis,non modò quod eſſent munus epulonum intelligi poteſt,ſed etiam fuiſſe eorum quoddam collegium.Quòd ſi ante legem Domitiam oſtendamus huius collegii ſacerdotes per cooptationem collegarũ creari ſolitos, neceſſe erit huiuſmodi ſacerdotes in eorum numero fuiſſe,quos populi ſuffragiis creari per legem Domitiam oporteret. Illud autem ex T.Liuio non erit difficile demonſtrare:apud quē lib.10. Decad.4.ita ſcribitur:P.Manlius, qui nuper ex ulteriore Hiſpania redierat,Triumuir epulo mortuus:Q.Fuluius,M.F.in locũ eius Triumuir cooptatus.De Pontificibus,auguribus, & Sibyllinis ſacerdotibus ſupereſt ut dicamus.Sibyllinos ſacerdotes à principio duos fuiſſe reperio,qui Duumuiri ſacrorum appellabantur. Horum ſæpe meminit Liuius.Vt lib.3.Decad.1.Libri per Duũuiros ſacrorũ additi.Et libro 4.Obſecratio itaque à populo Duũuiris præeuntibus eſt facta.Et paulò pòſt:Multa Duumuiri ex libri placandæ deum iræ, auertendæq́ à populo peſtis cauſa fecere. Et libri 5. Libri Sibyllini ex S.C. aditi ſunt. Duumuiri

ſacris

A B C D E

F facris faciendis lectifternio tunc primùm in urbe facto. Hi poſtea lege lata à Tr.pl.C.Licinio Stolone, & L.Sextio facti ſunt Decemuiri: ſimulq; lege cautum, ut pars ex plebe, pars ex patribus fieret. Eam legem pertulerunt illi Tribuni pl. in decimo ſuo Tribunatu, anno Vrbis 388. poſt quod tempus uſque ad Syllæ Dictaturam fuerunt Decemuiri ſacrorum: de quibus toties mẽtio eſt apud Liuium. Poſt Syllæ Dictaturam Quindecimuiri Sibyllini facti ſunt. Id quod hac ratione ſuaderi poteſt. Ciceronis ætate erant Quindecimuiri Sibyllini, qui adhuc erant De-
G cemuiri eo anno quo Tib.Gracchus interfectus eſt. Atqui poſt eum annum in ſacerdotum collegiis nuſquam legitur quicquam eſſe mutatum, niſi in Dictatura Sillæ. Relinquitur ergo ut ea Quindecimuirorum inſtitutio à Silla facta eſſe credatur: præſertim cùm aliis ſacerdotum collegijs legatur adieciſſe aliquot ſacerdotes. Fuiſſe uerò Ciceronis ætate Quindecimuiros cùm ex quarta Cælii ad Ciceronem epiſtola intelligi poteſt, in qua ad Ciceronem ſcribit Cælius P.Dolabellam populi ſuffragijs factũ Quindecimuirum: tũ uerò ex loco Suetonii in uita Cæſaris,
H ubi ita ſcribitur: Proximo autẽ Senatu percrebuit fama, L.Cottam Quindecimuirum ſententiam dicturum, ut quoniam libris fatalibus contineretur, Parthos niſi à rege non poſſe uinci, Cæſar rex appellaretur. Ex hoc Suetonii loco apertiſſimum eſt, iã ea ætate Quindecimuiros Sibyllinos fuiſſe, qua Cæſar Dictator erat. Neque id eius inſtituto attribui poteſt: ſiquidem nemo omnium hiſtoriarum in horum ſacerdotum numero aliquid nouaſſe Cæſarem ſcribit, niſi quod Dion lib.42.& 43. dicit unum modò ſacerdotem à Cæſare adiectum collegio Quindecimuirorũ:
I unde apparet iam fuiſſe collegium Quindecimuirorũ ante Cæſarem Dictatorem. ut omittam locum illum ex epiſtola Cælii de aliis Quindecimuiris intelligi non poſſe. Vnde ſequitur, inſtituto Cæſaris id attribui nõ poſſe. Quod autem adhuc eſſent Decemuiri ſacrorũ, quo anno occiſus es Tib.Gracchus, ex uerbis Ciceronis intelligi põt lib.6. in Verr. Itaq; apud patres noſtros atroci ac difficili tempore cum Tib. Graccho occiſo magnorum periculorum metus ex oſtentis portenderetur P.Mutio L.Calphurnio Coſſ. aditum eſt ad libros Sibyllinos, in qui-
K bus inuentum eſt Cererem antiquiſſimam placari oportere. Tũ ex ampliſſimo collegio Decemuirali ſacerdotes populi Ro. Ennam profecti ſunt. Porrò autem ex eo epiſtolæ Cælii loco quẽ citaui, colligi poteſt populi ſuffragijs ſacerdotes huius collegii

creari

creari solitos:idq; per legem Domitiam. Nam quod à collegis A
ante legem cooptarentur, passim in historia T. Liuii perspici potest: ubi de suffectis in demortuorum locum sacerdotibus loquitur. De auguribus & pontificibus minus dubium est, quod lege Domitia comprehenderentur. Nam si ea fuit causa cur legē Cn. Domitius Tr. pl. ferret, quod in locum patris sui pontifex cooptatus non esset, ut ex historia compertum est, necessario relinquitur, ad collegium Pontificum eam legem pertinuisse. Augures uerò hac lege comprehendi cùm ex episto. Ciceronis ad M. Brutū 5. intelligi potest, ubi ita scribitur: C. Marius cùm in Cap- B
padocia esset, lege Domitia factus est augur. tū uero ex eo, quod nitio secundæ Philip. tribuum suffragia in augurum creatione appellat. Deinde uero in epist. ad Brutum 5. cum sacerdotum comitia appellantur creandis collegiorum sacerdotibus, manifestū est ex eadem epistola & sequentibus in eo numero augures & pontifices contineri. Vnde sequitur suffragiis populi creari solitos hos sacerdotes. Illud mihi magis dubium uidetur, quæ esset ratio augurum creandorum ante legem Domitiam. An, inquā, C
collegii cooptatione semper creati sint, an uero aliquando etiam populi suffragiis. Huius uero dubitationis occasio sumpta est ex eo, quod apud Liuium scribitur lib. 9. Dec. 4. his uerbis: Extremo prioris anni comitia auguris creandi habita erant. In demortui Cn. Cornelii Lentuli locum creatus erat S. Posthumius Albinus. Sane nisi dicamus certa quadam de causa, ueluti per contentionem competitorum, aut collegarum inter se dissensionē, per quam effectum tandem sit, ut populi iudicio res committeretur, præter morem habita ea comitia, plane concedendum erit D
ante legem Domitiam augures à populo creatos. Quod tamen secus esse ostendi potest, ex eo quod Cicero in Rullum ait per religionem sacerdotia, de quibus legem tulit Domitius, à populo mandari non potuisse. Vt omittam quod idem Liuius passim aliis in locis, uel à collegio cooptatos augures scribit, uel lectos, uel inauguratos, uel suffectos dicit nusquam facta mentione comitiorum. Vt lib. 10. Dec. 4. Et augur Sp. Posthumius Albinus decessit. In locum eius P. Scipionem filium Africani augures cooptarunt. Et in fine libri 5. Decad. 5. Augureo anno mortuus E
est C. Claudius. In eius locum augures legerunt T. Quintiū Flaminium. Illa ergo comitia auguris creandi, quæ uno illo loco à Liuio ponuntur, extra ordinem & præter morem habita fuisse concedendum est. Hæc igitur erat altera causa habendorum comitiorum

F mitiorum Tributorum ad creādos Pontifices, Augures, Sibyllinos sacerdotes, epulones & fœciales. Nam quod Tributis comitiis crearentur, facile est ex lege Domitia demonstrare: qua cautum erat, ut nō ab uniuerso populo, sed à parte populi minore, hoc est, à septendecim tribubus sacerdotes crearentur. Ea uero comitia, quibus Tributim suffragium ferrebatur, Tributa fuisse negari non potest. Quod autem supra dixi de collegio Pontificum, ante legem Domitiam cooptatione collegii creari solitos, cùm ex uerbis Dionysii libro secundo, ubi ita scribit de Pontifi
G cibus: Vno autem eorum uita functo, alius in locum eius sufficitur, non à populo creatus, sed ab ipsis Pontificibus cooptatus: tùm uero ex ipsa lege Domitia intelligi potest. Attamē illud nō aliter accipiendum est, quàm ut Pontifex max. inde excludatur. Neque enim cooptatione collegii etiam ante legē Domitiā Pōtifex max. fiebat, sed populi suffragiis. Id quod Cicero in Rullū aperte demonstrat, cum ait Cn. Domitium sua lege effecisse, ut quod antè in Pontifice max. fiebat, idem in cæteris sacerdotiis fieret. Verba eius hæc sunt: Item (inquit capite altero) eodemq;
H modo, ut comitiis Pontificis max. Ne hoc quidem uidit, maiores nostros tam fuisse populares, ut quod per populum creari fas non erat propter religionem sacrorum, in eo tamen propter amplitudinem sacerdotii uoluerint populo supplicari. Atq; hoc idem de cæteris sacerdotiis Cn. Domitius Tr. ple. uir clarissimus tulit: quod populus per religionē sacerdotia mandare non poterat, ut minor pars populi uocaretur: ab ea partes qui esset factus, is, à collegio cooptaretur. Ex iis Ciceronis uerbis perspicuū est illud quod diximus, ante legem Domitiam Pontificem max. po
I puli suffragiis creari, cùm interim Pōtifices reliqui præter maximum à collegio tantum cooptarentur. Vnde apud Liuium lib. 5. Dec. 4. ita scribitur: Comitia inde Pontifici max. creando sunt habita cùm paulò antè ita scripsisset: Et aliquot publici sacerdotes mortui eo anno sunt L. Cornelius Lentulus pont. max. & C. Papyrius, & C. F. Masso pontifex. In Lentuli locum M. Cornelius Cethegus, in Papyrii Cn. Seruilius Cæpio pontifices suffecti sunt. Et lib. 10. Dec. 4. Exitu anni, & C. Sertilius Geminus pont. max. decessit. Idem Decemuir sacrorum fuit, Pontifex in locum
K eius à collegio cooptatus Q. Fuluius Flaccus. In Pontificem max. Aemylius Lepidus, cum multi clari uiri petiissent. Et lib. nono eiusdem Dec. Huius principio anni P. Licinius Crassus pōtifex max. mortuus est: in cuius locum M. Sempronius Tuditanus

nus pontifex est cooptatus. Pontifex max. est creatus C. Seruilius Geminus. Ex quibus Liuii locis apparet non modò pontifices à collegio cooptari solitos, sed etiam mortuo pontifice max. à collegio alium quendam cooptari solitum, qui pontifex tantum fieret, non etiam maximus pontifex: tum deinde suffragiis populi pontifex max. creabatur. Quòd uerò ex collegio pontificum eum esse oporteret, qui pontifex max. crearetur, postea demonstrabimus cum de personis agemus. Hoc loco satis erit probare id quod supra diximus, non modò tribuum suffragio creari solitos sacerdotes, sed etiam per septendecim tribus tã- A
tum. Verba Suetonii in Cæsare, cum loquitur de eius pontificatu maximo, satis ostendunt comitia quibus pont. max. creatus est, fuisse Tributa: Atque ita potentissimos duos competitores, & ætate & dignitate antecedentes superauit, ut plura ipse in eorũ tribubus suffragia, quàm uterque in omnibus tulerit. Porro autem ex iis quæ paulò antè diximus, perspicuũ est eo modo quo pontifex max. ante creabatur, lege Domitia cautum esse, ut cæteri sacerdotes crearentur: Pontifex uerò max. à minore parte populi, ut idem ille locus ostendit, creabuntur. Si igitur ostenderimus per minorem parte populi, decem & septem tribus intelligi, necessario relinquetur sacerdotum comitia Tributa non omnium tribuum fuisse sicut magistratuum, sed tantum septendecim tribuum, quibus forte id obtigisset. Atqui illum facile erit demonstrare, si antecedentia Ciceronis uerba cum sequentibus conferantur. Primo enim capite Rullus ferebat, ut ait Cicero, ut Decemuiri agrarii per tribus septendecim crearentur, quibus forte id euenisset: subiiciebatq; in secundo capite legis, id se ita fieri uelle, ut in iis Decemuiris idẽ eodẽq; modo fieret, ut comitiis pontificis max. Ex quo sequitur in comitiis pontificis max. septendecim tribus forte delectas suffragium dixisse. Illud sane hoc loco non est ignorandum, abrogatam à Sylla Dictatore legem Domitiam fuisse, nec fuisse relatam nisi eo anno quo rat Consul, Cicero, à T. Labieno Tr. pl. auctore Dione lib. 37. Vnde efficitur post Syllæ Dictaturam non fuisse locum legi Domitiæ in creandis sacerdotibus collegiorum, octodecim fere annorum spacio: sed ex ueteri more cooptatione creatos fuisse. Post Labieni autẽ legem rursus lege Domitia creati sunt. Hactenus de altera causa habendorum comitiorum Tributorum. Deinceps sequitur, ut tertiam persequamur. Ac legum quidem ferendarum causa haberi comitia Tributa nomen ipsum ple-

F plebiſcitorum ſatis oſtendere poteſt, ut alia probatione ad eam rem non ſit opus. Si enim plebiſcitum eſt (ut ait Iuſtinianus) quod plebs plebeio magiſtratu rogante conſtituebat: facile eſt intelligere Tributis comitiis non Centuriatis, ut quæ à plebeiis magiſtratibus uocari nõ poterant, plebiſcita fieri ſolita. Illud potius dicendum eſt, nomine legum non modò à nobis comprehendi generalia iuſſa perpetuaſq; uelut cõſtitutiones populi: ſed omnes omnino rogationes, quibus iubendis comitia Tributa uocari ſolebant: excepta iudiciorum cauſa, de qua ſeorſum paulò
G pòſt agemus. Hoc igitur uerbo legis comprehendimus rogationes, quibus de pace ad populum ferebatur. Bellum enim lege Cẽturiata indici ſolebat, ut ſuperiore libro diximus: paci autem ineundæ Tributa comitia uocari ſolebant. Id quod ex Liuii hiſtoria intelligi poteſt: apud quem lib. 10 Dec. 3. ita ſcribitur: Inclinatis omnium ad pacem animis, Cn. Lentulus Conſul, cui claſſis prouincia erat, Senatuſconſulto interceſſit. Tum M. Attilius & Q. Minutius Tr. pl. ad populum tulerunt, uellent iuberentne Senatum decernere, ut cum Carthaginẽſibus pax fieret, & quem eã
H pacem dare, quemq; ex Africa exercitum deportare iuberet. De pace uti rogaſſent, oẽs tribus iuſſerunt. Et lib. 3. Dec. 4. Q. Martius rex & Catinius Labeo Tr. pl. ad plebem tulerunt, uellent iuberentne cum rege Philippo pacem eſſe. Ea rogatio in Capitolio ad plebem lata eſt. Omnes V & XXX tribus uti rogatæ iuſſerunt. Hic etiam eas rogationes comprehendi uolumus, quibus ſuperioribus temporibus, legibus aliquis ſoluebatur, quacũque id ratione fieret. Dixi autem ſuperioribus temporibus, quia ætate Ciceronis Senatus eam ſibi auctoritatem uſurpauerat:
I quemadmodum conſtat ex uerbis Aſconii in argumento orationis pro C. Cornelio: C. Cornelius legem promulgauit, qua auctoritatem Senatus minuebat, ne quis niſi per populum legibus ſolueretur: quod antiquo quoque iure erat cautum. Itaque in omnibus Senatuſconſultis, quibus aliquem legibus ſolui placebat, adiici erat ſolitum, ut de ea re ad populum ferretur. Sed paulatim ferri erat deſitum: reſq; iam in eam conſuetudinem uenerat, ut poſtremo ne adiiceretur quidem in S.C. de rogatione ad populum ferenda. Huc denique referimus omnes rogationes, qui-
K bus per populum triumphum decretum, publicas quæſtiones conſtitutas, ciuitatem datam ſæpe in hiſtoria Liuii legimus. Supereſt ut quartam cauſam perſequamur. In qua explicanda repetendum eſt quod ſupra diximus, iudicia capitis, quæ fiebant per
popu-

populum, Centuriatis comitiis fieri debuisse. At si magistratus A
aliquis faceret aliquem reum ad populum, nec capitis eum accer
seret, sed mulctam indiceret, tum uero Tributis comitiis id iudicium fieri solebat. Hoc ergo summatim dicere possumus, iudicia populi, quæ de mulcta erant, à magistratu aut Pontifice indicta, Tributis comitiis perfici solita. Cuius rei probationes inuenire in historia Liuii facile est. Lib. 4. Dec. 1. scribit, M. Posthumio & T. Quintio ab Tr. pl. diem dictam, quòd ad Veios eorũ opera male pugnatum esset. Deinde paulò pòst hæc uerba subiicit. Mœstæ ciuitati ab re male gesta, & iratæ ducibus M. Posthumius reus obiectus decem millibus æris grauis damnatur. T. B
Quintium collegam eius omnes tribus absoluerunt. Et lib. 5. Decad. 3. statim initio proponit iudicium M. Posthumii publicani, his uerbis: Excitati tandem duo Tr. pl. Sp. & L. Caruilii ducentum millium æris mulctam M. Posthumio dixerunt. Cuius certandæ cum dies aduenisset, concilium[q;] tam frequens plebis adesset, ut multitudinem area Capitolii uix caperet. Et paulò pòst: Hęc cum ab optimo quoque pro atrocitate rei acta essent, uim[q;] eam cõtra Rempublicam pernicioso exemplo factam Senatus C
decerneret, confestim Caruilii Tr. pl. omissa mulctæ certatione, rei capitalis diem Posthumio dixerunt. Et lib. 7. Dec. 4. scribit M. Acilium Glabrionem à Tr. ple. reum factum ad populum. Vbi hæc sunt eius uerba: Cẽtum millium mulcta irrogata erat. Bis de ea re certatũ est. Tertio cùm de petitione destitisset reus, nec populus de mulcta suffragium ferre uoluit, & Tribuni eo negocio destiterunt. Et lib. 3. Dec. 5. C. Lucretium ubi dies quæ dicta erat uenit, Tribuni ad populum accusarunt, mulctam[q;] deciescentum millium æris dixerunt. Comitiis habitis omnes D
V & XXX tribus eum condemnarunt. Alius est locus initio lib. 6. Dec. 3. ubi de iudicio Cn. Fuluii, cui dies dicta erat à C. Sẽpronio Blæso, ita scribitur: Bis est accusatus, pecunia[q;] anquisitum. Tertio testibus datis, cum præterquã quod omnibus probris onerabatur, iurati permulti dicerẽt fugæ pauoris[q;] initium à Prætore ortum, ab eo desertos milites cum haud uanum timorem ducis crederent, terga dedisse, tanta ira accensa est, ut capite anquirendum concio succlamaret. De[q;] eo nouum certamen ortum. Nam cùm Tribunus bis pecunia anquisisset, tertiò capitis E
se anquirere diceret, Tribuni pl. appellati. Cum collegæ negarent se in mora esse, quo minus quod ei more maiorum permissum esset, seu legibus seu moribus mallet, anquireret, quoad uel

capitis

F capitis uel pecuniæ iudicasset priuato:tum Sempronius perduellionis se iudicare C.Fuluio dixit, diemq; comitiis à C.Calphurnio Prætore urbis petit. Priusquã dies comitiorum aderat Cn. Fuluius exulatum Tarquinios abiit. Id ei iustum exilium esse sciuit plebs. Et lib. 10. Dec. 4. De rege sacrifico sufficiendo contentio inter C.Seruilium pont.max.fuit & L.Cornelium Dolabellam Duumuirum naualem: quem ut inauguraret Pontifex, magistratu sese abdicare uolebat: recusantiq; id facere, ob eam rem mulcta Duumuiro dicta a pontifice:deq; ea re cum prouo-
G casset, certatum ad populum. Cum plures iam tribus introuocatæ dicto esse audientem pontifici Duumuirum iuberent. Ex iis T.Liuii locis apparet Tributis comitiis iudicia populi fieri solita, si non capitis, sed tantum pecuniæ anquireretur, cum à magistratu aut Pontifice mulcta dicta esset. Neque uero hæc iudicandi ratio illis temporibus tantum obseruata est, sed etiam temporibus Ciceronis, & paulò antè, postquam perpetuæ quæstiones institutæ sunt. Semper enim Romæ id obseruatum est, ut esset iudicum ordo quidam, penes quem essent iudicia. Id quod uel
H ex lege C.Gracchi intelligi potest, qua lege dicitur iudicia, quæ adhuc fuerant Senatorum, cum equitibus communicasse. Hinc enim planum est, ante tempora Gracchi non omnia iudicia publica populi fuisse, sed penes Senatorium ordinem fuisse iudicandi potestatem. Quod non ita accipi debet, quasi in Curia per Senatum de reis iudicium fieret:sed quoties quæstione publica decreta de reis iudicandum erat, non alii erant qui iudices sedebat quàm qui erant Senatorii ordinis. Lege autem Sempronia effectum est, ut cum Senatoribus iudicarent Equites. Quod serua-
I tum est, usque ad tẽpora Syllæ Dictatoris, à quo reuocata sunt ad solos Senatores iudicia. Post lege Aurelia decimo anno post legem Corneliam lata Coss. Pompeio & Crasso, ad tres ordines Senatorum, Equitum, & Tribunorum ærarii iudicia peruenerunt. Idq; ita fuit usque ad Cæsaris Dictaturam, à quo iudicia redacta sunt ad duo genera iudicum Equestris ordinis ac Senatorii. Quòd si semper iudicum fuit ordo quidam, necesse est non omnia publica iudicia populi fuisse:sed ordinariis iudicum decuriis, multo maxima pars iudiciorum relinquebatur. Consequens
K igitur est, ut ea modo iudicia populi fuisse dicamus, quæ fiebant de reis, quibus dies dicta erat ad populum. At enim uocandi ad populum soli magistratus ius habebant. Ea ergo sola erant populi iudicia, quæ ex magistratuum accusatione ad populum nascebantur.

A
ſcebantur. Ac poſt publicas quidem quæſtiones perpetuas factas, minus frequentari cœperunt ea populi iudicia, præſertimq́ poſt Syllæ tempora à quo numerus Prætorum, & quæſtionum publicarum auctus eſt. Tum enim eueniebat, ut fere omnia crimina publica animaduerſione digna, in aliquam ex quæſtionibus ordinariis incurrerent. Quin tamen ſæpe his ipſis temporibus ea iudicia fierent, negari non poteſt: præſertim ſi quid accideret, quod extra ordinem uideretur magiſtratibus primo quoque tempore puniendum. Exemplum eſſe poteſt Marci Scauri iudicium, quo à Cn. Domitio Tribuno pleb. ad populum accuſatus eſt, quod eius opera ſacra multa populi Romani diminuta eſſent. Item Marci Syllani, cui à Cn. etiam Domitio Tribuno pleb. dies dicta eſt ad populum, quod cum Cimbris iniuſſu populi bellum geſſiſſet. Atque illa quidem iudicia per tribus fuiſſe peracta, Aiconius appellatis tribubus, à quibus damnati ſunt & à quibus abſoluti, aperte demonſtrat. Exemplo etiam eſſe poteſt iudicium Iunii, de quo mentio eſt in oratione pro Cluentio: ubi Cicero oſtendit à L. Quintio Trib. pl. reum ad populum factum Iunium, mulctamq́ petiiam, quòd pecuniam ob rem iudicandam accepiſſet, cum quæſitor in iudicio Oppianici fuiſſet. Huc quoque pertinere poteſt, quod ſcribit Suetonius L. Antiſtium Trib. pleb. Cæſari diem dixiſſe ob res ab eo in Conſulatu geſtas. Ex quibus apparet non modò ſuperioribus temporibus haberi ſolita comitia Tributa ad iudicandum de reis, ſed etiam poſtremis adeoq́ ætate Ciceronis. Quia uero ſuprà oſtendimus de capite populum per leges duodecim tabularum niſi comitiis Centuriatis iudicare non potuiſſe, neceſſario ſequitur populi iudicia, quæ Tributis comitiis fierent, ea modò fuiſſe, quibus de mulcta ab eo indicta, cui pro ſua poteſtate id liceret, certabatur. Illud tamen non eſt ignorandum, ſi capitis die dicta in exilium abiiſſet reus antequam dies adueniſſet, tum ad decernendum ei id exilium, ſatis fuiſſe comitia Tributa uocare, nec fuiſſe ad eam rem opus Centuriatis comitiis. Id quod ex his uerbis T. Liuii, quæ paulò antè citaui ex libro 6. Dec. 3. planum eſt: Id ei iuſtum exilium eſſe ſciuit plebs. Quod enim Liuius dicit plebem id ſciuiſſe, argumento eſt plebiſcito id factum, non lege Centuriata. Et libro 5. Decad. 3. ſcribit: Poſthumius uadibus datis non affuit. Tribuni uocauerunt plebem, quæ ita ſciuit: Si M. Poſthumius ante Calend. Maias non prodiiſſet, citatusq́ eo die non reſpondiſſet, neque

B (margin)
C (margin)
D (margin)
E (margin)

F excusatus esset, uideri eum in exilio esse, bonaque eius uænire, ipsi aqua & igni placere interdici. Atqui ex iis, quæ paulò antè dixerat, apertum est diem ei Perduellionis dictam fuisse. Ad exilium ergo alicui decernendum, satis erat plebiscito uti: ex quo sequitur Tributis comitiis, non Centuriatis id fieri solere: etiam si capitis iudicium non posset (si reus adesset) nisi Centuriatis comitiis peragi. Ac de causis quidem comitiorum Tributorum hactenus dictum sit.

G *De personis, quarum interuentu peragebantur comitia Tributa. Cap. III.*

In hoc capite eædem personæ spectandæ sunt, quas in comitiis Centuriatis spectauimus. Ac primum de iis, quibus ius erat habendi comitia Tributa, dicendum. Ordinarios magistratus minores partim Tribuni plebis partim Consules creabant. Plebeios enim magistratus, ad quos patricii non admittebantur Tribuni pleb. creabant. Huius generis erant Tribuni plebis, & Aediles plebis. Nam quòd Tribunitia comitia haberent Tribuni

H pl. ex uerbis T. Liuii lib. 3. Dec. 1. intelligi potest. Forte quadam utili ad tempus, ut comitiis præesset, potissimum M. Duillio sorte euenit, uiro prudenti & ex continuatione magistratus inuidiã imminentem cernenti. Qui cùm ex ueteribus Tribunis negaret se ullius rationem habiturum, pugnarentque collegæ, ut liberas tribus in suffragium mitteret, aut concederet sortem comitiorũ collegis habituris è lege potius comitia quàm ex uoluntate patrum. Alio loco eiusdem libri ita scribit: Comitiorum habẽdorũ

I munus Appio, cõsensu iniungunt. Ars ea erat ne semet ipse creare posset: quod præter Tribunos plebis, & id ipsum pessimo exemplo nemo unquam fecisset. Ex quo item, loco apparet Tribunorum comitia Tribunos habuisse: alioqui se ipsi creare non potuissent. Neque dici potest id primis temporibus tantum ita fuisse. Nam & Tib. Gracchi Tribuni pl. temporibus idem factitari solitum ostendit Appianus, cum scribit collegam Gracchi Rubrium comitiis præfuisse, quibus iterum Tribunus pleb. designari uolebat. Quod uero Aedilium plebis comitia haberent

K Tribuni pleb. ex Dionysio intelligi potest: cuius hæc uerba sũt ex lib. 6. Hæc postquam assecuti sunt Tribuni pl. rogarunt insuper Senatum ut sibi permitteret ex plebeiis hominibus duos singulis annis creare, qui Tribunorum pl. ministri essent, quibus in rebus

rebus opus esset:& qui de iis rebus iudicarent, quas ipsi eorum A
iudicio committere uellent: qui denique sacrorum publicorumque
locorum,& forensis annonæ curam gererent. Eo quoque à Senatu eis concesso, duos crearunt,quos Tribunorum ministros, & collegas,& iudices uocabant. Nunc sane lingua Romana ab uno quo funguntur officio Aediles,quasi sacrarum Aedium curatores appellantur:retinentque adhuc eam ipsam aliorum ministram potestatem. Verum ipsis multa & magna concessa sunt: similesque propemodum sunt his, quos Græci uocãt ἀγορανόμους.
Ex iis Dionysii uerbis apparet Tribunis plebis ius fuisse creandi Aediles pl.quasi suos quosdam administros. Iam uerò hi magistratus proprii erant plebis: unde facile est intelligere horum creationem ad magistratus tãtum plebeios attinuisse.Semel tantum à Pontifice maximo creatos reperimus Tribunos plebis: quia tum nulli essent Tribuni.ppter Decemuirorum imperiũ, in quo instituendo cessarant omnes alii magistratus nec possent ipsi ab Interrege patricios magistratu creari. Quod uerò scribit Liuius lib.6.Decad.1.eo quinquennio, quo in urbe fuit magistratuum solitudo,Tribunos pleb.nihilominus Aedilesque fuisse, C
argumento est nihil reliquos magistratus potuisse in creatione istorum. Verba Liuii hæc sunt. Haud irritæ cecidere minæ.Comitia præter Aedilium Tribunorumque pl.nulla sunt habita.Licinius Sextiusque Tribuni pleb.refecti,nullos Curules magistratus creari passi sunt.Eaque solitudo magistratuum,& plebe reficiẽte duos Tribunos,& his comitia Tribunorum militum tollentibus per quinquennium urbem tenuit.Reliquos ordinarios magistratus minores Consules creabant aut Dictatores, si quando comitiorum habendorum causa creabantur, aut Tribuni militũ D
Consulari potestate. De Quæstoribus sane minime id dubium esse potest.Liuius lib.4.Decad.1.de A.Sempronio Tribuno militum Consulari potestate ita scribit: Hoc Tribuno comitia Quæstorum habente.Cicero in Vatinium: Quæsturam petisti cum P.Sestio.Quæro abs te,teneasne memoria, cum P.Sestius Quæstor sit cunctis suffragiis factus, tunc te uix inuitis omnibus non populi beneficio,sed Consulis extremum adhæsisse.Ex eo loco perspicuum est Quæstorum comitia Consulem habuisse. Quod etiam Cicero in epistola ad Curium septimo libro E
epist.ostendit, ubi de Cæsare Dictatore sic loquitur: In campo certe non fuisti,cùm hora secunda comitiis Quæstoriis institutis sella Q.Maximi,quem illi Consulem esse dicebant, posita es-

F ſet: quo mortuo nunciato ſella ſublata eſt. Ille autem qui co-
mitiis Tributis eſſet auſpicatus, Centuriata habuit. De Aedili-
bus Curulibus poteſt ambigi, ex eo quod A. Gellius lib.6.ca.9.
citat ex Piſonis tertio annali. Piſo enim ſcriptum reliquit co-
mitia ab Aedile habita, quibus creatus eſt Aedilis Cn. Flauius.
Ex quo ſequi uidetur non eſſe uerum quod diximus, à Conſuli-
bus creari reliquos minores magiſtratus Præter Aediles Tribu
noſq; plebis. Sane ſi uerum ſcribit Piſo, nec locus mendoſus ſit,
concedendum erit primis illis temporibus ius fuiſſe Aedilibus
G Curulibus Aediles creandi. Liuius certe Piſonem falſum dicere
coarguit: unde fit, ut minus certum inde argumento duci poſſit.
Ac neſcio an non ubi legitur, At Aedilis qui comitia habebat:
melius ueriuſq; legeretur, At ille qui comitia habebat. Vt Con-
ſul non Aedilis, quẽadmodũ legitur intelligat. Primos profectò
Aediles à Dictatore creatos ſcribit Liuius ad finem lib.6. & ſe-
quẽtibus temporibus Conſulis habuiſſe comitia Aedilium Curu
lium. ex hiſtoria conſtare poteſt. Cicero quoque pro Plancio
Craſſum Conſulem Aedilium comitia habuiſſe ſcribit. Et li-
H bro 4 ad Atticum in epiſtola cuius initium eſt, Auere te certo
ſcio, ſcribit Q. Metellum Nepotem Conſulem comitia habere,
quibus Aedilis crearetur P. Clodius. Ego igitus ſic ſentio, non
tantum imperii, fuiſſe Aedilibus Curulibus, ut agendi cum popu
lo ius haberent, adeoq; uocandi comitia: tametſi habendæ con-
cionis ius haberent, ut Cicero oſtendit 3. in Verr. cum ait ꝓ ſuo
iure ſe, quia Aedilis deſignatus eſſet, ex roſtris ad populum ſe-
quenti anno uerba facturum ad accuſandum Perduellionis Ver
rem. Illud uero ex eo colligo, quòd nuſquam in hiſtoria legi-
I mus ullam rogationem ab Aedilibus latam: quodq; in Sena-
tuſconſultis nunquam Aediles appellãtur inter eos magiſtratus,
quos agere cum populo Senatus iubeat, ſed Conſules tantum,
Prætores, & Tribuni pleb. Vt in Senatuſconſulto quo Dictato
rem à populo iuberi Senatus decreuit libro 7. Decad. 3. & in Se
natuſconſulto, quod eſt in octaua epiſt. Cæli ad Ciceronem. Vn
de etiam commune argumentum erui poteſt, ex minoribus ma
giſtratibus ſolos fuiſſe Trib. pl. quibus ius eſſet agendi cum po-
pulo. Liuius enim ita ſcribit Senatum decreuiſſe, ut Conſul ad po
K pulum ferret, quem uellet Dictatorem dici: ſi Conſul noluiſſet,
Prætor urbanus populum rogaret: ſi ne is quidem uellet, tum
Tribuni ad plebem ferrent. Quòd ſi aliis quoque magiſtratibus,
ut Quæſtoribus aut Aedilibus ius fuiſſet rogandi populi, hoc
pro-

profectò Senatuſcõſulto,ut plenum perfectumq́; eſſet, compre- A
henſi eſſent. Quando igitur apud Liuium toties reperiuntur Aediles Curules,& plebeii quoſdam ad populum uocaſſe,mulctãq́; dixiſſe,uel dicendum eſt comitia de mulctæ certatione à Trib. pl. habita,non ab iis qui mulctam dixerant: aut ſane ab iis quæ diximus,ea comitia excipienda ſunt. quæ de mulctæ certatione habebantur,ita ut in hac tantum repoteſtatem haberent agendi cum populo,cùm de mulcta,quam pro ſuo imperio alicui dixiſſent,ad populum certandũ erat. Id quod ego uerius puto. Iam.n.
ab anno Vrbis 300. Conſules Sp. Tarpeius,& A. Aterinus le- B
gem Centuriatam tulerant,qua omnibus magiſtratibus mulctę dicendæ poteſtas facta eſt,auctore Dionyſio lib. 10. Atque ea eſt lex Aterina,cuius meminit Gellius libro 11. cap. 1. Et ſane ſi Aedilibus Aediles creare licuiſſet,cum ad interregnum res redibat,potuiſſet euenire,ut non creatis Conſulibus & Prætoribus ſumma Reip. rediret in Aedilium Curulinum,qui iam creati ab Aedilibus eſſent,poteſtatem. Neque enim tum uerum eſſe potuiſſet Remp. abſq́; ullo Curuli magiſtratu eſſe. Atqui ſi reliquis
minoribus magiſtratibus ius non erat agendi cum populo,neceſ- C
ſe eſt ut comitia habendi nulla his eſſet poteſtas. Conſequens igitur eſt, ut Tribunos militares,& Triumuiros tã capitales q́; nocturnos & monetales dicamus creari ab aliquo maiore magiſtratu. Siquidem plebeios tantum rogarent Tribuni pleb. Porrò autem ordinarios magiſtratus ſubrogandi munus proprium erat Conſulum,neque id Prætores unq́; leguntur factitaſſe Conſulibus præſentibus. Conſules ergo illa comitia habere ſolitos neceſſariò concedendum erit. Quod autem ad extraordinarios magi
ſtratus attinet,ex his quæ modo diximus,ſtatui poteſt Conſuli- D
bus,Prætoribus,& Tr. pl. tantum ius fuiſſe eos creandi. Ex hiſtoriæ autẽ lectione perſpici poteſt,modo Prætores, modo Tr. pl. interdum etiam Conſules habuiſſe comitia ad creandos extraordinarios magiſtratus. Sacerdotum comitia Tributa Cõſules habere debuiſſe ex quinta Ciceronis epiſt. ad Brutum colligi põt. Illic enim ait mortuis Hirtio & Panſa Coſſ. comitia ſacerdotum neceſſariò differenda eſſe,donec res ad Interregnum rediiſſet, ut Conſules auſpicato ab Interrege ſubrogarentur. Atqui tum &
Prætores & Tr. pl. erant Romæ: quibus ſi ius fuiſſet ea comitia E
habendi,ſacerdotum comitia non fuiſſent eò uſque differenda,dũ Conſules ſubrogati eſſent. Verba Ciceronis hæc ſunt: Omnino Panſa uiuo celeriora omnia putabamus. Statim enim collegam

F sibi subrogasset. Deinde ante Prætoria sacerdotum comitia fuis
sent. Nunc per auspicia longam moram uideo. Dum enim unus
erit patricius magistratus, auspicia ad patres redire non possunt.
His postremis uerbis Cicero uult ideo moram futuram comitijs
sacerdotum, quia auspicia ad patres redire non poterant, quãdiu
erat unus patricius magistratus. Consulibus enim demortuis, co
mitia subrogãdis Consulibus habere non poterat Prætor. Quia
tamen patricius magistratus erat, ideo non poterant patricii coi
re, quandiu erat Prætor, ad ꝓdendum interregem: quæ sola tum
G erat ratio subrogandi Consules. Necesse igitur erat ad finem us-
que anni expectare, quo tempore nullus patricius magistratus
impedimento erat quominus ad patricios auspicia redirent. Qđ
si, ut hinc apparet, habendis sacerdotum comitiis expectandum
erat dum Consules creati essent, necessario efficitur solis Consu-
libus ius fuisse habendi comitia sacerdotum, quæ ex lege Domi
tia habebantur. Ante legem Domitiam comitia Tributa, quæ
Pontifici max. creando habebantur, ab uno quodam Pontifice
haberi solebant. Id quod ex T. Liuio colligi potest. Scribit enim
H initio libri quinti Decad. 3. comitia Pontifici max. creandos ha-
buisse Marcum Cornelium Cethegum Pontificem. Atqui Con
sules Prætoresq; tum Romæ erant, ut ex eodem auctore con-
stat. Vnde efficitur Pontificibus etiam ius fuisse habendi comitia
Tributa. Post legem sane Domitiam eo existimo Consules ha-
buisse comitia Pontificis max. quòd certum sit sacerdotes colle-
giorum à Consulibus creari. Non est auteem probabile Pontifi-
cem max non potuisse habere comitia Pontificibus sufficiẽdis,
cùm interim unus de collegio Pontificum posset habere comi-
I tia Pontificis max. In quo si me fallit coniectura, in reliquis cer
te collegiorum sacerdotibus uerissimum est quod diximus. De
legum iudiciorumq; comitiis Tributis facile est intelligere iis
magistratibus licuisse habere ea comitia, quibus ius erat cum po
pulo agendi. In historia autem legimus interdum Consules, in-
terdum Prætores, sæpe Tribun. pleb. ad populum de his re-
bus rogationes tulisse. Aetate Ciceronis rogatio de religio-
ne à P. Clodio polluta, à M. Pisone Consule lata est: lex Aure-
lia de tribus ordinibus iudicum ab Aurelio Gotta Prætore lata
K est: lex Gabinia, Manilia, Vatinia, à Tribunis pl. latæ. Ac de per-
sonis, quidem quibus ius esset habendi comitia Tributa, hacte-
nus. De persona candidatorum pauca dicenda sunt. Plebeios ma
gistratus petendi ius erat plebeiis tãtum hominibus, binosq; ex

singulis

ſingulis claſſibus Tribunos eſſe oportebat. Liuius lib. 4. Dec. 1. A
Multã prouidiſſe maiores noſtros, qui cauerint ne cui patricio plebeiis magiſtratus paterent. Quæ ſane cauſa fuit, ut Clodius ſe plebeio adoptandum daret, ut Tr. pl. fieri poſſet. Et lib. 3. Dec. 1. Trigeſimo ſexto anno à primis Tr. p. decẽ creati ſunt bini ex ſingulis claſſibus. Itaq; cautũ eſt, ut poſtea crearẽtur. Illud ẽt reperio apud Liuiũ cautum fuiſſe de Tribunorum Aedilium'q; pl. perſona, ut eos magiſtratus gerere iis non liceret, quorum pater, qui ſella Curuli ſediſſet, uiueret. Verba Liuii ſunt ex lib. 7. Decad. 3. Aediles plebeii erant Cn. Seruilius, & Q. Cæcilius Metellus. Ser- B uilium negabant iure aut Tribunum pleb. fuiſſe aut Aedilem eſſe, quod patrem eius, quem Triumuirum agrarium occiſum à Boiis circa Mutinam eſſe opinio per decem annos fuerat, uiuere atque in hoſtium poteſtate eſſe ſatis conſtabat. Et lib. decimo eiuſdem Dec. Latum ad populum eſt, ne Cn. Seruilio fraudi eſſet quòd patre qui ſella Curuli ſediſſet, uiuo, cum id ignoraret, Tribunus pleb. atque Aedilis pleb. fuiſſet: contra quàm ſancitum legibus erat. Candidati Quæſturæ tam patricii quàm plebeii eſſe poterant: tantum'q; in iis prouidendum erat poſt legem annalem, C ut ætatem haberent lege definitam: & ut emeritis decem annuis ſtipendiis, nullo infami iudicio à petitione reiicerentur. De quibus ſupra ſatis dictum eſt. In Tribunatus militum candidatis quid obſeruandum eſſet, Polybius in ſexto de Rep. explicat his uerbis: Deſignatis Conſulibus, poſtea Tribunos militum creãt. Et quatuordecim quidem ex iis faciunt Tribunos, qui habent annua quinque ſtipendia. His deinde adiiciunt decem, quos creãt ex iis qui ſupra quinque uſque ad decẽ habent annua ſtipendia: Equites quidem qui decẽ omnino habent ſtipendia, pedites autẽ D qui ſex, & eo amplius habent annua ſtipendia. Ex iis apparet nõ temere quoſuis Tribunos militum fieri potuiſſe: ſed cum 24. Tribuni militum à populo crearentur, qui quatuor ordinariis urbanis legionibus præeſſent, ſinguli ſingulis millibus: nemo ad id deligebatur, qui non geſſiſſet minimum quina ſtipendia. Erant'q; alii ueteres Tribuni militares numero decem, alii iuniores numero quatuordecim. In quo etiam obſeruabatur, ut nemo qui equo meruiſſet, Tribunus militum fieri poſſet, niſi qui decem ſtipendia haberet: cum interim ſatis eſſet pedibus, uel ſex annos E meruiſſe, ut inter ueteres Tribunos militares locum habere poſſet. Horum ueterum Tribunorum militarium meminit Cicero ſecunda in Verr. M. Crepereius ex acerrima illa equeſtri fami-

F milia,& disciplina: L. Cassius ex familia tum ad cæteras res, tū ad iudicandum seuerissima: Cn. Tremellius homo summa religione & diligentia: tres hi homines, ueteres Tribuni militares sunt designati. Candidatum ergo huius magistratus nemo se profiteri iure poterat, nisi qui legitima illa stipendia confecisset: pedibus quidem quinque aut sex minimum annos, equo autem decem. Quod ad magistratus extraordinarios attinet, hoc unum lege fuisse cautum de candidatis reperio, quod scribit Cicero in Rullum his uerbis: Quos tandem igitur Decemuiros creari uult? Se

G primum. Qui licet? leges enim sunt ueteres, neque eæ Cōsulares, si quid interesse arbitramini, sed Tribunitiæ, uobis maioribusq; uestris uehementer gratæ atque iucundæ. Licinia est lex, atque altera Ebutia, quæ non modo eum qui tulerit de aliqua curatione ac potestate, sed etiam collegas eius, cognatos, affines excipit, ne eis ea potestas curatione mandetur. De sacerdotum competitoribus hoc primum annotandum est, quod scribit Cicero pro domo sua, sacerdotes horum de quibus agimus collegiorū dimidia ex parte patricios, ex altera plebeios esse debuisse. Ver-

H ba Ciceronis hæc sunt: Itaque populus Ro. breui tempore neq; Regem sacrorum, neque Flamines, nec Salios habebit, nec ex parte dimidia reliquos sacerdotes. Ex iis cōsequens est, nō temere quibusuis licuisse ea sacerdotia petere. Frustra enim plebeius petiisset si in locum demortui patricii sufficiendus esset sacerdos: & contrà patricio locus esse non poterat, si pro demortuo plebeio substituendus esset alius plebeius. Adscribendum etiam est hoc loco, id quod Cicero epistola quinta ad M. Brutum scribit: Ciceronem nostrum in uestrum collegium cooptari uolo. Exi-

I stimo omnino absentium rationem sacerdotum comitiis posse haberi. Nam et factum est antea. C.n. Marius cum in Cappadocia esset, lege Domitia factus est augur. Nec quominus id postea liceret, ulla lex sanxit. Est etiam in lege Iulia, quæ lex est de sacerdotiis proxima, his uerbis, Qui petit, cuiusue ratio habebitur. Aperte indicat posse rationem haberi non petentis, Dion quoque scribit, legibus cautum fuisse, ne ex eadem gente duo in eodem collegio sacerdotes essent. Et quoniam in collegio augurum erat ex gente Cornelia Faustus Sylla, idcirco ut posset in id collegio cooptari Lentuli Spintheris filius, datus est à patre ado

K ptandus Manlio Torquato. Hoc etiam loco animaduertendum est, non perinde definitam legibus ætatem fuisse petendi sacerdotia, sicut erat in petēdis magistratibus. Nā præter id quod legimus

mus apud Suetoniū, Cæsarem septimo & decimo ætatis anno factū fuisse Flaminem Dialem, ex eo quod Cicero dicit se uelle ut Cicero filius in collegium Pontificum cooptetur, intelligi pōt admodū adolescentes in collegia sacerdotum cooptari potuisse. Si.n. Cicero filius natus erat L. Cæsare & C. Martio Coss. quēadmodum Cicero ad Att. prima epist. scribit: uix dū poterat 21. annos Cicero filius natus esse Hirtio & Pansa Coss. quo anno illa ad Brutum epistola scripta est. Ex quo efficitur licuisse admodum adolescentibus ad sacerdotium peruenire. Nec tamen ante annū 17. quo anno uirilem togam accipiebant iuuenes Romani, id licuisse existimo: quandoquidem ad eam usque ætatem pueri censerentur: nec ullam Reip. gerendæ potestatem haberent: In Pontifice max. creando id proprie seruandum erat, ut non posset, nisi ex iis qui Pontifices, essent Pontifex max. fieri. Id quod hac ratione doceri potest. Ex iis locis quos supra ex Liuio citauimus, apparet, mortuo Pont. max. à collegio ante legem quidē Domitiam, alium cooptari solitum, qui Pontifex tantum fieret: tum deinde Pont. max. comitia habebantur. Si igitur aliunde poterat desumi Pont. max quàm ex numero Pontificum, necesse erat semper uno augeri numerum Pontificum, quoties Pont. max. moriebatur. Pone enim nunc octo Pontifices, qui erat numerus ueteri lege definitus: si Pont. max. moriatur, substituto pro eo alio Pontifice, restabit numerus octo Pontificū. Quando ergo Pont. præterea max. populi suffragiis fuerit adiectus, nisi ex numero Pontificū sumptus sit, collegiū Pontificū nouem cōstabit Pontificibus. Quòd si rursus Pont. max. moriatur superstitibus reliquis Pontificibus, necesse erit decem Pontificibus constare collegium, uno adiecto Pontifice, & alio Pont. max. creato: eodemq; modo semper auctum fuisset collegium, ita ut certo numero nunquam definitum esset: quod tamen absurdissimū est. Ex numero ergo Pontificum populus creabat Pontificem max. nec se Pontificatus maximi candidatum profiteri quisquā poterat, qui Pontifex non esset. Quòd uero sæpe in historia Liuii reperimus eundem hominem duo sacerdotia gessisse, argumēto est non perinde atque in magistratibus uetitum fuisse, ut duo quis sacerdotia gereret. Sane postquam lege Domitia à populo dari cœperunt, minus id factitatum reperitur, quia scilicet comitiis ratio potius haberetur eius qui nullo fungeretur sacerdotio, quàm eius qui aliquod iam sacerdotium haberet. Ac de personis quidem, propter quas habebantur comitiis Tributa, satis.

Deinceps

F Deinceps sequitur, ut de personis ius suffragij habentibus dicamus. Omnibus ciuibus Rom. quibus data erat ciuitas cum iure suffragii, licebat comitiis Tributis suam dicere sententiam. Simul enim cum pleno iure ciuitatis tribum accipiebant, in qua suffragium ferrent. Liuius lib. 8. Dec. 4. De Formianis Fundanisq; municipibus & Arpinatibus C. Valerius Tappo Tr. pl. promulgauit, ut ii suffragii latio (nam antè sine suffragio habuerant ciuitatem) esset. Huic rogationi quatuor Tr. pl. quia non ex auctoritate Senatus ferretur, cum intercederent: edocti populi esse non G Senatus ius, suffragium quibus uelit impertiri, destiterunt incœpto. Rogatio perlata est, ut Aemylia tribu Formiani & Fundani, in Cornelia Arpinates ferrent. Atque in iis Tribubus tum primum ex Valerii plebiscito censi sunt. In hoc Liuii loco multa sunt obseruatione digna. Primum, populi proprium ius fuisse dare ciuitatem, ut in ea re nil opus esset auctoritate Senatus. Vnde fit, ut nusquam reperiamus ciuitatem datam, nisi rogatione ad populum lata. Quarum rogationum exempla multa extant in orationibus pro Archia poeta & pro Balbo. Deinde iis deH mum ciuibus suas tribus fuisse, qui pleno iure ciues essent: hoc est cum iure suffragii. Vnde fit, ut quoties datam ciuitatem reperimus absque iure suffragii, nullam reperiamus mentionem tribuum. Contrà autem quoties tribuum mentionem factam uidemus, propter aliquos nouos ciues, simul intelligere possumus eos pleno iure ciues factos. Postremò ciues tantum eos censeri solitos, qui suas quasdam haberent tribus. Nam qui ius suffragii non habebant, honoris potius causa ciues erãt, quemadmodum de Campanis equitibus scribit Liuius, & de Ceritibus A. Gel-I lius lib. 16. cap. 13. quàm ut onus aliquod ciuitatis ferrent. Merito igitur fiebat, ut nihil ad eos census attineret: qui potissimum ad onera Reip. æquabiliter sustinenda institutus erat. Illud ergo certum est, omnes ciues qui in tribus Romanas descripti erant, ius habuisse suffragii ferendi: etiamsi tribu moti essent factiq; ærarii à Censoribus aut publico iudicio, modò ne simul notæ causa in Ceritum tabulas relati essent. Tribu. n. mouere nihil aliud erat, quàm tribũ mutare iubere, ut docet Liui. lib. 5. Dec. 5. At qui in tabulas Ceritũ referebantur, iure suffragii priuabant, ut docet A. K Gell. lib. 16. c. 13. & Asconius. Verũ an hi soli ius haberent suffragii, ualde dubium est. Latini enim in tribubus Romanis non erant ante legem Iuliam, qua Latinis & sociis Italiæ populis ciuitas data est: & tamen ius habuisse suffragii in comitiis Tributis uidentur.

uidentur. Liuius.n.lib.5.Dec.3.ita scribit: Testulis (uel ut Valla legit, Testibus) datis Tribuni populum summouerunt: sitellaq; adlata est, ut sortirentur ubi Latini suffragium ferrent. Quæ uerba indicant non modò Latinos tum descriptos in tribus Romanas non fuisse: alioqui nihil sortitione opus fuisset, ut in qua tribu suffragium dicturi erant, cōstare posset: sed etiam suffragium habuisse. Vnde uidetur sequi non solis ciuibus Romanis ius fuisse suffragii. Ea sane quæstio difficultate non caret: nos tamen conabimur aliquid lucis adferre: sed ita ut suum cuique relinquamus iudicium, ut si minus probent quod dicemus, aliud sequantur quod uerius iudicabunt. Latini omnes ciues Romani non fuerunt nisi post legem Iuliam, ut docet Cicero pro Balbo: quæ lex lata est initio belli socialis. Multas tamen reperio eos rationes habuisse uiritim perueniendi ad ciuitatem, quæ aliis populis non paterent. Vna ratio erat per legem, cuius meminit T. Liuius lib.1.Decad.5. Lex sociis ac nominis Latini, qui stirpem ex sese domi relinquerent, dabat ut ciues Romani fierent. Alia erat, cuius meminit Appianus libro secundo bell. ciuilium, ubi ait Latinitatis hoc ius fuisset, ut ciues Romani fierent, qui iu Latinis coloniis magistratum gessissent. Quanquam ergo Romani ciues amitterent ciuitatem, si in Latinam coloniam nomina dedissent: ut docet Cicero pro Cæcinna, & pro domo sua: hoc tamen iure poterant in ciuitatem redire, si magistratum in ea colonia Latina gessissent. Alia item ratio fuit per legem Seruiliam, qua Latinis ius erat ciuitatem assequi in locum eius quem accusando dānassent repetundarum. Hanc legem tulerat C. Seruilius Glaucia, ut docet Ascon. pro Scauro. Quod autem ea lege Latini assequerentur ciuitatem, Cic. pro Balbo ostendit his uerbis: An accusatori maiores nostri maiora præmia quàm bellatori esse uoluerunt? Quòd si acerbissima lege Seruilia principes uiri ac grauissimi & sapientissimi ciues hanc Latinis, id est fœderatis, uiam ad ciuitatem populi iussu patere passi sunt. Alias uerò etiam leges fuisse, quibus Latinis præmii loco ciuitas proposita esset, paulò pòst idem Cicero indicat his uerbis: Num fundos igitur factos populos Latinos arbitramur aut Seruilia lege aut cæteris, quibus Latinis hominibus erat propositum aliqua ex re præmium ciuitatis. Porrò aūt quod dixi Latinis datā ciuitatem lege Iulia, de iis accipi debet qui in Italia erant populi Latini nominis. Certum.n.est ex Suetonio in Cesare post eam legē adhuc fuisse multas Latinas colonias, quæ tamen ciuium Romanorū non erant:

sed

F sed eo iure quo socii nominis Latini erant ante ciuitatem uniuer so Latio lege Iulia datam. Verba Suetonii hæc sunt: Decedens er go ante tempus colonias Latinas de petenda ciuitate agitantes adiit. Vt etiã excipiantur hi, quos primis tẽporibus in ciuitatem receptos lgimus. Quod si tam multas rationes haberent Latini adipiscendæ ciuitatis Romanæ, accidere poterat, ut quinquennii spatio, quod erat tempus inter censuras interiectum, multi Lati ni ciuitatem assequerentur, qui tamen adhuc nec censi essent, nec in tribus Romanas adscripti. Nam & lib. 8. Decad. 1. legimus G Lanuuios, Aricinos, Nomentanos & Pedanos, qui omnes La‑tini erant, ciuitate donatos, post quinquennium demum censos fuisse, & in duas tribus Metiam & Scaptiam descriptos: quæ tri bus tum primùm propter eos additæ sunt. At enim si pleno iu‑re hi ciues essent, ius habebant suffragii. Verùm qui tribum ad‑huc non habebant, quomodo ad suffragium uocari poterant? An forte id decernendum erat? Vt qui certa adhuc tribu non essent, in ea suffragium ferrent, cui sorte id obtigisset. Hæc profe‑ctò esset tolerabilis interpretatio loci T. Liuii, ut de iis Latinis H intelligeretur, qui ciues quidẽ iam essent facti per eas leges quæ tum erant, sed nondum in tribus descripti: si uerum esset pleno iure quẽquam ciuem esse potuisse, adeoq; suffragii ius habuisse, qui nec census esset nec tribum haberet. Id uerò nequaquam ad‑mittendum esse uel hinc uideri potest, ꝙ Cẽturiatis comitiis ne mo suffragium ferre poterat, qui censum suum professus non es‑set. Describebantur enim ex censu Centuriæ. Et noui ergo illi ciues, si censi non essent, Centuriatis comitiis ferre suffragiũ nõ poterãt. Porro autem dicere ciues ius suffragii habuisse in unius I generis comitiis, qui in alterius generis non haberent, ineptum est, & ab omni ratione alienum. Verius ergo est, quod paulò an te annotauimus, neminem ciuium Rom. ius suffragii habuisse, priusquam census esset, & in aliquam tribum adscriptus: tametsi cæteris in rebus pro ciue se gerere posset. Iam uero si nemo po‑test iure Romano duarum esse ciuitatum, ut ait Cicero pro Ce‑cinna & pro Balbo, nec sane iidem poterant esse Latini, & ciues Romani. Titum ergo Liuium de nouis quibusdam ciuibus nõ intellexisse, uel hinc argumẽtum accipi potest, quòd Latinos ap‑K pellat. Neque enim uera esset appellatio, eos qui ciues iam essent Romani, Latinorum nomine appellare: præsertim cùm Latino‑rum appellatione semper socii Latini, nominis intelligantur, à ci uibus Romanis adeo diuersi, ut ne ii quidem Latini, qui in co‑

loniam Romanam nomina dedissent, ciues Romani essent, A
quemadmodum T. Liuius lib.4. Decad.4. à Senatu iudicatum
esse dicit in causa Puteolanorum, Salernitanorum, & Buxentinorum. Neque uero dici potest de iis Latii municipiis eum locum intelligi, quæ ciuitate donata erant, ut de Tusculanis, Lanuuinis, Aricinis, Nomentanis aliisq́ huius generis. Habebant enim iamdudum illa municipia suas tribus. Quapropter sortitione opus non erat, ut appareret in qua tribu suffragium ferrent. Aliud ergo nobis inueniendum est, unde illius loci expli
cationem eruere possimus. Fœdus cum Latinis ictum esse Cice B
ro pro Balbo scribit Sp. Cassio & Posthumio Cominio Coss. anno Vrb. 261. De hoc fœdere Dionys. lib.8. ita loquentem Sp. Cassium introducit: Latinos Romanorum consanguineos, urbis tamen Romæ dominationem, & gloriam iniquo semper animo ferentes, in amicitiam adduxi, concessa eis ἰσοπολιτεία, ut iam non aduersariam sibi Romam uocent, sed patriam. Et paulò pòst. Sp. Cassius quamplurimos potuit Latinorum & Hernicorum, euocauit ad suffragium ferendum. Qui frequen-
tes conuenerunt, ut propemodum plena peregrinis esset ciuitas. C
Quo à Virginio animaduerso, iussit per compita proclamari, ut omnes peregrini Romam exirent, dato ad id perexiguo tempore. Tum Cassius contrà edicto iussit omnes in urbe manere, quibus concessa erat ἰσοπολιτεία, donec lex perlata esset. Ex iis Dionysii uerbis intelligi potest fœdere concessam Latinis ἰσοπολιτείαν, hoc est communem, & parem cũ Romanis Reip. gerendæ curam. Tum illud euocatos ἐπὶ τὴν ψηφοφορίαν, La-
tinos, quos Cassius urbe exire noluerit ante legem perlatã. Ex D
quibus cum T. Liuii uerbis collatis colligo Latinos cum Romanis suffragii ferendi potestatem habuisse. Neque enim sortičdum fuisset, ubi Latini suffragiũ ferrent, si omnino suffragio exclusi fuissent. Illud nunc quærendum est: Vtrum beneficio tantum, & permissu eorum magistratuũ, q̃ haberẽt comitia, Latinĩ ad suffragium dicendum admitterentur, an uerò pro suo iure ac per legis sui cum Romanis fœderis ius haberent suffragii. Ego ut potius credam liberalitate Romanorum magistratuum. Lati
nos ad suffragium admitti, quàm suffragiis ius habuisse, hac po- E
tissimum ratione adducor, quòd in historia C. Gracchi legimus socios Latinos urbe exire iussos, ne tum Romæ, essent, quãdo legibus Gracchi ferendis tribus in suffragiũ uocarẽt. Quò pertinet illud Ciceronis pro Sestio: Nihil acerbius socij Latini ferre soliti

sunt,

F sunt, quàm id quod perrarò accidit ex urbe exire à Consulibus
iuberi. Neque enim edicto Consules tollere poterant, quod legi-
bus contrà cautum esset. Itaque si per leges Latini ius habuissent
suffragii, nec Consules suis edictis priuare suffragio illos potuis-
sent, nec Latinos legum præsidio munitos suo iure cedere passus
esset C. Gracchus, ut contrà quàm legibus licitum esset, suffragio
priuarentur socii quos ipse euocasset. Si ergo id contra leges fa-
ctum non est à C. Fannio Consule, ut edicto iuberet Latinos ur
be exire, ne legibus Gracchi ferẽdis adessent, necessariò efficitur
G Latinos comitiis legum nõ habuisse ius suffragii. Restat igitur,
ut quòd admissos ad suffragium Latinos reperimus, beneficio
potius & benignitati Romanorum magistratuum id tribuen-
tium societati & consanguinitati Latinorum, qui tum fortè Ro
mæ essent cùm haberentur comitia: quàm iuris ac legum necessi
tati attribuamus. Alia nũc quæstio est, omnibusne comitiorum
generibus admitti solerent, an uno quodam aut altero genere
tantùm. Sane quia beneficii hoc erat, non iuris, quòd Latini ad-
mitterentur ad suffragium, nullam uideo causam, cur certis comi
H tiis ea benignitas adstricta esset: præsertim cùm Latinorum suf-
fragium hoc modo in unam quandam tribum sorte cõtractum
nullius prope momenti semper futurum esset: cùm interim ma-
gno honori id ducerent, quòd suffragium cum ciuibus dicerent.
Illud profecto obseruandum est, quòd illic ubi Liuius suffragii
Latinorum facit mentionem, agitur de iudicio ciuis Romanis,
cui mulcta dicta erat à Tr. ple. Quid uero causæ esse potest, cur
Latini in iudicio de mulcta suffragium dicerent, in iudicio capi-
tis non dicerent? Quòd si concedamus perinde eos suffragium
I dicturos fuisse in comitiis, quibus de Perduellione iudicaturus
erat populus, atque in his comitiis, quibus de mulcta eidem reo
Posthumio dicta agebatur: consequens est, ut fateamur non mo
dò Tributis comitiis Latinos suffragium dixisse, sed etiam Cen
turiatis. Erant enim Centuriata Perduellionis comitia. Quan-
quam autem Romæ non censerentur Latini, sed in suis ciuitati-
bus, poterant tñ ita se adiungere ad Centurias unius cuiusdã tri-
bus, cui sorte obtigisset, ut Latini in ea suffragium dicerent, ut cũ
primæ classis Centuriis hi suffragium ferrent, qui erant primi cẽ
K sus apud Latinos: cum Centuriis secundæ classis, qui erant apud
eos secundi census, & ita deinceps aut uero in unam Centuriã sor
te ductam omnes Latini nulla habita ratione cẽsus coniici: quo
modo in Tributis comitiis in unam tribum coniiciebantur

Sed

Sed quoniam hæc, quæ de Centuriatis comitiis dicimus, uerius probabiles coniecturæ sunt, quàm necessariæ rationes, pro certo ea asserere nõ ausim: præsertim cum nusquam legamus uocatos ad suffragium Latinos Centuriatis comitiis. Quia uero nominatim T. Liuius ait his comitiis, quæ Tributa erant, Latinos suffragium habituros nisi interpellata essent, pro certo hoc affirmare possumus, Tributis comitiis Latinos ad suffragium admitti solitos. Vnde sequitur, si de iure quæratur, solos ciues ius habuisse suffragii: sin iure omisso morem suffragiorum spectemus, uerum erit etiam Latinos cum ciuibus ad suffragium dicendum admitti solitos. Sed quoniam nulla certa tribu erant Latini, idcirco antequam tribus ad suffragium uocarentur, sortitio fiebat in qua tribu suffragium dicturi essent. Ac nostra quidem illa est de Liuii loco sententia, quam tamen mutare non grauabor, si quis probabiliorem adferat interpretationem. De diribitoribus, custodibus, rogatoribus & præconibus, paulò pòst dicemus, cum modum comitiorum Tributorum explicabimus. Nunc de personis agendi finem hic faciamus. A B C

De modo comitiorum Tributorum. Cap. IIII.

DEINCEPS consequens est, ut de modo agamus. In quo hoc primum animaduertendum est, commune omnibus omniũ generum comitiis fuisse, ut haberi non posset Ioue fulgente aut tonãte. Cicero in Vatinium scribit iam inde à Romulo decretũ fuisse ab auguribus, Ioue fulgẽte cũ populo agi nefas esse. Omnibus autem omnium generum comitiis cum populo agebatur. Hoc igitur Tributis etiam comitiis conueniebat, ut auspicia hactenus seruanda essent, ne haberentur quo die seruatum esset de cœlo. Vnde sequitur his etiam comitiis locum obnunciationi parendum fuisse. Neque enim Cicero diceret Vatinium contra legem Aeliam & Fufiam fecisse, nisi tributis etiam comitiis habendis obnunciationi parẽdum esset. Interdum tamen ad legem aliquam ferendam, quam omnino uellet Senatus pro temporis necessitate perferri, ut nulla ratione impediretur, lator illius legis soluebatur his legibus: ut de M. Aufidio Lurcone legimus lib. 1. ad Att. Lurco Tr. pl. qui magistratũ simul cũ lege Aelia iniit, solutus est & Aelia & Fufia, ut legem de ambitu ferret, quam bono auspicio claudus homo promulgauit. Et Clodius initio sui Tribunatus legem tulisse legitur, ne obnunciationi sibi parendũ D E

F esset. Quanquam autem Tributa comitia hactenus auspicato haberi debebant, in reliquo tamen genere auspiciorum, nulla fere religione astringebantur. Id quod Diony. lib. 9 ostendit his uerbis: Hoc erat discriminis inter Tributa comitia & Curiata, quod Curiata oportebat ex Senatus auctoritate haberi, & populum curiatim suffragium dicere: & præterea necesse erat, ut auspicatò fierent, deos ante Consuli: alioqui iusta haberi non poterant. Tributa uerò non consulto Senatu, non adhibitis sacerdotibus auguribusve uno die, diuiso per tribus populo perficiebantur. Et li-
G bro decimo hæc sunt uerba patriciorum ad Tr. pl. Neque enim uos Senatus auctoritas ad magistratum uocat, nec Curiæ de uobis suffragium dicunt, nec sacra facitis ante comitia, quæ lege fieri oportebant, nec omnino quicquam quod ad religionem deorum pertineat. Et T. Liuius lib. 6. Dec. 1. Penes quos igitur sunt auspicia more maiorum? nempe penes patres. Nam plebeius quidem magistratus nullus auspicato creatur: nobis adeò propria sunt auspicia, ut non solum quos populus creat patricios magistratus, non aliter quàm auspicato creet: sed nos quoque ip-
H si sine suffragio populi auspicato Interregem prodamus, & priuatim auspicia habeamus, quæ isti ne in magistratibus quidem habent. Ex his Dionysii & T. Liuii locis intelligi potest plebeios magistratus nulla auspicia. Vnde efficitur non potuisse ea comitia quæ haberent, auspicato haberi. Siue ergo legum, siue magistratuum comitia essent, quæ à Tr. pl. habebantur, ea non auspicato habebantur: nisi quatenus obnunciationi parendum erat, ut diximus. Ex quo etiam elici potest interpretatio duorum locorum Liuii, qui alioqui difficiles admodum essent. Vnus est ad
I finem libri decimi Deca. 1. Exacto iam anno noui Tr. pl. magistratum inierant: iisque ipsis quia uitio creati erant, quinque post dies alii suffecti. Alius locus est lib. 10. Dec. 3. P. Aelius Tubero & L. Lectorius Aediles pl. uitio creati, magistratu se abdicauerunt. Ex his. n. locis quæri posset, quomodo plebeii illi magistratus uitio creari possent. Vitio enim creari, erat contra auspicia creari. Si igitur plebeii magistratus auspicato non creabantur, quodnam uitium interuenire poterat? Dicendum igitur est ad creandos plebeios magistratus nihil opus fuisse captare auspicia
K adhibitis auguribus pullariisve, ut in magistratibus maioribus fieri solebat: idque esse quod auspicato creari negantur. Attamen si quo die creati essent, aut fulgurassent, aut tonuisset, uitio creati dicebantur: quia contra commune augurum decretum cum populo

pulo aut plebe auctum esset, quo die seruatum erat de cælo. Nã A
si hoc solum uitium comitiis plebeiorum magistratuum obuenire poterat, de hoc necesse est uerba Liuii intelligi. Id quod nos postea pluribus ostendemus, cum de Curiatis comitiis agemus: ubi demonstrare conabimur his plebeiis magistratibus non fuisse opus Curiata lege, sicut cæteris minoribus magistratibus. Nunc illud potius quærendum est, quomodo uerum esse possit quod diximus, plebeios magistratus auspicia non habere. Cicero enim tertio de Legibus legem ponit huiusmodi: Omnes magistratus auspicium iudiciumque habento. Ex quo sequitur etiam B
Tribunos pleb. auspicia habuisse. Ea enim legem Romanis legibus consentaneam fuisse, tum ipse Cicero paulò pòst indicat, tum uerò ex eo facile est intelligere, quod passim Tribunos pl. reperimus ius obnunciandi habuisse: quod alioqui eis priuatis non licuisset. Vnde sequitur ratione sui magistratus potestatem habuisse seruandi de cælo. Sane hactenus concedendum est, non modò Tribunos pleb. sed etiam reliquos magistratus minores auspicia habuisse, ut de cælo seruare possent. Id quod uel ex edicto Consulum, quo edicebant quis dies futurus esset comitiis Centuriatis C
perspici potest. In eo enim uetabatur, ne ullus magistratus minor de cælo seruasse uellet. Itaque possumus uno modo cum Cicerone dicere, omnes magistratus auspicia habuisse: alio modo cùm T. Liuio negare plebeios magistratus auspicia habuisse, quia suis actionibus instituendis augures pullariosve non adhiberent: quæ erant uera auspicia. Quod uero dixi Tributa comitia à plebeis magistratibus auspicatò non haberi, idem ad omnia Tributa comitia, quæ etiam à patriciis habebantur, transferri debet: ut satis ostendunt uerba Dionysii, quæ generaliter de omnibus co D
mitiis Tributis pronunciantur. Iam uero T. Liuius ad finem lib. 5. Dec. 1. in concione Camilli, per enumerationem colligens ea quæ auspicatò fiunt, inter auspicata comitia ponit tantùm Centuriata & Curiata, Tributorum nulla facta mentione. Verba eius hæc sunt: Quid alia quæ auspicatò agimus, omnia fere intra pomœrium, cui obliuioni aut cui negligentiæ damus? Comitia Curiata, quæ rem militarem continent: comitia Centuriata, quibus Consules Tribunosque militares creatis, ubi auspicatò nisi ubi assolent, fieri possunt? Quòd si quis certius etiam huius rei argu- E
mentum requirat, ita habeto. Si probatum fuerit minorum magistratuum comitia Tributa auspicatò non haberi, multo magis in legum comitiis id uerum esse fatendum erit. Illud uerò ita

P de-

F demonstrari potest ex uerbis Messalæ apud Gellium lib. 13. ca. 14. Minoribus magistratibus creandis, Tributis comitiis magistratus, sed iustius Curiata datur lege. Cum.n. de auspiciis illic agatur, si Tributis horum magistratuum comitiis augures adhiberentur, cur iustius Curiata lege magistratus eis dari dicitur, quam Tributis? Si enim illud iustius ad auspicia pertinet, quemadmodum ex ipso contextu apparet: necesse est ut propter iusta auspicia, quæ unis comitiis adhibebantur, aliis uerò minime, ea uerba Messalæ interpraetemur. Nam quo tempore scripsit Messala,
G Tributis comitiis populus suffragium ferebat, Curiatis uero nõ populus, sed triginta tantum lictores: idque ita retentum erat auspiciorum causa, ut inquit Cicero in Rullum. Si igitur etiam auspicia tribueremus Tributis comitiis, perinde ut Curiatis, profectò multo iustiora comitia fuissent Tributa, quã Centuriata, cõtra quã asserit Messala. Illud ergo fatendum est, Tributa horum magistratuum comitia non fuisse auspicata, nisi quatenus obnunciationi parendum erat: qua ex parte omnia comitia erant auspicata: ratione tamen legis Curiatæ, quæ pòst de his ferebatur, au-
H spicatò creari dicendum est. Minora enim patriciorum auspicia, erant horum magistratuum minorum. Quòd si penes hos erãt minora auspicia, necesse est ut auspicatò creentur. Hoc enim argumento Liuius utitur, penes plebem auspicia non esse, quia auspicatò plebeii magistratus non crearẽtur. Vnde generalis locus desumi potest, penes eos auspicia esse non posse, qui magistratũ auspicatò non acciperent. Cum ergo dicat Messala minora patriciorum auspicia penes minores magistratus fuisse, necesse est, ut auspicatis quibusdam comitiis, quorum patres auctores essẽt,
I crearentur: cuius generis erant Curiata. Nam Centuriatorum & Curiatorum tantum comitiorum patres auctores fuisse dicunt à Cicerone pro domo sua, & à T. Liuio lib. 6. Dec. 1. non etiam Tribunorum. Verum de Curiatis comitiis postea agemus. Illud nunc quærendum est, an sacerdotum comitia auspicatò haberentur. Qui in collegia sacerdotum cooptabantur, antè à quibusdã collegii sacerdotibus inaugurari solebant: ut Cicero in Bruto, se ab Hortensio dicit inauguratum, cum in collegium augurũ cooptatus est. At enim inaugurari erat auguribus ad deos consulen-
K dos adhibitis inter eos nominari, qui sacerdotio digni essent, ut locus inaugurari dicebatur, cum dii ab auguribus consulebantur placeret ne eis ad aliquid agendum ille locus. Hoc ergo affirmari potest ante sacerdotum comitia Tributa auspiciis hac saltem ex parte

parte opus fuisse, quatenus inauguratos esse oportebat eos, de q- A
bus comitia habebantur. Consules uerò comitia deinde habituros his auspiciis contentos fuisse existimo, ut eis opus non esset denuo auspicia, priusquam comitia haberent, captare. Erat igitur hoc diuersum in comitiis Tributis & Centuriatis, quòd his habendis auspicia ante ab eo captanda erant, qui erat ea habiturus: illis uerò minime. Hoc etiam (ut docet Dionysius) erat diuersum, quòd Tributis comitiis patres auctores fieri non oportebat, sicut Centuriatis. Id quod ad magistratuum comitia potius pertinet quàm legum. Leges enim ex Senatu decreto ferri soli- B
tas argumento uel hoc unum esse potest, quòd in historia sæpe uidemus rogationibus Tribunorum pleb. intercessum à collegis, quia non ex auctoritate Senatus ferrentur. Quia tamen multa legimus plebiscita non modo absque Senatus auctoritate, sed etiam contra Senatus decretum perlata, idcirco existimo quòd in Centuriatis & Curiatis legibus necessarium erat, in Tributis consentaneum potius fuisse quàm necessarium, & decuisse magisque oportuisse. Illud etiã erat discriminis, quòd nõ sacra fieri ante hæc comitia oporteret, quemadmodum ante Centuriata. Cæ- C
tera quæ diximus Cẽturiatis conuenire ante ipsa comitia, cum Tributis communia sunt. Nam & his comitiis præmisso edicto opus erat: unde apud Liuium lib.4.Dec.1. Cum Tribunorum pl. creandorum indicta comitia essent. & promulgari trinundino leges, quas Tributis comitiis perferre quis uellet. Si enim quæ supra diximus de legum promulgatione, ad plebiscita etiã pertinent, perspicuum est ad leges, quæ Tributis comitiis ferrentur, eam trinundini promulgationem fuisse necessariam. Atqui legibus etiam, quę à Tr.pl. ferebantur, omnia accommodari quę D
de promulgatione diximus, certum est. Ac de iis, quidem quæ ante comitia Tributa fieri solita erant, hactenus. Deinceps de ipsorum comitiorum modo dicendum. In quo primum considerand a sunt uerba A.Gellii ex lib.15.c.27. Tribuni neque aduocant patricios, neque ad eos referre de ulla re possunt. Ex iis.n. uerbis apparet comitia, quæ à Trib.pl. habebantur, plebis tantũ fuisse. Quod non ita accipiendum est, quasi non liceret patriciis adesse illis comitiis, sed quia ius non esset plebeiis magistratibus eos uocandi. Cum enim plebis essent magistratus, merito fiebat, E
ut pro iure sui magistratus non possent nisi cum plebe agere. Ita quę præmissum ab iis edictum ad plebem tantum pertinebat, cum interim liberum esset patriciis adesse, uel non adesse. Quæ

F uero comitia Tributa à patriciis magistratibus habebant, quod ad edicti quidē uim attinet, uniuersi populi erant: sed tamen quia his comitiis nulla habebatur ratio census, ordinis, ætatis, propterea primores ciuitatis ferè his comitiis adesse non solebant: quia cùm numero longe superior esset reliqua multitudo, spes nulla erat suum suffragium uim ullam habiturum contra plebis uoluntatem. Vnde eueniebat, ut omnia Tributa comitia fere peragerentur ab humilibus, ut uix unquam primores populi adessent. Ex iis inuenire causam possumus, cur cum de Tributis G comitiis agitur, modò plebis, modò populi fieri mentionem sæpe eodem in loco reperiamus. Quod enim ad ius suffragii attinet, omnia comitia erant populi: quia nemo ciuis suffragio excludi poterat, si comitiis adesse uellet. Quod uerò ad potestatem & ius uocādi attinet eius magistratus, à quo comitia edicta sunt: aut uero si ad eos spectemus, qui conuenire ad ea comitia solebant, non immerito plebis tantū fuisse ea comitia dicuntur. Erat autem hoc commune his comitiis cùm Centuriatis, quòd priusquam in suffragium mitteretur populus, concio à magistratu H habebatur, qua de magistratibus aut sacerdotibus creandis, uel de legibus ferendis uerba eodem modo fiebant, quo supra diximus in Centuriatis comitiis. Hæc peracta concione, populus in suas cuiusque tribus discedebat. Tum sortitiones fiebant à magistratu: quæ diuersi generis erant. Vna erat ac prima omnium ad sortiendum in qua tribu Latini suffragium ferrent: de qua re suprà multa diximus. Altera erat in magistratibus quidem creandis, & legibus ferendis, ad sortiendum quo ordine tribus quæque suffragium ferret. Ad quam sortem peragendam omnium I tribuum nomina in cistellam quandam coniiciebantur: tum ut quæque prior exierat, ita prior suffragium ferebat, ut ex historia Tib. Gracchi apud Appianum intelligi potest. In sacerdotum uerò creatione, quia septendecim tantum tribus suffragium ferre ex lege poterant, idcirco sortiendæ tantum erant hæ tribus 17. quæ erant suffragium laturæ. Id quod Cicero in Rullum indicat cum ita scribit: Iubet Tribunum pleb. qui eam legem tulerit, creare Decemuiros per tribus septendecim: ut quem nouem tribus fecerint, is Decemuir sit. Et paulò pòst: Hoc Tribuno pl. potissimum uenit in mentem populum Rom. uniuersum priuare suffragiis: paucas tribus non certa conditione iuris, sed sortis K beneficio fortuito ad usurpandam libertatem uocare. Et paulò pòst: Vniuerso populo neque ipse committit, neque illi horum consi-

consiliorum auctores committi recte putant posse. Sortietur A
tribus idem Rullus homo felix, educet quas uolet tribus: quos
nouem tribus decemuiros fecerint, ab eodem Rullo eductæ,
hos omnium rerum dominos habebimus. Ex his Ciceronis
uerbis omnis ratio intelligi potest, qua Decemuiros creari uolebat Rullus. Erat autem hæc eadem cum ea, quæ ex lege Domitia in sacerdotum creatione obseruabatur: ut nos ex eodem Cicerone supra ostendimus. Consequens igitur est, ut in sacerdotum creatione dicamus septendecim tribus ita deligi, ut 35. tribubus
cistam coniectis, septendecim ex eo numero educerentur, qua- B
rum suffragio staretur. Verùm illud hoc loco ambigui potest,
an suffragium dicerent illæ tribus, ut quæque educebatur, an uerò non antè ferrent suffragium quàm iis selectis, quarum suffragio standum erat, rursus in cistam hæ coniectæ essent, ut suffragium deinde eo ordine dicerent, quo quæque educeretur. Ego existimo gemina sortitione, & gemina ex cista eductione nil opus fuisse: quidem sortitione, unica non minus ex lege suffragiũ à minore parte populi ferri posset. Si enim ultra septimam &
decimam tribum non sis progressurus, vt quæque suffragium C
dicat, simul atq; educta ex omnium tribuũ cumulo erit, tã hoc
modo minor pars populi suffragiũ tulisse dicetur, quàm si gemina illa eductione usus esses. Quod si breuior, nec minus iusta esset illa ratio quàm hæc, prudentiæ Romanorum consentaneum est, illa potius unica sortitione contentos fuisse, quàm hac gemina. Ex his quæ dicta sunt, apparet in Tributis comitiis pro prærogatiua fuisse eam tribum, cui sortè obtigisset, ut prima exiret è
cistella. Verùm id diuersum erat à Centuriatis, quòd sortitione
prærogatiuæ Centuriæ facta reliqua comitia absque sorte pro D
censu, ordine, atque ætate peragebantur. At comitiis Tributis
sorte utendum erat ad finem usque comitiorum, ad uocandas ordine tribus. Quod uero supra diximus de tabella suffragij, &
de pontibus per quos suffragium ferebatur, id commune erat
Tributis comitiis cum Centuriatis: quemadmodum ex uerbis
quæ citata à nobis sunt, perspici potest. Verùm hoc erat,
proprium Tributorum, quòd rogatores in iis non adhiberi
solebant, sed custodum diribitorum & præconum ministerio
tantum peragebantur. Vocandis enim ad suffragium tribu- E
bus, ut quæque sortiente magistratu exierat, præconum opera erat necessaria: tum uero & renunciandis singularum tribuum sententiis postquam dixerant suffragium. Quia uerò his

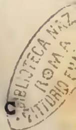
F quoque comitiis diximus tabellas populo ministrari solitas, cū ad pontes uenerat, idcirco necesse est, ut ad hoc ministerium diribitores adhibitos dicamus. Sed & qui fraudem animaduerterēt, quæ uel diribendis tabellis, uel in colligendis suffragiis committi poterat, & qui sententiarum numerum pro candidatis inirēt, certos quosdam homines fuisse necesse est. Hi autem erant, qui custodes appellabantur. Nam quomodo Cato fraudem animaduertere potuit quæ comitiis Aedilitiis ad deiiciendum M. Fauonium fiebat, nisi pro amico Fauonio Cato custos fuisset? Aut
G quomodo collegæ C. Gracchi multa suffragia maligne occultare potuerunt ad deiiciendum Tribunatu Gracchum, nisi præter rogatorem comitiorum alii essent, qui se interponerent numerandis sententijs? His ergo comitiis præsertim, quibus magistratus creabantur, erant certi quidam homines, qui uel amicitiæ causa, uel pro suo magistratu comitiis ita se interponebant, ut custodum munere fungerentur. Quod uerò de rogatoribus dixi præter rogatorem comitiorum non fuisse alios tribuum rogatores, sicut erant Centuriarum rogatores quidam in Centuriatis comi
H tiis, hac ratione confirmari potest. Qui cistam deferebat colligēdis per tribus suffragiis, rogator dicebatur. Atqui ex multis locis apertum est cistam deferre solitum cum ipsum, qui habebat Tributa comitia. Cicero de Saturnino legem ferente ita scribit lib. 1. ad Heren. Saturninus ferre cœpit. Collegæ eius intercedere. Ille nihilominus cistellam detulit. Et primo de nat. deo. Vt igitur Tiberium Gracchum quum uideor concionantem in Capitolio uidere: de M. Octauio sitellam deferentem. Et apud Asconium hæc sunt Ciceronis uerba ex oratione pro C. Cornelio:
I Neque enim maius est legere codicem cum intercedatur, quàm sitellam ipsam cum ipso intercessore deferre. Hi loci satis ostendunt rogatorem comitiorum eundem fuisse, qui per singulas tribus tabellas suffragii colligeret. Vnde etiam colligo interpretationem loci apud Suet. in Cæsare, ubi ita scriptum est: Qui primùm cuncti utrumne illum in campo per comitia tribus ad suffragia uocantem partibus diuisis è ponte deiicerent. Nam cum locum de Tributis comitiis intelligi uel hinc perspici potest, quod supra ostēdimus in Tribunali manere solitum magistratum, qui
K Centuriata comitia habebat: hic uero cum dicit è ponte Cæsarē deiicere coniuratos excogitasse, manifestò demonstrat uocandis tribubus in ponte, ac non in Tribunali Cæsarem stare solitum. Ex quo consequitur Tributis comitiis eum qui habebat comitia

tia,non in Tribunali consedisse, sed in ponte consistere solitum, A
ubi uocatarum tribuum tabellas colligeret. Quod si ita sit, necessariò sequitur his comitiis non alium fuisse rogatorem, quàm eũ ipsum magistratum, à quo habebantur comitia. Iam autem in certum quendam locum uocari singulas tribus his comitiis sicut in Centuriatis, hinc ostendi potest, quòd cum mentio est horum comitiorum, non modò uocari tribus, sed etiam introuocari reperimus. T.Liuius lib.10.Decad.4.ita scribit de comitiis loquens, quibus mulcta certabatur dicta Duumuiro à Pontif. max. Et plures iam tribus introuocatæ dicto esse audientem B
Pontifici Duumuirum iuberent. Et libro quinto Dec.4.ubi de rogatione loquitur, quam ferebat T.Sempronius Tr.pl.de triũpho L.Pauli: Introuocatæ primæ tribus cum antiquarent. Et apud Asco.uerba Ciceronis pro C.Cornelio hæc sunt: Nec criminosus tribus ad legem accipiendam, quam ad collegam reddendum priuatum introuocare. Si igitur, ut hi loci ostendunt, introuocabantur his comitiis tribus, necesse est ubicunque haberentur seorsum diuisas suis locis fuisse singulas tribus priusquã uocarentur: ex quibus deinde locis migrarent, ut per pontes in C
alium quendam locum introducerentur: quod nos supra ouile & septa appellari diximus. Ad quam rem faciunt uerba Diony. lib.7. Tertius nundinis cùm populus frequens conuenisset in forum, Tr.pl.ad comitia Tributa populum uocarunt, designatis in foro suis cuique tribui locis, in quibus seorsum consisterent. Vt autem omnes, qui ex eadem erant Centuria uiritim rogabantur, ut pòst numerus iniretur eorum, qui plures fuisse in eadem sententia comperirentur, ita uiritim omnes qui ex eadem tribu erant, rogabantur: ac postquam tota tribus suffragium dixerat, sententiæ numerabantur, ut ea demum sententia tribus renunciaretur, in quam plures consensisse perspicerentur: D
adeò ut omnia, quæ de renunciatione supra diximus, ad hæc comitia accommodari possint, si tantum pro Centuriis tribus ponas: nisi quòd quædam erant proprie obseruanda in comitiis Tributis legum, alia quædam in magistratuum, alia in sacerdotum: de quibus mox dicemus, postquam duos locos, unum Ciceronis, alterum T.Liuii, considerauerimus. Locus Ciceronis est pro Plãcio: Nam quod primus sciuit legem de publicanis, tum E
cum uir amplissimus Cõsul id illi ordini per populum dedit, qđ per Senatum si licuisset dedisset: si in crimen est, quia suffragium tulit, quis non tulit publicanus? Si, quia primum sciuit, utrum id

F sortis esse uis, an eius qui illam legem ferebat? Si sortis, nullũ crimẽ est in casu: si Consulibus, splendor etiam Plancii hunc à summo uiro principem ordinis iudicatum. Ex hoc enim Ciceronis loco intelligi potest, eum qui primus suffragium ferebat, partim sorte deligi solitum, partim uoluntate rogatoris. Hactenus enim sors in ea re locum habebat, quatenus tribum Centuriamve ostẽdebat, quæ prima roganda esset: reliquum uero erat in uoluntate rogatoris, ut ex ea tribu Centuriave prærogatiua aliquem deligeret, quem primum rogaret. Neque enim ita locus Ciceronis
G est interpretandus, vt sortitionem fieri dicamus inter eiusdem tribus Centuriæve homines, qui primus rogandus esset. Nam præter id, quod tot sortitiones ponere ineptum est, id uerò multo est absurdius, omnes eiusdem tribus homines in cistam coniici ad id modò sortiendum, quis primus esset rogãdus: præsertim cùm in eo, utrũ primus an postremus suffragiũ diceres, nihil interesse posset, quod ad suffragii uim attinet. Hic etiam locus ualet ad cõfirmandum id quod paulò ante diximus, Tributis comitiis non alium fuisse rogatorem tribuum, præter ipsum magistratum, à
H quo habebãtur comitia. Hoc.n. loco diserte ponitur ipsum Consulem Cæsarẽ fuisse rogatorẽ suffragiorũ iis comitiis, quibus lex lata est de remittẽda publicanis tertia parte uectigalium. Atqui superiore lib. ostendimus prærogatiuæ etiã Centuriæ rogatorẽ fuisse aliũ à rogatore comitiorũ. Locus T. Liuii est ad finem libri 10. Dec. 4. ubi loquitur de Censoribus M. Aemylio Lepido & M. Fuluio Nobiliore: Mutarunt suffragia, regionatimq́ generibus hominum causisq́, & quæstibus tribus descripserunt. Ac primum quidem quod ait Liuius mutata ab his Censoribus suffra-
I gia, non potest ad Centuriata comitia pertinere. Perspicuum.n. est ex omni historia, census, ordinisq́, & ætatis semper habitam rationem Centuriatis comitiis post hos Censores usque ad ætatem Ciceronis. Vnde efficiebatur semper in eadem tribu simul suffragium tulisse, qui eodem censu erat. Atqui certum est non omnes ciues, qui eodẽ quæstu erant in eadem Tribu, eodem censu fuisse. In suffragiis ergo centuriatim ferendis non poterat seruari hæc descriptio per quæstus: quia non potuisset una quædam Centuria ex hominibus eundẽ quæstum facientibus cõfici. Quã
K doquidem necesse erat eiusdem Centuriæ homines eodem censu esse: cum tamen fieri non posset, ut qui eodẽ quæstu erant, eodem etiam censu essent. Deinde uero qũo potuisset ætatis ratio haberi? Nam si in eadem tribu uarias descriptiones factas intel-

ligamus,

ligamus, prout diuersos quæstus facere homines eiusdem tribus competiebantur, easq; descriptiones Centurias quasdam fuisse di camus: necesse erit ut uel dicamus tot Centurias fuisse, quot erant in quaq; tribu diuersa quæstuum genera, absque ulla ætatis iuniorum & seniorũ distinctione: uel pro unoquoque genere quæstus duas fuisse Centurias in quaq; tribu, unã iuniorum, alteram seniorum. Veluti si sex differentias quæstus in una tribu admittas, ratione ætatis necesse fuisset ponere duodecim Centurias. Quoniam autem census quoque distinctio admittenda perinde esset, ut ætatis, necessariò efficeretur, ut pro numero quinque classium quinquies duodecim Centuriæ statuerentur. Qua ratione fierent in una tribu sexaginta peditum Centuriæ. Quæ si in omnes partes absurda sunt, relinquitur illam tribuum descriptionẽ, cuius meminit illo loco T. Liuius, nihil mutasse in Centuriarum descriptione, quæ semper Seruii instituto facta est ex ordinibus, censu, & ætate: sed ita accipienda sunt uerba Liuii, ut dicamus eos Censores non contentos illa, quæ iampridem post expletum triginta quinque tribuum numerum facta erat Centuriarum per tribus descriptione, uoluisse etiam tribus alia quadam ratione distingui: nempe generibus, causis & quæstibus: quæ hominum descriptio seruaretur etiam tum cùm tributim populus suffragium ferret. Mutarunt igitur isti Censores suffragia, quatenus Tributis comitiis uoluerunt distinctionem esse inter homiues eiusdem tribus, per genera, causas & quæstus: cum ante illos Cẽsores nulla huiusmodi distinctio obseruaretur. Verùm explicemus quid ista tria significent: tum propius admodum comitiorum ueniemus. Genera hominum distinguebantur in eo, q; alii patricii, alii plebeii erant: & ex plebeiis alii ingenui, alii libertini: omninoq; alii nobiliores, alii ignobiliores, Generibus ergo hominum descripsisse tribus isti Censores dicuntur, q; in singulis tribubus uoluerunt quandam esse distinctionem inter patricios & plebeios, tum inter ingenuos & eos qui libertini generis essent. Quanquã enim in quatuor urbanas tribus descripti essent libertini, ut docet T. Liuius lib. 5. Decad. 5. & Cicero 1. de orat. attamen ex iis quorum maiores seruitutem seruiuissent, nonuullos reperimus per rusticas tribus diffusos. Id quod ex uerbis Liuii lib. 5. Dec. 5. apparet: In quatuor urbanas tribus descripti erant libertini, præter eos qbus filius quĩquẽni maior ex S.C. esset. Hæc uerba satis ostẽdũt libertinos, quorũ filius esset quinquẽni maior, ĩ urbanas tribus descriptos nõ fuisse. Ex hãc igit distinctionem per genera hominum

F hominum in libertinos & ingenuos poterãt singulæ tribus admittere. Hanc porrò generum descriptionem Centuriis accommodare nõ possis. Nam si seruata census, ordinis, ætatisq; descriptione, hanc præterea inter eiusdem tribus homines ponas generum distinctionẽ, oportebit patriciorũ in quaque tribu quasdam esse Centurias primi census, quasdã secundi, & ita deinceps: & rursus quasdam equitum, quasdam peditum, & iuniorum seniorumq; Quod sane absurdissimum est, præsertim cùm Romæ uix tot essent omnes simul patricii, quot in una tribu ista ratio-
G ne ponerentur. At si patriciorum unam Centuriam factam dicas in una tribu, in aliud maius incommodum recidas necesse est: nempe census, ordinis, ætatisq; omissam ab his Censoribus distinctionem in Centuriarum sua descriptione. Ista igitur hominum per genera in singulis tribubus descriptio nihil ad Centurias pertinebat. Quare cùm ait Liuius mutata suffragia, id nõ potest ita accipi, ut rationem suffragiorum Cẽturiatis comitiis mutatã intelligamus. Restat igitur, ut hac descriptione dicamus mutata fuisse suffragia Tributis comitiis. Quod non potest aliter ac-
H cipi, quàm ut dicamus hos Censores instituisse ferendis tributim suffragiis non genera hominũ confundi, ut prius: sed distinctis eorum generibus nobiles seorsum ab ignobilibus suffragium ferre. Qua ratione fiebat, ut dignitatis quidem nobiliorum hominum ratio haberetur, quando non in cætera turba suffragiũ dicebant, sed seorsum ac per se: interim tamen quod ad uim suffragiorum attinet, non esset maior eorum potestas quàm prius. Quandoquidem tribus ea tandem renunciaretur sentẽtia, in quam plures cuiusque generis inclinassent: ac numeri, non dignitatis suffra-
I gantium hac in re habebatur ratio. Causarum & quæstuum distinctionem in eo ponendam esse existimo, quod ex plebeiis adeoq; ingenuis hominibus eiusdem tribus alii essent, qui suo quodam quæstu uiuerent exercendis quibusdam artibus, unde quæstum facerent: alii nobiliores essent, & suo quodam ordine censerentur: cuius generis erant Senatores, Publicani, Scribæ, Tribuni ærarii, Agricolæ: quorum ordo erat ea dignitate, ut causis potius distingui quàm quæstu dicerentur. Senatores publico consilio præerant. Nomine autem Senatorum comprehendo
K Decuriones coloniarum, & municipiorum. Publicani redẽptores publicorum uectigalium erant. Scribæ in actis publicis scribendis uersabantur. Tribuni ærarii in procuratione attributæ pecuniæ. Quia ergo publica negocia gererent inter se diuersa, ideo-

ideo caufis,hoc eft negotiis,diftingui dicuntur.Lictores,præcones,fabri,tibicines,argentarij,nummularii, aliiq; qui artes exercebant inter ciues Romanos receptas,quæftibus diftingui dicebantur.Dixi autem artes receptas,quia ut teftatur Diony.lib.2. & 9.Romanis ciuibus non licebat artes fellularias, & quas uocant manuarias,exercere.Voluerunt igitur hi Cenfores in fingulis tribubus diftinctionem effe inter ex caufis & quæftibus,hoc eft pro ratione negotiorum quibus gerendis occupati effent, & pro ratione quæftus quem ex fua quadam arte facerent. Itaque feorfum uoluerunt defcriptos effe in quaque tribu Senatores,Publicanos,Scribas,Agricolas,Tribunos ærarij: in quibus caufarum diftinctionẽ pono. Itemq; feparatim defcripferunt reliquos ciues pro ratione quæftus quem finguli facerent. Ac diftinctionem quidem hanc etiamnum ætate Ciceronis obferuari folitam hinc intelligi poteft, quòd ordinis publicanorum, fcribarum agricolarumq; fæpe meminit, quafi de diftinctis ordine ciuibus. Tum uero etiam Tributis comitiis quandam huiufmodi diftinctionem obferuari folitam ex Cælii epift.4. ad Ciceronem colligi poteft. Cum enim Cælius illic mentionem faciat de comitiis Tributis,quibus Dolabella factus eft Quindecimuir, de equitũ fuffragio ita fcribit:Et Hercules nifi noftri equites acutius uidiffent,pene concedente aduerfario fuperaffet. Hoc eft,ut ego interpretor, nifi equitum fauor in Dolabellam inclinaffet, Lentulus competitor,uel ipfius Dolabellæ cõceffione,fuperaffet. At enim his comitiis quomodo equitum fuffragium diftingui potuit à reliquorum fuffragiis, nifi in fingulis tribubus, quæ uocatæ funt ad dandum Dolabellæ hoc facerdotium, feorfum equites fuffragium dicebant? Atqui ea Ciceronis ætate equitum ordo in publicanis confiftebat,ut docet Plinius lib.33.cap.2. Iudicum autem appellatione feparari eum ordinem primi omnium inftitue re Gracchi,difcordi popularitate in cõtumeliam Senatus. Mox ea debellata auctoritas nominis, uario feditionum euentu circa publicanos fubftitit, & aliquandiu tertiæ uires publicani fuere. M.Cicero demum ftabiliuit equeftre nomen in Confulatu fuo, ei Senatum concilians,ex eo fe ordine profectum effe celebrãs, & eius uires peculiari popularitate quætens.Et Cicero pro Plã. ita fcribit: Adiungam etiam fi uis,id quod tu etiam huic obeffe putas,patrem publicanum. Qui ordo quanto adiumento fit in honore quis nefcit? Flos enim equitum Romanorum, ornamentum ciuitatis,firmamentum Reipub.publicanorum ordine con-

F continetur. Ego igitur post illos Censores ita existimo Tributis comitiis suffragium ferri solitum, ut distinctio esset generũ, causarum, & quæstuum: ut seorsum quidem cum tribus uocata erat, suffragium dicerent patricij quotquot in ea tribu erant, qui uoluissent comitiis interesse, tum Senatores, deinde publicani, mox Tribuni ærarii, deinde Scribæ, post Agricolæ: eodemq; modo in quæstuum distinctione. Id quod, quemadmodum supra significaui, eo institutum erat, ut dignitatis ratio quædã haberetur distinctis hoc modo eiusdem tribus hominibus: quòd G effectum esset, ut pares cum paribus coniungerentur, ac non ita confuse absque ullo discrimine suffragium dicerent: non autem, ut uis suffragiorum penes alios esset quàm prius. Nam etiam tum una tribus unum suffragium habebat, ac non tot suffragia quot erant hominum distinctiones in quaque tribu: multo secus quàm in Centuriatis, in quibus tot habebat quæque tribus suffragia, quot erant in quaque Centuriæ. Huc pertinet quod scribit Dion 38. libro, de Q. Fusio Caleno Prætore eo anno quo Cæsar primum Consul fuit, loquens his uerbis: Cum ani-H maduertisset Q. Fusius Calenus confundi omnium simul suffragia, atque inde fieri, ut de suffragiorum euentu singula genera ita inter se contenderent, ut quod recte statutum esset, id suo suffragio factum dicerent: quòd uero male, in alios suffragiorum absurditatem reiicerent: legem Prætor tulit, ut seorsum singuli suffragium dicerent, quo tandem dignosci possent sententiæ, nõ singulorum quidem hominum (quod occulte semper fiebat) sed certe singulorum generum. Ex iis Dionis uerbis apertum est etiam ante hanc legem Fusiam fuisse in singulis tribubus di-I stincta quædam hominum genera, quos ego ordines quosdam, & quasdam distinctiones, quæ eædem essent, aut non ualde absimiles iis, quas à Censoribus illis factas scripsimus, interpretor. Ac uoce quidem cum suffragium ferebatur, quia seorsum singulæ illæ distinctiones suffragium dicebant, non poterat esse ignotum quid singulæ sentirent. Ac legibus tabellarijs perlatis, tametsi adhuc distincti essent eodem modo homines eiusdem tribus quia tamen fiebat sententiarum renunciatio, nisi coniectis in cistam totius tribus tabellis, propterea fiebat, ut ordinum senten-K tia Tributis comitiis ignota esset: una oriebatur inter ordines contentio, quam sua lege sustulit Calenus. Constituit enim, ut singulorum ordinum suffragia seorsum renunciarentur, ut ita quæ esset sententia singulorum dignosci posset. Nec minus ta-

men

men eo modo erat una unius tribus sententia:siquidem ad extremum non spectaretur quid plures ordines sensissent, sed quid plures omnino homines eiusdem tribus iussissent. Ac de his quidem satis:nunc propria singulorum generum persequamur. In magistratuũ comitiis Tributis tot dabantur tabellæ, quot erant candidati,quorum nomen receptum esset, & quoniam 35.tantũ tribus erant, oportebat decem & octo tribus ferre quẽque candidatum,ut à maiore parte populi creatus diceretur. Vt autem quisque prior eum numerum tribuum tulerat,ita prior renũciabatur. Cumq; tot creati erant,quot ex lege in eo magistratu esse oportebat,tum finis fiebat comitiis. Veluti Aedilitiis comitiis quia duo tantum creandi erant, statim ubi ex omni candidatorum numero duo ab octodecim tribubus facti Aediles erant, finis fiebat uocandarum tribuum. Ac si consensissent in eo illæ octodecim tribus,quæ primæ sorte exierant ad suffragium ferẽdũ,reliquæ tribus non uocabantur:sin uariassent octodecim illę tribus,quia alios candidatos aliæ tribus fecissent, tũ eousque uocandæ erant tribus,dum legitima suffragia duo confecissent,hoc est,donec duo ab octodecim tribubus creati Aediles essent. Qđ autem in duobus Aedilibus dixi,idem in decem Tr.pl.& uiginti Quæstoribus,& uiginti quatuor Tribunis militaribus,& aliis quotquot creãdi essent ordinariis extraordinariisve magistratibus,dicendum est. Verùm enimuero in Tribunorum pl. renunciatione primis quidem temporibus id proprium erat,ut si euenisset ex numero candidatorum decem non confecisse legitima suffragia,tum ab iis qui legitima suffragia confecerant, cooptabantur absque suffragio populi,quot erant necessarii ad perficiendum numerum decem Tribunorum. Id quod ex Liuio demonstrari potest,cuius hæc uerba sunt lib.3.Decad.1. M.Duillius comitia habuit. Et quinque Tribunis pl.creatis, cum præstudijs aperte petentium nouem Tribunorũ alij candidati tribus nõ explerent,concilium dimisit,nec deinde comitiorum causa habuit. Satisfactum legi aiebat,quæ numero nusquam præfinito Tribunis,modo ut relinquerentur,sanciret:& ab iis qui creati essent cooptari collegas iuberet. Recitabatq; rogationis carmen. Si Tribunos pleb.decem rogabo,si qui uos minus hodie decem Tribunos pleb.feceritis,hi tum utique, quos sibi collegas cooptassent,ut illi legitimi eadem lege Tr.pl.sint ut illi quos hodie Tribunos pl.feceritis. Ex iis Liuii uerbis apparet primis tẽporibus eam fuisse rationem Tribunos pleb. creandi, quam diximus.

Verùm

F Verùm ea ratio lege à L. Trebonio Tribuno pleb. lata, anno pro ximo postquam hæc quæ de M. Duillio diximus gesta erant, mutata est: ut idem T. Liuius paulò pòst scribit: L. Trebonius Trib. pl. rogationem tulit, ut qui plebem Romanam Tribunos pl. rogaret, is usque eo rogaret, dū decē Tribunos pl. faceret. Hac lege cooptationem sublatā esse apertum est. Vnde apparet post eam legem si accidisset Tribunos pl. ad numerū legitimū factos non esse, reuocandas fuisse tribus ad suffragium, eousque dum decem Tribuni pl. creati essent. Et Appianus lib. 1. bell. ciuil. scri-
G bit, C. Gracchum secundum Tribunatum obtinuisse per legem quandam, qua cauebatur, ut si quis ex candidatis legitima suffragia non confecisset, tum liberum esset plebi quem uellet Tribunum pl. nominare. Vnde intelligi potest, illis comitiis accidisse, ut unus quidam ex candidatis tribus non expleret: idq́ occasionem plebi dedisse, ut omissis candidatis C. Gracchum non petentem, ut asserit Plutarchus, cuiq́ ex lege non liceret eundem magistratum continuare, nihilominus Tribunum pleb. crearet. Porrò autem tribus non explere eodem modo interpretandum est,
H quo suprà interpretari sumus Centurias non explere. Quando enim ita uarie in candidatos fauor inclinabat tribuum, ut omnes candidati tribus quasdam ferrent, sed quæ tamen ad eum numerum in quibusdam candidatis non peruenirent, ut plures tulisse hi dicerentur quàm illi: tum non explesse tribus dicebātur. Quæ oīa apertiora fient exēplo subiecto. Ponamus duodecim Tribunatus competitores. Si in nouē candidatis conueniant octodecim tribus ut illi sēper plura suffragia habeāt q̃ reliqui tres: in reliquis uerò tribus ita uariæ sint, ut singulis senas tribus fuerant:
I pòst suffragium octauæ & decimæ tribus renunciatum, eā certū erit nouem creatos Tribunos pleb. quia octodecim tribu maior pars tribuum sint. Ex quo sequitur, hos nouem candidatos iam confecisse legitima suffragia. Restabit igitur creandus ex reliquis tribus candidatis decimus Tribunus pleb. Quòd si uocandis reliquis septendecim tribubus accidat ita rursus uariare tribus, ut suas quasdam tribus singuli ferant, hic rursus considerandus est numerus tribuum, quas quisque feret. Nam si unus ad sex, quas habebat tribus, adiiciat maiorem numerum quàm reliqui duo, ueluti si septem unus ferat, cum reliqui duo singuli quinas tantum tulerint: tum sane iis qui tredecim tribus tulit, renunciabitur Tribunus: quia uerum sit plures tribus hunc tulisse q̃ reliqui duo, qui singuli undecim tantum tulerunt. In quo obiter

ani-

animaduertendum eſt,hoc quidem modo Tribunum fieri, qui A
non octodecim tribus tulit,ſed qui comparatione tantum aliorũ candidatorum plura habuit ſuffragia.Sin accideret,ut duo rurſus ſenas tribus ſinguli ferrent,tertius uerò quinque tantum,quia pares erant ſuffragiis illi duo qui plures tribus tulerant,neuter poterat Tribunus declarari:quo caſu dicebantur illi tribus non explere. Itaque reuocandæ erant tribus ad creandum decimum Tribunum pl.Ad huius exempli ſimilitudinem multa alia fingi poſſunt.Veluti ſi in ſeptem candidatis ita uariaſſe tribus ponas ut ſinguli quinas habeant tribus , tum nemo eorum renunciari B
poterit.Neque uero hac tantum tribuum paritate id accidere poterat,ſed etiam ſi accidiſſet,ut paria haberent in tribubus ſuffragia duo,treſve,aut etiam plures candidati : quia in qua tribu paria habent ſuffragia candidati, eam nemo eorum tuliſſe dicetur. Quibus ergo caſibus non confecerant candidati Tribunitii legitima ſuffragia, his per legem Treboniam reuocandæ erant ad ſuffragium tribus.Quod idem in comitiis Aedilium non fiebat. Nam ſi quando accidiſſet pares ſuffragiis eſſe candidatos,non reuocabantur tribus,ſed ſorte decernebatur cui cederet magiſtratus. Id quod ex Cicerone demonſtrari poteſt:cuius hæc uerba C
ſunt pro Plancio:Neque.n.unq̃ maiores noſtri ſortitionem conſtituiſſent Aedilitiam , niſi uiderent accidere poſſe , ut competitores pares ſuffragiis eſſent. Porrò autem quod Cicero in paritate ſuffragiorum nominatim Aedilitiam ſortitionem ponit, argumento eſſe uidetur,non fuiſſe eãdem in cæteris magiſtratibus rationem.Itaque Quæſtoriis comitiis hoc caſu idem factitari ſolitum exiſtimo,quod in Tribunitiis,ut reuocarentur potius, tribus,quàm ut ſorti committeretur.In Tribunorum uero militarium comitiis , ſi ad legitimum numerum non peruenerat qui D
creati erant,Conſulis,ut opinor, hac in re iudicio ſtabatur. Erat enim is magiſtratus quem Conſul creare poſſet.Nam qui Rufuli appellabantur,omnes ab imperatoribus non à populo creabãtur.In extraordinariis uerò magiſtratibus idem quod in Tr.ple. ſentiendum eſt.Id enim totum ſui iudicii eſſe populus uolebat,ut Cicero indicat in ſec.orat.in Rull. Etenim cum omnes poteſtates,imperia,curationes ab uniuerſo po.Ro.proficiſci cõuenit, tũ eas profectò maxime quæ conſtituuntur ad populi fructum aliquem & commodum.In legum comitiis Tributis idem modus E
omnino , qui Centuriatis,ſeruabatur.Quod uero attinet ad comitia iudiciorum,eam Cicero pro domo ſua docet fuiſſe rationem,

F nem, ut nemo niſi prædicta die accuſaretur: tum ut magiſtratus ter reum antè accuſaret, quàm mulctã irrogaret: hac uero irrogata trinundino prodenda erat dies, qua ad populum mulcta certãda eſſet: quæ dies cum aduenisset, quarta accuſatio fiebat à magiſtratu. Cætera quæ ad modum iudiciorum attinent, poſſunt ex T. Liuio colligi ubi de iudicio P. Africani ſcribit lib. 8. Dec. 4. & ex aliis Ciceronis locis, Cũ dies dicendæ cauſę aduenerat, atratus reus, &, ut ait Cicero, ſordidatus barba, & capillo promiſſo (hic enim reorum habitus eſſe ſolebat) à magno amicorum item atratorum comitatu in forum deduci ſolebat. Magiſtratus interim
G in roſtris ſedebant, reus ſub roſtris ſtabat, populus ante roſtra in comitio erat Plutarchus enim in uita Gracchorum oſtendit ſic roſtra fuiſſe ædificata, ut qui inde conciones haberent, comitiũ & curiam ſpectarent: ſed ita tamen, ut etiam liceret in forum ſe conuertere: ſicut factitaſſe Caium Cracchum memoriæ mandauit. Quia igitur comitium foro iunctum erat, propterea fori nomine ſæpe etiam comitium, ut eius pars quædam comprehendebatur. Sed hæc obiter dicta ſint. Præco interim cùm magiſtra-
H tus iuſſerat, ex roſtris reum citabat. Qui ſi uellet pro ſe dicere, in roſtra aſcendebat, ut inde orationem haberet ad populum. Sin per alium ſe uellet defendere, is item iuſſu magiſtratus in roſtra aſcendebat, reumq; defendebat. Quòd ſi orationibus tempus uſque eo cõſumeretur, ut non ſatis uideretur reſtare temporis, quo ante noctem peragi comitia poſſent, dies producebatur: hoc eſt, in alium comitialem diem differebatur populi iudicium. Qui dies cum ueniſſet, idem quod priori die peragebatur: niſi q; ſpatium dicendi fere magiſtratus conſtituebant. Cum dicendi finem
I utrinque feciſſent, populus in ſuffragium mittebatur. In quo nõ eædem dabantur tabellæ, quæ iudicibus, condemnandi, abſoluendi & ampliandi, ſed quales in legibus ferendis, Vti rogas, &, Antiquo: lege enim lata mulcta dicebatur. quæ lex ſi à populo acciperetur, tantæ pecuniæ damnatus erat reus, quanta erat mulcta quam dixerat magiſtratus: ſin populus antiquaret, abſoluebatur. Neque uerò ex eo, quod ſupra roſtra comitiumq; appellauimus in iudicio populi deſcribendo, exiſtimandum eſt, eo tantum in loco comitia de mulcta haberi. Nam aliis quoque in locis habe-
K ri poſtea demonſtrabimus: ſed quia eo in loco ſæpius id uſuueniebat, propterea eum locum potiſſimum accepimus: ſed ita ut de aliis locis idem uellemus quod de hoc intelligi. Ad modum etiam horum comitiorum pertinet, quod Cicero ita ſcribit pro domo

domo sua: Deniq; si quas res illum diem aut auspiciis aut excusatione sustulit, tota causa iudiciumq; sublatū est. Ex hoc enim loco apparet in reorum fauorem proprie institutas fuisse has duas rationas effugiendi iudicii: quarum una erat in auspiciis, quæ si diem iudicii diffunderent, totū iudicium sublatum erat, benigna scilicet uoluntatis deorum interpretatione, quasi nollent omnino de hoc reo damnando cum populo agi, quādo bona auspicia non dedissent. Altera causa erat in excusatione legitima: quæ si die iudicii obtendi poterat, tota causa (inquit) Cicero tollebatur: ita ut reus non posset hoc nomine causam dicere, nisi renouato de integro toto iudicio, perinde ac si nihil priore actum esset. Erant autem excusationes legitimæ, morbus: quomodo excusatum dicit fuisset P. Africanum T. Liuius: exilium uoluntarium, quomodo Cæso Quintius excusatus est. De quo Liuius libro 3. Decad. 1. ita scribit: Iudicii die cum excusaretur solum uertisse exilii causa, nihilominus Virginio comitia habente, collegæ appellati dimisere concilium. Item funeris familiaris procuratio, aliæq; huius generis quæ ex iure ciuili colligi possunt. Quod uerò attinet ad sacerdotum comitia, in his id iam diximus proprium fuisse, quod septendecim tantum tribuum suffragio staretur, earum quibus id sorte obtigisset. Itaq; propter incertum sortis beneficium omnes tribus conueniebant, ut nulla se exclusam conqueri posset: sed in sortem tantum id reiicere poterant, quæ in suffragium uocatę non erant. Statim ergo, ut unus cōpetitorū nouem tribus tulerat, sacerdos renūciabatur. Aut si ita uariassent tribus, ut nullus competitorū nouem ferret tribus, tum qui plures tulerat, reliquos superabat. Sin suffragiis pares essent, tum reuocari tribus oportuisse existimo: nisi potius hac in re collegii iudicio staretur, ut is sacerdos esset, quē potissimum cooptassent. Neq; uero hoc loco est omittēdus Ciceronis locus in 2. Philip. in quo ita scribitur: Quo enim tēpore me augurem à toto collegio expetitum Cn. Pompeius & Q. Hortensius nominauerunt, (neque enim licebat à pluribus nominari) nec tu soluendo eras, nec te ullo modo nisi euersa Repub. fore incolumem putabas. Alius est locus in principio Bruti, ubi de Q. Hortēsio defuncto ita loquitur: Et interitu talis auguris dignitatem nostri collegii diminutam dolebam. Qua in cogitatione & cooptatum me ab eo in collegium recordabar, in quo iuratus iudicium dignitatis meæ fecerat: & inauguratum ab eodem, ex quo augurum institutis in parentis eum loco colere debebam. In his duobus locis

F multa obseruari possunt,quæ ad modum creandorum sacerdotũ pertinent.Primum quod nominatio erat necessaria iis, qui petitionem sacerdotii profiteri uolebant.Id quod ex ep. M.Bruti ad Ciceronem,cuius initium est,Bibulus,confirmari potest.Rogat enim Brutus Ciceronem, quoniam in locum Pansæ demortui auguratum petere constituerat Bibulus,ut nominationem ei cõcederet. Verba Bruti hæc sunt:In Pansæ locum petere constituit. Eam nominationem à te petimus.Neque coniunctiori dare beneficium,quam nos tibi sumus,neque digniorem nominare po-
G tes ꝙ Bibulum.Eodem pertinet, quod primo ad Herennium ita scribitur: Altera lex iubet augurem in demortui locum in concione nominare. Ex his perspicuum est petitionem sacerdotii neminem profiteri potuisse,qui non sibi aliquẽ ex collegio conciliasset,à quo in concione nominaretur. Tum illud animaduertendum est,quod ait non licuisse,ut quis à pluribus quàm duobus è collegio nominaretur.Porro autem ex uerborum contextu colligo satis quidem fuisse ab uno nominari,sed non licuisse, ut à pluribus quàm duobus nominaretur. Nam quod unus Ci-
H cero à Bruto rogatur ad nominandum Bibulum:quodq; Cicero id quasi singulare aliquid adscribit, quod à duobus nominatus est,argumento esse potest satis quidem fuisse ab uno nominari, sed lege cautum fuisse,ut ne à pluribus quam duobus quis nominari posset.Illud quoque notandũ,quod ait iuratum Hortensium suæ dignitatis iudicium fecisse:ex quo colligi potest, oportuisse eum qui aliquem nominaret,publicè iurare dignum esse, eũ quẽ nominaret eo sacerdotio de quo ageretur. Quod ego iuramentum eo institutum fuisse puto,ne quẽ suffragiis suis populus indi-
I gnum sacerdotio crearet. Postremò illud non est omittendum, quod ait Cicero,se ab Hortensio inauguratum. Hanc uerò inaugurandi rationem communem fuisse omnibus sacerdotiis ex Liuio intelligi potest:apud quem passim inaugurandi uerbũ reperitur,ubi de sacerdotum in locum demortuorum suffectione mẽtio est:sumiturq; fere apud eum pro eodem, crare sacerdotes, & inaugurare sacerdotes.Inaugurati autem propriè dicebantur sacerdotes,quando adhibitis ad deos consulendos auguribus,pronunciati erant diis ad fugendum sacerdotium.Atque ante legem
K quidem Domitiam omnino cooptabatur in collegium, qui inauguratus erat. At post legem Domitiam omnes competitores inauguratos esse oportebat,sed is solum cooptabatur, quem populus creasset. Nam si in quibus sacerdotiis ante legem Domitiam

tiam populi suffragio opus erat, in iis post competitorum inaugurationem, populi habebantur comitia, quemadmodum nos suprà ostendimus in Regis sacrorum ac Flaminum creatione: pari profectò ratione dicendum est in his creandis sacerdotibus, qui lege Domitia suffragiis populi fieri cœperunt, inaugurari antè competitores oportuisse, quàm de his comitia haberetur. Si enim post comitia iis inaugurandis auspicia captanda fuissent, illis non addicentibus cooptari non potuisset quem populus creasset, nec fuisset necesse hac in re stare populi iudicio. Ac si fortè euenisset, ut post comitia in uno qui creatus esset, auspicia non addixissent, rursus ad creandum alterum habenda fuisset comitia. In quo si rursus euenisset auspicia non bona esse, iterum uocanda fuissent comitia. Idemq́ dici potest in tertio & quarto competitore, si (ut usuuenire poterat) tot esse accidisset. Hac igitur ratione efficiebatur, vt bis ter quaterve frustrà populus in suffragium mitteretur ad unum sacerdotem creandum. Quod sane est absurdissimum. Itaque dicendum est, inaugurationem quidem fieri antequam populus in suffragium mitteretur: sed quia non alios populus creabat, quàm qui ab aliis sacerdotibus inaugurati essent, ita ut iudicium sacerdotum populus confirmare tantum uideretur, idcirco factum est, ut apud Latinos auctores totum hoc creandorum sacerdotum negotium, uerbo inaugurandi contineretur: ita ut inauguratum fuisse aliquem sacerdotem dicant, cum factum fuisse sacerdotem dicere uolunt. Post dicta suffragia, in magistratuum creatione eadem fere quæ post Centuriata, fiebant. Postquam enim à præcone & à magistratu renunciati erant, quos populus crearat, domum à frequenti amicorum comitatu deducebantur. Post legum comitia id modò restabat, ut publicarentur. Id quod æneis tabulis per fora & templa fixis fieri solebat. Tacitus lib. 11: Aspiciuntur etiam nunc in ære publicandis plebiscitis per fora ac templa fixo. In iudiciorum uerò comitiis si damnatus erat reus, ilicò prædes dare soluendæ mulctæ cogebatur: alioqui in uincula duci iubebatur à magistratu. Id quod ex historia L. Scipionis Asiatici intelligi potest, apud A. Gellium libro septimo c. 19. & T. Liuium lib. 8. Decad. 4. Atque illa quidem de modo comitiorum sufficient. De loco pauca dicamus.

Q 3 De

F

De loco Tributorum comitiorum. Cap. V.

TRIBVTIS comitiis uocandis non erat unus destinatus locus, quemadmodum Centuriatis: quia religio non erat, extra ne an intra pomœrium haberentur. Ac magistratuum quidem comitia Tributa fere in campo Martio habebantur. Cicero ad Attic. prima epist. In cāpo comitiis Tribunitiis ad 16. Cal. Sext. Et lib. 4. epist. ad Att. in epist. De Eutychide, cùm de ambitu candi-
G datorum Consularium & Tribunitiorum scribere ad Atticū incipit, his uerbis utitur: Sequere nunc me in campum. De Quæstorū uerò comitiis idem Cicero ad Curiū scribens lib. 7. Epist. Fam. In campo certe non fuisti, cùm hora secūda comitiis Quæstoriis institutis. Aedilium autem comitia ꝗ in cāpo haberētur, ex epist. ad Att. lib. 4. cuius initium est, Auere te certo scio, intelligi potest. Illic enim Cicero loquens de comitiis, quibus Aedilis fieri uolebat Clodius, ita scribit: Nisi Milo in campum obnunciasset, comitia futura erant ante diem duodecimum Cal. Decēb.
H Milo ante mediam noctem cum magna manu in campum uenit. Clodius cùm haberet fugitiuorum delectas copias, in cāpum ire non est ausus. Quin tamen alibi etiam hæc comitia haberi possent, negari non potest. Nam post eiectos Decemuiros, cum Tribunorum pl. habuit comitia Q. Furius Pont. max. ea habita fuisse in pratis Flaminiis, qui pòst fuit circus Flaminius, T. Liuius lib. tertio Dec. 1. scribit. In Capitolio habebantur comitia, quibus iterum Tribunus pl. creari uolebat Tib. Gracchus, auctoribus Appiano & Plutarcho. Sed & comitia Aedilium ꝗ in fo-
I ro, adeoq; in comitio haberi possent, uerba Ciceronis ex eadem epist. lib. 4. ad Att. ostendunt: Metellus tamen postullat, ut sibi postero die in foro obnuncietur. Nihil esse quod in campum nocte ueniretur: se hora prima in comitio fore. Itaque ante diem undecimum Cal. in comitium Milo de nocte uenit. Quòd uerò extraordinarii magistratus alibi quàm in campo creari possent, argumento esse potest, quòd in Capitolio creati sunt Triumuiri agrarii ex lege Tiberii Gracchi. Cicero. n. lib. 1. de Nat. deorum scribit M. Octauium Tribunatu priuatum à Graccho fuisse in
K Capitolio. Et Appianus Plutarchusq; eodem ipso loco statim creatos fuisse Triumuiros scribunt. Legum comitia plurimùm in comitio haberi solita uel hinc intelligi potest, quòd Cicero in orat. pro Rabirio Posthumo indicat, ex Rostris leges ferri solitas.

tas. Verba eius ad equites Rom. hæc sunt: Si iam uobis nunciaretur in Senatus sentẽtias dici, ut his legibus teneremini, cõcurrendum ad Curiam putaretis: si lex ferretur, conuolaretis ad Rostra. Erant autem Rostra, tribunal aut suggestus, unde conciones ferè habebantur: sic dicta à rostris nauium, quæ huic erant præfixa. Plinius lib. 16. cap. 14. Antea rostra nauium Tribunali præfixa foro decus erant: ueluti populo Romano ipsi corona imposita. Et Liuius lib. 8. Decad. 1. Naues Antiatium partim in naualia Romæ subductæ, partim incensæ: rostrisq; earum suggestum in foro extructum adornari placuit: Rostraq; id templum appellatum. Erant autem Rostra, ut ait Asconius, ad Comitium, prope iuncta Curiæ. Itaque cum ex Rostris conciones habebantur, populus in comitio stabat, ut antè diximus: à quo etiam populi in eum locum conuentu, nomen habuit: uocaturq; à Græcis auctoribus ἐκκλησιαςήριον. Quanquam aũt hæc pars fori quædã esset, concionibus populi proprie destinata: unde etiã fit, ut Plinius & Liuius in foro Rostra ponant, & leges fere in foro latæ dicantur, quæ in comitio latæ erant, attamen cum proprie forũ accipiebatur, diuersum erat à comitio: ut ex multis locis Ciceronis & aliorum ostendi potest. Ad Heren. lib. 2. In comitio aut in foro ante meridiẽ causam coniicito. Pro Sestio: Cum forum, comitium, curiamq; mulcta de nocte armatis hominibus occupauissent. Et paulò pòst de Q. Fratre loquitur hoc modo: Pulsus è Rostris in comitio iacuit. Suet. in Cæsare: Aedilis præter comitiũ ac forũ, Basilicasq;, etiã Capitoliũ ornauit. Qđ uero dixi comitiũ locum fuisse proprie destinatum concionibus populi, non ita accipi debet, quasi uelimus eò populum non conuenire solitum, nisi ut uerba ad eum ex Rostris fierẽt. Cicero enim in Bruto minora qnædam iudicia apud unum iudicem in comitio exerceri solita, ostendit his uerbis: Quare si anguste, & exiliter dicere est Atticorum, sint sane Attici: sed in comitium ueniant, ad stantem iudicem dicant: subsellia grandiorem, & pleniorem uocem desiderant. His uerbis Cicero demonstrat, iudices quosdam à Prętore datos, in comitio stantes iudicare solitos. Vnde etiam (ut id παρεργῶς dicam) pedaneos iudices primum appellatos credo, delegatos minorum causarum iudices, quòd iudicando pedibus starent, ac non in subsellijs sederent. Quinctiam Prætorem urbanũ in comitio ius dixisse, Plautus in Pœnulo indicat his verbis:

Nam istorum nullus nefastu'st, comitiales sunt meri.
Ibi habitant, ibi eos conspicias quàm Prætorem sæpius.

F Et A.Gellius lib.20.cap.1. Inter eos dies trinis nundinis continuis ad Prætorem in comitium producebantur: quantæq; pecuniæ iudicati essent, prædicabatur. Hi loci manifestò indicant Prætorem urbanum in comitio ius reddidisse, & litium etiam causa in comitium conuenire populum. Veruntamen quia Prætori urbano suum quoddam tribunal erat, in quo sedendi multis cũ Prætore locus esset, ut Cicero primo de orat. ostendit, apud quẽ Crassus ita loquitur: Quid his paucis diebus, nonne nobis in Tribunali Q. Pompeii Prætoris urbani familiaris nostri sedẽtibus.
G In quo Tribunali sella Curulis Prætoris statuebatur, in qua sedens ius reddebat. Propterea hoc Prætoris Tribunal ita ad comitium ædificatum fuisse existimo, ut longe à Rostris disiunctum esset: alioqui simul ex Rostris conciones haberi, & ius à Prætore reddi ex suo Tribunali nõ potuisset: quod tamen secus esse cum per se manifestum est, tum uerò ostendi potest ex his uerbis Ciceronis pro Flacco: Hic in grauissima, & moderatissima ciuitate, cum est forum plenum iudiciorum, plenum magistratuum, plenum optimorum uirorum & ciuium, cum specula-
H tur atque obsidet Rostra uindex temeritatis, & moderatrix officij Curia, tamen quantos fluctus excitari concionũ uidetis? Q̃m ergo una ex parte Rostra comitium spectarent, ex altera parte Prætoris urbani Tribunal, idcirco pari ratione utraque in comitio fuisse non male dici possunt. Verùm redeamus unde digressi sumus. Erat igitur comitium, ea pars fori quæ potissimum concionibus, & comitiis populi destinata erat. His porrò habendis comitijs septa quædam fuisse, quò introuocarentur tribus cum suffragium inibant, cùm ipsum introuocandi uerbum argumen-
I to esse potest, tùm uero quòd lege Maria per pontes suffragium ferri his etiam comitiis, quæ in foro habebantur, conueniebat: ut nos supra ostendimus, cum de pontibus disputauimus. Neq; enim pontes intelligere possumus uiam fuisse, qua suffragatores introuocarentur, nisi in ingressu septorum quorundam hos põtes fuisse institutos concipiamus. Neque enim aliud erant huiusmodi pontes, quàm angustæ quædam substructiones ex tabulatis, gradibus è solo sublatæ, ad id institutæ, ut per eas suffragiũ ferretur absque omni fraude ac confusione. Quod uerò pontes
K huiusmodi in ea parte fori essent, qua erat comitium, ex eo loco Ciceronis ostendi potest, qui habetur 1. lib. ad Att. Illic enim Cicero ostendit concilium illud populi ad Rostra fuisse: unde habuit concionem ad populum Cato, & alii optimates, à quibus di

rempta

rempta sunt comitia:Operæ Clodianæ pontes occuparant,tabellæ ministrabantur ita,ut nulla daretur, Vti rogas.Hic tibi rostra aduolat Cato:conuitium Pisoni Consulari mirificum facit: si id est conuitium uox plena grauitatis,plena auctoritatis,plena denique salutis. Accedit eodem etiam noster Hortensius,multi p̃terea boni:insignis uerò opera Fauonii fuit. Hoc concursu optimatum comitia dimittuntur.Ex iis ergo locis apparet,sicut erãt in campo Martio septa quædam,ita in comitio fuisse,quò intro uocari dicebantur qui suffragium inibant. Septorum sane quorũdam quæ in foro essent,meminit Cicero pro Sestio: Venit in templum Castoris, obnunciauit Consuli:cum subito manus illa Clodiana in cæde ciuium sæpe iam uictrix exclamat, incitatur, inuadit. Inermem atque imparatum Tribunum alii gladiis oriũtur,alii fragmentis septorum & fustibus. Neque uerò in comitio tantum legum habebantur comitia, sed etiam interdũ in Capitolio,ut lex agraria Tib.Gracchi in Capitolio perlata est,rogatio de triumpho L.Pauli in Capitolio lata est, ut scribunt Plutarch.in uita Pauli & T.Liuius lib.5.Dec.5.Opimius de abrogãdis C.Gracchi legibus in Capitolium comitia edixit,ut ait Plutarch.in uita Gracchorum.Nonnunquam etiam in circo Flaminio comitia habebantur. Rogatio enim,quam ferebat Bibulus Tr.pl.de abrogando Marcello imperio,in circo Flaminio antiquata est,ut scribunt Plutarch.in Marcello & T.Liu.lib.7.Decad.3.In iudiciorum autem comitiis idem quod de legum comitiis dicendum: neque enim in comitio tantùm habebantur, sed etiam in Capitolio. Liuius enim lib.5.Dec.3.de comitiis agens, quibus de mulcta M. Posthumio Publicano irrogata populus iudicabat,in Capitolio ea haberi scribit. Quod uerò multa in comitio dici soleret,argumẽto esse possunt uerba A.Gellii lib.11. cap.1. Cum autem usus,& mos sermonum is sit, ut & ita nunc loquamur, ut plerique ueterum locuti sunt, mulctam dixit, & mulcta dicta est, non ab re putaui notare quod M. Cato aliter dixit.Nam in quarto Originum uerba hæc sunt.Imperator noster si quis extra ordinem depugnatum iuit, ei mulctam facit. Potest autem uideri consulta elegantia uitasse uerbum: cum in castris, & in exercitu mulcta fieret, non in comitio nec ad populum diceretur. Ac de comitiorum quidem Tributorum loco hactenus dictum sit. Restat ut de tempore pauca dicamus.

F

De tempore comitiorum Tributorum. Cap. VI.

COMMVNE omnibus comitiis erat, ut nisi comitiali die non possent haberi, ut nos supra docuimus. Id quod cum hac exceptione intellectum uolo, nisi nominatim, ut aliis etiam diebus cum populo agere sibi liceret, quisquam legem tulisset. Quod
G fecisse P. Clodium in Tribunatu scribit Cicero pro Sestio. Legẽ enim inter alias tulit, ut omnibus fastis diebus legẽ ferre liceret. Erat etiã hoc omnibus comitiis commune, ut cum populo agi nõ liceret ante primam horam diei. Ita.n. legibus cautum fuisse scribit Dion lib. 39. ubi dicit Prætorem Ser. Galbam de triũpho C. Pomptini rogationem male tulisse, quòd summo mane ante primam horam diei comitia habuisset. Quò pertinent uerba Ciceronis lib. 4. ad Att. Pomptinus uult ad quartum non. Nouẽb triũphare. Huic obuiã Cato, & Seruilius Prætores, & Q. Mutius
H Tr. pl. Negant.n. latum de imperio. Et est latum hercule insulse. Cum.n. lex de triumpho Proprætoris, & Proconsulis id continere deberet, ut liceret ei qui triumpharet, cum imperio esse eo die, quo urbẽ ingrederetur, ideò Cicero eam legem appellat de imperio: quæ lex insulse lata dicitur, quia occulte ante primam horã diei lata esset. Porro autem ut propius tempus comitiorũ definiamus, id non potest, nisi in ordinariis magistratibus fieri. Nam legum iudiciorumq́; , & extraordinariorum magistratuũ comitia certum tempus habere non poterant: quandoquidem
I pro publica necessitate ac uoluntate magistratum uariis anni tẽporibus haberentur. Sacerdotum comitia cùm erat in demortui locum sufficiendus alius, non aliàs habebantur: nisi aut noui instituerentur sacerdotes, aut numerus in collegiis augeretur. Ordinarii uerò magistratus fere ad finem mensis Iulii, & principiũ Augusti creabantur. Ac Tribunorum quidem Aediliumq́; pleb. comitia prima erant: cæterorum magistratuum prima erant Consularia, tum Prætoria, mox Aedilitia, pòst Quæstoria, postrema Tribunorum militum. Ac Tribunitia quidem comitia eo quo dixi tempore prima haberi Cicero in prima epist.
K ad Atticum indicat: In campo comitiis Tribunitiis ad 16. Calend. Sextil. Nam quod paulò pòst facit mentionem candidatorum Consularium illius anni, satis indicat nondum fuisse Consules creatos. At enim Cicero secunda in Verr. & in eum scribẽs Asconius, ostendunt Prætoria Aedilitiaq́; comitia pòst Consula

ria

ria fuisse. Et Cælius ad Ciceronem scribens, indicat Tribunos A
Aedilesq; pleb.iam creatos, cum adhuc sua comitia, quibus fieri Aedilis Curulis uolebat, non essent habita: ubi ostendit Calend. Sextil.iam fuisse creatos Tribunos pleb. Consules & Prætores, cum adhuc Aediles Curules creati non essent. Quòd uero etiam hoc tempore crearentur Tribuni militares, & secunda orat. in Verrem intelligi potest. Cum enim nonis Augusti illa oratio haberetur, ut ipse Cicero testatur, in ea oratione iam designatos in annũ sequentem magistratus fuisse ostendit: inter quos etiam Tribunos militares eo loco enumerat. Quod autem Quæstores B
& Tribunos militares postremos feci, præter id quod Dion lib. 39. diserte asserit Aediles ante Quæstores designari oportuisse, hac etiam ratione ducor, quòd non possent minores magistratus rogari, nisi creatis maioribus. Nam quorsum minores, qui erant maiorum ueluti administri, creaueris, non creatis maioribus? Aut si accidisset creatis minoribus maiorum impediri comitia, quomodo summa Repub. poterat in minorum magistratuum potestatem deuenire? Hoc igitur quo dixi ordine, & eo tẽpore creari magistratus solebant, nisi aut obnunciationibus, C
aut intercessionibus differentur comitia. Verùm ista de his temporibus intelligi debent, quibus Calend. Ian. magistratibus inibatur. Nam superioribus ætatibus creatio magistratuum (præter Tribunos Aedilesq; pleb. eo tempore fiebat, quo superiore libro diximus Consules tum creari solitos. Ego uero propterea Tribunos Aedilesq; pl. excepi, quia non eodem tempore inibãt magistratum, quo cæteri magistratus. Nam postquam primùm creati sunt Trib. pleb. semper mense Decembri magistratum inierunt: ut ex uerbis Dionysii lib. 6. apparet, ubi de primis Trib. D
pleb. ita scribit: Tribunitiam potestatem primi inierunt illi quinque ad quartum idus Decembri, quemadmodum etiam ad nostram usque ætatem fit. Et T. Liuius ad finem libri noni Dec. 4. Antiatem auctorem refellit Tribunos pleb. M. Neuius, aduersus quem oratio inscripta P. Africani est. Neuius hic magistratum non iniit Tribunatus pleb. P. Claudio, L. Porcio Coss. sed iniit Tribunatum App. Claudio, M. Sempronio Coss. ad quartum idus Decembres. Inde tres menses ad idus Martias sunt, quibus P. Claudius, L. Porcius Consulatum inierunt. Asconius E
uerò scribens in eum Ciceronis locum ex secunda orat. in Verr. P. Sulpitius, iudex tristis, & integer magistratum ineat necesse est nonis Decembris. Dicit Tribunos plebis eo die nona-

F nonarum Decembris magistratum inire solitos. Tres igitur illi auctores in hoc conueniunt, quòd mense Decembri magistratũ inirent Tribuni pleb. uerùm in die dissentiunt. Quam ego controuersiam sic dirimi posse existimo, si dicamus ætate Ciceronis diem ineundi Tribunatus fuisse nonas Decembris: at superiori ætate fuisse ad quartum idus Decemb. Quòd uero Dionysius scribit ad suam usque ætatem idem fieri solitum, ita accipiendum est, quasi propter quatuor dierum spatium, quo postremis temporibus dies ineundi Tribunatus solennis mutata est, noluerit
G subtilem computationem facere. Ex his perspicuum est, non potuisse superioribus illis temporibus comitia Tribunorum Aedliumq́; pleb. eodem tempore haberi, quo cæterorum magistratuum. Nam Decembri mense inire magistratum oportebat Tribunos, cùm ferè magistratibus aliis sufficiendis comitia ante Ianuarium mensem non haberentur. Sed tempore, omninoq́; de Tributis comitiis satis superq́; dictum est.

Doctissimi

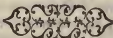
A

NICOLAI GRVCHII ROTOMAGENSIS,

DE COMITIIS ROMANORVM

LIBER TERTIVS.

B

Quid essent Curiata comitia. Cap. I.

VRIATA comitia à Curiis perinde nomen habuerunt, ut Tributa à tribubus, & Centuriata à Centuriis. Ac Romuli quidem instituto Curias numero triginta fuisse: eumq́ numerũ ad extrema usq́ Reip. tempora perdurasse, su C
periore lib. demonstrauimus, cũ à tribubus Curias semper fuisse diuersas ostẽdimus. De earum nomine parum inter auctores conuenit. T. Liuius Sabinarum uirginum nomen habuisse scribit. Verba eius hæc sunt: Itaque cùm populum in triginta Curias diuideret, nomina earum Curiis imposuit. Id non traditur, cùm haud dubie aliquanto numerus maior hoc mulierum fuerit, ætate an dignitatibus suis uirorumve, an sorte lectæ sint, quæ nomina Curiis darent. Plutarchus cõtrà ita scribit: Curias quidam perhibent à Sabinis mulieribus nomen traxisse: sed D
hoc mendacium esse deprehenditur. Nam multis illarum à locis nomina imposita sunt. Et Diony. lib. 2. De honoribus habitis uirginibus Sabinis dissentiunt Romani scriptores. Quidam. n. scribunt inter alia id eis tributum, ut triginta Curiæ earum nominibus appellarentur: tot. n. fuisse, quæ legationem suscepissent. Terentius aũt Varro cum iis hac in re non consentit. Dicit enim iam antè nomina Curiis fuisse imposita à Romulo in prima diuisione populi, partim à principibus uiris, partim ex locis sumpta. Nec uerò trigita tantum mulieres legationem suscepisse, sed E
quingentas & uiginti septẽ. Verùm minus nobis de noĩe laborãdũ est: id potius persequendũ, ut quid qualesq́ essent hæ Curiæ, doceamus Diony. lib. 2. ita scribit de Romulo: Diuisa ĩ tres partes

F tes omni multitudine, singulis partibus præfectum cõstituit eũ,
quem illustrissimũ ac nobilissimũ censebat. Tum singulis triũ par-
tiũ rursus in decẽ partes distribuit: totidemq; singulis p̃fectos de
dit, qui essent fortissimi. Ac maiores quidẽ partes Tribus, mino-
res Curias appellauit, ut etiã ad nostram usq; ætatẽ uocant. Quę
uerba sic Gręce reddere possumus, ut Tribus sit φυλή, & τριττύς:
Curia aũt φράτρα, & λόχος. Et ii quidẽ qui tribuũ p̃fecti erãt,
φύλαρχοι & τριττύαρχοι, quos Romani uocãt Tribunos. Curia
rũ uerò, φρατρίαρχοι & λοχαγοί, quos illi Curiones appellãt. Di
G uisæ aũt rursus sunt Curiæ in Decurias: uocabaturq; singularum
p̃fectus, Decurio. Postq; aũt hoc modo oẽs in Tribus & Curias
descripti sunt, solũ urbanũ uniuersum in 30. æquales partes distri
buit, ac singulis Curiis suã partẽ attribuit excẽpta ex singulis tãtil
la portione, quæ sufficeret tẽplis delubrisq; cõstruendis: simulq;
parte aliqua in cõe relicta. Et alio loco eiusdẽ libri de eodẽ Ro-
mulo: Sacra sua singulis Curiis constituit, suis cuiq; diuis, quos
uenerari semper deberent, assignatis. Et sacris faciẽdis certos sum
ptus definiuit, quos ex ærario suppeditari oporteret. Porrò aũt
H unà cũ suis sacerdotibus, sacris sibi solẽnibus peragendis Curia-
les adesse oportebat: unaq; epulabantur feriis in curialibus tricli
niis cœnaculisve. Erant.n. suæ cuiq; Curiæ cœnationes, in q̃bus
cõis ueluti focus singulis Curiis consecratus erat: haud secus q̃
apud Græcos in πρυτανείοις. Hmõi aũt ædes Curiarũ noĩe etiã
Curiæ appellabãtur: quod nomen nostra adhuc ætate retinẽt. Et
alio loco eiusdem libri. In oĩbus Curiis Iunoni Quirinæ aræ po
sitæ sunt: quæ etiãnum hoc nostro tp̃e ponuntur. Et eodẽ lib. dẽ
Numa loquens: Vnũ sacerdotum collegiũ fecit 30. Curionum:
I quorũ (ut dixi) munus erat pro Curialibus sacra facere. Et pau-
lò pòst: His quidẽ de causis Romulus non fecerat, cõe totius ur
bis templũ Vestæ, nec Vestales uirgines instituerat: sed in una-
quaque 30. Curiarum suã quandam Vestã statuerat, in qua epu-
labantur Curiales: sacerdotes aũt peragendis sacris non alios q̃
præfectos Curiarũ. Et Pomp. in lege 2. de orig. iuris: Postea au
cta ad aliquẽ modum ciuitate, ipse Romulus traditur populũ in
30. partes diuisisse: quas partes Curias appellauit, propterea q̃
tunc Reip. curã per sententias earũ partium expediebat. Et ita le
K ges quasdam & ipse Curiatas ad populũ tulit. Ex iis locis appa-
ret Curias Romæ fuisse, populi tales quasdã partes, quales sunt
nostræ in urbibus parœciæ: ut recte admonuit Budæus in poste
rioribus annot. in Pãd. Vt.n. nostræ parœciæ habent destinatas

quaſdam domos,in certa quadã urbis parte ſitas,quæ cõia ſacra, A
ædẽ ſacrã cõem,ſacrorum cõem adminiſtrum habent:ita Curiæ erant incolarũ urbis partes,nõ modò loco,ſed etiã ſacris ſibi peculiaribus diſtinctæ. Quod uero dixi incolarũ urbis tm̃ fuiſſe Curias,cũ ex Dionyſii uerbis paulò antè citatis intelligi põt; tũ uerò ex eo,ꝙ qui in municipiis & coloniis ciues Rom. habitabãt,ſua quædã in ſuis urbibus ſacra habebãt,non ſecus ꝙ q Romæ erãt:ut uel inde apparet, quod Milo legiẽ ad prodendũ Flaminẽ Lanuuiũ profectus pridie ꝙ Clodium occidit:nec erat neceſſe ſua ſacra eos relinquere qui ciuitate donabãtur,niſi in urbẽ B
migrarent.Nam quos migraſſe Romã reperimus,eos ſimul per curias Romanas deſcriptos fuiſſe ex eo intelligi põt,quod de Sabinis nominatim ſcribit Diony.lib.2.eos qui in ciuitatem recepti ſunt cum rege Tatio, per tribus Curiaſq; fuiſſe deſcriptos. Quod idem de aliis etiam populis, qui Romã migrare euerſis eorum urbibus coacti ſunt,multis in locis ſcribit. Erant igitur Curiata comitia, in quibus populus curiatim ſuffragiũ dicebat: hoc eſt, in quibus populi per Curias diuiſi ſententia rogabatur, ut quod plures Curiæ ſtatuiſſent,id iuſſum populi eſſe diceretur. C

De cauſis Curiatorum comitiorum. *Cap.* 11.

CAVSAE horum comitiorum diuerſæ pro diuerſis Reip. tẽporibus fuerunt. Nam poſt Curias à Romulo inſtitutas uſque ad tempora Seruii Tullii ſexti Romanorum regis, omnia quæ ſuffragiis populi à regibus committebantur, Curiatis comitiis peragebantur: ut ex eo intelligi poteſt, quod nec dum Centuriæ nec tribus erant quæ ſuffragium dicere poſſent. Itaque non D
modo reges, ſed etiam cæteros magiſtratus Curiatis comitiis creatos fuiſſe interpretandum eſt, cum apud auctores reperimus à populo eos creatos, & leges omnes quæ ad illud uſque tempus latæ ſunt, Curiatæ fuerunt: & iudicium Horatii à populo Curiatis comitiis peractum eſt.At poſt claſſes à Seruio rege inſtitutas, tum duo cœperunt eſſe comitiorum genera, Curiata & Cẽturiata. Atque illis duobus tãtum generibus uſus eſt populus uſque ad iudicium Coriolani, anno urbis 263. quo primùm anno cœperunt Tributa comitia. Ac fuiſſe quidem in E
uſu Curiata comitia etiam poſt claſſes à Seruio inſtitutas ex eo oſtendi poteſt, quòd leges à L. Bruto latæ, cum reges eiecti ſunt, omnes Curiatæ fuerunt, ut ſcribit Dionyſius ad finem libri quarti. Verba Bruti ad populum hæc ſunt: Viſum eſt
nobis

F nobis Tarquinios & uniuersum eorum genus,non modò ciuitate Romana,sed omni regione,quæ sub Romano impero est eiicere,ut omnino nemini liceat de Tarquiniis posthac agere, aut loqui:ac si quis secus faxit,ut morte plectat. Qđ si idem uobis quoq; uidetur,Quirites,discedite in Curias,& suffragiũ inite.Oẽs Curiæ,uti rogarat Brutus,exilium Tarquiniis iusserunt. Hac lege perlata rursus ad populũ Brutus:Quãdo,inquit,tã bonũ principium res habet,reliqua accipite,quæ de Rep.à nobis excogitata sunt. Nobis cõsiderãtibus cui magistratui summãReip.cõmit
G tamus,reges posthac non creare certũ est,sed duos singulis annis esse creandos regia potestate,quos Centuriatis comitiis creabitis. Quæ si ita uobis uidentur,inite suffragiũ.Hæc quoq; lex ab omnibus Curiis accepta est.Iam uerò Cornelius Tacitus scribit lib. 11.Sed Quæstores regibus etiã tum imperãtibus instituti sunt: quod lex Curiata ostẽdit à L.Bruto repetita.Horũ Taciti uerborũ ea(meo quidẽ iudicio)sentẽtia est,ut legẽ Curiatã Brutus repetiisse dicatur,qua regibus permissũ erat deligere sibi Quęstores: ut Cõsulibus pariter potestas esset Quæstores deligendi, sicut an
H tè regibus fuerat. Verba.n.sequẽtia ostẽdunt penes Consules multis annis eã potestatem fuisse:Mansitq; Consulibus potestas deligendi,donec eum quoq; honorẽ populus mandaret. Vnde fit,ut eum locum sic potius interpretandum existimem,quam quomodo alii interpretantur Curiatis comitiis Quęstores Brutum creasse,sicut reges antè creare eos solebant.Quanquam enim id de regibus Iunius Gracchanus afferat apud Vlpianum, lege unica de officio Quæstoris,cum eo tamẽ Cornelius Tacitus non consentit hac in re. Creandis etiam magistratibus Curiata comitia in
I usu fuisse demonstrãt Tr.pl quos ad legẽ usq; Voleronis perlatã Curiatis comitiis creari perspicuum est. Et ante Coriolani iudicium multa iudicia populi in historia legũtur habita in foro, ubi Centuriata esse non poterãt:unde relinquitur Curiata fuisse.Postquam uerò ad illa duo comitiorum genera accessit tertiũ genus Tributorum comitiorũ,tũ minus frequentari cœperunt Curiata, & maxime postquam lex lata est,de plebeiis magistratibus creãdis Tributis comitiis.Ego tamen adhuc post illud tempus reperio duas generales causas fuisse horũ comitiorũ habendorũ: unã,
K legibus ferendis:alteram,sacerdotibus creandis.Ac legũ quidem causa toties habebantur,quoties legibus Curiatis opus fuisse legimus. Vnũ genus earum legum erat,quas de magistratuũ imperio ferre oportebat:ut Cic.2.orat.in Rull.ostẽdit,his uerbis:Pri
mum

mum lege Curiata decemuiros ornat. Iam hoc inauditũ,& plane nouo more, uti Curiata lege magistratus detur, cui nullis comitiis antè sit datus. Atque hinc perspicuum est, quid à maioribus acceperitis, quid ab hoc Tr.pl. uobis relinquatur. Maiores de omnibus magistratibus bis uos sententiam ferre uoluerunt. Nam Centuriata lex Consulibus ferebatur,& cæteris patriciis magistratibus, Tr.pl. etum Curiata iterum de eisdem iudicabatur, ut esset reprehendendi potestas, si populum beneficii sui pœniteret. Et paulò pòst: Ita cum maiores binis comitiis uoluerint uos de singulis magistratibus iudicare, hic homo popularis ne unam quidem populo comitiorum potestatem reliquit. Et paulò pòst: Videte hominis religionem & diligentiam. Vidit & perspexit si ne Curiata lege Decemuiros habere potestatem non posse, quoniem per nouem tribus essent cõstituti. Est & locus apud A. Gellium lib. 13. c. 14. Reliquorum (inquit apud eum Messala) magistratuum minora sunt auspicia. Ideo illi minores, hi maiores magistratus appellantur. Minoribus creandis magistratibus Tributis comitiis magistratus, sed iustius Curiata datur lege. Ad horũ Ciceronis & Gellii locorum planiorem interpretationem quærendum est, an omnibus magistratibus opus esset lege Curiata, quemadmodum hi loci significare uidentur. Sane plebeiis magistratibus, hoc est Tribunis & Aedilibus plebis Curiata lege opus non fuisse, his rationibus adducor. Apud Dionysium uerba patriciorum ad Tr.pl. superiore libro à nobis recitata sunt, à Curiis suffragium de iis non ferri. Ex quo sequitur unis comitiis Tributis fuisse contentos: alioqui falsum dixissent patricii, si post Tributa opus etiam fuisset Curiatis. Deinde uerò lex à Volerone lata erat, ut pro Curiatis comitiis Tributa fierent creãdis plebeiis magistratibus, non autem, ut præter Curiata fierent & Tributa. Vt dmittam si etiam Curiatis comitiis eis opus fuisset, nõ fuisse consecutos ea lege Tr.pl. ut se à patriciorum potestate liberarẽt, quemadmodum Liuius lib. 2. Dec. 1. scribit his uerbis: Haud parua res sub titulo prima specie minime atroci ferebatur: sed quæ patriciis omnem potestatem per clientum suffragia creãdi, quos uellent, Tribunos auferret. Qũo uerò ea lege perlata Tribunorũ creatio non æque fuisset in patriciorum potestate, ut prius, si eis creandis opus adhuc fuisset Curiatis comitiis? præsertim cùm secunda comitia reprehendi potestatem populo darent, si beneficii sui pœniteret, ut Cicero ait. Iam uerò Dionysius ait ad sua usque tẽpora, ex illius legis præscripto plebeios magistratus creari. Si

ergo

F ergo Curiata comitia illa lege exclusa erant, necessariò relinquitur plebeiis magistratibus nihil opus fuisse, ne postremis quidẽ tpibus, Curiata lege. Postremò legẽ Curiatã ferre magistratibus quidẽ creãdis (nã Pontifices sacrorũ causa comitia Curiata habere poterãt) nemo poterat, nisi qui patricius magistratus esset: ut nos postea demonstrabimus. Atqui legũtur plebeii magistratus imperiũ gessisse, cum nullus esset in urbe patricius magistratus, à quo lex Curiata ferri posset. Quòd si his rõnibus conuincamur, ut plebeiis magistratib. negemus Curiata lege opus fuisse, restat
G ut uerba Ciceronis sic interpretemur, ut inde excipiãtur Tr. Aedilesq; ple. Cũ ergo ait de oĩbus magistratibus bis populũ iudicare, semel Centuriatis aut Tributis iterũ Curiatis: de oĩbus magistratibus, qui essent uniuersi populi, intelligi debet, non etiam de iis, qui plebis proprii essent. Cumq; plebeios magistratus appellat, non propriè debet accipi pro magistratibus plebis: sed ꝓ minoribus magistratibus, ut nos suprà demonstrauimus, sed ita tñ minores magistratus intelligendi sunt, ut illi excludãtur, qui, ut ait Plutarc. in Probl. potius imperii solutionẽ habebant q̃ im
H periũ: & potius ad restringendã magistratuũ ptãtem creati erant, q̃ ut ipsi magistratus essent. Itemq; cũ Messala apud Gell. scribit minoribus magistratibus Tributis comitiis dari magistratũ, sed iustius Curiata lege: in numero minorũ magistratuũ illic Tr. & Aediles pl. cõprehendi non debent: sed hi tm̃ qui habebant alteram partẽ auspiciorũ, quam patriciorũ esse paulò antẽ dixerat: in quo numero hos plebeios magistratus nõ contineri pespicuũ est. Nam si patriciorũ erant maiora & minora auspicia, (ut ipse ait) qũo eadẽ plebis esse potuissent? Verũ enimuero quia dici po
I terat nõ habere minores magistratus auspicia, siquidẽ auspicatò non crearẽtur: nã Tributis comitiis, quibus hi creabantur habẽdis, auspicia nõ desiderabantur: ut illi obiectioni occurreret Messala, idcirco subiecit, Tributis quidẽ comitiis magistratũ iis dari, uerius tñ ac iustius lege Curiata id fieri: quia hanc legẽ auspicatò ferri oportebat, adhibitis. s. auguribus, qui se in auspicio fuisse dicerent, ut nos postea docebimus. Vnde fit, ut non immeritò auspicia habere dicantur, qui ueris auspiciis, qualia erant ea quæ penes solos patricios erant, creati essent. Ex huius qõnis explica
K tione cũ his locis Ciceronis & A. Gel. collata perspicuum est, exceptis plebeiis magistratibus, Curiatis comitiis cæteros oẽs magistratus ita creari solitos, ut imperiũ his comitiis non daretur, nisi qui aliis iã comitiis Centuriatis aut Tributis creati essent. Id

quod in iis fane magiſtratibus uerum eſt, qui populi ſuffragiis A creabantur: uerùm in Dictatore, quem Conſul dicebat, non populus deſignabat, idem dici non poteſt. Nam Curiata lex de eius imperio ferebatur, cum tamen nullis comitiis deſignatus eſſet. Liuius lib. 9. Dec. 1. de L. Papyrio Dictatore ita ſcribit. Atque ei legem Curiatam de imperio ferenti, triſte omen diem diffidit: quod Faucia Curia fuit principium, duabus inſignis cladibus, captæ urbis, & Caudinæ pacis, quod utroque anno eiuſdem fuerat principiũ. Macer Licinius tertia etiam clade, quę ad Cremerã accepta eſt, abominandam eam Curiam facit. Dictator poſtero die auſpiciis repetitis pertulit legem Et lib. 3. Dec. 3. de M. Iunio B Dictatore ita ſcribit: Dictator M. Iunius rebus diuinis perfectis, latoque (ut ſolet) ad populum, ut equum aſcendere liceret. Ex his Liuii locis non modò intelligi poteſt uera eſſe, quæ de Dictatoris lege Curiata diximus, ſed etiã in ea lege nominatim id fuiſſe ferẽdum ad populum, uti equum aſcendere liceret. Id quod Plutarc. in uita Fabii oſtẽdit, primum fuiſſe à Fabio Dictatore inſtitutũ. Propterea autem id nominatim ferendum erat, quia cõtra primã Dictatoris inſtitutionẽ erat, ut peditũ dux equo ueheretur. Neque C uerò ordinariis magiſtratibus tantum ea lege Curiata opus erat, ſed etiam extraordinariis. Quod uel inde intelligi poteſt, quod Cicero occaſione Decemuirorũ, quibus legẽ Curiatam dabat Rullus, hæc uerba quæ citaui, generaliter in omnibus magiſtratibus pronunciat. Sane in Proconſulibus, & Proprætoribus cum imperio mittendis Curiata lege opus fuiſſe, ex his Liuii & Ciceronis locis perſpici põt. Liui. lib. 5. Dec. 1. in Camilli concione ita ſcribit: Quid alia, quæ auſpicatò agimus oĩa fere intra pomœrium, cui obliuioni aut negligentiæ damus? Curiata comitia quæ rem mi- D litarem continet. Cicero in Rullum: Conſuli, ſi legem Curiatam non habet attingere rem militarem non licet. Hi loci oſtendunt rem militarẽ nemini attingere licuiſſe, niſi lege Curiata id ei nominatim datum eſſet. Atqui nemo cum imperio rem militarem gerere poterat, niſi Conſulari aut Protorio. Quicunque ergo in prouinciam cum belli gerendi poteſtate mittebantur, legem Curiatã ante habere debebant. At. n. neminem Prætorio aut Cõſulari imperio in prouincia fuiſſe, qui belli gerendi poteſtatem non haberet, dubitari non poteſt. Vnde etiam apud Ciceronem de Appio E Conſule in Ciliciam prouinciam profecturo ita legimus lib. 1. Epiſt. Fam. Appius in ſermonibus antea dictitabat: poſtea dixit etiam in Senatu palam ſeſe, ſi licitum eſſet, legem, Curiatam fer

F re,sortiturum esse cum collega prouinciam: si Curiata lex non esset,se paraturum cum collega,tibiq́ꝫ successurum.Legem Curiatam Consuli ferre opus esse,necesse non esse.Se,quoniã ex S. C. prouinciam haberet,lege Cornelia imperium habiturum, quoad in urbem introisset.Ego quid ad te tuorum quisque necessariorũ scribat nescio:uarias opiniones esse intelligo.Sũt qui putant posse te non decedere,ꝗ sine lege Curiata tibi succedatur. Sunt etiã qui si discedas,à te relinqui posse,qui prouinciæ præsit.Mihi nõ tam de iure certum est (quanquam ne id quidem ualde dubium G est)quàm illud ad tuam summam amplitudinem,dignitatem,liberalitatẽ pertinere,te sine ulla mora prouinciam successori concedere.Et lib.3.Epist.ad Q.frat.Appius sine lege Curiata confirmat se Lẽtulo nostro successurum. Et lib.4 ad Att.Appius sine lege,suo sumptu in Ciliciam cogitat. Et alio loco eiusdem libri: Consules flagrant infamia,quòd C.Memmius cãdidatus pactionem in Senatu recitauit; quã ipse & suus competitor Domitius cum Consulibus fecisset:uti ambo sestertium quadragena Consulibus darent,si essent ipsi Consules facti, nisi tres augures dedis- H sent,qui se affuisse dicerent,cùm lex Curiata ferretur quæ lata nõ esset,& duos Consulares, qui se dicerent in ornandis prouinciis Consularibus scribendo affuisse, cùm omnino ne Senatus quidẽ fuisse.Ex his Ciceronis locis apparet magistratibus in ꝓuincias profecturis lege Curiata opus fuisse,sine qua non poterat legitimum esse cuiusquam imperium:adeò ut non satis esset lex Curiata omnium magistratuum communis,ut paulò antè ex Cicerone & Gellio docui,quæ lata erat priusquam magistratum in urbe inire posset:sed rursus ferenda erat alia Curiata ad continuan- I dum eis in prouincia imperium. Hanc uero legem Curiatam etiam ad Quæstores pertinuisse,qui in prouincias mittebantur, uerba Ciceronis indicãt,cum ita scribit2. Philip.Quæstor es factus:deinde cõtinuò sine S.C.sine sorte sine lege ad Cæsarẽ cucurristi. Sed & hoc obiter attẽdi debet in iis,quos citauimus locis, tum sortitionem fieri prouinciarum quas iam ante Senatus decreuerat,solitam,cum lex Curiata de eorum imperio ferebatur, qui designati erãt prouinciales magistratus. Id quod uerba Appii ostendunt,cum dicebat se sortiturũ cũ collega si legem Curia- K tam ferre eum nemo impediret:sin secus,cõparaturũ cũ eo. Illud quoq́ꝫ non est omittendum,quod prouincialibus magistratibus præter legẽ Curiatã opus erat Senatusconsulto,quo decrete prouinciæ ornarentur.Ornari autem prouinciæ magistratuum dicebantur,

bantur,quando à Senatu decernebatur,quo ſumptu,quo comita A tu inſtructi de publico magiſtratus in prouincias proficiſceren-tur.Nam quo id Senatus liberalius fecerat,eo ornatiores dicebã tur eſſe prouinciæ.Quæ autem ea erant,quibus fere ornari ſole-bant Prætorum prouinciæ,Cicero in Rullum oſtendi, his uer-bis:Deinde ornat apparitoribus,ſcribis,librariis,præconibus, ar chitectis:præterea mulis,tabernaculis,tentoriis,ſupellectili.Sum ptum haurit ex ærario,ſuppeditat à ſociis. Finitores ex equeſtri loco ducentos in annos ſingulos ſtipatores corporis conſtituit, eoſdem miniſtros,& ſatellites poteſtatis. Et Capitolinus in uita B Alexandri imperatoris:Alexander exemplo ueterum, & argen to,& neceſſariis,magiſtratus quos ĩ prouincias mittebat,inſtrue-bat:ita ut præſides prouinciarum acciperent argenti pondo ui-cena,Phialas ſenas mulos binos,equos binos,ueſtes forenſes bi-nas,domeſticas ſingulas,balneares ſingulas,aureos centenos,co-cos ſingulos.Et ſi uxores non haberent ſingulas concubinas, ꝙ ſine iis eſſe non poſſent,reddituri depoſita adminiſtratione mu-las,mulos,equos,muliones & cocos:cætera ſibi habituri, ſi bene egiſſent:in quadruplum reddituri,ſi male. Iam uerò in ornandis C prouinciis Prætorum,& Conſulum maximi momenti erat lega torum numerus,& multitudo exercitus qui decernebatur. Nam quo maiori numero hæc decreuiſſet omnia Senatus, eo prouin-ciam ornatiorem rediderat. Quò pertinet id quod eſt apud Plutarchum in uita Gracchorũ, Senatum in ornãda Tib. Gracchi triumuirali prouincia, noluiſſe ei tentorium decernere : nec uoluiſſe in ſingulos dies pluſꝗ nouem numeros inſumptum ei decernere.Erat etiã in prouinciæ ornamentis amplitudo prouin ciæ.Veluti cùm Ciceronis træ Aſiaticæ diœceſes ad Ciliciã pro- D uinciam adiectæ ſunt,quas Appius non habebat, eo data eſt Ci-ceroni ornatior prouincia quàm Appio.Ex iis nõ eſt difficile in telligere,quid ſibi uelit Cicero,cũ ait Appium ſine lege ſuo ſum-ptu in Ciliciam cogitare.Neceſſe.n.erat ſuo ſumptu proficiſci Ap pium,quando ſine hoc de ornandis prouinciis S.C. profecturus erat:cui locus eſſe non poterat,niſi poſt legem Curiatam. Ac de magiſtratuum quidẽ lege Curiata ſatis dictum eſt. Legem Curia tam alterius generis reperio eam,qua reuocatus eſt ab exilio Ca millus.T.Liuius lib.5.Dec.1.Accepto Senatus decreto, ut & co E mitiis Curiatis reuocatus de exilio iuſſu populi Camillus,Dicta-tor ex tẽplo diceretur.Et paulò pòſt : Lex Curiata lata eſt,Dicta torꝗ abſens dictus.Fuit etiam & alia uetus lex Curiata,quæ fer-

F ri olim ſolebat teſtamentis confirmandis, quo tempore Calatis
comitiis in concione fiebant: de qua lege, plura diximus libro
primo. Erat & alia lex Curiata, qua adoptiones fiebāt. Gell. lib. 5.
c. 19. Cum in alienam familiam, inq; liberorum locum extranei
ſumuntur, aut per Prætorem fit, aut per populū. Quod per Præ
torem fit, adoptatio dicitur: quod per populum, arrogatio. Ado-
ptantur autem, cum à parente, in cuius poteſtate ſunt tertia man
G cipatione in iure cedūtur, atque ab eo qui adoptat, apud eū, apud
quem legis actio eſt, uindicantur. Arrogātur ii, qui ſui iuris cum
ſint, in alienam ſeſe poteſtatem tradunt, eiuſq; rei ipſi auctores
fiunt. Se arrogationes non temerè, nec inexploratè committun-
tur. Nam comitia arbitris etiam Pontificibus præbētur, quæ Cu
riata appellātur. Huius Curiatæ legis meminit Cic. ꝓ domo ſua:
Quo die de te lex Curiata lata eſſe dicat, audes negare de cælo
eſſe ſeruatum? Et de Aruſp. reſponſis: Tum leges Iulias cōtra au-
ſpicia latas, & hic & in concionibus dicere: in quibus legibus ine-
H rat Curiata illa lex quæ totum eius Tribunatum continebat. Et
de prouiciis conſ. Obliti ne erant tum cum ille, qui id egerat, ple-
beius eſt lege Curiata factus, dici de cælo eſſe ſeruatum? Vnde
etiam apud Cornelium Tacitum lib. 17. Galbæ imperatoris ad
Piſonē, quē adoptare uolebat, hæc uerba ſunt: Si te priuatus lege
Curiata apud Pōtifices (ut moris eſt) adoptarem. Aliam denique
legē Curiatam reperio fuiſſe, qua ſacrorum deteſtationes fiebant.
Id quod ego ex A. Gell. lib. 15. c. 27. colligo: Iiſdē comitiis, quæ
Calata appellari diximus, & ſacrorum deteſtatio, & teſtamēta fie-
ri ſolebant. Ego autem deteſtationes ſacrorum intelligo oēs cō-
I ſecrationes, quas publice in concione populi fieri oportebat. At-
que ego illas primis temporibus à Pontificibus factas Calatis
comitiis (ut Gellius ſcribit) exiſtimo, quæ comitia erat Curiata.
At poſt latā legem Papyriam, quæ uetabat ædes, terram, aram
conſecrare iniuſſu plebis, magiſtratibus plebeiis cœpit poteſtas
eſſe hmōi conſecratione faciendi: quas Tributis comitiis perage-
rent. In quo ſatis erat collegio Pontificum, ut adeſſet denuncia-
re: ad qđ etiā ꝓ imperio Tribuni cogere poterāt Pontifices, ut
Cicero ſcribit pro domo ſua. Vnde fit, ut duo genera Calatorum
K comitiorū quæ illic ponuntur à Labeone exiſtimem iamdudū in
uſu eſſe deſiiſſe. Quæ cauſa fuit, ut ſeorſum illa quaſi exoleta po
ſuerit ī explicādis Calatorū comitiorū generibus. Neq;.n. Labeo
nis ætate in uſu erāt teſtamēta Calatis comitiis. Itaq; uſus eſt uer-
bo tēporis imperfecti, ſolebāt, ut intelligas olim iſta fieri ſolita:
Altera

Altera causa habẽdorum comitiorũ Curiatorũ erat ad creandos A
sacerdotes. Id quod ad flamines tãtùm & maximũ Curionẽ pertinet. Ac flamines quidẽ Curiatis comitiis creari, ex uerbis Lælii Felicis, quæ à Gellio recitantur lib. 15. c. 27. suprà demonstrauimus. Lælius. n. scribit Calata comitia haberi flaminũ inaugurãdorũ causa. Hæc uerò Calata uel Centuriata erant uel Curiata eodẽ Lælio auctore. Flaminibus aũt nõ Cẽturiata conuenire sed regi sacrorum ostendimus. Ex quo consequit̃ Curiatis eos comitiis creari. Quòd uerò ad Curiones attinet, Diony. scribit lib. secũdo, quos sacerdotes crearat Romulus, ĩstituisse ut Curiarũ suffragio B
crearentur. Ac singulos quidẽ Curiones suæ curiæ creabãt, ac nõ à collegis cooptabãtur, ut idẽ ipse scribit. Vnde seq̃tur non fuisse Curiata comitia, quibus singulis Curiones creabãtur: quando ab unius tãtũ Curię curialibus designabãtur. At Curio maximus comitiis creabatur, ut ex T. Liuio ostẽdi põt lib. 7. Dec. 3. Inter maiorũ rerũ curas, comitia maximi Curionis, cũ in locũ M. Aemylii sacerdos creat̃, uetus excitauerũt certamẽ: patriciis negãtibus C. Manlii Attelii, qui unus ex plebe petebat, habẽdã rationẽ esse: quia nemo ante eũ, nisi ex patribus id sacerdotiũ habuisset, Tri- C
buni appellati ad Senatũ reiecerunt. Senatus populus populo potestatẽ fecit. Ita primus ex plebe creatus maximus Curio C. Mãlius Attelius. Erat autẽ maximus Curio, Festo auctore, cuius auctoritate, Curiæ omnesq; Curiones regebantur. Vnde ego potissimũ colligo Curiarũ suffragio creari, ac fuisse eius comitia Curiata. Par. n. est, ut quemadmodũ singulos Curiones singulæ Curiæ creabãt, ita Curionẽ maximũ oẽs Curiæ: ut omittã cũ hoc sacerdotiũ institutum est, non alia fuisse in usu comitia, quàm Curiata. D

De personis comitiorum Curiatorum. *Cap. III.*

DEINCEPS sequitur de personis, ut pauca dicamus. His comitiis ius habebant suffragii non oẽs qui ciues Romani erãt, sed hi tantũ qui in Curias descripti erãt, quas nos suprà ostendimus eorũ tantũ fuisse, qui urbem habitabant. Quæ causa fuit, ut postquã Italiæ municipia ciuitate donari cœperũt, minus freq̃tarẽtur hæc comitia. Nã qđ ad magistratus attinet, ego omnes mi- E
nores à principio existimo Curiatis comitiis creari solitos non aliter q̃ Tribuni Aedilesq; ple. usq; ad legẽ à Volerone perlatã, idq; eò usq; durasse, donec ex municipiis Italiæ ciues in horũ minorũ magistratuũ suffragii admitti uoluerũt, sicut in maiorũ co-

F mitiis Centuriatis. Neque.n.æquum uidebatur hac suffragiorum
parte eos priuari, qui ęquo iure ciues essent. Tum igitur ea ratio
inuenta est omnes ciues admittendi, ut illis magistratus tributim
non curiatim crearentur: sed ita tamen, ut pòst de eisdem illis ma
gistratibus, lex Curiata ferretur: idq; auspiciorum causa, id est, ne
in eorum magistratuum creatione negligi uiderentur auspicia.
Tributa enim auspicatò non habebantur, nec patres auctores fie
bant. His ergo magistratibus ut sua essent auspicia, lex Curiata
ut de iis qui designati essent Tributis comitiis ferretur, cautum
G est. Vnde etiam Lælius apud Gelliũ ait, iustius lege Curiata ma-
gistratu dari, ꝙ Tributis comitiis. Atq; illa quidem lex à princi-
pio iustis comitiis Curiatis ferebatur: ut Cicero in Rullũ ostẽdit
cum ait maiorũ instituto populum binis comitiis iudicare de o-
mnibus magistratibus solitũ. Vt etiã omittam T. Liuii locum,
quem supra citaui de Dictatore L. Papyrio legem Curiatam de
suo imperio ferente: ubi apertè demõstratur totas tum Curias in
suffragium mitti solitas. At successu tandẽ temporis factum est,
ut non triginta Curiæ in suffragium uocarentur, sed pro triginta
H Curiis triginta lictores suffragiu inirent: adeò ut legẽ Curiatã ma
gistratibus ferre, non esset populo curiatim conuocato legem iu
bendam dare, sed ad usurpationem quandam uetustatis, triginta
lictorum suffragio legem committere. Hæc Cicero suis tempori
bus ita fuisse demonstrat secunda orat. in Rullum: Nũc quia pri-
ma illa comitia tenetis Centuriata & Tributa, Curiata tantum
auspiciorum causa remanserunt. Hic autẽ Tr. pl. quia uidebat po-
testatem neminem iniussu populi aut plebis posse habere, Curia-
tis ea comitiis quæ uos nõ initis, cõfirmauit: Tributa quæ uestra
I erant, sustulit. Et paulò pòst: Sint igitur Decemuiri neque ueris
comitiis, hoc est, populi suffragiis, neque illis ad speciem atq; ad
usurpationem uetustatis per triginta lictores auspiciorum causa
adumbratis. Ex his perspicuum est tempore Ciceronis Curiatis
comitiis de magistratuum imperio habendis, triginta tantum li-
ctores suffragium iniuisse: cum ante omnes ciues qui in Curias
descripti erant, soliti essent suffragiũ dicere. Quanq; autem Cicero
nis ætate hoc modo lex Curiata ferretur per triginta lictores, de
magistratuum imperio, ego tamen dubito an idem fuerit in cæte
K ris Curiatis comitiis, quæ adoptionis aut sacerdotum causa habe
bantur. Nam si Flamines & Curio maximus non aliis comitiis
creabãtur ꝙ Curiatis, si per triginta tantum lictores fierẽt, nõ iã
in populi iudicio hęc sacerdotia fuisse dixi posset, nec amplius be
neficio

neficio populi dabantur:quod tamen Lælii apud A. Gelliũ uerba A
refutare uidentur,cum ait Calata comitia, partim Centuriata par
tim Curiata fuisse:& Curiata per lictorẽ curiatim calari.Neq;.n.
comitiorum nomine triginta lictorũ cõuentũ proprie appellas-
set:nec populũ per Curias calari dixisset. Neque.n.dici potest æ-
tate Ciceronis nõ fuisse Curias quasdam populi Romani: id qđ
nos suprà demonstrauimus. Quin ergo possent ea ætate Curiæ
in suffragiũ mitti,negari nõ potest:prętertim si id ageretur quod
iudicio populi aliter cõmitti nõ posset, nisi eo curiatim conuoca
to.Sane adoptionibus per agendis triginta Curias suffragiũ di- B
xisse,Cicero pro domo sua ostendit his uerbis:Credo enim,quã
quã in illa adoptione legitime factum est nihil,tamen te esse in-
terrogatũ,auctorne esses,ut in te P.Fõteius uitæ necisq; potesta-
tẽ haberet,ut in filio.Quæro si aut negasses ut tacuisses,si tamen
id triginta Curiæ iussissent,nũ id iussum esset ratũ? Et A.Gellius
lib.5.c.9.Nã comitia arbitris etiã Pontificibus præbentur, quæ
Curiata appellantur.Neq;.n.uere comitia Gellius appellaret tri-
ginta lictorũ conuentum. Sed nec per populũ arrogationẽ fieri
uerum esset,ut ipse dicit.Et legem certe,Curiatam trinundino ꝓ- C
mulgari uanũ fuisset,si populi suffragijs nõ cõmitteretur. Atqui
promulgandã fuisse paulò pòst ostendimus. Iam uerò si postre-
mis illi temporibus nulla erant Curiata comitia, nisi hæc quæ ꝑ
triginta tantum lictores peragebantur:quò pertinent uerba Læ-
lii Felicis cum ait,Cum ex generibus omnium suffragiũ fertur,
Curiata comitia esse? Quõ.n.uerũ erit generibus omniũ ferri suf
fragiũ,si triginta tantùm lictores suffragium ferrent? Neq; uerò
cum populo agere recte diceretur,q̃ legẽ Curiatã ferret de ado-
ptione,si triginta tantum lictores in suffragium mitterentur.At- D
qui Cicero ꝓ domo sua de lege Curiata,qua adopta tus est Clo
dius,ita scribit:Negãt fas esse agi cũ populo,cùm de cælo seruatũ
sit.Quo die de te lex Curiata lata esse dicatur,audes negare de cę
lo esse seruatũ? Ego itaq; his rationibus adducor, ut quæ à Cice-
rone de triginta lictoribus scribũt,nõ existimẽ ad oĩa Curiata co
mitia trãsferẽda esse:sed ad ea tãtum,q̃ de imperio magistratuum
habebantur.Nã magistratibus creãdis tãtũ auspiciorũ causa retẽ-
ta erant hæc adũbrata comitia:siquidẽ eos populus iã antè iustis
comitiis designasset.Vnde fiebat,ut rursus coire populus ꝓpter E
eosdẽ magistratus minus curaret.Itaque ne oĩno deserta ꝑ infre-
quẽtiã populi uiderẽtur,cõstitutũ uidet,ut pro30.curiis,30.licto-
res cõuenirent.At cæteris in rebus retinenda uidentur fuisse Cu-

F riata comitia: quando nullis alliis comitiis de iis iudicium esset populi. Ego tamē hac in re nihil pro certo affirmare ausim. Hoc modò dicere possumus, si quæ adhuc essent iusta comitia Curiata ætate Ciceronis, in iis suffragii ius habuisse omnes ciues, qui Curiarum descriptione continebantur. Sin nulla erant iusta comitia, in iis omnibus triginta tantum lictores in suffragium mitti solitos. Comitia Curiata habēdi ius erat patriciis tantùm magistratibus & Pontificibus. Illis quidem, legibus Curiatis ferendis: his uerò sacrorum causa. Ac patricios magistratus solos id iuris habuisse

G buisse ex eo intelligi potest, quod scribit Liuius lib. 6. Decad. 1: Curiata comitia auspicatò, & patribus auctoribus haberi. Vnde fit, ut qm̄ Tr. pl. nō licebat legē Curiatā ferre, Rullus uno capite suæ legis iuberet Prætorē eā ferre. Nā si tam poterat legem Curiatam ferre Rullus, q̃ Tributā, cur Prætori id munus dedisset? At si plebeii magistratus id non possent, restat ut solis patriciis hoc ius concedamus. Neque uerò Aediles Curul. aut Quæstures hæc comitia habere poterant, quando ne Tributis quidē comitiis agēdi cū populo ius haberent, ut nos suprà ostendimus: ni

H si forte uno casu: ad mulctā, inquā, alicui dicendam. Restat igitur ut ordinariorū qdē magistratuū solis Cōsulibus, & Prætoribus id tribuamus: extraordinariorū autē, Dictatoribus & Interregibus. Sane nō est uerisimile, eos qui à Cōsulibus, creabātur, ut Aediles, Quæstores, & Tribuni militū, potuisse Curiatā legē de suo imperio ferre: præsertim cùm lege Curiata iustius magistratū acciperēt, q̃ Tributa: ut omittā auspicia eos, nisi per legem Curiatā nō habuisse Pōtifices uerò sacrorū causa ius habuisse uocandi comitia Curiata ex eo intelligi potest, quod suprà ostēdimus Cētu

I riata comitia habēdi ius habuisse. Nā si illa habere poterāt, & hęc certe multo potius uocare ī eorū erat potestate. Et Calata comitia propria erant Pōtificū: flamines autē Calatis comitiis creabātur. Qm̄ autē nō modo à Pontifice max. inaugurari flamines reperiuntur passim in historia Liuii, sed ēt nusq̃ in eorū creatione ulli interuenire magistratus cōperiuntur, idcirco à Pont. max. haberi comitia crādis flaminibus existimo, absque ullo interuentu magistratuū: præsertim cùm ei pro sui sacerdotii auctoritate ius esset agendi cum populo, ut nos suprà demonstrauimus. Itaq;

K ego uerba Lælii apud Gelliū sic interpretatus sum, Calata comitia esse, quæ habētur ꝑ collegio Pōtificū, hoc est, apud ipsos Pōtifices, adeoq; ab ipsis Pōtificibus, aut regis sacrorū, aut flaminū inaugurandorum causa, id est, ad creādos illos sacerdotes. Comitia

tia maximi Curionis Pontifices non habuisse hinc colligo, ꝙ ad collegium Pōtificum nil pertineret Curio maximus: quodꝙ Lælius in Calatis comitiis hæc non enumerauit: quæ omissurus nō uidebatur, si inter Calata comitia fuisset Curionis max. comitia. Itaq; ego potius alicui magistratuū maiorū Curionis max. creationem attribuendā censeo, ꝙ Pontificibus. Quod uerò attinet ad comitia legis Curiatæ de adoptione ferendæ, eadem hęc ratio, ꝙ inter Calata comitia non enumerantur à Lælio, argumento esse potest ab aliquo potius magistratu ea haberi, ꝙ à Pontificibus. A B Neq; n. uerisimile est eū, qui obsoleta iandudum comitia Calata testamētorū causa apposuit in enumerandis Calatis comitiis, nō facturū fuisse mentionem adoptionū, si Calatis quoque comitiis fieri solerent. Sane A. Gellius lib. 7. c. 19. nō à Pontificibus dicit comitia haberi de arrogatione alicuius, sed arbitris Pōtificibus: id quod Cornelius Tacitus dicit apud Pontifices legē Curiatam ferri. Neque uerò legis ferrendæ ius alicui erat, nisi magistratui. Vnde perspicuū est, legē quidem Curiatā ab aliquo ferri debuisse maiorum magistratuū: sed hac in re interuenire Pōtifices debuisse, ut de iure adoptionibus cognoscerēt: ne scilicet populus legē C iuberet cōtra ꝙ iura adoptionis postularēt. Exēplū in historia habemus adoptionē Clodij: cuius legē Curiatā tulit Cæsar Consul. Sed tamē quia idē Cæsar erat Pont. max. pro certo argumento id accipi nō pōt. Illa nobis ratio sufficere debet, ꝙ legē ferre nemini unquā in Rep. Romana licuit, nisi qui magistratus esset: tametsi cæteris in rebus priuatis Pōtificibus cū populo agere liceret. Adoptiones autem lege lata fiebāt. Id quoq; ad ius personarū pertinet, ꝙ nō possent nisi patricii esse flamines, ut docet Cicero D pro domo sua. Curiones autē maximi esse poterant tam plebeii quàm patricii: ut ex eo loco T. Liuii, quē paulò antè citaui, intelligi potest. Ac de personis quidem satis dictum sit.

De modo comitiorum Curiatorum. *Cap. IIII.*

MODVS horum comitiorum diuersus fuit diuersis Reip. temporibus. Nam donec Tributis comitiis creari minores magistratus cœperunt, comitia Curiata, quod ad magistratus quidem E attinet, habebantur ad designandos magistratus ex candidatis aliisue, quos populus uellet. At postea retenta sunt ad legē Curiatā de imperio magistratuum ferendā, perinde, ut ante ferri solebat, de imperio maiorū magistratuum: adeò ut post illud tēpus nulli

de

ribus locum habuisse diximus, in his quoque Curiatis comitiis A
ualuisse ostendit Cicero in Rullum, cum eum ideò reprehendit
quòd sustulerat ius intercedendi, cum ferretur lex Curiata de imperio Decemuirorum: At videte quàm diligenter retineat ius Tribunitiæ potestatis. Consulibus legem Curiatam ferentibus à Tribunis pleb. sæpe est intercessum, neque tamen nos id querimur esse hanc Tribunorum pleb. potestatem, tantummodo si quis ea potestate temere est vsus existimamus: hic Trib. pleb. lege Curiata, quam Prætor ferat, adimit intercedendi potestatem. Atque illis quidem communibus explicatis ad propria B singulorum veniamus. Legibus Curiatis ferendis de adoptione, trinundini promulgatione opus fuisse Cicero pro domo sua ostendit his verbis: Hora fortasse diei sexta questus sum in iudicio, cum C. Antonium collegam meum defenderem, quædam de Repub. quæ mihi visa sunt ad illius miseri causam pertinere. Hæc homines improbi ad quosdam viros fortes longè aliter atque à me dicta erant, detulerunt. Hora nona illo ipso die tu es adoptatus. Si quod in cæteris legibus trinundinum esse oportet, id in adoptione satis est trium esse horarum, nihil reprehendo. C Sin eadem obseruanda sunt, decreuit Senatus M. Drusi legibus, quæ contra legem Cæciliam & Didiam latæ essent, populum non teneri. Ex his apparet leges Curiatas trinundino promulgandas fuisse, priusquam ad diem quam magistratus indixisset, comitia haberi possent: idque per legem Cæciliam & Didiam. An verò legibus de imperio magistratuũ ferendis eodẽ trinũdino opus esset, eo dubitari potest quod Dictatores in historia leguntur statim magistratũ iniuisse, postquam à Consulibus dicti erant: ex quo sequitur, nõ post trinundinũ legem de eorũ impe- D rio latã, sed primo quoque die. Quinetiam aliqui leguntur ab aratro vocati, re bene gesta ad aratrum rediisse, antequam spatium trinundini præteritum esset. Cumque Dictator fere non crearetur, nisi subitis Reip. casibus, non est verisimile imperium ei demum post trinundini spatium concedi. At dices nè tum quidem cum Dictatores creabantur legem Cæciliam, & Didiam fuisse, qua cautum erat, vt leges trinundinum promulgarentur. Lex sane Cæcilia & Didia ætate Ciceronis lata est anno vrbis 1556. Dictatores verò multo antè tempore creari desierant: nisi quòd E post eam certe legem, & Sylla, & Cæsar Dictatores facti sunt. Verùm vt hæc de Dictatore ratio eludatur, alia est ratio, quæ non fuisse opus trinundino ad legem de imperio magistratuum feren-

F ferendum, etiam post latam legem Cæciliam & Didiam, aperte demonstrare potest. Constat.n. magistratus qui per Interregnum creabantur, statim magistratum inire solitos. Atqui imperium habere non poterant nisi lata lege Curiata. Nõ ergo post trinundinum ea lex ferebatur: alioqui magistratũ eis inire nisi post trinundinum quàm designati essent, non licuisset. Itaque ego sic sentio legem Curiatam de imperio magistratuum primo quoque die comitiali ferri solitam: nec trinundini promulgatione opus fuisse, sicut in lege Curiata de adoptione: quia non perinde noui
G aliquid ad populum referebatur in lege Curiata magistratuum, quando id ordinarium esset, ut in lege de adoptione. Causa uerò promulgationis per trinundinum erat, ut populus antè rem cognosceret, quàm in suffragium mitteretur. Indictis ergo comitiis tantum opus erat, non etiam legis promulgatione. At in lege adoptionis, trinundini promulgatione opus erat, ut esset examinandæ legis spatium. Multa.n. erant quæ in adoptione legitima prouidenda erant: quorum cognitio ad collegium Pontificum pertinebat. Cicero pro domo sua: Quod est, Pontifices,
H ius, adoptionibus? Nempe ut is adoptet, qui neque procreare iam liberos possit, & cùm potuerit, sit expertus. Quæ deinde causa sit adoptionis, quæ ratio generum ac dignitatis, quæ sacrorũ, quæri à Pontificum collegio solet. Et paulò pòst: Dico apud Pontifices: nego istam adoptionem Pontificio iure factam. Primum, ꝙ hæ uestræ sunt ætates, ut is qui te adoptauit, uel filii tibi loco per ætatem esse potuerit. Deinde ꝙ causa quæri solet adoptandi, ut is adoptet, qui quod natura iam assequi non potest, legitimo & Pontificio iure quærat: & ita adoptet, ut ne quid aut de
I dignitate generum, aut de sacrorum religione minuatur. Illud imprimis ne qua calumnia, ne qua fraus, ne quis dolus adhibeatur: ut hæc simulata adoptio filii quammaxime ueritatem illam suscipiedorum liberorum imitata esse uideatur. Hoc igitur ad modum legis de adoptione proprium pertinet, ut præter latorem legis, eosq;, inter quos arrogatio fiebat, adessent Pontifices: qui de causis & omni iure arrogandi cognoscerent. In quo certo quoddam erat iuramentum à Pontificibus conceptum, quod hi iurare debebant, inter quos fiebat arrogatio. Id quod A. Gellius
K ostendit libro quinto, cap. 19. Aetas eius qui arrogare uult an liberis potius gignendis idonea sit: bonaq; eius qui arrogatur ne insidiose appetita sint, consideratur: iusq; iurandum à Q. Mutio Pontifice max. conceptum dicitur, quod in arrogan-
do

do iuraretur. Porrò autem his Pontificum interrogationibus A
postquam iurati responderant, inter quos fiebat adoptio, tum Pontifices approbaret causas adoptionis necne, publice profitebantur: vt ex Ciceronis verbis colligi potest, cum ita scribit pro domo sua: Nisi forte ex te ita quæsitum est, num perturri Rempub. seditionibus uelles, & ob eam causam adoptari, non vt filius esses, sed ut Tribunus pleb. fieres, & funditus euerteres ciuitatem. Respondisti, credo, te ita uelle. Pontificibus bona causa uisa est, approbauerunt. Quòd si omnia se probare Pontifices palàm professi essent, tum populus magi- B
stratu rogabatur, uti legem iuberet. Cuius formulam ponit A.Gellius his uerbis: Arrogatio autem dicta est, quia genus hoc in alienam familiam transitus per populi rogationem fit. Eius rogationis uerba hæc sunt: Velitis, iubeatis, uti L. Valerius L. Titio tam iure legeq; filius sibi siet, quàm si ex eo patre matreq; familias eius natus esset: utiq; ei uitæ necisq; in eum potestas sit vti pariendo filio est. Hoc ita ut dixi, ita uos Quirites rogo. Ac prius quidem quàm in suffragium mitteretur populus ad eam rogationem accipiendam, ante is qui arro- C
gabatur, rogari solebat, auctorne fieret, vt in alterius potestatem illo modo transiret. Cicero pro domo sua: Sed cum hoc iuris à maioribus proditum sit, vt nemo ciuis Romanus aut libertatē aut ciuitatem amittere posit, nisi ipse auctor factus sit. Quod tu ipse potuisti in tua causa dicere. Credo enim, quanquam in illa adoptione legitime factum est, nihil tamen te esse interrogatum auctorne esses, vt in te P. Fonteius vitæ necisq; potestatem haberet, vt in filio. Quod verò attinet ad comitia Curiata sacerdotum, id Cornelius Tacitus lib.4. docet proprie fuisse obser- D
uandum in creatione flaminis Dialis, vt tres patricij confarreatis nati parentibus nominarentur, ex quibus deinde vnus legeretur. Verba eius hæc sunt: Sub idem tempus de flamine Diali in locum Seruij Maluginensis defuncti legendo, simul roganda noua lege, disseruit Cæsar. Nam patricios confarreatis parentibus genitos tres simul nominari, ex queis vnus legeretur, vetusto more. Hunc Taciti locum si cōferas cum alijs T. Liuij & A. Gellij locis, in quibus flamines non modò à Pontificibus inaugurari, sed etiam Calata comitia ob eam rem haberi scribitur, E
planum erit tres patricios à Pontificibus nominari, adeoq; inaugurari solitos: ex quibus deinde populus legeret, hoc est suffragijs suis designaret, quem vellet esse flaminem Dialem. Neque

F que verò flamen Dialis tantum inaugurabatur à Pōtifice max. sed vt omnes flamines attributi erant collegio Pontificum, ita eos omnes inaugurandi poteſtas erat penes collegium Pontificum. Id quod Lælij apud Gellium verba ſatis demonſtrant, quando nullis deſignatis certis flaminibus, dicit flaminum inaugurandorum cauſa haberi Calata comitia. Et Cicero pro domo ſua, dicit omnes flamines patricios eſſe debuiſſe. Quod igitur ad cæteros omnes flamines attinet, id pro certo afferere poſſumus, comitijs Calatis eos creari per populum, quos ex patricijs Pon-
G tifices inauguraſſent. Verùm treſne confarreatis parentibus geniti nominandi eſſent, ſicut in flamine Diali, id uerò nec affirmamus, nec negamus. Certe multo maiore dignitate erat flamen Dialis quàm cæteri: vnde videri poſſet in eo creando quædam non immeritò obſeruari, quæ in cæteris negligerentur. Quod verò ad Curionem max. attinet, ex ijs qui peterent creabatur, non ſecus quàm in magiſtratibus, aut quomodo poſt legem Domitiam in collegiorum ſacerdotibus fieri ſolebat. Ac de ijs quidem, quæ ante ſuffragia ſpectanda videbantur, ſatis. In ipſis
H comitijs Curiatis, quæ iuſta ac non adumbrata erant, populus, poſtquam magiſtratus aut Pontifex expoſuerat ſuam rogationem, in ſuas cuiuſque Curias diſcedebat: quæ deinde eo ordine ſuffragium dicerent, quo ſorte exibant. Quæ autem prima exieat, ea principium eſſe dicebatur. Sic enim Liuius loquitur: Faucia Curia principium fuit. Hoc eſt, prima ad ſuffragium dicendū vocata eſt. Quodq; plures ex triginta Curijs iuſſerant, id ratum habebatur. Ac ſi primo vocatæ conſentirent, ſtatim atque ſedecim ex illis ſuffragium dixerant, finis fiebat comitiis: quia tum
I certum eſſet à pluribus Curijs id iuſſum eſſe, quod ſedecim Curiæ iuſsiſſent. Sin diſſentirent, eo vſque vocabantur, dum ſedecim Curiæ cōſenſiſſent. Sed quoniam iſta poſſunt facile ex his, quæ de Tributis comitijs à nobis dicta ſunt, intelligi, de his plura non dicemus, ut ad interpretationem eius loci veniamus, quē Gellius ex Lælio citat, Curiata comitia eſſe, cùm ex generibus omnium ſuffragium fertur. Qui in tribus deſcripti erant, locis ac regionibus erant diſtincti: qui in claſſes, cenſu, ordinibus, ætatibusq;: at qui Curijs continebantur, nulla habita iſtorum ratio-
K ne, tantùm ſacrorum quadam diſtinctione diſtinguebantur. Erant enim ex omnibus tribubus qui vrbem incolerent, ideoq; in Curias deſcripti erant. Vnde fit, vt in Curijs eſſet tribuum & claſſium confuſio: quæ tribus claſſesq;, quoniam erant popul

Rom.i

Rom. partes præcipuæ, vt ex eo constat quod Censores in partibus populi describendis tribuum modo & classium rationem habuisse leguntur, idcirco cum curiatim suffragium ferebatur, confuse & absque vlla verarum populi partium distinctione, suffragium ferri dicebatur. Idq́ est quod Lælius ait, quando ex generibus omnium ferri suffragium scribit: hoc est per Curias, in quibus cuiusq́ generis ciues magna confusione continebantur. Illud etiam hoc loco quærendum est, pertineret ne lex tabellaria ad hæc etiam comitia Curiata, an non? Cui quæstioni vt satisfiat, dicendum mihi videtur his comitijs Curiatis, quibus populus suffragium dicebat, post leges tabellarias latas, tabellis populum vsum fuisse: siquidem leges generatim de suffragijs populi latæ erant, non autem nominatim de quibusdam comitijs: tantumq́ intererat his comitijs occultari populi suffragium quàm alijs. His verò comitijs, quibus non populus suffragium dicebat, sed triginta tantùm lictores, nil opus erat tabellis. Neque enim adumbratis istis comitijs quicquam opus erat occultato suffragio: quandoquidem libera non essent horum lictorum suffragia, vt qui magistratuum ministri essent, à quorum imperio discedere non poterant. Si igitur adhuc ætate Ciceronis erant iusta aliqua comitia Curiata, quemadmodum probabilius esse ostendimus sacerdotum adoptionumq́ causa, ea tabellis curiatim diribitis fiebant, haud secus quàm quomodo in Tributis fieri diximus. Sin omnia huiusmodi erant, qualia Cicero fuisse dicit quæ ad legem de imperio magistratuum ferendam habebantur, non tabella, sed voce triginta lictores loco triginta Curiarum, quod rogati erant iubebant: eoq́ modo quod hi iussissent, ratum habebatur, perinde ac si Curiarum suffragio iussum esset. Quomodo verò effectum sit, vt lictoribus potius quàm aut Curionibus aut alijs quibusdam grauioribus personis hæc comitia Curiata committerentur, locus est Lælij apud Gelliũ lib. 15. cap. 27. vnde id suspicari possumus. Scribit enim Curiata comitia per lictorem curiatim calari. Ex eo enim opinor factum esse desuetudine quadam & incuria populi, cum singulæ Curiæ à singulis lictoribus vocatæ non conuenirent, vt ipsis lictoribus id committeretur, cuius causa Curiæ essent vocatæ. Veluti si in vniuersitate Parisiensi aliquid apparitorum (quos bidellos vocant) conuentu perageretur, quod olim aut nationum aut facultatum comitijs fiebat. Hæc enim essent adumbrata per apparitores comitia illis plane similia. Ac de modo quidem Curiatorum

F riatorum comitiorum hactenus. De loco deinceps dicendum est.

De loco Curiatis comitiis destinato. *Cap.* v.

Cvriata comitia non fere poterant auspicatò fieri, nisi
intra pomœriũ,idq; in foro, adeoq; in comitio. Camillus apud
Liuium lib.5. 1. Decad. ita ad populum verba facit. Quid alia,
quæ auspicatò agimus omnia fere intra pomœrium, cui obli-
G uioni aut cui negligentiæ damus? Comitia Curiata, quæ rem
militarem continent,comitia Centuriata,quibus Consules Tri-
bunosq; militares creatis, vbi auspicatò, nisi vbi assolent, fieri
possunt? Vt in campo Martio Centuriata fieri solita erant, ita
in foro Curiata comitia fieri reperimus passim in historia Li-
uij & Dionysij. Nam ante iudicium Coriolani, quo primum
tempore habita sunt Tributa comitia,quoties in foro habita po
puli comitia reperimus? Hæc verò non poterant alia esse quàm
Curiata.Et Dionysius nominatim ait leges Curiatas,quas Bru
H tus Tribunus celerũ tulit,in foro latas fuisse. Vnde etiam apud
Suetonium in Augusto ita scriptum est: Tertium nepotem A-
grippam,simulq; priuignum Tyberium adoptauit in foro lege
Curiata.Si igitur in foro Curiata comitia haberi solita erant,ex
verbis Camilli concludi potest, non fere potuisse auspicatò ha-
beri,nisi in foro. Porrò quæ comitia habebantur in foro, in ea
fori parte qua erat comitium,ea haberi suprà docuimus.Conse-
quens igitur est, vt comitium dicamus locum fuisse destinatum
Curiatis comitijs.Quod & Varronis verba significant,cùm ait
I comitium inde primum nomen habuisse,quòd comitijs Curia
tis populus illuc conueniret.Vrbe tamen à Gallis capta lex Cu
riata,qua reuocatus est ab exilio Camillus,Veijs lata est,ut ostẽ
dit T.Liuius lib.5.Decad.1.Hactenus de loco.

De tempore comitiorum Curiatorum. *Cap.* vi.

Svperest de tempore dicere. In quo nihil certo constitui
potest,nisi quòd non possent nisi diebus comitialibus haberi co
K mitia Curiata. Quod vel inde perspici potest, quòd comitiales
dies quando à Numa instituti sunt,nulla erant comitia præter
Curiata. Et sanè cum populo agi,nisi comitialibus diebus, fas
non erat.

FINIS. IN

IN COMMENTARIOS NICOLAI GRVCHII

DE COMITIIS ROMANORVM

INDEX ALAPHBETICVS.

S mitiis

di-

Fe-

G

largitio

M

N

O

Q

R

S

ſigno-

V.

FINIS.

